

ประวัติ ธรรมวิตกุกโกภิกขุ

พระยานรรัตนราชมานิต (ตริภัก จินตยานนท์)

294.30922

ธ292ง

พิมพ์เป็นอนุสรณ์เนื่องในงานฌาปนกิจศพ

คุณแม่แจ็ก ศิรินาวิน

ณ สุสานหลวงวัดเทพศิรินทราวาส

วันจันทร์ที่ ๑๑ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๑๕

#๒๗ ๘๕

ประวัติ ธรรมวิตถุโกภิกขุ

พระยานรรัตนราชมานิต (ตรีภก จินตยานนท์)

พิมพ์เป็นอนุสรณ์เนื่องในงานฉาปนกิจศพ

คุณแม่แจ็ก ศิรินาวิน

ณ สุสานหลวงวัดเทพศิรินทราวาส

วันจันทร์ที่ ๑๑ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๑๕

๒๑๑. ๓๐๑๒๒

เลขหมู่

๗๒๑๒๑

เลขทะเบียน

๐๐๕๑๒๕

คำนำ

คุณเสงี่ยม อัครานิก ได้ปรารภกับอาตมาว่า ต้องการจะพิมพ์หนังสือเป็นที่ระลึกในงานฌาปนกิจศพคุณแม่ ขอให้อาตมาช่วยเลือกหาหนังสือแจกแล้วให้เกิดประโยชน์ส่วนรวมทั่วไปสักเรื่องหนึ่ง ในขณะที่นั่นเป็นเวลาที่คุณตรี จินตยานนท์ น้องชายท่านธัมมะวิทักษโก (ภิกษุพระยานรรัตนราชมานิต) ได้ขอร้องให้คุณ ท. เสียงพิบูลย์เรียบเรียงประวัติท่านเจ้าคุณพระยานรรัตนราชมานิต คุณตรีได้บรรทึกรวบรวมประวัติในหนังสือ ตั้งแต่เป็นฆราวาสจนได้อุปสมบทและมรณภาพกับทั้งความที่อาตมาได้ทราบบางประการ เพื่อแจกเป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิง อาตมาได้อ่านสำเนาต้นฉบับตลอดแล้ว คิดเห็นว่าชีวประวัติของท่านตลอดเวลาที่ท่านได้ปฏิบัติเป็นเนติแบบอย่างอันดียิ่งหายากในยุคนี้สมควรจะเป็นตัวอย่างทั้งคฤหัสถ์และบรรพชิต เห็นว่าควรเผยแพร่เกียรติคุณความดีงามของท่านให้ไพศาล จึงได้แนะนำให้คุณเสงี่ยมพิมพ์สมทบด้วยอีก ๕๐๐ เล่มรอไว้เพื่อเพิ่มเติมข้อความเรื่องของท่านต่อไปอีก

ภายหลังที่สมเด็จพระบรมมหาราชพิตรทั้ง ๒ พระองค์ได้ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณ เสด็จพระราชดำเนินมาพระราชทานเพลิงศพท่านธัมมะวิทักษโก (ภิกษุพระยานรรัตนราชมานิต) แล้วคุณ ท. เสียงพิบูลย์ได้ขอให้คุณตรี จินตยานนท์รวบรวมเรื่องราวภายหลัง เสด็จพระราชดำเนินจนเสร็จพิธีการที่ได้ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณ และได้พระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์ทุกประการ คุณตรีก็ยินดีรวบรวมเรื่องราวมอบไปให้คุณ ท. เสียงพิบูลย์ตามประสงค์

ท่าน “ธัมมะวิทักษโก” ได้มีความเมตตากรุณาแก่คุณเสงี่ยม อัครานิก และบุตรธิดาเป็นอันมาก ด้วยการให้โอวาทแนะนำสั่งสอน ทุก ๆ คนมีความเคารพสักการะซาบซึ้งในความเมตตากรุณาของท่าน ได้ประพฤติปฏิบัติตามและระลึกถึงท่านเป็นสรณะประจำใจด้วยความกตัญญูกตเวทิต์ อันเป็นเหตุทำให้คุณเสงี่ยมและบุตรธิดาบุกบั่นฟันฝ่า

อุปสรรคนานับประการในวิถีแห่งชีวิต บรรลุถึงความสุขความสำเร็จเกินกว่าคาดหมาย ประจวบทั้งนายเรือและลูกเรือต่างช่วยกันพยายามนำเรือน้อยฝ่าคลื่นลมพายุใหญ่ในทะเลหลวงเวลากลางคืนข้างแรมแล่นเข้าไปสู่เมืองท่าสำคัญได้โดยสวัสดิ์ ด้วยอาศัยดาวเหนือเพียงดวงเดียวเท่านั้นเป็นที่ตั้งเข็มทิศและที่พึ่ง

ในโอกาสนี้อาตมาจึงขอความกรุณาจากคุณ ท. เลียงพิบูลย์ให้เรียบเรียงข้อความสุดท้ายที่คุณตรี จินตยานนท์รวบรวมเพิ่มเติมส่งมาให้พร้อมกับข้อความที่อาตมาได้มาอีก สมทบเข้าเป็นภาคผนวกชี้ชะประวัติของท่านธัมมะวัตักโก เพื่อให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

การพิมพ์ประวัติของท่าน ธัมมะวัตักโก แจกในงานฌาปนกิจศพนางเง็ก ศิรินาวิน อาตมาขออนุญาตให้คุณตรี จินตยานนท์และคุณ ท. เลียงพิบูลย์ ขอเปลี่ยนแปลงหนังสือ “อนุสรณ์ธัมมะวัตักโก ภิกษุพระยานรรัตนราชมานิต (ตริก จินตยานนท์)” เป็น “ประวัติของท่านธัมมะวัตักโก” และขอแทรกภาคผนวกที่คุณ ท. เลียงพิบูลย์ได้กรุณาเรียบเรียงเพิ่มเติมประวัติของท่านให้บริบูรณ์ไว้ข้างท้ายเล่ม

ท่านทั้ง ๒ ก็ได้กรุณาอนุเคราะห์ให้ตามปรารถนา อาตมาจึงขอขอบคุณและอนุโมทนาในความกรุณาของท่านทั้ง ๒ เป็นอันมาก

คุณเสงี่ยม อัสวานิกรู้สึกสำนึกในเมตตากรุณาคุณ จินตยานนท์และคุณ ท. เลียงพิบูลย์มา ณ ที่นี้ด้วย จึงขอกราบขอบพระคุณ

ในโอกาสอาตมาขอรวบรวมส่วนกุศลที่ได้บำเพ็ญมาแล้วอุทิศให้แก่ คุณนายเง็ก ศิรินาวิน เมื่อท่านได้ทราบด้วยญาณวิถีทางใดทางหนึ่งแล้ว อนุโมทนาก็จักเป็นพลวับจวบบัดกาลให้ท่านได้รับผลสมดังประสงค์ในสัมปรายภพ ภายภาคหน้า

พระครูบุญญาภรณ์โสภณ

วัดเทพศิรินทร์

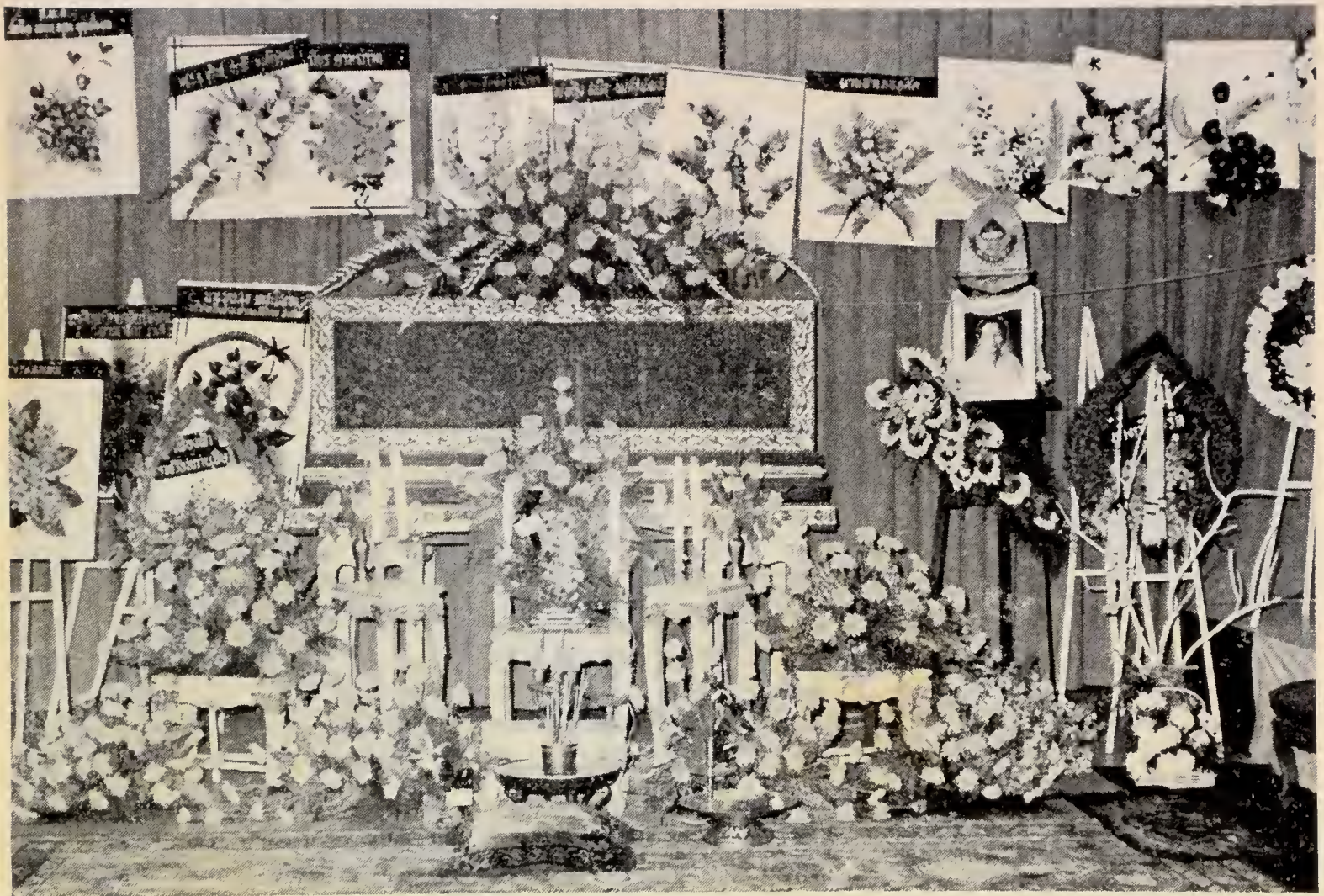
๑๕ มิถุนายน ๒๕๑๕

นางเง็ก ศิรินาวิน

ชาตะ วันที่ ๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๓๑

มตะ วันที่ ๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๔

ศพคุณแม่แจ็ก สิรินาวิน

ประวัติ

นางเง็ก ศิรินาวิน

นางเง็ก ศิรินาวิน เป็นธิดาของ นายแสงและนางร้ว ต่อตระกูล เกิดเมื่อวันที่ ๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๓๑ ตรงกับ แรม ๑๐ ค่ำ เดือน ๑๑ ปีฉลู ที่ตลาดอำเภอไชโย จังหวัดอ่างทอง มีพี่น้อง ๔ คน

๑. นางเง็ก ศิรินาวิน
๒. นางเขยน ต่อตระกูล
๓. น.ส. เหมยญ ต่อตระกูล
๔. นายโบ้ ต่อตระกูล

เมื่ออายุ ๑๙ ปี ได้ทำการสมรสกับนายฮั่ว ศิรินาวิน แล้วย้ายมาทำกิจการค้าขาย อยู่ที่ตลาด อำเภอโพธิ์ทอง จังหวัดอ่างทอง เกิดบุตรธิดารวม ๘ คน

๑. ด.ช..... (ถึงแก่กรรม)
๒. ด.ญ..... (ถึงแก่กรรม)
๓. นางแสงยม อัสวานิก
๔. ด.ช.โต (ถึงแก่กรรม)
๕. พลเรือตรีจรินทร์ ศิรินาวิน
๖. นายวัตร ศิรินาวิน
๗. นายมานิต ศิรินาวิน
๘. นางอุไรวรรณ ไชยวงศ์

นางเง็ก ศิรินาวิน เป็นคนแข็งแรง ประกอบกิจการค้าด้วยดีตลอดมาได้ป่วยเป็นโรคชราเดินไม่ได้ประมาณ ๓ ปี ถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ ๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๕ ด้วยอาการสงบ รวมอายุได้ ๘๓ ปี ยังความเศร้าโศกเสียใจแก่บุตรธิดาญาติมิตรทั่วไป

พูดถึง นางเง็ก ศิรินาวิน

พระพุทธเจ้าตรัสว่า

กัจฉโล มนุสฺสปฏิลาโก

ได้เป็นคนได้ยาก

คนมีจำนวนน้อยกว่าสิ่งที่มีชีวิตอื่น ๆ มีจิตใจสูง เป็นที่เกิดผลประโยชน์มาก เป็นที่เกิดคุณความดีทุกประการ มีสติปัญญาสามารถทุกอย่าง ทางพระพุทธศาสนา ว่าสามารถปฏิบัติได้ ถึงมรรคผลนิพพาน พันทุกข์ทุกประการ โดยจำนวนน้อย โดยคุณภาพสูงต้องสร้างบุญบารมีเป็นพิเศษ จึงได้เป็นคน เพราะฉะนั้น ได้เป็นคนจึงได้ยาก

พระพุทธเจ้าตรัสว่า

กัจฉโล มจฺจาน ชฺวิตํ

ชีวิตของคนทั้งหลาย เป็นมาได้ยาก

สิ่งที่ตัดทอนชีวิตมีมาก มีหลายอย่าง มีในตัวคน มีมาจากภายนอก มีเสมอ มีทุกหนทุกแห่ง ชีวิตล่อแหลมต่อการแตกดับ ชีวิตเหมือนน้ำค้างติดอยู่ปลายใบหญ้า กระเทียมสัณทิกก็ล่วงจากใบหญ้า ถูกแสงแดดก็เหือดแห้งหายไป ชีวิตถูกตัดรอน เสียแต่ต้นนับไม่ถ้วน ที่รอดมาถึงวันนั้นน้อยนัก เพราะฉะนั้น ชีวิตจึงเป็นมาได้ยาก ต้องมีบุญบารมีช่วยอุปถัมภ์ เกิดเป็นคนก็ยาก เป็นคนแล้ว ครองชีวิตมาได้ก็ยาก เพราะฉะนั้นเกิดเป็นคนมีชีวิตอยู่ จึงควรรู้คุณค่าของคนและชีวิต คือรู้คุณค่าของตัวเอง แล้วไม่ประมาท ลืมตัวเผลอตัว ชีวิตต้องแตกดับวันหนึ่ง วันไหนรู้ไม่แน่ เมื่อชีวิตยังมีอยู่ ควรอาศัยร่างกายชีวิตนี้ ทำผลประโยชน์ ทำคุณงามความดี ทำที่พึ่ง ให้แก่ตน ทำตนเป็นที่พึ่งของคน คนอื่นเป็นที่พึ่งได้ แต่ไม่แน่นอนไม่ยั่งยืน สงวนความเป็นคนของตนไว้ เหมือนเกลือเค็มรักษารสเค็มของเกลือไว้ ร่างกายชีวิตนี้ เป็นต้นทุน ลงทุนหากำไรต่อไป ซึ่งอาจได้กำไรนับไม่ถ้วน ทำไปในทางเสื่อมเสีย

ก็ขาดทุน ขาดทุนอย่างอื่นเป็นขาดเฉพาะอย่าง แต่ขาดทุนคือร่างกายชีวิตนี้ เป็นอันขาดหมดทุกอย่าง

นางเง็ก ศิรินาวิน ได้กำเนิดที่ไต่ยาก และมีชีวิตมาถึงวัยนี้ ซึ่งเป็นมาไต่ยาก ชื่อว่าไต่สิ่งที่มีคุณค่าอันใคร ๆ ไต่ยาก แสดงว่ามีบุญเพกตบุญญาตาบารมีมากแล้วใช้ร่างกายชีวิตนี้เป็นต้นทุน สร้างตนให้เจริญขึ้นด้วยดี ทำตนของตนให้เป็นที่พึ่งของตน แล้วทำตนให้เป็นที่พึ่งของคนอื่นด้วย

สังขารทั้งหลาย เกิดขึ้นแล้ว แรกดับไปเป็นธรรมดา นางเง็ก ศิรินาวิน เป็นสังขาร เพราะฉะนั้น นางเง็ก ศิรินาวิน เกิดขึ้นแล้ว จึงแรกดับไปเป็นธรรมดา แต่ได้สร้างที่พึ่งของตนไว้ เป็นที่พึ่งต่อไป

ส่วนบุญใด ๆ ที่ข้าพเจ้ามีอยู่ ส่วนบุญนั้น ๆ ข้าพเจ้าขออุทิศให้แก่ นางเง็ก ศิรินาวิน ทุกประการ

นี้แต่

พระมหารัชชมังคลาจารย์

วัดเทพศิรินทราวาส

๕ กรกฎาคม ๒๕๑๕

อุทิศคุณแม่เง็ก

เมื่อคุณแม่เง็ก ศิรินาวิน ถึงแก่กรรมครบ ๗ วัน คุณนายเสงี่ยม อัครวงษ์
ได้นิมนต์ข้าพเจ้า แสดงธรรมเทศนาเนื่องในการบำเพ็ญกุศลสัตตมวารแรก อุทิศให้
คุณแม่ผู้ล่วงลับไป ข้าพเจ้าได้ยกคาถาธรรมภาษิตว่า

ปณฺญา เจว สติ จาปี

วิริยํ ขนฺติยา สห

สํวตฺตุนฺติ อีเม ธมฺมา

วฺจฺจุนฺติยา ว น หานฺติยา

ซึ่งแปลว่า ธรรม ๔ ข้อเหล่านี้คือ ปณฺญา สติ วิริยะ แลขันติ ย่อมเป็นไปเพื่อ
ความเจริญถ่ายเดียว มิได้เป็นไปเพื่อความเสื่อม ดังนชนเป็นนิกเขปบทกระทำความ
ก่อนอื่นได้กล่าว โมทนาความกตัญญูกตเวทีที่คณนายเสงี่ยมมีต่อคุณแม่ผู้บังเกิดเกล้าของ
ตนเป็นอารมณ์บท ครั้นแล้วก็ได้พรรณนาธรรม ๔ ข้อนี้เป็นข้อ ๆ ว่า ปณฺญาคือความ
ฉลาด สติคือความเฉลียววิริยะคือความพากเพียร ขันติคือความอดทน แต่ละข้อมี
อรรถความหมายและให้ประโยชน์เช่นนั้นๆ โดยพิสดาร แล้วก็อุปมาปณฺญาข้อต้นด้วยมิต
ที่คม มีปณฺญาถ้าขาดสติก็เท่ากับมิตไม่มีตำ จับไม่ถนัด สติจึงเปรียบด้วยตำมิต
มิตเข้าตำสนิทแล้ว ถ้าไม่มีมือเข้าถือจับ มิตนั้นก็ไม่ได้เกิดประโยชน์ ท่านจึงเปรียบ
วิริยะด้วยมือที่ถือจับ ขันติเปรียบด้วยกำลังร่างกายที่แข็งแรง เพราะถึงหากมีคม
เข้าตำสนิทแล้วจับด้วยมือถ้อยกขึ้นทำกิจการงาน ถ้าขาดกำลังกายแล้วไซ้ร ก็ทำไป
ไม่ถึงไหน ได้ประโยชน์ของมิตไม่เต็มที ตามความแห่งคาถาบาลีที่เจ้าประคุณสมเด็จพระ
พุทธโฆษาจารย์ ญาณวโรเถระ พระอุปัชฌายของข้าพเจ้าได้ประพันธ์ไว้ว่า

ตักฺขสฺตถสฺมา ปณฺญา

สฺตถทณฺฑสฺมา สติ

พาหุสมณฺจ วิริยํ

ขนฺติ กายสฺมา ภาเว

ซึ่งสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระจักรพรรดิ ทรงนิพนธ์เป็นคำโคลงไว้ว่า

ปณฺญาตราตรพร้อม

คฺจคม ถบิตเฮย

สฺตถดั่งตำผสม

มันแท้

พาหุวิริยารมภ์

จับฟาด ฟันแฮ

สพสรรพสังคงแล

อยู่ด้วยขันติ

ผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ข้อนี้เท่ากับมีเครื่องมือครบครัน สามารถถากถาง
 วิถีทางแห่งชีวิตประกอบกิจหน้าที่การงาน ประสพผลคือความเจริญรุ่งเรืองเป็น
 ประโยชน์ในชาตินี้แลชาติหน้า ทั้งยังสามารถแผ้วถางวิถีทางปฏิบัติเพื่อประโยชน์อย่าง
 ยิ่งคือมรรคผลนฤพานด้วยประการฉะนี้

คุณนายเสงี่ยมได้ฟังเทศนาถกกันแล้วปลื้มปีติมีความเลื่อมใส เสียขายที่
 มีได้บันทึกเทศนาไว้ ข้าพเจ้าจึงได้เขียนใหม่ โดยย่อพอได้ความ เพื่อเป็นธรรม
 วิทยาทานการกุศล อุทิศผลให้แก่คุณแม่เง็ก ศิรินาวินในโอกาสนี้ด้วย ฯ

พระธรรมไตรโลกาจารย์

วัดเทพศิรินทราวาส

บุญกุศลของคุณแม่เ็งก

ข้าพเจ้ารู้จักกับครอบครัวของคุณแม่เ็งก ศิรินาวัน มาเป็นเวลา ๓๐ ปีกว่าแล้ว เริ่มต้นด้วยการรู้จักกันในกรุงเทพฯ ในฐานะที่เป็นชาวจังหวัดอ่างทองด้วยกัน ต่อมาความสนิทสนมและคุ้นเคยกันได้ทวีมากขึ้น ๆ โดยลำดับ จนกระทั่งรู้สึกเสมือนหนึ่งว่าเราเป็นญาติกัน บุตร-ธิดา ของคุณแม่เ็งกมีหลายคน เป็นทหารเรือคนหนึ่งคือ พล.ร.ต. นรินทร์ ศิรินาวัน ก็เป็นเพื่อนกับข้าพเจ้ามาตั้งแต่สมัยเป็นนักเรียนนายเรือมาด้วยกัน นอกนั้นข้าพเจ้าก็รู้จักชอบพอมิตรทุกคน

คุณแม่เ็งกเป็นคนดี เป็นคนมีมานะอดทนต่อความยากลำบากมีน้ำใจดี พูดจาซ่า ๆ สุ่มเสียงนุ่มนวลไพเราะน่าฟัง ธรรมดาดีและกุศลผลบุญของคุณแม่เ็งกนั้นมีอยู่ ข้าพเจ้าเชื่อมั่นว่าเช่นนั้น จึงได้เป็นปัจจัยส่งเสริม ให้บุตร-ธิดา ของคุณแม่เ็งกเอง ตลอดจนมาจนถึงชั้นหลาน ๆ ได้ดิบได้ดี ได้ศึกษาเล่าเรียนจนสำเร็จมีปริญญาสูง ๆ เกือบทุกคน บุตรชายที่รับราชการอยู่คนเดียว ก็มียศเป็นถึงนายพลเรือ นอกนั้นก็ประกอบอาชีพ ในทางธุรกิจการค้า ต่างก็ประสบความสำเร็จ มีความเจริญรุ่งเรืองและมีฐานะดี ๆ หรืออยู่ในเกณฑ์ดีด้วยกันแทบทั้งหมด ทั้งนี้คงเนื่องด้วยคุณแม่เ็งกและคุณพี่เสงี่ยม อัครานิก บุตรสาวคนโตได้ช่วยกันเป็นกำลังอันสำคัญในการดูแลบุตร-ธิดาและน้อง ๆ ได้รับความศึกษาเล่าเรียน และเริ่มต้นชีวิต ในการประกอบธุรกิจทางการค้า ทางกรุงเทพฯ ๑ บ้าง ทางจังหวัดลำปางบ้าง จนในที่สุดต่างคนต่างก็มีความสามารถ ในทางการประกอบธุรกิจการค้าจนมีความเจริญรุ่งเรืองเป็นที่ปรากฏ ครอบครัวของคุณแม่เ็งกในชั้นลูกและชั้นหลาน กำลังขยายออกไปเป็นวงศ์สกุลที่ควรจะมีมีความเจริญรุ่งเรืองได้ต่อ ๆ ไปอีกในกาลอนาคตอย่างไม่มีปัญหาเนื่องจากได้วางรากฐานเอาไว้ดีแล้ว

การที่คุณแม่เ็งกได้มาถึงแก่กรรมลงตาม อายุขัยในวัยที่นับว่าเป็น คนที่มีอายุยืนมากคนหนึ่ง ได้ยังความอาลัยให้แก่บุตร-ธิดา หลาน ๆ ตลอดจนญาติพี่น้อง ผู้รู้จักชอบพอมิตรและมีความเคารพนับถือในตัวคุณแม่เ็งกเป็นอย่างมาก

ขอให้กุศลผลบุญที่คุณแม่เ็งก ได้มีอยู่จากการบำเพ็ญมาตลอดชั่วอายุขัยจงเป็นพลังปัจจัย ส่งเสริมดวงวิญญาณของคุณแม่เ็งกให้ไปสู่สุคติในสัมปรายภพด้วยเทอญ

พล. ร.ต. บุรินทร์ พงศ์สุพัฒน์

ชอยเสนาสฤษดิ์เดช. นนทบุรี

ระลึกถึงคุณแม่

มรณะกรรมของคุณแม่ แม่จะเป็นธรรมชาติของสังขารร่างกาย ซึ่งไม่มีการ
ยกเว้นแก่ผู้ใดทั้งสิ้น ถึงกระนั้นลูกก็อดที่จะมีความเศร้าสลดใจอย่างสุดประมาณมิได้

ในฐานะของผู้ให้กำเนิด ให้ทุกสิ่งทุกอย่างแก่ลูกทุกคน อบรมสั่งสอนให้
ประพฤติแต่ความดีงาม พระคุณอันสูงสุดนี้ ลูกขอเทิดทูน จารึกอยู่ในดวงใจของลูก
ตลอดชีวิต ยากยิ่งที่จะหาสิ่งใดมาทดแทนได้

โอกาสสุดท้ายนี้ ลูกขอตั้งจิตอธิษฐาน ขอให้ดวงวิญญาณของคุณแม่ อันเป็นที่รักและเคารพยิ่ง จงประสบสุขในสัมปรายภพด้วยดีทุกประการ.

เสงี่ยม อัครานิก

ขอขอบพระคุณ บรรดาท่านผู้มีเกียรติ ที่เคารพ

นับถือ ญาติสนิท มิตรสหาย ที่ได้มาร่วมพิธี

สวดพระอภิธรรม บรรจุศพ ตลอดจนพิธีฌาปนกิจศพ

คุณแม่แจ็ก ศีรินาวิน หากมีความบกพร่องด้วยประการ

หนึ่งประการใดก็ดี ขอได้โปรดกรุณาให้อภัยด้วย.

เจ้าภาพ

ในการจัดพิมพ์เล่มแรกพระอภัยมณี
ตอนที่ ๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๒๒

“ ความสงบเป็นหลักของหนอ ! ”

ขณะใดที่ถึงความระลึกร้อยเอวอากาศหนัก กิ่งพินิจ
พิจารณาถึงเขตแดนอารมณ์ภายในที่ผานใจ ไม่เห็น
มีอะไรเป็นแก่นสารมั่นคง ผ่านมาแล้วก็คล่องแคล่ว
ลุ่มดุ่มหายไปกับทุกขณะ ทำให้รู้สึกเมื่อหลับ
ปล่อยวางเป็นดังลาวน้ำไหลไปพัวพันรักใคร่ชอบ
ชั่งติดตัวอยู่ในอารมณ์โดยขณะนั้นตกใจมา
สลายซึมซึม เยือดเย็นสงบสงบอยู่ภายใน
เป็น วิถีการธรรม ที่ได้ถ่ายทอดด้วยทศนมี ๑.
ขอประทานนามจิตตภาวนาฉบับนี้ของพระคุณ
ชมมิตตฤกษ์

คำเขียนแผ่นนี้ คุณตรี จินตยานนท์ ได้นำมาให้ข้าพเจ้าเมื่อเดือน
ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๔ บอกว่า ได้จากบนกุฏิเมื่อไปทำความสะอาด
เมื่อข้าพเจ้าได้อ่านและพิจารณาดูแล้วเห็นว่าค่าสูงยิ่งทางจิตใจผู้แสวงหา
ความสงบ ขอให้อ่านแล้วคิดพิจารณาด้วยปัญญาของตนเองจะเห็นแสงสว่างทางสุข
สงบอันหาค่ามิได้.

ท. เลียงพิบูลย์

ท่านพระธมมวิตกโก

วัดเทพศิรินทราวาส

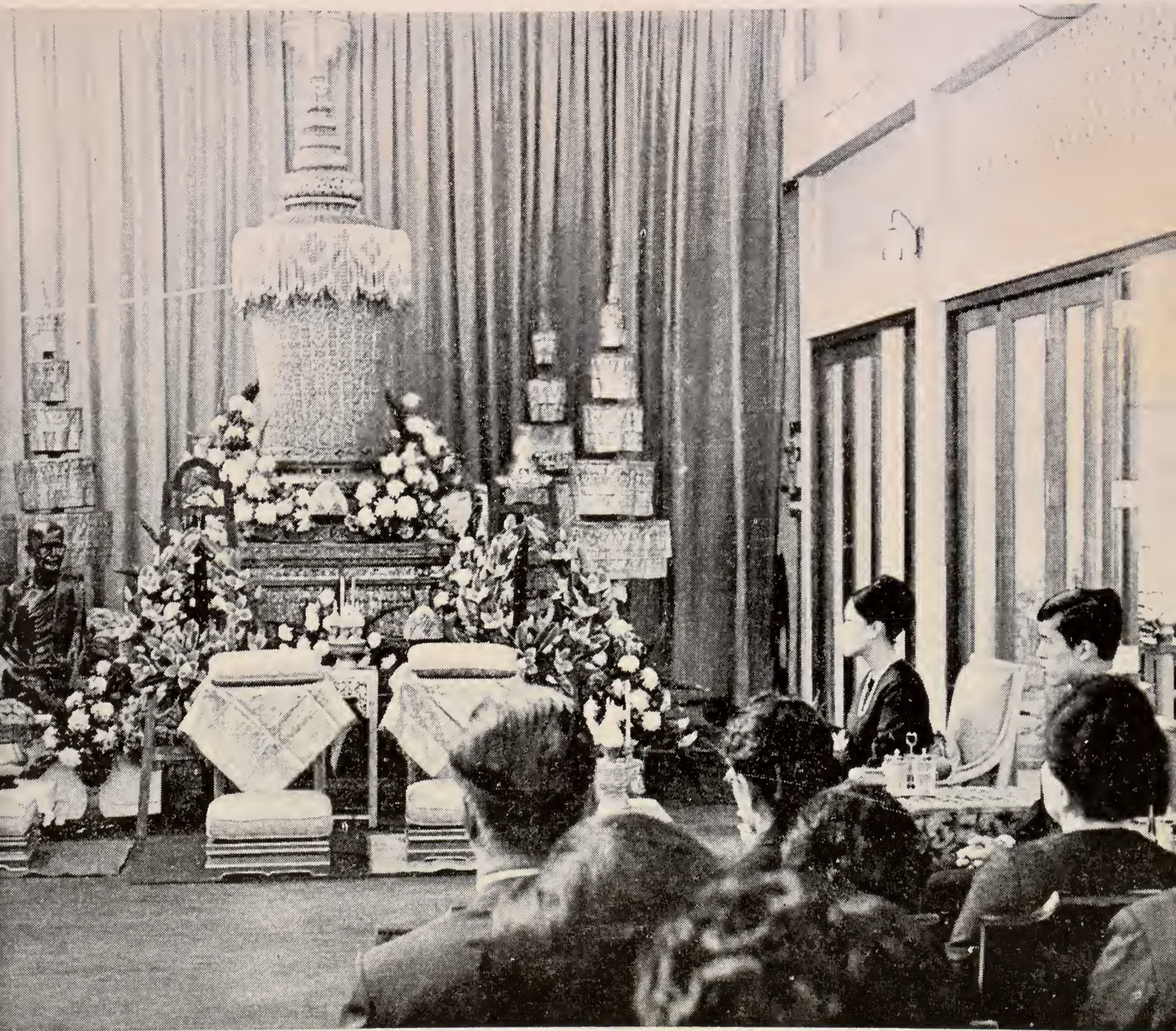
พระยานรรัตนราชมานิต (ตริก จันทยานนท์)

หม่อมราชวงศ์วิมล, หม่อมราชวงศ์สุภาวดี, พ.ศ. ๒๕๐๗,
ที่พลมหาราชมณฑลมหาดไทยที่กรุงเทพฯ ได้ไปพักผ่อน.

ทรงถ่ายเมื่อมีการซ้อมรบเสื่อป่าที่ค่ายหลวงบ้านโป่ง
จากซ้ายหมู่ คนที่ ๓ (พระยานรรัตนราชมานิต) จากขวา คนที่ ๔
ครั้งแรกที่ได้รับเลือกเข้าไปเป็นมหาดเล็กรับใช้

เสด็จพระราชดำเนินมาทรงบำเพ็ญพระราชกุศล

ศพพระภิกษุ ฐมฺมวัตฺตโก (พระยานรรัตนราชมานิต)

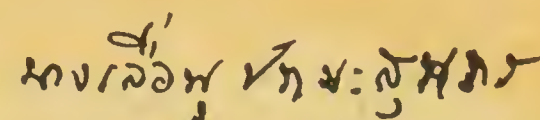
๗ ธันวาคม ๒๕๑๔

รำลึกถึงพระมหากษัตริย์คุณ

เนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ พระภิกษุ ธรรมวิตกุโ มหาเสวกตรี
พระยานรรัตนราชมานิต (ตริก จินตยานนท์) ครั้งนี้ ได้รับพระราชทานพระมหา-
กษัตริย์คุณจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และ สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรม-
ราชินีนาถ และทรงรับเสด็จพระราชดำเนินพระราชทานเพลิงศพด้วย

พระภิกษุ ธรรมวิตกุโ ได้รับพระราชทานพระมหากษัตริย์คุณมาโดยตลอด
สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมในระหว่าง
อาพาธ เป็นการส่วนพระองค์ถึง ๒ ครั้ง ครั้งแรกเสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วย
สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิรินทรเทพรัตนสุตา และ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้า
จุฬาภรณวลัยลักษณ์ เมื่อวันที่ ๑๖ ตุลาคม ๒๕๑๓ และครั้งที่สองเสด็จพระราช-
ดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าวิมลวงศากรณ เมื่อวันที่ ๑๑
ธันวาคม ๒๕๑๓ ต่อมาเมื่อพระภิกษุ ธรรมวิตกุโ ถึงแก่มรณภาพแล้ว ก็ได้ทรง
พระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์ในการศพโดยตลอด และ
สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินมาทรงบำเพ็ญพระราช
กุศลครบรอบ ๕๐ วัน และ ๑๐๐ วัน ยิ่งกว่านั้น เมื่อวันที่ ๗ ธันวาคม ๒๕๑๔
ซึ่งเป็นระยะเวลาห่างจากวันมรณภาพเกือบ ๑ ปี ก็ได้เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วย
สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าวิมลวงศากรณ มาทรงบำเพ็ญพระราชกุศล อีกครั้งหนึ่ง
ข้าพระพุทธเจ้าทั้งสองผู้เป็นน้องพร้อมทั้งบรรดาญาติของ พระภิกษุธรรม-
วิตกุโ ขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาสกราบถวายบังคมใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท
ด้วยความรู้สึกในพระมหากษัตริย์คุณอันยิ่งใหญ่ เป็นล้นเกล้าล้นกระหม่อมมหาที่สุดมิได้
และขอเทอดทูนไว้เหนือเกล้า ฯ เป็นสรรพสิริมงคลแก่วงศ์สกุลชั่วกาลนาน.

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม

ข้าพระพุทธเจ้า
(นางเลื่อน ปัทมะสุนทร)

ข้าพระพุทธเจ้า
(นายตรี จินตยานนท์)

ขอเกษะ
กุมภาพันธ์ ๒๕๑๕

๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๑๔

เรื่อง ขอพระราชทานเพลิงศพ พระภิกษุ ฐมฺมวิทกโก มหาเสวกตรี พระยานรรัตน
ราชมานิต และขอพระราชทานอัญเชิญเสด็จพระราชดำเนินพระราชทานเพลิงศพ
เรียน ราชเลขาธิการ

ตามที่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรม-
ราชินีนาถได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์แก่ศพ
พระภิกษุ ฐมฺมวิทกโก มหาเสวกตรี พระยานรรัตนราชมานิต มาโดยตลอดนั้น นับ
เป็นพระมหากรุณาธิคุณแก่กระผมผู้เป็นน้องและบรรดาญาติ ตลอดจนผู้เคารพนับถือ
ท่านฐมฺมวิทกโก เป็นล้นเกล้าล้นกระหม่อมมหาที่สุดมิได้

โดยที่ พระภิกษุ พระยานรรัตนราชมานิต เป็นผู้ที่ได้ประกอบคุณงามความ
ดีไว้เอนกประการ เป็นมิ่งขวัญแก่สกุลวงศ์และญาติมิตร เมื่อท่านมาถึงมรณภาพเช่นนี้
ย่อมทำให้เกิดความอาลัยเป็นอย่างยิ่ง กระผมจึงได้เก็บศพท่านไว้ ณ วัดเทพศิรินทรา-
วาส บัดนี้ จะครบกำหนด ๑ ปี ในวันที่ ๘ มกราคม ๒๕๑๕ นับเป็นเวลานานพอ
สมควรที่จะรับพระราชทานเพลิงศพได้ กระผมจึงใคร่ขอพระมหากรุณาขอพระราชทาน
พระบรมราชานุญาตประกอบการรับพระราชทานเพลิงศพพระภิกษุ พระยานรรัตนราช-
มานิต ในวันใดวันหนึ่งภายหลังวันที่ ๘ มกราคม ๒๕๑๕ แล้ว ณ เมรุวัดเทพศิรินทรา-
วาส และเพื่อเป็นเกียรติในวาระสุดท้ายแก่ พระภิกษุ พระยานรรัตนราชมานิตกระผม
ใคร่ขอพระราชทานอัญเชิญ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้า ฯ
พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินพระราชทานเพลิงศพในครั้งนี้ด้วย ส่วนอัฐิ
ของท่าน กระผมได้จัดสร้างเจดีย์สีทองแดง รูปทรงพระปฐมเจดีย์ สำหรับเก็บอัฐิของ
ท่านรวมไว้เป็นที่แห่งเดียว ตามความประสงค์ของท่านที่ได้สั่งไว้ก่อนมรณภาพ และ
จะได้เก็บไว้ที่วัดเทพศิรินทราวาส ต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อขอได้โปรดนำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบฝ่าละออง
ธุลีพระบาทในโอกาสอันสมควรด้วย จักขอบพระคุณอย่างยิ่ง ทั้งนี้ การจะควรประการ
ใดสุดแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ

ขอแสดงความนับถืออย่างสูง

(นายตรี จินตยานนท์)

(แบบ ข.)

หมายรับสั่งที่ ๗๑๐

สำนักพระราชวัง

๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๕

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ
จะเสด็จพระราชดำเนินไปพระราชทานเพลิงศพ พระภิกษุ ฐมฺมวิทฺตโก มหาเสวกตรี
พระยานรรัตนราชมานิต (ศรีก จินตยานนท์) ป.ม.,ท.จ. ที่เมรุหน้าพลับพลาอิสริยาภรณ์
วัดเทพศิรินทราวาส

วันอังคาร ที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๕ เวลา ๑๗.๐๐ น. เสด็จพระราชดำเนิน
ขึ้นสู่พลับพลาอิสริยาภรณ์ ทรงทอดผ้าไตร พระสงฆ์ ๑๐ รูปบังสุกุล แล้วเสด็จพระราชดำเนินขึ้นเมรุ
พระราชทานเพลิง-สมควรแก่เวลาเสด็จพระราชดำเนินกลับ

แต่งกายเครื่องแบบปรกติขาว ไว้ทุกข์.

ปิยะ พิมพ์
๑๗ เมษายน

วัน	หน้าที่	พนักงานพระราชพิธี
		นำหมายเวียน เจ้าภาพศพ พระภิกษุ ฐมฺมวิทฺตโก มหาเสวกตรี พระยานรรัตนราชมานิต (ศรีก จินตยานนท์) เพื่อทราบ.

ทั้งนี้ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้ถามผู้รับสั่งโดย

หน้าที่ราชการ

ผู้รับสั่ง

(แบบ ก.)

สำนักพระราชวัง

หมายรับสั่งที่ ๗๐ ๙

๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๕

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาต
ในการพระราชทานเพลิงศพ พระภิกษุ ชมฺมุวิตฺตโก มหาเสวกตรี พระยานรรัตนราชมานิต
(ตรีภิก ขันตยานนท์) ป.ม.,ท.จ. ที่เมรุหน้าพลับพลาอิสริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส
ตั้งถนนหมายรับสั่งที่แนบมาพร้อมนี้.

ปิยะ / พิมพ์ / ๕๙๖๗ / ทาน.

วัน	หน้าที่ พนักงานพระราชพิธี
	นำหมายเวียน เจ้าภาพศพ พระภิกษุ ชมฺมุวิตฺตโก มหาเสวกตรี พระยานรรัตนราชมานิต (ตรีภิก ขันตยานนท์) เพื่อทราบ.

ทั้งนี้ให้อัปเดตตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้ถามผู้รับรับสั่ง
โดยหน้าที่ราชการ

ไวย วัฒน...

ผู้รับรับสั่ง

ที่ รล ๐๐๑๒/๖๓๕๖

สำนักพระราชเลขาธิการ

๓ ธันวาคม ๒๕๑๔

เรื่อง ทรงรับเชิญเสด็จพระราชดำเนินพระราชทานเพลิงศพ พระภิกษุ ชุมมวิคตโก มหาเสวกตรี พระยานรรัตนราชมานิต (ตรีภิก จินตยานนท์)

เรียน นายศรี จินตยานนท์

อ้างถึง หนังสือลงวันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๑๔

ตามที่ท่านขอให้กราบบังคมทูลพระกรุณา ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตประกอบการรับพระราชทานเพลิงศพ พระภิกษุ ชุมมวิคตโก มหาเสวกตรี พระยานรรัตนราชมานิต (ตรีภิก จินตยานนท์) ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส ในวันใดวันหนึ่งภายหลังจากวันที่ ๔ มกราคม ๒๕๑๕ แล้ว กับขอพระราชทานอัญเชิญพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินพระราชทานเพลิงศพในครั้งนี้ด้วย ส่วนอริของท่านได้จัดสร้างเจดีย์สี่ทองแดง รูปทรงพระปฐมเจดีย์ สำหรับเก็บอริของท่านรวมไว้เป็นที่แห่งเดียว ตามความประสงค์ของท่านที่ได้สั่งไว้ก่อนมรณภาพ และจะได้เก็บไว้ที่วัดเทพศิรินทราวาสต่อไป ความแจ้งอยู่แล้ว นั้น

ได้กราบบังคมทูลพระกรุณาทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทแล้ว พระราชทานพระบรมราชานุญาต และทรงรับเชิญเสด็จพระราชดำเนิน ตามที่ขอพระราชทานพระมหากรุณา

ขอได้โปรดปรึกษาคัดต่อกับสำนักพระราชวังและแผนกรักษาความปลอดภัยพิเศษ ประจำกรมราชองครักษ์ เพื่อร่วมกันพิจารณากำหนดวันและจัดทำกำหนดการ แล้วส่งไปยังสำนักพระราชเลขาธิการโดยด่วนด้วย

(หม่อมหลวงทวีสันต์ ลกาวัลย์)

ราชเลขาธิการ

กองการในพระองค์

(แบบ ก.)

หมายรับสั่งที่ ๗๖๔

สำนักพระราชวัง

๒๕ มกราคม ๒๕๑๔

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาต
ในการศพ พระภิกษุ ชมฺมวิทฺตโก มหาเสวกตรี พระยานรัตนราชมานิต (ศรีภ
(จินตยานนท์) ป.ม.,ท.จ. ข้าราชการบำนาญ สังกัดสำนักพระราชวัง โดยตลอด.

ปิยะ พิมพ์
พาน

วัน	หน้าที่ <u>พนักงานพระราชพิธี</u>
	<p>นำหมายเรียน เจ้าภาพศพ พระภิกษุ ชมฺมวิทฺตโก มหาเสวกตรี พระยานรัตนราชมานิต เพื่อทราบ.</p>

โดยหน้าข้าราชการ

ทั้งนี้ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยให้ถามผู้รับรับสั่ง

ผู้รับรับสั่ง

ประวัติย่อของคุณพ่อคุณแม่

เขียนโดย “ชมมวิทกโก”

(พระภิกษุพระยานรรัตนราชมานิต)

ในงานบำเพ็ญบุญอายุครบ ๕ รอบ ของ
สทุทนมุจิจารี พระภิกษุพระนรราชภักดี (ตรอง จินตยานนท์)

ผู้เป็นบิดา ณ วัดโสมนัสวิหาร

วันที่ ๒๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๗๒

ลูกขอประทานเล่าประวัติย่อ ๆ ของคุณพ่อคุณแม่

ไว้เป็นที่เคารพระลึกดังต่อไปนี้

วัยต้น

คุณพ่อนามเดิม “ตรอง” เกิด ณ วันที่ ๖ ๖ ๕๒ ปีมะเส็ง เวลา ๖ น. จุลศักราช ๑๒๓๑ ตรงกับวันที่ ๒๕ มีนาคม พระพุทธศักราช ๒๔๑๒ ณ ตำบลบางซื่อ จังหวัดพระนคร เป็นบุตรขุนบำเรอราชา (อ้น) สังกัดกรมมหาดเล็กพระราชวังบวร นามมารดา “กลัด” แรกเข้าเรียนหนังสือไทยและขอมอยู่ในสำนักพระอธิการ สุก วัดแคคลองสามเสน แล้วย้ายไปเรียนในสำนักพระพุทธานุชาจารย์เจ้าอาวาสวัดจักรวรรดิ และได้อุปสมบทอยู่สำนักนี้ ๓ พรรษา พระโพธิวงศาจารย์เป็นพระอุปัชฌาย์ พระพุทธานุชาจารย์กับพระวินัยกิจโกศล เป็นพระกรรมวาจาจารย์ ครั้นลาอุปสมบทแล้วได้เข้ารับราชการ เริ่มมีครอบครัวเมื่อมีอายุ ๒๗ ปี

คุณแม่นามเดิม “พุก” เกิด ณ วันที่ ๗ ๖ ๕๗ ปีมะแม เวลา ๒๔ น. จุลศักราช ๑๒๓๓ ตรงกับวันที่ ๑๐ มิถุนายน พระพุทธศักราช ๒๔๑๔ ณ บ้านหลังวัดโสมนัสวิหาร ตำบลนางเลิ้ง จังหวัดพระนคร นามมารดา “นิล” นามบิดา “แห กระแสเสวตร์” รับราชการสังกัดกรมมหาดเล็กรักษาพระองค์ คุณแม่ได้เริ่มมีครอบครัวเมื่ออายุ ๒๕ ปี

วัยกลาง

คุณพ่อเริ่มแรกเข้ารับราชการ เป็นเสมียนข้าหลวงเก็บเงินส่วยมณฑลนครราชสีมา เป็นเสมียนกองข้าหลวงเกษตรราชการมณฑลราชบุรี เป็นเสมียนเวรเงินกระทรวงธรรมการ เป็นสมุหบัญชีอำเภอบางปลา ย้ายเป็นผู้ช่วยข้าหลวงสรรพากรมณฑลนครชัยศรี รับพระราชทานยศเป็นรองอำมาตย์ตรี เลื่อนเป็นนายอำเภอเมืองนครชัยศรี แล้วย้ายไปบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี รับพระราชทานยศบรรดาศักดิ์เป็นรองอำมาตย์โท ขุนชาญสุพรรณเขตร์ ย้ายไปเป็นนายอำเภอบ้านบ่อ จังหวัดสมุทรสาคร รับพระราชทานเหรียญรัชมังกลาในรัชกาลที่ ๕ เมื่อเสด็จประพาสจังหวัดสุพรรณบุรี เป็นนายด่านภาษีมหาชัย จังหวัดสมุทรสาคร รับพระราชทานเหรียญบรมราชาภิเศก เปลี่ยนบรรดาศักดิ์เป็นขุนพิพัฒนศุภผล ผู้ช่วยสรรพากรแผนกฝิ่น จังหวัดสมุทรสาคร รับพระราชทานเหรียญจักรพรรดิมาลา

ฝ่ายราชการเสือบ้า ได้เป็นจ่าตรีถึงจ่าเอกราชนาวีเสือบ้า

ราชการพิเศษ เคยจัดการรับเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๕ รัชกาลที่ ๖ และสมเด็จพระบรมราชชนนีพระพันปีหลวง ได้รับพระราชทานเสมาพระบรมนามาภิไธยย่อ ลุฑกุม ว.ป.ร. ลงยาและเหรียญ ส.ผ.

เริ่มรับราชการตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๒๙ จนถึง พ.ศ. ๒๔๖๕ รวมเวลารับราชการได้ ๓๕ ปีบริบูรณ์ คุณพ่อก็มีอายุได้ ๕๒ ปี ความชราพยาธิก็เข้าเบียดเบียนบุตรธิดาเห็นว่า เป็นกาลสมควรที่คุณพ่อจะพักผ่อนได้แล้ว จึงได้ขอร้องให้ท่านกราบถวายบังคมลาออกจากราชการ ท่านก็อนุโลมตาม

ครั้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๕ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๖) ทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานบรรดาศักดิ์เลื่อนขึ้นเป็นพระนรราชภักดิ์

คุณพ่อได้อยู่กับคุณแม่เป็นคู่ทุกข์คู่ยากกรากกรำลำบากมาด้วยกันตั้งแต่หนุ่มสาวจนย่างเข้าวัยสุดท้าย มีความมั่นคงซื่อสัตย์สุจริตมิได้แตกร้าง ได้ช่วยกันบำเพ็ญบุญกุศลและบำรุงเลี้ยงอบรมสั่งสอนบุตรธิดาจนเติบโต มีกำลังกายใจแข็งแรงเป็นที่พึ่งเลี้ยงตนเองได้ อยู่ในจำพวกพลเมืองดี ต่างได้สนองคุณชาติพระศาสนาพระมหากษัตริย์

คามสติปัญญาความสามารถของทนน ๆ พอสมควรกับฐานะ รวมบุตรชายหญิง ๕ ถึง
แก่กรรมเสียตั้งแต่วัยต้น ๒ ยังคงมีชีวิตอยู่ ๓ ดังต่อไปนี้

๑. ธมมวิทกโก พระภิกษุพระยานรรัตนราชมานิต ตรีก จินตยานนท์
(เกิดที่บ้านหลังวัดโสมนัสวิหาร ณ วัน ๗^{๑๕} ปีระกา เวลา ๗.๔๐ น. ตรงกับวันที่
๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๔๐ ๗ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ขอจากโรงเรียนข้าราชการ
พลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แผนกรัฐประศาสตร์ ให้เข้ารับ
ราชการในกรมมหาดเล็กเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๘ ๗ ได้รับพระมหากรุณาพระราชทานเครื่อง
ราชอิสริยาภรณ์ชั้นไต่ทอง พานทอง และสายสพายมงกุฎสยามยศชั้นมหาเสวกตรี
ตำแหน่งเจ้ากรมห้องที่พระบรรทม ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่
๖ ได้กราบถวายบังคมลาอุปสมบทน้อมเกล้า ฯ อุทิศกุศลถวายพระเพลิงที่ ๒๔ มีนาคม
พ.ศ. ๒๔๖๘ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ญาณวระเถระ) วัดเทพศิรินทราวาส (เมื่อ
ครั้งยังเป็นพระสาสนโสภณ) เป็นพระอุปัชฌาย์ พระพุทธวิริยากร (จนทกนตเถระ)
วัดโสมนัสวิหาร กับพระอุดมศีลคุณ (อภิกิตตตเถระ) วัดเทพศิรินทราวาสเป็นพระ
กรรมวาจาจารย์)

๒. หญิง สมบุญ (ถึงแก่กรรมตั้งแต่อายุ ๗ ปี)

๓. เลื่อน (นางสรรพกิจโกศล ภรรยาของอำมาตย์เอกขุนสรรพกิจโกศล
กิมไล้ บัทมสุนทร นายอำเภอเมืองชัยภูมิ)

๔. ชาย ยังไม่มีนามถึงแก่กรรมเสียตั้งแต่เล็ก

๕. นายตรี จินตยานนท์ ได้อุปสมบทแล้ว ณ วัดเทพศิรินทราวาส เวลา
ขึ้นรับราชการสังกัดกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ

วัยสุดท้าย

บุตรได้ปรารภว่า “ชีวิตของคุณพ่อคุณแม่ที่ผ่านโลกมาได้ประสบความสำเร็จ
กระทบความทุกข์ของโลกชัดเจน และได้อบรมบำรุงเลี้ยงบุตรธิดาจนเติบโตมีกำลังกาย
ใจแข็งแรงเป็นที่พึ่งเลี้ยงตัวเองได้ทุก ๆ คนแล้ว นับว่าคุณพ่อคุณแม่ได้บำเพ็ญกฐิ
ธัมมิกัตถแลสัมปรายิกัตถประโยชน์ไว้แล้วพอสมควรกับฐานะแล้ว คุณพ่อคุณแม่มี

อุปนิสัยสนใจศึกษาปฏิบัติธรรมตามพระบรมพุทโธวาทอยู่เนื่องนิตย์ การที่กายใจยังหมกมุ่นคลุกคลีอยู่ในคฤหัสถ์เพศ ถึงจะปฏิบัติธรรมตามพระบรมพุทโธวาทได้บ้างก็จริง แต่ไม่บริบูรณ์เหมือนเพศบรรพชิต ควรหาโอกาสหลีกกายใจออกจากกิจธุระกั่วงวลงทั้งปวง จะได้มีเวลาสงบสงัดเจริญกรรมฐานภาวนาเพิ่มพูนอุปนิสัยวาสนาบารมีเพื่อปรมาตถประโยชน์ต่อไป” ความปรารถนาของบุตรนี้ ตรงกับความมุ่งหมายของคุณพ่อซึ่งตั้งสัจจาธิษฐานไว้เสมอว่า “เมื่อบุตรธิดาเติบโตมีกำลังกายใจแข็งแรงเป็นที่พึ่งเลี้ยงตัวเองได้ทุก ๆ คนแล้วเป็นอันหมดห่วง จะขอบวชเพื่อพยายามสนองพระเดช พระคุณสมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าด้วยปฏิบัติบูชา ให้ตรงกับพระพุทธประสงค์” ด้วยความปีติปราโมทย์คุณพ่อได้ทำหน้าที่สอนหลูกเกล้า ๆ ถวายขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตกราบบังคมลาอุปสมบท ครั้นได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตแล้วได้อุปสมบทที่วัดโสมนัสวิหาร เมื่อวันที่ ๒๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๑ เจ้าพระคุณพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวราวุฒิน สมเด็จพระสังฆราชเจ้า ณ วัดราชบพิธทรงโปรดประทานพระกรุณาเป็นพระอุปัชฌาย์ เจ้าพระคุณสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ญาณวโรวณะ) ณ วัดเทพศิรินทราวาส (เมื่อครั้งยังเป็นพระสาสนโสภณ) กับ เจ้าพระคุณพระพุทธวิริยากร (จนทกนุตเถระ) ณ วัดโสมนัสวิหารโปรดประทานกรุณาเป็นพระกรรมวาจาจารย์ ฯ

บรรดาบุตรธิดารู้สึกปีติปราโมทย์ เมื่อระลึกถึงประวัติชีวิตของคุณพ่อคุณแม่ที่ได้ผ่านวัยทั้งสามมาด้วยความสงบเรียบร้อย ต่างฝ่ายต่างตั้งตนไว้ชอบเป็นอดีตสัมมาปฏิบัติ ช่วยกันบำเพ็ญกัมมัฏฐานมีกัตถุแลสัมปรายิกัตถุประโยชน์พอสมควรกับฐานะที่ได้อาศัยพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งเหมือนประทีปส่องทางสว่างมา ครั้นถึงวัยสุดท้ายต่างแยกย้ายกันพากเพียรฝึกฝนอบรมปฏิบัติคัตถุกาย วาจา ใจ และความเห็นให้ถูกต้องดำเนินตรงตามพระอริยมรรคา เพิ่มพูนอุปนิสัยวาสนาบารมีเป็นปัจจัยเพื่อปรมาตถประโยชน์ได้อาศัยพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งเหมือนประทีปส่องทางสว่างไป ชีวิตของคุณพ่อคุณแม่ได้ผ่านโลกมาแล้วดี และกำลังผ่านไปดี สมควรเป็นทิฏฐฐานุคติแบบอย่างที่บรรดาบุตรธิดาแลญาติมิตรทั้งหลายผู้มีจิตศรัทธาเลื่อมใสมั่นคงในพระพุทธศาสนา จะพยายามปฏิบัติดำเนินตามตัวอย่างนี้ต่อไปชั่วกัลปาวสาน ฯ

ความรู้สึกรัก

เมื่อข้าพเจ้าได้ไปพบท่านพระครูบุญญาภรณ์โสภณ (ท่านอาจารย์มหาอำพันบุญ—หลง) กับ คุณตรี จินตยานนท์ ที่กุฏิท่านอาจารย์ในวัดเทพศิรินทราวาส ในปลายวันที่ ๓๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๔ เราได้พูดคุยถึงเรื่องประวัติบางตอนของท่าน “ธมฺมวิทกโกภิกขุ” ภิกษุพระยานรรัตนราชมานิต (ตริก จินตยานนท์)

ข้าพเจ้าพิจารณาแล้วก็เห็นว่า ท่านอาจารย์เป็นพระภิกษุที่มีอารมณ์เย็นตลอดเวลา เป็นที่น่าเคารพแก่ผู้ได้พบเห็นและสนทนา คุณตรี จินตยานนท์ ก็มีความกตัญญูสูง แม้จะได้สนทนาและคุ้นเคยกันไม่นาน ก็เหมือนว่าได้คุ้นเคยกันมานานแรมปี เพราะข้าพเจ้าเคารพนับถือผู้ที่มีอารมณ์เย็นเกิดโทสะยาก และยกย่องผู้สูงด้วยความกตัญญูอยู่แล้ว จึงเป็นผู้ต้องนิยอย่างยิ่ง

ทั้งท่านอาจารย์และคุณตรี จินตยานนท์ ได้ให้ความรู้ในเรื่องประวัติบางตอนที่ข้าพเจ้าไม่เคยรู้มาก่อน ได้ประโยชน์ไม่น้อย การสนทนามีความรู้สึกรักเป็นกันเองตลอดเวลา ทั้งคุณตรี จินตยานนท์ ได้มอบประวัติที่ได้ใช้เวลาพยายามเขียนความทรงจำไว้บีกใหญ่ เพื่อให้ข้าพเจ้านำไปพิจารณา

ข้าพเจ้ารู้สึกว่าคุณตรี จินตยานนท์ ผู้มีความเคารพนับถือบูชาและสูง ด้วยความกตัญญูต่อพระภิกษุพระยานรรัตนราชมานิต และเป็นผู้อยู่ใกล้ชิดกับท่านเจ้าคุณผู้พิศาลออกมา เป็นน้องชายผู้ทศการพบุชารักผู้มีคุณธรรมสูงยิ่ง แสดงออกถึงความรู้สึกอยากจะทำสิ่งที่เกิดประโยชน์ส่วนรวม เพื่อให้เป็นประโยชน์แก่สังคมทั่วไป เป็นอนุสรณ์แก่ท่านเจ้าคุณผู้พี่

ข้าพเจ้าอดนึกไม่ได้ว่า คุณตรี จินตยานนท์ สมกับเป็นน้องชายคนเดียวของท่านเจ้าคุณพระยานรรัตนราชมานิต ซาคิเชื่อไม่ทิ้งแถว ซาคิแนวไม่ทิ้งลาย เพราะสูงด้วยความกตัญญูซึ่งหายาก เมื่อได้รับข้อความบันทึกของคุณตรี จินตยานนท์ แล้ว ความที่เคยหนักใจของข้าพเจ้าที่จะเขียนเรื่องนักคสายลง

ข้าพเจ้าอยากจะพูดว่า หนังสือเล่มนี้สำเร็จด้วยข้อความบันทึก เกือบจะพูด
ได้ว่าข้อความทั้งหมดในประวัตินั้น เป็นความพยายามของคุณตรี จินตยานนท์ ส่วน
ข้าพเจ้าก็เพียงแต่เขียนเล็ก ๆ น้อย ๆ ตอนต้น ๆ และตอนปลาย ๆ เท่านั้น งานทำ
อาจารย์ก็ยังช่วยแนะนำเรื่องและข้อความบันทึกอีกหลายข้อ โปรดอย่าเข้าใจว่าข้าพเจ้า
เขียน มิฉะนั้นจะทำให้ข้าพเจ้าละอายใจที่เป็นคนขุบมือเปิบ ในบันทึกของ คุณตรี
จินตยานนท์ สูงเกินค่ามาก เพราะบันทึกชิ้นด้วยแรงน้ำใจเกิดจากศรัทธาและความ
กตัญญูต่อท่านเจ้าคุณผู้เป็นพี่ ทั้งยังมีความตั้งใจจะพิมพ์ไว้อาลัยต่อเจ้าคุณผู้เป็นอนุสรณ์
ครั้งสุดท้ายในงานพระราชทานเพลิงศพ

ข้าพเจ้าได้พิจารณาอ่านบันทึกนี้แล้ว มีเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นหลายตอนที่ทำให้
ซาบซึ้งและประทับใจในความรู้สึก เช่นตอนหนึ่งท่านเจ้าคุณนรรัตนราชมานิตได้นำหญ้า
แพรกมาล้างน้ำให้สะอาดแล้วเอามาเคี้ยวกิน หลังจากนั้นก็ สวรรคตแล้ว ทั้งได้
ประกาศกับผู้ที่มาว่า “เมื่อสิ้นในหลวงแล้วจะไม่อ้อใคร กินหญ้าก็ไม่ตาย ช่างมัน
ว่าควายกินหญ้าก็มีชีวิตอยู่ได้อย่างแข็งแรง” ซึ่งเวลานั้นมีผู้เข้าใจว่าท่านเจ้าคุณเป็นบ้า
แต่เมื่อได้พิจารณาหาเหตุผลแล้วข้าพเจ้าก็เข้าใจว่าท่านเจ้าคุณพูดออกมาเป็น “ปริศนา”
เพื่อให้รู้ถึงความตั้งใจเด็ดเดี่ยวของท่าน หมายถึงว่าเมื่อสิ้นเกล้า ฯ สวรรคตแล้ว ท่าน
จะยอมอดตายแต่ไม่ยอมรับใช้ผู้ใดต่อไป หรือไม่ยอมเป็นข้าสองเจ้าบ่าวสองนาย สม
ดังพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวรับสั่งว่า “สำหรับพระยานรรัตนราชมานิต
ฉันชอบอก ไม่ว่าใครอย่าไปรบกวนแก่เป็นอันขาด เพราะแกตั้งใจจะรับใช้แต่ฉันผู้
เดียว” จะเห็นได้ว่า ต่อมาเมื่อแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาล
ที่ ๗ ทรงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ แต่งตั้งให้พระภิกษุพระยานรรัตนราชมานิต
ให้ดำรงตำแหน่งองคมนตรี แม้จะเพิ่มศักดิ์นาให้สูงขึ้นขอให้ท่านสึกออกมารับราชการ
แต่ท่านได้มองเห็นเข้าถึงแก่นของหลักสัจธรรมทางศาสนา เห็นแจ้งความจริงแล้ว จึง
ไม่ยินดีด้วยตำแหน่งใดในทางโลก แม้ตำแหน่งจะใหญ่โตเพียงใดก็ยังต้องอยู่ในกองทุกข์
หนีไม่พ้น ฉะนั้นท่านจึงได้ดับกิเลสใน ลภ ยศ สรรเสริญ สิ้นลงแล้ว อุทิศชีวิต
ตั้งหน้ารักษาพรหมจรรย์อยู่ในสมณะเพศปฏิบัติธรรม หากความสุขในทางสงบตลอดมา
ถึง ๔๖ พรรษา บันทึกฉบับนี้มีหลายตอนที่ซึ่งใจเมื่อได้อ่านและได้คิด ข้าพเจ้าหยิบ
ยกบางตอนขึ้นมากล่าวตามความรู้สึก

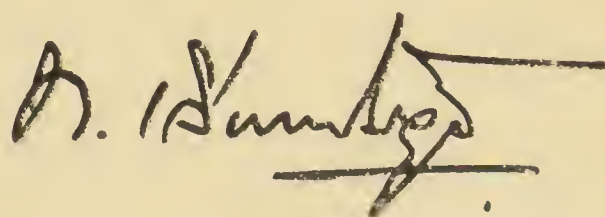
หนังสือเล่มนี้ ผู้บันทึกได้พยายามระบายออกด้วยจิตใจเปี่ยมไปด้วยความรัก
เคารพบูชา ทั้งแรงกตัญญูฝังลึกแน่นเข้าไปในจิตใจอย่างไม่รู้ลืมต่อพระภิกษุพระยา
นรรัตนราชมานิต คงจะเกิดประโยชน์แก่นุชนรุ่นหลังและผู้ได้อ่านต่อกันไป คงจะ
เป็นอนุสรณ์ที่จะอยู่ยั่งยืนตลอดกาลนานตามความประสงค์ของผู้บันทึกที่ได้เจตนาไว้

เมื่อได้พิจารณาถึงความรู้สึกในหนังสือเล่มนี้ จะเห็นได้ว่าคนเราทุกคนเกิดมา
ไม่มีใครใดจะพาสังขารร่างกายหนีพ้นจากความเสื่อมโทรม ความแก่ชรา เกิดความเจ็บ
ความตายไปได้ แม้นายแพทย์ผู้เชี่ยวชาญชำนาญมีความสามารถทางวิทยาการสมัยใหม่
รักษาโรคมัยมีชื่อเสียง หรือหมอสมัยก่อนหรือสมัยพุทธกาลมีวิชาความรู้จนมีผู้ยกย่อง
สรรเสริญว่าเป็นหมอเทวดา ได้ใช้ความรู้ความสามารถรักษาการเจ็บป่วย ช่วยชีวิตผู้
อื่นทั่วไปให้หายจากโรคมัยไข้เจ็บ ช่วยให้มีชีวิตให้ยั่งยืนอยู่ได้ในขอบเขตของอายุขัย
แต่เมื่อถึงกาลเวลาเกิดขึ้นกับตัวเอง ก็ฝืนไม่ได้ต้องเป็นไปตามกฎของธรรมชาติ คือ
สังขารร่างกายก็ต้องดับเป็นธรรมดาทั่วไป ไม่มีใครมีอำนาจสามารถมีชีวิตรอดอยู่นอก
ธรรมชาติ อยู่คู่กับโลกตลอดไปโดยไม่เจ็บไม่แก่ไม่ตายนั้นไม่มี ฉะนั้นเมื่อพิจารณาให้ดี
แล้วก็จะสอนเราว่า จงอย่าประมาท ควรทำความดีสร้างบุญกุศล ละเว้นความชั่วอย่า
สร้างกรรมทำบาป จิตใจเราก็จะสะอาดเกิดสุขสงบในทางธรรม เพราะหลุดพ้นจากความ
โลภ ความโกรธ ความหลง จะเป็นความสุขทั้งทางโลกและทางธรรม คือ ความ
สบายทางใจ มีความสงบเพราะไม่มีกิเลส

ข้าพเจ้าได้ขออนุญาตคุณตรี จินตยานนท์ ว่าหลังจากงานพระราชทานเพลิง
ศพพระภิกษุพระยานรรัตนราชมานิตแล้ว ข้าพเจ้าจะได้นำเรื่องนี้เข้าในชุด "กฎแห่ง
กรรม" หรือทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ต่อไป.

๕๕๒ ถนนเพชรบุรี

พระนคร

(ท. เลียงพิบูลย์)

บันทึกประวัติจากความจำ

(ของตรี จินตยานนท์)

หลังจากท่าน ธรรมวิตกโก ภิกขุ (พระภิกษุพระยานรรัตนราชมานิต) ท่าน
เจ้าคุณพี่ได้มรณภาพลงเมื่อวันที่ ๘ มกราคม พ.ศ. ๒๕๑๔

มีท่านส่วนมากที่คุ้นเคยเคารพนับถือเลื่อมใสในเจ้าคุณพี่ ท่านอยากทราบถึง
ชีวประวัติรายละเอียด ได้ขอให้เขียนประวัติของท่านไว้ในฐานะที่ข้าพเจ้าเป็นน้องชาย
คนเดียวของท่านที่ใกล้ชิดสนิทสนม การเขียนประวัติของท่านเพื่อให้ผู้ที่เคารพเลื่อมใส
ในตัวท่านเจ้าคุณพี่และอนุชนรุ่นหลังจะได้รู้ เพื่อเป็นเกียรติของชาติศาสนาในเมืองไทย
เพราะท่าน “ธรรมวิตกโกภิกขุ” เป็นผู้ที่มีผู้เคารพนับถือของบรรพชิตและฆราวาสและ
อุบาสกอุบาสิกาและชาวต่างประเทศและประชาชนทั่วไปที่รู้เรื่องของท่านตลอดมา ทั้ง
อยากให้ประวัตินี้ได้อยู่ยืนยงอยู่ต่อไปตลอดกาล

ข้าพเจ้าก็ยังลังเลใจอยู่นานเพราะยังไม่สั่งการเขียน ยังไม่แน่ใจว่าความ
ทรงจำจะได้รายละเอียดเพียงพอหรือไม่ แม้ข้าพเจ้าเป็นน้องชายของเจ้าคุณพี่คนเดียว
ก็จริง แต่เกิดภายหลังท่านเกือบหนึ่งรอบ เพราะท่านเกิดปีระกา พ.ศ. ๒๔๔๐ แต่
ข้าพเจ้าเกิดปีวอก พ.ศ. ๒๔๕๑ ห่างกันถึง ๑๑ ปี เมื่อเวลาเป็นเด็กความใกล้ชิดข้าพเจ้า
กับเจ้าคุณพี่มีน้อยเพราะเวลานั้นข้าพเจ้ายังเล็กมาก คุณแม่จึงต้องคอยเลี้ยงดูยังช่วย
ตัวเองไม่ได้ และคุณแม่ก็ต้องติดตามไปอยู่กับคุณพ่อซึ่งรับราชการเป็นนายอำเภออยู่
หัวเมือง ส่วนเจ้าคุณพี่นั้นเติบโตมากับคุณยายจึงอยู่บ้านหลังวัดโสมนัสตลอดมา ฉะนั้น
เจ้าคุณพี่จึงอยู่ใกล้ชิดกับคุณยายมาก ส่วนข้าพเจ้าเมื่อโตก็อยู่ใกล้ชิดคุณพ่อคุณแม่มาก
เพราะเป็นลูกคนสุดท้อง

ยังจำได้ว่าเมื่อข้าพเจ้าได้เข้ามาเรียนหนังสือในกรุงเทพฯ เวลานั้นเจ้าคุณพี่
ก็ได้เข้าไปรับราชการอยู่ในวังหลวงแล้ว เวลานั้นข้าพเจ้ามีอายุเพียง ๖ ขวบเท่านั้น

เจ้าคุณพี่เมื่อบรรพการก็ค้างคืนอยู่แต่ในวังตลอดอายุราชการ จะมีเวลากลับบ้านก็เพียง
แต่เวลาออกเวรกลางวันกลับมากินอาหารเย็นที่บ้านแล้วก็กลับเข้าวัง ถวายอยู่งาน
สิ้นเกล้า ฯ เมื่อสิ้นเกล้า ฯ รัชกาลที่ ๖ เสด็จสวรรคตแล้วต่อมาก็อุปสมบท เพื่อถวาย
พระราชกุศลต่อสิ้นเกล้า ฯ ตลอดมาจนมรณภาพ

ฉะนั้นความจำที่ได้อธิบายขึ้นนี้อาจมีขาดตกบกพร่องไม่สมบูรณ์ตามที่คิดไว้ แต่
ก็ได้พยายามเขียนเท่าที่ความสามารถและความจำได้นึกได้ ทงที่ใคร่ได้เห็นด้วยตนเอง
และได้รับคำบอกเล่าจากผู้ใหญ่ในวงญาติ และได้เคยซักถามท่านบ้าง ท่านเล่าให้ฟังบ้าง
ฉะนั้นหากท่านที่รู้ดีกว่าที่ข้าพเจ้าได้เล่าได้เขียนขึ้นน หากมีข้อบกพร่องตอนใดข้อใด
อาจมีอยู่ไม่น้อย ก็โปรดให้อภัยด้วยจะเป็นพระคุณยิ่ง

ข้าพเจ้าจำวันเกิดของเจ้าคุณพี่ได้ดีเพราะท่านผู้ใหญ่เคยพูด และคุณยายก็มี
ความรักและภูมิใจในตัวหลานชายเจ้าคุณพี่ตั้งแต่เล็ก ๆ และพูดยกย่องเจ้าคุณพี่และพูด
ถึงวันเกิด ข้าพเจ้าจึงจำวันเกิดของเจ้าคุณพี่ได้ดีว่าเกิดในวันมาฆบูชา เป็นวันสำคัญ
ในทางพุทธศาสนา เจ้าคุณพี่เกิดเวลาเช้า พระสงฆ์กำลังออกบิณฑบาตโปรดสัตว์
คือไม่เข้าไม่สายจนเวลากลับวัด วันนั้นเป็นวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ ปีระกา จุลศักราช
๑๒๕๙ คือตรงกับวันเสาร์ที่ ๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๔๐ คินนั้นเป็นวันเพ็ญจันทร์เต็ม
ดวง เจ้าคุณพี่เกิดที่บ้านตำบลหลังวัดโสมนัส ท้องที่อำเภอบ่อผ่องปราสาทศรีสุทวาร จังหวัด
พระนครศรีอยุธยา เลี้ยงดูตลอดมาจนเติบโต และขึ้นชมนินดีในหลายชายของท่านผู้มาก
เคยพูดเสมอตามธรรมเนียมของผู้ใหญ่สมัยนั้นว่า หลานของยายคนนี้จะต้องได้ฟังฝากผี
ฝากไข้ เพราะมีความกตัญญูต่อผู้ใหญ่ไม่มีวันตกต่ำ เมื่อครั้งคุณพ่อรับราชการเป็นนาย
ด่านภาษีอยู่ที่มหาชัย ลูกชายเพื่อนของคุณพ่อได้ไปซ้อมรบเสื่อป่าด้วยและชากลับมา
แวะส่งข่าวให้คุณยายทราบว่า ในหลวงท่านได้รับเจ้าคุณพี่ไปไว้ใช้ในวัง พอคุณยาย
ทราบข่าวก็ตกใจมาก เข้าใจว่าในหลวงจับเอาตัวหลานชายไป ถึงกับบนบานศาลกล่าว
ก้นยกใหญ่ ต่อมาจึงเข้าใจดี เมื่อเจ้าคุณพี่รับราชการเวลาจะออกจากบ้านเข้าวัง ก็ไป
กราบเท้าคุณยายปฏิบัติเช่นนี้ตลอดเวลา แม้จะติดตามเสด็จสิ้นเกล้า ฯ ไปประทับแรมไกล
ห่างจากพระนคร เจ้าคุณพี่ก็เป็นห่วงคุณยายตลอดเวลาที่อยู่ห่าง ต้องคอยมีจดหมาย

มาขอร้องให้ข้าพเจ้าและคนทางบ้าน ช่วยกันเอาใจใส่ดูแลปฏิบัติคุณยายเพราะท่านแก่แล้ว ให้ท่านมีความสุขสบาย ตั้งจดหมายถึงข้าพเจ้าหลายฉบับเมื่อครั้งยังเป็นจำเียงสมกับความรักและความเป็นห่วงที่คุณยายมีต่อเจ้าคุณพี่ และเจ้าคุณพี่ภรรยากและกตัญญูต่อคุณยายเช่นกัน

ข้าพเจ้าขอลำดับญาติดังต่อไปนี้

คุณพ่อ	—	สทธรรมวิจาโร ภิกขุ	พระภิกษุพระนรราชภักดี
(ครอง จินตยานนท์)
คุณแม่	—	อุบาสิกา นางนรราชภักดี (พุก จินตยานนท์)	
คุณตา	—	แห่ รัชมหาราชกรมทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์	
คุณยาย	—	นิล	
คุณปู่	—	ขุนบำเรอราชา (อ้น) สังกัดกรมมหาดเล็กพระ
ราชวังบวร ฯ	
คุณย่า	—	กลัด	

คุณพ่อ—คุณแม่ มีลูก ๕ คน

๑. เจ้าคุณพี่พระยานรรัตนราชมานิต (ตริภักดิ์ จินตยานนท์)
๒. พี่สมบุญ (หญิง) ถึงแก่กรรมเมื่ออายุราว ๖—๗ ขวบ
๓. พี่เลื่อน (หญิง) นางสรรพกิจโกศล (เลื่อน บัณฑิตสุนทร)
๔. เด็กชาย ถึงแก่กรรมแต่ยังเล็ก ยังไม่มีชื่อ
๕. นายตรี จินตยานนท์

เจ้าคุณพี่เริ่มเรียนหนังสือที่โรงเรียนวัดโสมนัส ไปต่อจบมัธยมที่โรงเรียนวัดเบญจมบพิตร ต่อจากนั้นไปเรียนวิชารัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (ศึกษาภาษาอังกฤษพิเศษกับคุณครูเพลิน ซึ่งต่อมาได้ตั้งโรงเรียนสอนภาษาอังกฤษกลางคืนชื่อโรงเรียน “เศนีเศรษฐีดำริ” อยู่ที่นางเลิ้ง สำเร็จก่อนเข้าจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย) ในปีนั้นมีผู้สำเร็จพร้อมกัน ๑๒ นาย คือ

๑. นายฮกไถ่ พิศาลบุตร	๒. พระตราษบุรี (จาร์ส)
๓. นายตริก จินตยานนท์	๔. นายปริก
๕. นายสวัสดิ์	๖. นายชั้น วรคามิน
๗. นายชูป สุขรูป	๘. นายแจลัม สุมิตมาน
๙. นายแจ่ม นารายนมิน	๑๐. นายจาร์ส รัตนประทีป
๑๑. นายกิมไล้ บั้ทมะสุนทร	๑๒. นายสาย นทิกามิน

(คัดจากหนังสือ “รัฐศาสตร์อนุสรณ์” เนื่องในงานประชุมรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ประจำปี ๒๕๐๑)

ในปีที่สอบไล่ได้แล้วนี้ ภายหลังการสอบไล่แล้วนักเรียนต้องไปซ้อมรบเสือป่าที่จังหวัดนครปฐม ในฐานะนักเรียนเสือป่ารักษาพระองค์ เมื่อกลับจากราชการซ้อมรบแล้วจึงจะได้รับการบรรจุเข้ารับราชการสังกัดกระทรวงมหาดไทยเพื่อเป็นนายอำเภอต่อไป จำได้ว่าท่านเจ้าคุณพี่เป็นนักเรียนเสือป่าหลวงเหล่าสื่อสาร ชีรฉกรยาน ๒ ล้อ (มีหลักฐานรูปถ่ายหมู่ร่วมกับล้นเกล้า ฯ รัชกาลที่ ๖ แต่งนักเรียนเสือป่าที่บ้านโป่งในปีที่ได้รับเลือกเข้าไป) ในระหว่างซ้อมรบอยู่นี้ ล้นเกล้า ฯ รัชกาลที่ ๖ มีพระราชประสงค์จะได้ให้นักเรียนเสือป่าเข้าไปเป็นมหาดเล็กรับใช้ (นักเรียนปีสุดท้าย) จึงให้ข้าราชการไปคัดเลือกเด็กหน้าตาดี ๆ คล่องแคล่วเข้ามาสัก ๔—๕ คน (สำหรับจำนวนนี้จำไม่ได้แน่แท้) ซึ่งในจำนวนนี้เจ้าคุณพี่ได้รับเลือกเข้าไปด้วย

ในตอนแรกจะเขียนระยะชีวิตแต่เด็ก เริ่มรับราชการ ออกจากราชการและอุปสมบท กระทั่งมรณภาพ ส่วนต่อไปจะเขียนรายละเอียดอื่น ๆ เท่าที่จำได้ สำหรับประวัติรับราชการได้คัดมาจากเอกสารของสำนักพระราชวัง ซึ่งได้รับความกรุณาจากท่านเจ้าหน้าที่เป็นอย่างดี ขอขอบคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ต่อไปนี้เป็นประวัติรับราชการจนถึงกับมรณภาพ

๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๔๕๗	โปรดเกล้า ฯ ให้รับราชการในกรมมหาดเล็ก	แผนกตั้ง
	เครื่อง ยศมหาดเล็กพิเศษ	
๑ เมษายน ๒๔๕๘	เงินเดือน เดือนละ ๔๐ บาท	

๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๘	ยศ บรรดาศักดิ์ รองหุ้มแพร นายรองเสนองานประภาช
	เงินเดือนเพิ่ม ๒๐ บาท รวม ๖๐ บาท
๑ เมษายน ๒๕๕๙	ย้ายไปอยู่กองห้องที่พระบรรทม
๓๐ สิงหาคม ๒๕๕๙	บรรดาศักดิ์ หุ้มแพร นายเสนองานประภาช
๑ กันยายน ๒๕๕๙	เงินเดือนเพิ่ม ๔๐ บาท รวม ๑๐๐ บาท
๓๑ ธันวาคม ๒๕๖๐	ยศ บรรดาศักดิ์ จ่า นายจ่าียง
๑ มกราคม ๒๕๖๐	เงินเดือนเพิ่ม ๑๐๐ บาท รวม ๒๐๐ บาท
๓๑ ธันวาคม ๒๕๖๑	ยศ บรรดาศักดิ์ รองหัวหมื่น หลวงศักดิ์นายเวร
๑ มกราคม ๒๕๖๑	เงินเดือนเพิ่ม ๑๐๐ บาท รวม ๓๐๐ บาท
๑ เมษายน ๒๕๖๓	เงินเดือนเพิ่ม ๔๐ บาท รวม ๓๔๐ บาท
๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๔	ยศ บรรดาศักดิ์ หัวหมื่น เจ้าหมื่นสรรเพชรภักดิ์
๑ เมษายน ๒๕๖๕	เงินเดือนเพิ่ม ๑๖๐ บาท รวม ๕๐๐ บาท
๑ ธันวาคม ๒๕๖๕	เจ้ากรมห้องที่พระบรรทม
๓๐ ธันวาคม ๒๕๖๕	บรรดาศักดิ์ พระยานรรัตนราชมานิต
๑ กรกฎาคม ๒๕๖๗	องคมนตรี ร. ๖
๑ มกราคม ๒๕๖๗	ยศ จางวางตรี
๑ เมษายน ๒๕๖๘	เงินเดือนเพิ่ม ๒๐๐ บาท รวม ๗๐๐ บาท
๔ เมษายน ๒๕๖๘	องคมนตรี ร. ๗
๑ เมษายน ๒๕๖๘	โปรดเกล้าฯ ให้ยุบเลิกตำแหน่งหน้าที่ราชการกรมมหาดเล็ก หลวงได้รับพระราชทานบำนาญเดือนละ ๘๔ บาท ๖๖.๒/๓ สตางค์
๒๔ มีนาคม ๒๕๖๘	วันถวายพระเพลิงพระบรมศพปล้นเกล้าล้นกระหม่อม พระ- บาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้อุปสมบท ณ พระ อุโบสถวัดเทพศิรินทราวาส มีสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ญาณวโร ครังยังเป็นพระศาสนโสภณเป็นพระอุปัชฌาย์

พระพุทธวิริยากร เจ้าอาวาสวัดโสมนัสวิหาร และพระ
อุดมศีลคุณ วัดเทพศิรินทราวาส เป็นพระกรรมวาจาจารย์
บรรพชาอุปสมบทเสร็จแล้ว ไปถวายพระเพลิงลั่นเกล้า ฯ
รัชกาลที่ ๖ ณ พระเมรุท้องสนามหลวง พร้อมด้วยพระ
พระอุปัชฌาย์

๘ มกราคม ๒๕๑๔ ถึงมรณภาพ ด้วยความชรา (บันทึก ส.น.ว. ที่ ๓๑๔ ล.ว.
๑๑ ม.ค. ๒๕๑๔)

เครื่องราชอิสริยาภรณ์และสิ่งของที่ได้รับพระราชทาน

๒๑ มกราคม ๒๔๕๗	เหรียญราชรุจิทอง
๒ มกราคม ๒๗๕๘	เหรียญรัตนาภรณ์ชั้น ๕
๓๑ ธันวาคม ๒๔๕๙	ตรามงกุฏสยามชั้น ๕
๑๘ เมษายน ๒๔๖๐	ตราวชิรมาลา
๓๑ ธันวาคม ๒๔๖๐	เบญจมาภรณ์ช้างเผือก ๕
๓๑ ธันวาคม ๒๔๖๑	ตรามงกุฏสยามชั้น ๔
๑๐ พฤศจิกายน ๒๔๖๔	เหรียญรัตนาภรณ์ชั้น ๓
๑๑ พฤศจิกายน ๒๔๖๕	ตราตติยจุลจอมเกล้าวิเศษ
๑๑ พฤศจิกายน ๒๔๖๖	ตราตติยจุลจอมเกล้า
๑๐ พฤศจิกายน ๒๔๖๘	ตรามงกุฏสยามชั้น ๑ (ปดมาภรณ์มงกุฏสยาม)
๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๘	เหรียญบรมราชาภิเษกทอง (รัชกาลที่ ๗)
๔ เมษายน ๒๔๗๕	เหรียญเฉลิมพระนคร ๑๕๐ ปี เงินกาไหล่ทอง

ปรากฏตามประวัติรับราชการว่า เริ่มเข้ารับราชการแผนกตั้งเครื่องเมื่อ

๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๔๕๗ รับราชการอยู่ ๑ ปีกับ ๑ เดือนเศษ ก็โปรดเกล้า ฯ ให้ไปอยู่
ห้องที่บรรทม

สกุล “จินตยานนท์” ได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากลั่นเกล้า ฯ รัชกาลที่ ๖
โดยพระราชทานให้แก่เจ้าคุณเพี้ย ตั้งนี้

คงอ่านนิทาน แลอ่านซ้ำ อ่าน
ให้ สว่าง สว่าง ทั้งด้อ แลเอา
เก็บเอาให้ดี อย่างนี้ ทั้งเสีย หมายเอา
ออกมาอ่านเร็ว ดั่งหนึ่ง ใช้จ-คือเร็ว.

หัวข้อ

เป็นอย่างไรบ้าง สบายดีหรือ ดีถึงที่บ้าง
หรือเปล่า ที่ดีถึงนั้นมาก วิชาภาษาอังกฤษไป
ถึงไหนแล้ว ทดได้หรือยัง วิชาหนึ่งชื่ออังกฤษ
ลงไปให้ดูบ้าง ชื่อภาคเหนือเกิน ที่บางบ่อน
มีเด็กชอบคนหนึ่ง ตาโตเท่ากำมือ แต่เขียนหนังสือ
สวยมาก เขียนได้ดีเท่าที่ หนังสือชื่ออังกฤษ
ก็เขียนได้ ทดได้บ้าง วิชาธรรมศาสตร์ได้ ที่ชอบเด็ก
คนหนึ่งมาก เพราะเขาเรียนเก่งกว่านั้นมาก เขาไม่ขี้เกียจ
และไม่ขี้เหนียวเหมือนคนอื่น ทั้งอ่านหนังสือจบ ก็น้อง
ออกดูในพี่รักน้องมาก น้องชื่อหมื่นเรียนวิชา
อ่านเห็นแต่คนไหนมาก คิดได้เหมือนเขาบ้าง พี่
รักมาก ถึงเวลาเรียนน้องชื่อเรียนวิชา อ่าน
น้องแล้ว เมื่อเลิกเรียนแล้วกลับบ้าน คงช่วยคุณแม่
แกล้งคนทำงานบ้าง เช่นเขาเขา เขาเรียนไม่ทัน
เพราะคุณแม่แกล้งคนแกล้งแล้ว เรียนแรงทำผิด
หมดลงไปทุกที่ น้องชื่อหมื่นเรียนหนังสือแล้ว ทำ
แข่งแรง คงช่วยคุณแม่ทำงาน หรือทำงานแทนคุณแม่

อนันท์เขาเรียกว่าไฮอองดวาช ไม่รู้จักดีไม่รู้จัก
ชื่อ ไม่รู้จักจดจำ ทั้งนี้เขาเอาเรื่องรอบคอบ
ตั้งให้เจ็บ แลเอาไม้บดกับนอบุเสมอ ไม่รู้จักคำ
ตีเท่าใด ต.เท่าใด ดีไม่รู้จักเจ็บ เมื่อตอนแม่แฉ
ตอนเคยชื้อกรีนชื้อทำกร. หรือใช้ไม้ทำกร
อันนี้ขยับหรือทำไม้ดัดขึ้น ต้องรีบทำทันที
อันเป็นห่วงเล่น เมื่อเสร็จการแล้วเวียน แฉชื้อ
ตอนแม่แฉตอนเคยทำงานเสร็จแล้วจึงด้อยเค้น
กันห้องออกกร.นี้ ตอนแม่ ตอนเคย แฉที่ รักห้อง
แฉชื้อออกกร.เป็นต้นดีต่อไปแล้ว คงทำตามตำ
สั่งสอนของพี่ทุกประการ กันห้องขึ้นดีไม่ทำตาม
คำสั่งสอนของพี่แล้ว พี่ที่คับมาจากบางมือน
พี่: เอิมีเรือมาฝากห้อง เอิมีผล: ระวังนี้:

ในที่สุดนี้ ขออวยพรให้ห้อง คงมีสุขภาพ
ไม่รู้จักเจ็บเสีย มีมีคุณนียบบแหกม เรือพอไร
คงจำดีโดยอองไร แม่บ่ไนี้ดีแล้วขึ้นเร็ว
ทำกร.นี้แม่ที่ถูกร.ของครูมาอาจารย์ ตลอด
ทั้งตอนแม่แฉตอนเคย ทุกเมื่อ เกอศ, ๕๕~

บอกสัรวบ สัรวบ แม่ อัดสวดนที่
คำชี้ชี้ไม้ได้ บอกด้วยว่าพี่ดีดีถึงทุกคน
ขอได้รับความรัก แฉ ดีดีถึง ของ

พี่ อวย

(จากพี่) พี่

(ป.ล) ขอให้พี่น้องใจเมตตาหาบ ๓๐๖ ที่รักหม้าย
หนึ่ง น้องต้องดิเดาใจใจมเอ เตะใจม
อังกฤษมาดอปลีกสองสามตำ ที่อากดเหลือ
เกิน ขอให้พี่ๆใจเมตตาใจมีที่ซมใจชั้นใจ
สิดหม่อบเกิด.

อ้อ! สามีไป น้องต้องหม้มทกหม้ม ม
ดูมแม่ เตะดูมคณนี้: อ่าจี้ใจค

บอก สักว่าดู สักว่าดู ให้ชอปลิมชฎีปัด
ดูมคณมาดจ สักหม่อบมี: ทกแม่แล้ว วิชา
๓๐๖ เกมดูมทกแม่แล้วในหม่อบนี้ ในทกชกเห็น
เกิด จึงจ: ใจคว่าอมนดี ใจคมาไม่หม้มแวง
ใจไม่ใจจ สักว่าดู

พี่ จี้

อ้อ! น้องสงหาบหาบของพี่ไปให้
ดูมเพลิมอปลิม บอกว่า พี่ส่งคองมาจากทาง
อื่น:

ท่านผู้ให้แสงสว่างทางปฏิบัติ

วันหนึ่งเพิ่งจะผ่านวันต้นปีใหม่ใน พ.ศ. ๒๕๑๔ ไปได้ไม่กี่วัน อยู่ในเขตของต้นเดือนมกราคม จำได้ว่าเป็นบ่ายวันเสาร์ วันนั้นข้าพเจ้า อยู่บ้าน เสียงโทรศัพท์ดังขึ้น เมื่อยกขึ้นมาแนบหูฟังก็ทราบว่าคุณประยงค์ ดาวมณี เป็นผู้พูดมา และเมื่อรู้ว่าข้าพเจ้าเป็นผู้รับ ก็ได้ยินพูดอย่าง ร้อนรนละล้าละลักว่า

“คุณได้ทราบข่าวหรือยังว่าท่านเจ้าคุณนรรัตน์ ฯ ท่านสิ้นเสียแล้ว” (คำว่า เจ้าคุณนรรัตน์ ฯ ซึ่งเป็นที่เจนหูเพราะเราสนใจท่านมาก่อน เป็นผู้ที่เราเคารพนับถือ ทั้งบูชาในความกตัญญูอันสูงยิ่ง และยกย่องในการปฏิบัติหลักธรรมอย่างบริสุทธิ์สะอาด ของท่านอยู่ก่อนแล้ว เป็นที่ชื่นใจของเราตลอดมา จึงไม่มีข้อสงสัยจะเป็นอื่นไปได้ นอกจากภิกษุพระยานรรัตนราชมานิต) เป็นข่าวที่ใหญ่สำหรับข้าพเจ้า ทำให้ตื่นเต็นและ ชนลุก รีบบอกไปว่า “ผมยังไม่ทราบข่าว ท่านสิ้นเมื่อไหร่” เสียงคุณประยงค์ ฯ ตอบอย่างเร่งร้อนมาว่า “ผมเองก็เพิ่งรู้ก่อนหน้าจึงรีบโทรศัพท์มาบอกให้รู้ก่อน ทราบว่าท่านสิ้นเมื่อวันศุกร์ที่ ๘ นี้เอง บ่ายวันพรุ่งนี้จะมีการพระราชทานรดน้ำศพ (วันอาทิตย์ที่ ๑๐ มกราคม พ.ศ. ๒๕๑๔) ที่ศาลาละมูนนิรมิต เวลาบ่าย ๔ โมง” ข้าพเจ้าได้รับฟังด้วยความเศร้าสลดใจคอหดหู่ คิดว่างานรดน้ำศพต้องมีเจ้านายผู้ใหญ่ และข้าราชการพอกันมากมายเข้าไม่ถึง เพราะท่านเป็นที่เคารพนับถือของประชาชน ทั่วไป ที่ทราบถึงการสละกิเลสของท่าน ข้าพเจ้าอาลัยท่านมาก ต่อมาข้าพเจ้าได้ ทราบว่ามีผู้เสียหน้าตาเพราะยังปลงไม่ตก ว่าตามธรรมชาติของสังขารย่อมแตกดับเป็น ธรรมดาไม่มีผู้ใดอยู่ได้ตลอดไปไม่รู้ดับ แต่เพราะท่านเป็นตัวอย่างปฏิบัติทางหลักธรรม ที่ดียิ่งเท่าที่ข้าพเจ้ารู้ ในยุคปัจจุบันนี้หาได้ยาก ข้าพเจ้าเป็นมนุษย์ปุถุชนธรรมดาย่อม

จะมีความรู้สึกเสียดายแทนส่วนรวมทั่วไป ข้าพเจ้าคิดว่าพุทธจักรได้สูญเสียดังยิ่งใหญ่ เป็นประวัติศาสตร์ของเมืองไทย เพราะความดีของท่านที่ปฏิบัติตนอยู่ในหลักธรรมอย่าง บริสุทธิ์ผุดผ่องไม่มีราคะ ซึ่งการปฏิบัติเป็นตัวอย่างที่ดียิ่งสมควรแก่พระภิกษุสงฆ์ชาว พุทธอุบาสกอุบาสิกาทั้งหลาย และจะเป็นประโยชน์แก่เยาวชนที่กำลังจะศึกษาการปฏิบัติ ธรรมต่อไป

แม้ว่าตัวข้าพเจ้าจะไม่คุ้นเคยและรู้จักท่านมาก่อนก็ดี แต่ความดีของท่านที่ได้ ปฏิบัติมาแล้ว ทำให้ผู้ผู้เห็นต่างก็ยกย่องสรรเสริญทั่วไป แม้ท่านจะไม่เคยเทศน์สั่งสอน เผยแพร่ทางธรรมให้แพร่ออกไปก็ดี แต่ท่านเป็นผู้ที่ปฏิบัติหลักธรรมซึ่งเป็นตัวอย่างที่ หาได้ยาก เพราะท่านพูดน้อยแต่ท่านปฏิบัติมาก อันผู้ปฏิบัติตนด้วยศีลสมาธิปัญญา ปลดเปลื้องรูป รส กลิ่น เสียง แลดับความโลภ ความโกรธ ความหลง ดังเช่น พระภิกษุพระยานรรัตน ฯ นี้ แม้จะไม่เคยรู้จักคุ้นเคยมาก่อน แต่เมื่อรู้ถึงการปฏิบัติ หลักธรรมที่ท่านได้เสียสละหมดทุกสิ่งทุกอย่างแล้วก็มีความศรัทธาเกิดขึ้นทางใจ ทำให้ เกิดความเคารพนับถือ ผิดกับบางท่านแม้จะยังไม่รู้ไม่เห็นไม่เคยรู้จักมาก่อน เมื่อได้ยิน ชาวความชั่วร้ายของมนุษย์ใจบาปหยาบช้ามัวเมาหลงอยู่ในกิเลสตัณหา เราก็นึกถึงภัยจ ไม่อยากพบเห็นเกิดขึ้นทางใจเช่นกัน

สำหรับข้าพเจ้าเป็นผู้สนใจในกรรมดีของผู้ทำความดี อยากจะเทศน์เขียนไว้ เพื่ออนุชนรุ่นหลังจะได้รู้ และมีสิ่งหนึ่งที่ข้าพเจ้าชอบพิจารณาถึงนิสัยแต่ละท่าน แม้ ท่านผู้นั้นจะเป็นบรรพชิต หรือจะเป็นฆราวาสอาจารย์ผู้ทรงความรู้เชี่ยวชาญเป็นปราชญ์ ที่มีผู้ยกย่องนับถือทั่วไป เป็นผู้สอนธรรม ข้าพเจ้าก็มักชอบพิจารณาทดลองพิสูจน์

หากได้รู้ได้เห็นท่านผู้นั้นยังมีอารมณ์ฉุนเฉียวโกรธง่าย แสดงกิริยาออกทำ ทางหรือทางระบายนอารมณ์ออกมาทางคำพูดหรือหนังสือก็ดี ข้าพเจ้าหมดความสนใจ เพราะถือว่าท่านผู้นั้นรู้เพียงทฤษฎีเท่านั้น ยังปฏิบัติไม่ได้ เมื่อยังไม่สามารถจะดับ อารมณ์ข่มความโกรธของตนเองลงได้ แม้จะมีความรู้ความสามารถเพียงใดก็ถือว่าผู้นั้น ยังอยู่ในกิเลสหนา เพราะทางพระศาสนาท่านให้ดับความโลภ ความโกรธ ความหลง นี้ แต่ความโกรธเป็นกิเลสหยาบ ๆ ไม่ละเอียดอ่อนตามอารมณ์รุนแรงนั้น เป็นสิ่งเกี่ยว

ที่จะแสดงให้เห็นได้ง่าย เมื่อโกรธแล้วส่วนมากจะระงับอารมณ์เอาไว้ไม่อยู่ย่อมจะระเบิดออกมาทางกิริยาและคำพูดตลอดทั้งตัวอักษร ส่วนความโลภความหลงนั้นละเอียดอ่อนมองเห็นช้า แต่เมื่อด่านแรกสำคัญคือ ความโกรธระงับไม่อยู่แล้ว สิ่งต่อไปก็ไม่ต้องพูดถึง นี่เป็นความรู้สึกของข้าพเจ้า แต่ผู้อื่นจะเห็นอย่างไหนแต่ละบุคคลไม่เหมือนกัน หากจะกระทบกระเทือนผู้ใดโดยข้าพเจ้าไม่เจตนาก็ต้องขออภัยด้วย

ขออย่าความรู้สึกอีกครั้งว่า พระภิกษุพระยานรรัตนราชมานิต ท่านมีความบริสุทธิ์ในศีลสมาธิ กำจัดความโลภ โกรธ หลง ห่างไกลจากรูปรสกลิ่นเสียง สละทรัพย์สินสมบัติทางโลกตลอด ตัดขาดจากต้นหาราคะกิเลสทำลายความลุ่มหลงมงายออกไปได้ เป็นเหตุจูงใจให้พวกเราและศาสนิกชนทั้งหลายพากันนิยมยกย่องเคารพบูชา นับถือด้วยกาย วาจา ใจ เกิดศรัทธาขึ้นมาเอง แม้ท่านจะไม่ได้ออกจากวัดไปเที่ยวเผยแผ่เทศนาสั่งสอนอบรมศีลธรรมประชาชนชาวพุทธทั้งหลาย เช่นสงฆ์ที่ท่านออกเผยแผ่พระศาสนาทั่วไปอย่างปัจจุบันนี้ แต่การปฏิบัติของท่านเป็นตัวอย่างประเสริฐยิ่ง ในยุคนั้นหายาก ควรแก่การที่บรรพชิตผู้บวชแต่กายจิตใจยังอยู่ทางโลกและฆราวาสอุบาสกอุบาสิกาที่สนใจในหลักปฏิบัติควรที่จะนำมาพิจารณาศึกษา

ข้าพเจ้ายังรู้สึกเสียดายที่ยังไม่เคยไปพบเห็นและนมัสการท่านมาก่อน ฉะนั้นจึงได้ระลึกถึงคุณความดีของท่านอยู่แต่ภายในความรู้สึก ข้าพเจ้าไม่กล้าพอที่จะอุทิศส่วนกุศลให้แก่ท่านได้ เพราะรู้ว่าท่านมีทุกสิ่งซึ่งได้บรรลुरुธรรมอย่างเพียบพร้อม เมื่อเปรียบเทียบกับแล้วตนเองก็คียาจกไม่สามารถจะมีสิ่งใดอุทิศ เมื่อท่านอยู่เหนือทุกข์ทั้งปวงทางโลก ข้าพเจ้าก็ได้แต่ขออน้อมกายวาจาใจขอนมัสการท่านผู้บริสุทธิ์สะอาด ผู้ซึ่งหลุดพ้นจากความโลภ รัก โกรธ หลง ห่างไกลจากกิเลสค้นหาไปสู่ความสุขสงบอันสูงยิ่ง ความรู้สึกของข้าพเจ้าเคยคิดไว้ก่อนว่า ทุกยุคทุกสมัยย่อมจะมีผู้บรรลุพระอรหันต์ ฉะนั้นเมื่อพิจารณาถึงหลักปฏิบัติของธัมมะวัตรโกภิกขุแล้ว ข้าพเจ้าคิดว่าท่านอาจได้ถึงซึ่งความสุขสงบสุดยอดในทางพระศาสนาแล้ว นี่เป็นความรู้สึกของข้าพเจ้าผู้อ่อนทงความรู้ทางพระศาสนาและทั้งปัญญา อาจผิดถูกประการใดที่ในความเห็นไม่ตรงกับผู้อื่น ข้าพเจ้าก็ขออภัยด้วย

เมื่อข่าวการสูญเสียท่านผู้ปฏิบัติหลักธรรมด้วยความบริสุทธิ์สะอาดได้แพร่ออกไป ทำให้พุทธศาสนิกชนพากันเศร้าสลดใจ และต่อมาข้าพเจ้าก็ได้รับโทรศัพท์จาก คุณนายน้อม พุดถึงเรื่องของท่าน “ธมฺมวิทกโก” ท่านผู้ปฏิบัติหลักธรรมบริสุทธิ์สะอาด กำจัดพ้นจากความโลภ ความโกรธ ความหลง และหลุดพ้นจากรูป รส กลิ่น เสียง ในสิ่งที่ก่อให้เกิดตัณหา สละทิ้งทรัพย์สินสมบัติถวายวัดเพื่อบำรุงพระศาสนาต่อไป

ที่สุดคุณนายน้อมก็ขอร้องให้ข้าพเจ้าเขียนประวัติของท่าน ข้าพเจ้าจึงเรียน คุณนายน้อมให้ทราบว่า ข้าพเจ้าคงไม่สามารถที่จะเขียนประวัติของท่านได้ เพราะท่านได้ปฏิบัติธรรมชั้นสูงเกินความรู้ความสามารถของข้าพเจ้าที่จะเข้าถึง อาจทำให้ประวัติอันดีงามมัวหมองเป็นมลทินในการเขียนของข้าพเจ้า คุณนายน้อมรับว่าจะนำรายละเอียดมาให้ ข้าพเจ้าก็หนักใจเพราะรู้ความสามารถของตนเองยังไม่ถึงขนาดที่จะอาจเอื้อมไปเขียนประวัติท่านผู้ปฏิบัติธรรมชาวสะอาดไม่มีราคี ซึ่งมีพุทธศาสนิกชนทั้งหลายผู้ทรงความรู้สูงยกย่องท่านว่าเป็นเหมือนพระอรหันต์องค์หนึ่ง ฉะนั้นข้าพเจ้าก็ยิ่งแบ่งรับแบ่งสู้ รู้ว่าคุณนายน้อมท่านเป็นผู้เลื่อมใสศรัทธาในท่านภิกษุพระยานรรัตน ฯ และทั้งคุณนายน้อมยังเป็นพุทธศาสนิกชนผู้เลื่อมใสในหลักธรรม และสร้างบุญบารมีจากทานมีชื่อผู้หนึ่ง

เมื่อข้าพเจ้าพูดทางโทรศัพท์กับคุณนายน้อมแล้ว ก็ต้องใช้ความคิดว่าควรจะทำอย่างไรในความหวังดีและให้เกียรติอันสูงแก่ข้าพเจ้า แต่แล้วต่อมาจำได้ว่าเป็นปลายเดือนมกราคมปีนั้นข้าพเจ้าก็ได้รับโทรศัพท์จากคุณณรงค์ สุทธิกุลพาณิชย์ จากธนาคารกรุงเทพ บอกกับข้าพเจ้าว่า “ธนาคารกรุงเทพได้จองสวัสดิภาพเจ้าคุณนรรัตน ฯ วัดเทพศิรินทราวาส ในนามของธนาคารกรุงเทพกับคณะ ท. เลียงพิบูลย์ เป็นเจ้าภาพร่วมกัน ผมไม่ได้บอกคุณ ท. ให้ทราบล่วงหน้า เพราะกลัวจะจองไม่ทัน” ข้าพเจ้าได้ฟังก็ตื่นเต้นเพราะมีความศรัทธาเคารพท่านเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว และบอกไปกับคุณณรงค์ สุทธิกุลพาณิชย์ ทางโทรศัพท์ว่า “ผมขอขอบคุณที่ได้กรุณาให้เกียรติอันสูงที่ได้พ่วงไปด้วย ผมยินดีมากเพราะผมและเพื่อน ๆ ทุกคนก็เลื่อมใสศรัทธาในตัวท่านเจ้าคุณนรรัตน ฯ อยู่แล้ว ก็นั่นแหละที่จองเป็นเจ้าภาพ ผมจะได้จัดไว้”

เสียงคุณณรงค์ สุทธิกุลพาณิชย์ ตอบมาทางโทรศัพท์ว่า “วันที่ ๑๓ มีนาคม”
 ข้าพเจ้ามาคิดดูยังมีเวลาอีกเกือบสองเดือน จึงถามไปว่า “ทำไมจึงช้านักกว่าจะถึงเวลา
 อีกนาน” เสียงคุณณรงค์ฯ ตอบมาว่า “ระยะใกล้ ๆ จองไม่ได้เพราะมีผู้จองหมดแล้ว
 ถ้าไม่รีบจองก็ต้องช้าไปกว่านี้อีกมากต้องรอคิว”

หลังจากนั้นวันคืนได้ผ่านไป เมื่อถึงวันที่ ๑๓ มีนาคม ๒๕๑๔ ข้าพเจ้ากับ
 เพื่อน ๆ ก็ไปร่วมเป็นเจ้าภาพกับธนาคารกรุงเทพ เมื่อข้าพเจ้าไปถึงก็เห็นมีท่านที่มา
 ก่อนหน้าข้าพเจ้ามากท่าน คุณณรงค์ สุทธิกุลพาณิชย์ ได้แนะนำให้รู้จักคุณชิน
 โสภณพานิช และมากท่านที่ยังไม่รู้จักและจำไม่ได้หมด ข้าพเจ้าขึ้นบนศาลาเห็นโกษรู้อยู่
 แต่หลังโกษรู้อมีโลงบรรจุศพของท่านพระภิกษุเจ้าคุณนรรัตนฯ แทนที่จะอยู่ในโกษรู้อ
 เห็นจะเป็นเพราะท่านสร้างโลงไว้ก่อนแล้วและสั่งไว้ ข้าพเจ้าตรงเข้าไปจุดธูปแล้วก็
 กราบลงน้อมจิตนมัสการด้วยกายวาจาใจ ระลึกถึงท่านผู้พ้นจากความโลภ รัก โกรธ
 หลง ห่างไกลจากรูป รส กลิ่น เสียง ซึ่งก่อกวนให้เกิดกิเลสทั้งหลาย ได้สุดสิ้นลง
 แล้ว เป็นตัวอย่างผู้ปฏิบัติแสวงหาแสงสว่างแห่งดวงธรรม เพื่อหลุดพ้นจากทุกข์
 ทั้งปวง ซึ่งมนุษย์อีกมากมายในโลกยังอยู่ในห้วงแห่งความหลง เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่
 อนุชนผู้ที่จะได้ตัวอย่างปฏิบัติตามต่อไป

คืนนั้นข้าพเจ้าได้ทราบว่า มีหลายท่านร่วมงานสวด และบางท่านก็อุทิศสำหรับมา
 จากต่างจังหวัด มีหลายท่านซึ่งข้าพเจ้าก็ได้มีโอกาสรู้จักในคืนนั้น

ข้าพเจ้ามีโอกาสได้รับเกียรติสนทนากับท่านเจ้าคุณใหญ่ พระธรรมธัชมนู
 ท่านเจ้าอาวาสและท่านเจ้าคุณอุดมสารโสภณ ท่านได้มอบพระเครื่องแก่ข้าพเจ้า ซึ่ง
 เป็นความกรุณาอย่างสูง และคุณล้นจึงได้กรูณามอบของหลายสิ่งพร้อมทั้งพระเครื่อง
 ข้าพเจ้าต้องกราบขอบพระคุณ และมีมากท่านที่สนใจในกฎแห่งกรรม ท่านเหล่านั้น
 ข้าพเจ้าเพิ่งรู้จักในคืนนั้น ความจริงข้าพเจ้ารู้จักชื่อเสียงของท่านมานานแต่ยังไม่เคยพบ
 ตัวท่าน คืนนั้นหลังจากพระสวดเสร็จแล้ว เพื่อนได้พาข้าพเจ้าไปแนะนำให้รู้จักกับท่าน
 อาจารย์พระครูบุญญาภรณ์โสภณ (มหาอำพัน บุญ—หลง) ผู้ซึ่งข้าพเจ้าเคารพนับถือมา
 ก่อนที่จะพบและท่านผู้หนึ่งที่ข้าพเจ้าได้เคารพนับถือ อาจารย์พระครูบุญญาภรณ์โสภณ

(มหาอำพัน บุญ—หลง) ซึ่งพวกเรามีจำนวนไม่น้อยได้เป็นศิษย์ของท่านมาก่อน แต่ข้าพเจ้าก็เพิ่งจะรู้จักตัวท่านในคืนนั้น และได้พบทั้งคุณตรี จินตยานนท์ ซึ่งเป็นน้องท่านเจ้าคุณนรรัตนฯ ซึ่งอยู่ในที่นั้นกับท่านอาจารย์พระครูบุญญาภรณ์โสภณ ข้าพเจ้าได้มีโอกาสกราบนมัสการท่านอาจารย์ในคืนนั้น ความจริงท่านอาจารย์มหาอำพัน บุญ—หลง ซึ่งสอนข้าพเจ้าได้เรียกจนติดปาก ข้าพเจ้ารู้จักท่านแต่ชื่อและมีความเคารพนับถือตั้งแต่นั้นไม่เคยพบตัวท่านมาก่อน เคยมีแต่จดหมายและเคยพูดโทรศัพท์บ้างครั้งเท่านั้นที่ได้ทราบว่าท่านเกิดในตำบลเดียวกับข้าพเจ้า เมื่อได้ทราบได้พบท่านอาจารย์ก็เกิดความปีติยินดีขึ้นทางใจคืนนั้นข้าพเจ้าได้สนทนากับท่านอาจารย์พระครูบุญญาภรณ์โสภณ คุณตรีฯ และเพื่อนอีกหลายท่าน หลังจากเสร็จจากงานสวดแล้วเราก็มั่งอยู่สนทนากันอีกนาน

มีหลายท่านทั้งอาจารย์พระครูบุญญาภรณ์โสภณ และ คุณตรี จินตยานนท์ได้ปรารถนาจะให้ข้าพเจ้าเขียนเรื่องของพระภิกษุพระยานรรัตนฯ และคุณตรี จินตยานนท์ ซึ่งเป็นน้องชายผู้ใกล้ชิดกับท่านเจ้าคุณผู้พี่ยี่สิบสามให้ข้อความอย่างละเอียดพอที่จะหยิบยกขึ้นมาเขียน

ข้าพเจ้ากล่าวขอบคุณทุกท่านที่ได้สนับสนุนให้ข้าพเจ้ารับเขียนเรื่องนี้ นับว่าเป็นเกียรติอันสูงยิ่งที่ข้าพเจ้าได้รับ ที่ได้มีโอกาสเขียนในความเป็นอยู่ของพระภิกษุที่ชาวบ้านชาวเมืองตลอดจนชนเจ้านายและพระสงฆ์ชั้นสูง ทั้งชาวต่างประเทศเคารพนับถือยกย่องว่าท่านได้ปฏิบัติดีพร้อมทั้งสูงด้วยความกตัญญูกตเวที ท่านเป็นผู้มีก้น้อย หลุดพ้นจากความโลภรักโกรธหลง ตัดสิ้นสุดจากรูปรสกลิ่นเสียงสละทรพัสสนสมบัติจนสิ้น ไม่มีสิ่งใดห่วงกังวลต่อไป สละทุกสิ่งไม่ยึดถือว่าเป็นตัวตน เป็นสมบัติของตน

ข้าพเจ้าจึงไม่กล้าที่จะรับปากแน่นอนว่าข้าพเจ้าจะสามารถเขียนเรียบเรียงเรื่องเหล่านี้ได้เพียงไหน เพราะรู้สึกหนักใจ หากข้าพเจ้าเรียบเรียงเขียนขึ้นได้เพียงครั้งหนึ่งที่ดีความดีของท่านได้ทำให้ข้าพเจ้าก็พอใจแล้ว ฉะนั้นข้าพเจ้าจึงรับว่าจะพิจารณาคุณตัวเองเสียก่อน เหตุการณ์เหล่านี้ก็ผ่านมา ข้าพเจ้าก็มีภาระที่จะต้องทำอีกมาก

จนถึงเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๔ คุณประยงค์ ดาวมณี โทรศัพท์มาถามว่าว่างหรือยังท่านอาจารย์อยากจะพบ บังเอิญเวลานั้นข้าพเจ้าต้องรีบเขียนเรื่อง

สำหรับ ส.ค.ส. ปีใหม่ ๒๕๑๕ จะต้องเร่งส่งต้นฉบับไปให้โรงพิมพ์ เร่งให้ทาง
โรงพิมพ์เข้าเล่มให้เสร็จเรียบร้อยก่อนเดือนธันวาคม ก่อนถึงวันปีใหม่อีกอย่างน้อยหนึ่ง
เดือน จึงตอบไปว่าเมื่อหนังสือพิมพ์ตรวจแก้ไขเสร็จเรียบร้อยแล้วจะรีบไปนมัสการท่าน
อาจารย์

เมื่อข้าพเจ้าได้เดินทางไปพบท่านอาจารย์ที่วัดเทพศิรินทราวาส เมื่อวันที่ ๒๕
พฤศจิกายน เวลา ๑๔.๐๐ น.

วันนั้นท่านอาจารย์พระครูบุญญาภรณ์โสภณ (มหาอำพัน บุญ—หลง) และ
คุณตรี จินตยานนท์ และคุณประยงค์ ทาวมณี ได้คอยอยู่ก่อนแล้ว

เรามีเวลาสนทนากันเพียงได้ทราบงานที่จะจัดพระราชทานเพลิงศพ พระภิกษุ
พระยานรรัตนราชมานิตกำลังใกล้เข้ามาแล้ว จะเริ่มตกลงวันงานในเดือนมกราคม พ.ศ.
๒๕๑๕ นี้ คุณตรี จินตยานนท์ ได้กรุณาให้ความรู้รายละเอียดข้าพเจ้ามากมายที่จะเป็น
ประโยชน์ในการเขียนครั้งนี้ แต่วันนั้นเวลาบ่ายข้าพเจ้ามีเวลาไม่มากนัก เราก็นัดต่อ
วันที่ ๓๐ พฤศจิกายน เวลาบ่าย ครึ่งนี้ได้รายละเอียดพอที่จะนำมาเล่ามาเขียนเป็น
คำให้สัมภาษณ์ของคุณตรี จินตยานนท์ และข้าพเจ้าจะนำเอาคำของเพื่อน ๆ และท่าน
ที่เคารพนับถือที่เคยสนทนากับท่านพระภิกษุพระยานรรัตนฯ ที่เกิดประโยชน์ในข้อคิด
รวบรวมลงไปด้วย

เมื่อวันที่ ๓๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๔ เมื่อถึงวันเวลาข้าพเจ้าก็ได้มาพบ
กับ คุณตรี จินตยานนท์ ที่ภูมิต่านอาจารย์ เราก็เริ่มสนทนาถึงเรื่องการทำงานเพื่อไม่ให้
เวลาเสียไป คุณตรี จินตยานนท์ ได้เล่าถึงความจำในเรื่องอดีตของพระภิกษุพระยา-
นรรัตนราชมานิต ครั้งเมื่อท่านเริ่มเข้ารับราชการครั้งแรกจนใกล้ชิดพระยุคลบาท
สิ้นเกล้าสิ้นกระหม่อมพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจนเป็นที่โปรดปรานไว้วาง
พระราชหฤทัย เริ่มเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๗ ถ้าจะนับย้อนหลังจาก พ.ศ. ๒๕๑๔ ก็ประมาณ
๕๗ ปีผ่านมา นับว่าเป็นประวัติในอดีตที่น่ารู้ น่าศึกษา

เมื่อพิจารณาดูแล้ว ก็รู้ว่าอันดวงชะตาชีวิตของมนุษย์เรา^๕ แต่ละบุคคล
ย่อมจะมีสิ่งที่ผิดแปลกแตกต่างแล้วแต่กรรมดีกรรมชั่วในอดีตจะหนุนนำ บางครั้งดวงชะตา

ชีวิตก็เล่นตลกขบขันกลับพาชีวิตให้ไปสู่ความรุ่งโรจน์อย่างนึกไม่ถึง ซึ่งเวลานั้นพระภิกษุพระยานรรัตนราชมานิตยังเป็นนายตริก จินตยานนท์ อยู่ในวัยหนุ่ม ได้รับตำแหน่งหน้าที่เชิญเครื่องโต๊ะเสวยครั้งแรกรับใช้เมื่อในหลวงทรงร่วมโต๊ะเสวยพร้อมกับข้าราชการผู้ใหญ่หลายท่าน นายตริกฯ มีหน้าที่เปิดน้ำโชคารินใส่แก้วถวายในหลวงและรินให้ข้าราชการผู้ใหญ่ทั่วกันในที่นั้น

จะเป็นเพราะความไม่ชำนาญหรือประหม่าเมื่ออยู่ต่อหน้าเจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดิน จึงเปิดน้ำโชคาที่บรรจุขวด สมัยนั้นขวดโชคาหรือน้ำมะเน็คใช้แบบเดียวกัน ใช้ขวดทำพิเศษ กอขวดคอขวดข้างหนึ่งและโป้งออกมาข้างหนึ่ง สีขวดแก้วไม่ขาวเป็นสีค่อนข้างเขียวอ่อน ๆ แต่ความหนาเป็นพิเศษ มีลูกแก้วกลม ๆ แทนจุกขวดอัดขึ้นมาคั้นแหวนยางตอนปากขวดไว้แน่น เวลาเปิดใช้ไม่สำหรับเปิดกดคั้นลูกแก้วให้ลงไป หรือมือแข็งก็ใช้หัวแม่มือกดคั้นลูกแก้วให้ลงไป ก็จะเกิดเสียงดังพุดด้วยแรงคั้นของลมอัดไว้ภายใน ฟุ้งขึ้น จะเป็นฟองเมื่อเวลาเทน้ำในขวดไหลลงแก้ว แต่ก็ต้องตะแคงขวดให้ลูกแก้วลงไปค้างอยู่ในช่องทำไว้โดยเฉพาะ มิฉะนั้นเวลารินน้ำในขวดลูกแก้วก็จะตกลงมาปิดปากขวดเทน้ำไม่ออก

นายตริก จินตยานนท์ ในเวลานั้นจะขาดความชำนาญหรือความประหม่าเมื่อเปิดแล้วยกขวดโชคารินลงแก้วตะแคงผิดทาง ลูกแก้วก็กลับตกลงมาอุดปากขวดแล้วยกขวดขึ้นตั้งตรงลูกแก้วก็ตกลงแล้วเทใหม่แต่ก็เข้าแบบเก่า นายตริกฯ ตกใจกลัวมากทำอะไรไม่ถูก คนเรายังกลัวก็สนลานก็ยังผิด ไม่รู้จะทำอย่างไรดีก็เอานิ้วอีกมือหนึ่งแหย่เข้าไปในปากขวดคั้นลูกแก้วไว้ไม่ให้ปิด แล้วก็รินน้ำโชคาออกมา แต่ลงในแก้วไม่มากไหลกระจายไปข้าง ๆ แก้ว ทำให้บริเวณนั้นเปียกแฉะ โชคาหกเลอะผ้าปูโต๊ะ นายตริก จินตยานนท์ มีความหวาดกลัวในหลวงจะทรงกริ้วยิ่งนัก นึกถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เคยเคารพนับถือยึดมั่นเวลานั้นในพระพุทธรูป ๓ องค์ คือ หลวงพ่อพระแก้วมรกต วัดพระแก้ว หลวงพ่อพระพุทธรชินสีห์ วัดบวรนิเวศน์ และหลวงพ่อบุญจามพิตร วัดเบญจมบพิตร เมื่อคับขันไม่มีทางออกก็นึกถึงพระเป็นที่พึ่ง จึงได้นึกอธิษฐานจิตอยู่ในใจ ขอความช่วยเหลือคุ้มครองจากหลวงพ่อดังสามองค์ จะเป็นด้วย

บารมีของพระพุทธรูปทั้ง ๓ องค์ หรือบารมีของกรรมดีที่เคยสร้างสมไว้แต่อดีต จะเป็น
 วาสนามีความรุ่งเรืองใกล้ชิดพระยุคลบาท จึงทำให้ในหลวงทรงเอ็นดู

ตามปกติธรรมดาแล้วในหลวงท่านจะต้องทรงกริ้วมาก แต่เมื่อเห็นกิริยา

ท่าทางของนายตริก จินตยานนท์ ตื่นกลัว พระองค์ท่านกลับทรงพระสรวลเห็นเป็น
 เรื่องขบขัน ทรงหันไปรับสั่งกับเจ้าพระยาราม ฯ ว่า “เจ้าเด็กคนนั้นมาจากไหน”

เจ้าพระยารามราชมพากราบบังคมทูลว่า “เป็นนักเรียนเสื่อป่าที่ทรงโปรดเกล้าให้คัดเลือก
 มาเมื่อคราวซ่อมรบ พระเจ้าข้า” ต่อจากนั้นมาในวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๕๙ จึงมี

พระบรมราชโองการโปรดเกล้าให้ย้ายนายตริก ฯ เข้าไปประจำห้องที่พระบรรทม นึกเห็น
 ได้ว่าชตาชีวิตนี้เป็นสิ่งลึกลับ การทำสิ่งใดลงไปจะเป็นการบกพร่องเพราะไม่สันต์ดีมิได้

เจตนาจะให้บกพร่อง พยายามทำดีที่สุด บางครั้งก็ทำให้ผู้ใหญ่เห็นความซื่อและให้
 ความเอ็นดู บางครั้งก็ถูกตำหนิโทษ ไม่มีสิ่งใดแน่นอน ชตาชีวิตได้ผลักดันให้นายตริก

จินตยานนท์ เข้าไปรับใช้อยู่ใกล้ชิดพระยุคลบาทจนเป็นที่โปรดปรานเจริญในหน้าที่
 ราชการ จนเป็นเจ้ากรมห้องที่พระบรรทม ทรงไว้วางพระราชหฤทัย เป็นตำแหน่ง

สำคัญและสูงในราชสำนัก จนได้บรรดาศักดิ์ตามลำดับมาถึงเป็นพระยานรรัตนราชมานิต
 เป็นชั้นพระยาพานทองเมื่ออายุยังน้อย ตลอดเวลาราชการใกล้ชิดพระยุคลบาทไม่เคย

ถูกในหลวงทรงกริ้วเลย พระยานรรัตนราชมานิตสูงด้วยความกตัญญู มีความจงรักภักดี
 ต่อองค์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระอุปัชฌาย์อาจารย์ บิดามารดา

และคุณยายผู้เลี้ยงดูอย่างใกล้ชิด ทนุถนอมรักใคร่มาแต่เล็กจนเติบโตใหญ่ เพราะคุณแม่
 ติดตามคุณพ่อซึ่งไปรับราชการอยู่ตามหัวเมือง ดังที่คุณตรี จินตยานนท์ ได้บันทึก

ความทรงจำ นับแต่เริ่มแรกเท่าที่รู้จนบวชเพื่ออุทิศส่วนกุศลถวายพระบาทสมเด็จพระ
 พระมงกุฎเกล้า ฯ และศึกษาธรรมจนมองเห็นทุกขเวทนาของสัตว์โลกที่ยังหลงมงาย

ติดอยู่ในวัฏฏไม่สิ้นสุด ท่านได้ศึกษาปฏิบัติจนบรรลุธรรมชั้นสูงเป็นที่เคารพนับถือของ
 ประชาชนชาวพุทธทั่วไป ดังที่ข่าวของผู้รุกรมทั้งหลายลือกันว่าท่านสำเร็จเป็นองค์

อรหันต์ตลอดเวลาการปฏิบัติ ท่านรู้ถึงเวลามรณภาพ นี้เป็นความรู้สึกของผู้เขียนและ
 จากคำบอกเล่าของคุณตรี จินตยานนท์ แต่ข้อความที่จะกล่าวต่อไปนี้เป็นบันทึกความ

ทรงจำของคุณตรี จินตยานนท์ โดยตรง ดังต่อไปนี้

ตามปกติเจ้าคุณพีเป็นคนมีรูปร่างผอมบาง ไม่แข็งแรง แต่เมื่อเข้าไปประจำทำงานในห้องที่พระบรมมหาราชวัง มีหน้าที่ถวายอยู่จนเวลาในหลวงบรมมหาราชวังเป็นประจำจนกว่าจะบรรทมหลับ ซึ่งกินเวลาเป็นชั่วโมง ๆ บางวันถ้ามีพระอาการทรงพระประชวรเล็กน้อยก็ต้องนอนอยู่ตลอดเวลาว่างมือไม่ได้ ถ้าว่างมือก็จะตื่นบรรทม การมีร่างกายอ่อนแอไม่แข็งแรงทำให้เจ้าคุณพีต้องปรับปรุงตนเอง เพื่อให้สนองพระเดชพระคุณล้นเกล้า ๆ ให้ได้เต็มที่ โดยการฝึกออกกำลังกายใช้เครื่องช่วยประกอบ เช่น ชันดาวัน คัมเบล กริป อินเคียนคลับ บาร์ จนมีร่างกายแข็งแรงผิดกว่าเดิมเป็นคนละคนยิ่งกว่านั้นโดยที่ล้นเกล้า ๆ ทรงมีพระวรกายอ่อน เส้นสายอยู่ลึกจะต้องจับนิ้วแรง ๆ จึงจะถูกเส้น การบีบขยำสุมไปก็ไม่ถูกเส้นสายยอมไม่ได้ผล เจ้าคุณพีจึงพยายามหาทางที่จะศึกษาในเรื่องสรีระวิทยาเกี่ยวกับเส้นเอ็นในร่างกายของคน จึงไปหาเจ้าคุณดำรง แพทย์คุณ ผู้อำนวยการโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ในสมัยนั้น เพื่อขอศึกษาโดยดูการผ่าศพพยายามไปพิจารณาศึกษา จนพอจะเรียนรู้เส้นเอ็นต่าง ๆ ในร่างกายมนุษย์บ้าง จนสามารถนำความรู้มาเป็นประโยชน์ได้ ถวายการนวดเพื่อนล้นเกล้า ๆ จนเป็นที่พอพระราชหฤทัยและโปรดปรานได้รับพระมหากรุณาธิคุณเป็นพิเศษ ความจงรักภักดีของเจ้าคุณพีที่ถวายต่อล้นเกล้า ๆ นั้นเป็นผลสนองทำให้ล้นเกล้า ๆ ทรงมีพระเมตตาห้วงโยเป็นพิเศษ มักจะรับสั่งกับผู้ใกล้ชิดว่า “สำหรับพระยานรรรัตน ๆ นั้นขอใครอย่าไปรบกวนแกเป็นอันขาด เพราะแกตั้งใจปฏิบัติรับใช้นั้นแต่ผู้เดียว”

ระหว่างรับราชการอยู่นี้ เจ้าคุณพีค้นคว้าหาความรู้ในเรื่องการดูแลสุขภาพตามตำราต่างประเทศ อ่านตำรายุคิ และใช้เวลาว่างราชการศึกษาวิชาสวดจิตเพ่งกสิณ ซึ่งการเพ่งกสิณนี้เป็นเรื่องที่คุณพ่อศึกษาอยู่แล้ว เจ้าคุณพีเห็นว่าจะทำความสงบให้กับจิตใจได้ก็ศึกษาบ้าง ปรากฏว่าห้องพักของเจ้าคุณพีบางครั้งมีคนรบกวนติดต่อบ่อย ๆ จึงติดป้ายเขียนไว้หน้าห้องว่า “เจ้าของห้องต้องการความสงบ ไม่มีราชการห้ามติดต่อ” การศึกษาในเรื่องต่าง ๆ เหล่านี้ ล้นเกล้า ๆ ทรงทราบ รับสั่งเตือนด้วยความเป็นห่วงว่า พระยานรรรัตน ๆ อย่าหมกมุ่นกับวิชาเหล่านี้สักเลย จะเป็นบ้า หาเวลาพักผ่อนควรหาความสุขสำราญเสียบ้าง แต่เจ้าคุณพีก็ยังคงใช้เวลาว่างจากราชการ พอมิ

เวลาก็ศึกษาในเรื่องดังกล่าวอยู่เรื่อย ๆ ตามนิสัยชอบ เจ้าคุณพื้มีความรู้ความชำนาญ ภาษาต่างประเทศมาก

เรื่องการขอพระราชทานที่ดินและบ้าน เจ้าคุณพื้ก็ได้กระตือรือร้นที่จะขอพระราชทานแต่อย่างใด จนกระทั่งในหลวงรับสั่งว่า “เขาขอที่ดินกันทั้งนั้น ทำไมแกไม่ขอไว้สำหรับลูกหลานจะได้อยู่ต่อไป” เจ้าคุณพื้ก็ปล่อยเรื่อยมาจนในตอนสุดท้ายก็นึกถึงที่ดินของหลวงหลังวัดโสมนัสวิหารซึ่งเป็นที่ดินที่เคยอยู่มาก่อน ย้ายมาอยู่ข้างวัด จึงถวายหนังสือกราบบังคมทูลขอที่โต๊ะเสวย ซึ่งมีเจ้าคุณราม ๆ นั่งรวมอยู่ด้วย ในหลวงทรงรับหนังสือแล้วก็ส่งให้เจ้าคุณราม ๆ พิจารณาถวายความเห็นเช่นรายอื่น ๆ ตามปกติ เจ้าคุณราม ๆ กราบบังคมทูลว่า ที่ดินแปลงที่ขอนี้เป็นมรดกของพระองค์เจ้าติลก ๆ พระราชทานให้ผู้ใดมิได้ เป็นอันว่าเจ้าคุณพื้ไม่สนใจจะขอพระราชทานอีก เรื่องเลยมาอีกกระยะหนึ่ง ต่อมาในหลวงทรงพระกรุณาพระราชทานที่ดินอยู่สี่แยกราชเทวี เชียงสะพานหัวช้างเนื้อที่ ๕ ไร่ พร้อมกับพระราชทานเงินปลูกบ้านหนึ่งหมื่นสองพันบาท โดยไม่ได้กราบทูลขอแต่อย่างใด

ก่อนที่คุณพ่อจะรับแต่งตั้งบรรดาศักดิ์ให้เป็นพระนรราชภักดีนั้น แต่เดิมคุณพ่อรับราชการสังกัดกระทรวงมหาดไทย มีบรรดาศักดิ์ชั้นประทวนโดยกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ซึ่งดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ทรงแต่งตั้งเป็นขุนชาญสุพรรณเขตร ภายหลังจากย้ายสังกัดไปอยู่กรมสรรพากรกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นขุนพิพัฒนศุภผล ในการไปช่อมรสนามจันทร์นครปฐม ลั่นเกล้า ๆ รับสั่งกับเจ้าคุณพื้ว่าจะเลื่อนยศจากบรรดาศักดิ์เจ้าหมื่นสรรเพชญ์ภักดี ซึ่งดำรงตำแหน่งเจ้ากรมมหาดเล็กห้องที่พระบรมมหาราชวัง จะทรงแต่งตั้งให้เป็นพระยา ๆ แต่เจ้าคุณพื้กราบบังคมทูลว่าสูงเกินกว่าผู้บังเกิดเกล้ามาก เพราะผู้บังเกิดเกล้ายศเพียงขุน ลั่นเกล้า ๆ รับสั่งว่า ลูกเป็นพระยา พ่อเป็นขุนเท่านั้นหรือ ทรงรับสั่งให้คุณพ่อเข้าเฝ้า แล้วรับสั่งกับเจ้าคุณพื้ว่า ข้าจะแต่งตั้งพ่อเจ้าเป็นพระนรราชภักดี ลูกเป็นพระยานรรัตนราชมานิต กลับไปคราวนี้ให้ไปรับสัญญาบัตรที่ในวังเป็นพิเศษ นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณลั่นเกล้า (คุณพ่อเล่าว่าเมื่อเข้าเฝ้าที่สนามจันทร์ คุณพ่อไว้หนวดเพราะเป็น

ข้าราชการมาแต่แผ่นดินพระพุทธเจ้าหลวง ซึ่งนิยมไว้หนวด ในหลวงรับสั่งว่า อ้อไว้หนวดด้วยหรือ แต่พอเข้าเฝ้ารับสัญญาบัตร คุณพ่อโกนหนวดออก พอเงยหน้าขึ้นจากถวายบังคม ในหลวงรับสั่งว่า อ้าว ตัดหนวดทิ้งเสียแล้วหรือ)

เมื่อคุณพ่อออกจากราชการแล้ว ข้าพเจ้าพบแบบ ส. ขอรับบำนาญอยู่ที่ใต้โต๊ะเขียนหนังสือ จึงถามคุณพ่อว่า ทำไมแบบ ส. เขียนไว้แล้วไม่ได้ยื่น คุณพ่อบอกว่า เจ้าคุณพี่ของเจ้าเขาไม่ให้ยื่น โดยให้เหตุผลว่าในหลวงอุปการะเลี้ยงดูเจ้าคุณพี่ของเจ้าแล้ว พี่เจ้าเขาจะจ่ายค่าเลี้ยงดูให้พ่อเอง ไม่จำเป็นต้องรบกวนขอให้สิ้นเปลืองพระราชทรัพย์อีกจำนวนหนึ่ง เรื่องนี้เป็นการศึกษาความจริงรักภักดีในสันเกล้า ฯ ของเจ้าคุณพี่อีกเรื่องหนึ่ง

เมื่อเจ้าคุณพี่ได้อุปสมบทที่วัดเทพศิรินทร์แล้ว ต่อมาภายหลังคุณพ่อก็อุปสมบทที่วัดโสมนัส ฯ เจ้าคุณพี่ขอร้องไม่ให้คุณพ่อไปเยี่ยมที่วัดเทพศิรินทร์ เพราะตามวิสัยสงฆ์นั้นจะแก่อ่อนอายุทางโลกนั้นไม่สำคัญ ให้ถือวันบวชก่อนหลังแก่และอ่อนพรรษา ผู้อ่อนพรรษาจะต้องเคารพผู้แก่พรรษากว่า เจ้าคุณพี่แก่พรรษากว่าจึงอยากเทิดทูนคุณพ่อป้องกันความไม่สบายทางจิตใจ วินัยสงฆ์กับวินัยทหารทางโลกก็คล้ายกัน เคยเห็นพ่อเป็นเพียงจำ แต่ถูกเป็นชั้นนายพัน เมื่ออยู่ในเครื่องแบบในงานต่าง ๆ พ่อก็ต้องทำความเคารพลูกตามวินัยทหารเช่นกัน

เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่า ตั้งแต่เริ่มรับราชการจนกระทั่งสิ้นเกล้า ฯ สวรรคตไม่เคยถูกกริ้วเลย ทั้ง ๆ ที่สิ้นเกล้า ฯ กริ้วผู้น้อยที่สุด เคยเล่าว่าตามปกติเวลารับสั่งหาหรือเข้าเฝ้าเวลากรวยอยู่ก่อน เจ้าคุณพี่มักอธิษฐานบนบานศาลกล่าว ส่วนมากก็อ้อนวอนขอความคุ้มครองจาก พระพุทธชินสีห์ วัดบวรนิเวศน์ พระพุทธชินราช วัดเบญจมบพิตร และพระแก้วมรกต พร้อมทั้งเฟื่องกระแสน้ำจิตขอให้มิพระเมตตาไม่กริ้วแล้วกราบลง พอเงยหน้าขึ้นสบพระเนตรก็มักจะหายกริ้ว นี่ก็เป็นกรณีหนึ่งซึ่งนับว่าเป็นบุญเก่าคู่บารมีที่คงเคยสร้างสมไว้แต่ปางก่อน จึงทำให้ถูกพระราชหฤทัยไปทุกอย่าง มีเรื่องชวนขันเรื่องหนึ่ง กราวหนึ่งเสด็จไปในราชพิธีซึ่งจะต้องทรงเครื่องจอมทัพเรือในการนี้เจ้าคุณพี่ก็ได้จัดเครื่องทรงติดเหรียญตรากับหุ่่นและถวายการตบแต่งจนเสร็จ

คงเหลือแต่การเกาะขอกระบี่กับเข็มขัดอย่างเดียว ซึ่งกระบี่ทหารเรือนกมอยู่คนเดียว ซึ่งเคยทรงอยู่เป็นประจำ เจ้าคุณพื้เห็นว่าส่วนสำคัญอื่น ๆ ได้จัดถวายเรียบร้อยแล้ว จึงถอยออกจากที่นั้นไปมอบภาระการติดกระบี่ไว้แก่มหาดเล็กกรองลงมา พอจะพ้นห้อง ก็ได้ยินเสียงทรงกรวตวาทมหาดเล็กว่า “ทำไมสนแต่ขอขนมมาอย่างนั้น” เจ้าคุณพื้หันกลับ เข้าไปด้วยความตกใจ ก้มลงกราบพั่งจิตวิงวอนเช่นเคยปฏิบัติ แล้วก็เอามือจับสายกระบี่ ดึงขึ้นดึงลงพอเป็นพิธีซึ่งไม่ทำให้สายกระบี่ยาวลงมาเลย ลั่นเกล้า ๆ ก้มดูและรับสั่งว่า เออ เอละค่อยยาวลงไปหน่อยใช้ได้แล้ว เรื่องเช่นนี้ภาษาชาวบ้านก็คงจะว่าเพราะ ชตาตรงกันหรืออย่างไรแน่

ข้าราชการในราชสำนักซึ่งอยู่ใกล้ชิดพระยุคลบาทส่วนมากได้รับพระมหากรุณา พระราชทานพระราชพินัยกรรม เจ้าคุณพื้ก็ได้รับเช่นเดียวกัน ในพระราชพินัยกรรม พระราชทานไว้เดือนละ ๑,๐๐๐ บาท บำนาญต่างหาก แต่เมื่อสวรรคตแล้ว อภิรัฐมนตรี รัชกาลที่ ๗ พิจารณาตัดทอนให้เหลือรวมทั้งบำนาญด้วยเดือนละ ๗๐๐ บาท เท่า เงินเดือนที่ได้รับอยู่ แต่ต่อมาเงินบำนาญซึ่งได้รับทางสำนักพระราชวัง ๘๔ บาท ๖๖ ๒/๓ สตางค์ ก็มีอันสงสเพิ่มขึ้นเป็น ๖๘๕ บาท ส่วนพระราชพินัยกรรมซึ่งได้รับทาง สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ไม่ได้เพิ่มคงเดิม

ข้าพเจ้าจำได้ว่าเมื่อตอนเด็ก ๆ เคยไปค้างในวังกับเจ้าคุณพื้ ๒ ครั้ง ครั้งแรก ตอนรับราชการใหม่ ๆ ไปค้างที่พระที่นั่งอัมพร ฯ ตอนเช้าในหลวงยังไม่ตื่นบรรทม ได้ลงไปเดินดูกุสุตธานี ส่วนรายละเอียดห้องพักของเจ้าคุณพื้จำไม่ได้ว่าอยู่ใกล้ชิดกับ ในหลวงเพียงใด ส่วนในคราวที่ประทับอยู่วังพญาไทเคยไปกลางวันกุสุตธานี ซึ่งขนย้าย ไปจากพระที่นั่งอัมพร ครั้งสุดท้ายจำได้แน่นอนเพราะโตมากแล้ว จำได้ว่าโรงเรียน ปิตุเทอมตรงกับงานเฉลิมพระชนม์พรรษา หยุดอยู่บ้านหลายวัน เจ้าคุณพื้เห็นว่า รบกวนคุณแม่มาก จึงพาไปค้างด้วยและให้อ่านภาษาอังกฤษให้ฟัง จำได้ว่าหนังสือแบบ หัดอ่านภาษาอังกฤษ บี โอคาร์ตไว้ท เจ้าคุณพื้พาไปค้างในวังหลวงพระที่นั่งบรมพิมาน ซึ่งเป็นที่ประทับในหลวง ห้องเจ้าคุณพื้อยู่ติดห้องพระบรรทม ตรงเฉลียงมีประตูเปิดถึง ห้องพระบรรทมและห้องทรงพระอักษร เจ้าคุณพื้ส่งกำชับเป็นหนักหนาว่าอย่าเข้า

ประตุนี้เป็นอันขาด เคาระห์ห้ามยามร้ายเปิดไปพบในหลวงเข้าพูดจาไม่เป็นจะยุ่ง ข้าพเจ้าก็ไม่กล้าเข้าไปใกล้ประตุนั้นเลย ปีนั้นเป็นระยะที่พระวรกัญญาประธาน พระองค์เจ้าวัลภาเทวี ทรงดำรงตำแหน่งพระอัครราชเทวี งานเฉลิมพระชนม์พรรษาปีนั้นโปรดเกล้าฯ ให้ข้าราชการแต่งแฟนซี ส่วนมากแต่งแขกอินเดียแบบมหाराชา เพราะในหลวงและพระอัครราชเทวีทรงเครื่องมหाराชาและมหารานี้ การประกวดแฟนซีนี้จัดทำกันที่โรงโขนหลังพระที่นั่งบรมพิมาน สลับฉากกับการแสดงละครอนพระราชนิพนธ์เรื่อง “ศกุนตลา” แสดงโดยข้าราชการกรมมหรสพ จำได้ว่าหลวงยังเยี่ยมครูแสดงเป็นตัวทฤษัณต์ การแต่งกายแฟนซีคราวนี้เจ้าคุณพี่แต่งงิ้ว เป็นตัวเต็กเซ็ง ชุณนางฝ่ายบุนผู้ซ้อสัตว์ของเจ้ากรุงจีน ไปเข้าเครื่องและแต่งตัวที่ทำน้าราชวงศ์ การแต่งงิ้วนี้เรื่องมาก ใส่หมวกหน้ากระจิ่งมังกร ๒ ตัวชูลูกแก้ว มีหางนกยูงยาว ๆ ติดอยู่บนหมวกสองข้างโค้งลงมา คุรุ่มร่วมไปหมด ระหว่างเข้าเครื่องชุณนางจีนรอการเข้าประกวดนั้นหน้ากระจิ่งซึ่งสวมศีรษะคับ มีบางส่วนบีบขมับอยู่จนทนปวดไม่ไหว เจ้าคุณพี่ถึงกับเป็นลมเหงื่อแตก คุณน้าขุนบริรักษ์พิมาน (สาหร่าย กระแสร้เสวต) ซึ่งขณะนั้นรับราชการอยู่กรมชาวที่ต้องช่วยถอดกระจิ่งออกให้ดมยาดม ตากพัดลมอยู่พักใหญ่จึงทุเลาและสวมกระจิ่งใหม่เมื่อใกล้เวลาจะเข้าเดินผ่านถวายตัว จำได้ว่าเวลาเข้าไปถึงหน้าประทับตรงไปคุกเข่า ใช้สองมือจับไม้งาโบกโค้งไปข้างหน้า ๓ ครั้ง ถวายบังคมแบบชุณนางจีน แล้วกราบบังคมทูลเป็นภาษาจีนว่า “หวาจู้บ้วนส่วย บ้วน บ้วน ส่วย” จะแปลเป็นไทยว่าอย่างไรก็ไม่ทราบ เพราะเจ้าเจ้าของเครื่องงิ้วสอนมาอย่างนั้น คุเหมือนเจ้าคุณพี่ได้รับการตัดสินเป็นที่ ๒ ที่ ๓ ไม่แน่แน่ แท้ที่เล่านั้นก็เพียงเพื่อให้ทราบความใกล้ชิดซึ่งคนสามัญธรรมดาไม่มีพวกมีพ้องสนับสนุนอย่างเจ้าคุณพี่ ได้เข้ามาใกล้ชิดพระยุคลบาทนั่นเกล้าฯ ตลอดถึงการแต่งแฟนซีซึ่งมีจุดประสงค์แสดงถึงการเป็นชุณนางฝ่ายพลเรือนตงฉิน ซึ่งมีความจงรักภักดีต่อองค์พระมหากษัตริย์

อีกเรื่องหนึ่งที่ทราบมากคือ เรื่องที่ตอนนั้นเกล้าฯ ทรงมีพระชายาและพระราชนิ ระยะเวลาข้าราชการในราชสำนักส่วนมากก็ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตแต่งงานกันเป็นส่วนมาก สำหรับเจ้าคุณพี่ก็ยังคงเป็นโสดไม่ชวนชววยในเรื่องการหา

คู่ครองแต่อย่างใด จนสิ้นเกล้าฯ ทรงปรารภว่า ใคร ๆ เขาก็มีเมียกันทั้งนั้น พระยานรรัตน์ฯ ไม่คิดบ้างหรือ เจ้าคุณพื้ก็ทราบบังคมทูลว่า จะขอถวายการปฏิบัติสิ้นเกล้าฯ แต่พระองค์เดียวโดยไม่ให้มีเรื่องกังวลใจในทางครอบครัว ไม่อยากห่างสิ้นเกล้าฯ เท่าที่อยู่ใกล้ชิดพระยุคลบาทก็มีความสุขมากเพียงพอแล้ว เรื่องนี้ถึงกับสิ้นเกล้าฯ มีพระราชหัตถ์ชี้แจงเหตุผลในการที่เห็นสมควรให้เจ้าคุณพื้มีครอบครัว และเจ้าคุณพื้มีหนังสือกราบบังคมทูลเหตุผลที่ไม่สมควรจะมี เพราะเป็นการตัดทอนความสุขที่จะถวายแก่สิ้นเกล้าฯ การโต้ตอบโดยจดหมายนั้นมีจำนวนหลายฉบับ ไม่ทราบว่าเจ้าคุณพื้เก็บไว้ที่ใดหรือทำลายแล้ว ข้าพเจ้าไม่ทราบ ทราบเพียงแต่ว่าตอนจบสิ้นเกล้าฯ รับสั่งว่า จันทังใจจะให้แกมีความสุขอย่างฉันและคนอื่นบ้าง แต่เมื่อแกไม่เห็นด้วยก็ตามใจ เรื่องนี้ก็เป็นอันยุติลงที่เจ้าคุณพื้ไม่ยอมแต่งงาน

เมื่อตอนที่สิ้นเกล้าฯ ทรงประชวรหนัก เจ้าคุณพื้มีความห่วงใยในพระอาการ ทรงประชวรมาก ต้องถวายการพยาบาลประจำตลอดเวลา นอกจากเข้าพอมีเวลาก็รีบปลีกตัวออกมาเข้าห้องอาบน้ำเปลี่ยนเสื้อผ้าอย่างรีบร้อน แล้วก็รีบกลับขึ้นไปถวายการพยาบาลสิ้นเกล้าฯ ไม่จำเป็นไม่ยอมห่าง โดยมีกลิ่นหอมหัวติคมีขึ้นไปวันละ ๑ หวี เพื่อกินเมื่อหิวโดยให้ทางบ้านจัดหาส่งไปให้เช่นนี้ทุกวัน เมื่อสิ้นเกล้าฯ ประชวรใกล้สวรรคต เจ้าคุณพื้ทุกซักร้อนหนักห่วงกังวลในพระอาการประชวรมากแทบไม่เป็นอันกินอันนอน ในระยะนี้มีข้าราชการไปชุมนุมกันอยู่มาก บางคนก็สูบบุหรี่ควันพุ่งห้องพระแท่นบรรทม ทั้ง ๆ ที่แพทย์ต้องการให้ในห้องมีอากาศบริสุทธิ์ เพราะสิ้นเกล้าฯ ประชวรถึงต้องเจาะพระนาภีมักกลิ่นหนองไหลออกมาต้องใช้น้ำหอมดับกลิ่น ต้องใช้สำลีชุบน้ำหอมไอเคอโคโลนค้อย ๆ เช็ดบริเวณรอบ ๆ แผลที่เจาะพระนาภี เมื่อในห้องเหม็นควันบุหรี่ทำให้อากาศในห้องไม่บริสุทธิ์ บางคนก็ลงไปหาความสนุกเฮฮาเล่นไพ่กันแถวโรงโขนข้างพระที่นั่ง แทนที่จะมาคอยเฝ้าดูพระอาการแสดงความวิตกห่วงใย ทำให้เจ้าคุณพื้อารมณ์เสีย คิดว่าสิ้นเกล้าฯ ประชวรหนัก ไม่ได้ถวายความจงรักภักดีแล้วยังมาแสดงความสนุกสนานทำเสียงดังไต่ย่นขึ้นมาถึงห้องทรงประชวร ทงบางคนก็ยังเข้ามาสูบบุหรี่ในห้อง เจ้าคุณพื้โกรธมากทนไม่ไหว ถึงกับเทียวไล่ล่าเตะต้อยข้าราชการ

บริวารบางคนกระจัดกระจายไป ในเย็นวันเกิดเหตุนี้ คุณท้าวอินทร์ได้รับมาหาคุณแม่ที่บ้าน และขอให้รับเข้าไปในวังก่อน เพื่อปลอบใจเจ้าคุณพี่ที่กำลังเสียใจจนเป็นบ้าแล้ว คุณแม่ก็ตกใจรีบไปด่วน พอไปถึงในวังเจ้าคุณพี่เห็นคุณแม่ไปหากก็เข้ามากราบเท้าและบอกว่า ลูกไม่ได้เป็นบ้าเป็นหลังอย่างที่เล่าลือกัน เท่าที่ทำไปเพราะทนการกระทำของบางคนไม่ได้ ที่ช่วงมีที่ตกมาก เวลาในหลวงตี ๆ ก็ประจบสอพลอหาประโยชน์ส่วนตัวกัน เวลาประชวรหนักแทนที่จะแสดงความจงรักภักดีห่วงใย กลับสนุกสนานเฮฮากัน ทนไม่ไหวจึงต้องว่ากล่าวเอะอะเสียบ้างเพื่อให้สำนึกผิด ลูกรู้สึกตัวดีทุกอย่างเท่าที่กระทำไป เมื่อคุณแม่ทราบเช่นนั้นก็กลับบ้านมาเล่าให้ทางบ้านฟัง ในเรื่องความจงรักภักดีและห่วงใยในล้นเกล้า ๆ นี้ ในระยะหนึ่งล้นเกล้า ๆ สลับไปจนมีข่าวลือออกมาภายนอกว่าสวรรคต ต่อมาก็ทรงฟื้นฟูขึ้นและทรงพระชนม์ต่อมาได้อีกระยะหนึ่ง ตอนฟื้นฟูจากสลับครั้งรุ่งเช้าเจ้าคุณพี่รีบปลีกเวลาด่วนมาบ้านและให้ทางบ้านกว้านซื้อพวงมาลัย เบียดดอกมลิสร้อยพวงขนาดกลาง ๆ ไม่ใช่เล็กจิ๋วอย่างที่ชายกันในห้องตลาดเป็นจำนวน ๓๐๐ พวง เพื่อนำไปแก้บนพระแก้วมรกต เพราะบนไว้ตอนในหลวงสลับ เจ้าคุณพี่บนขอให้ในหลวงฟื้นฟูขึ้นมา อย่าเพิ่งจากไปเลย จะแก้บนด้วยพวงมาลัย ทางบ้านต้องให้คนช่วยเที่ยวกว้านซื้อหลายตลาด เพราะต้องการด่วนเวลามีน้อยแต่ก็ได้ครบ ๓๐๐ พวง แล้วเจ้าคุณพี่ก็นำไปถวายพระแก้วมรกต โดยผูกเป็นราวยาวร้อยพวงมาลัยแขวนถวายหน้าพระอุโบสถพระแก้วในเย็นวันนั้น

ข่าวเรื่องเจ้าคุณพี่เป็นบ้านยังมีเรื่อยมาอีก แม่หลังในหลวงสวรรคตแล้ว เจ้าคุณพี่ให้คนเก็บหญ้าแพรกมาล้างน้ำสะอาดแล้วใส่ถาดเอามาเคียวกิน และบอกกับผู้ที่มาพบเห็นว่า เมื่อสิ้นในหลวงแล้วจะไม่อ้อใคร กินหญ้าก็ไม่ตาย ช้างม้าวัวควายกินหญ้าก็มีชีวิตอยู่ได้อย่างแข็งแรง จากนั้นมาเจ้าคุณพี่ก็เริ่มไม่รับประทานอาหารที่ต้องปรุงแต่งด้วยเนื้อสัตว์ เริ่มทดลองกินถั่วและผักให้เห็นว่าเมื่อสิ้นบุญล้นเกล้า ๆ แล้ว เจ้าคุณพี่ก็ยังนึกถึงพระมหากรุณา ไม่ยอมกินดีอยู่ดีเพื่อจะได้ระลึกถึงล้นเกล้า ๆ ตลอดเวลา จึงกินอยู่ง่าย ๆ ไม่ต้องรบกวนผู้ใด ก่อนบวชไปลาเจ้าคุณราม ๆ ท่านยังถามว่า “เจ้าคุณจิตใจปกติหายดีแล้วหรือ”

ส่วนเรื่องการหมั้นคุณครูชูป เมนะเสวต เกิดขึ้นภายหลังเมื่อสิ้นเกล้าฯ สวรรคตแล้ว เนื่องจากเวลานั้นเจ้าคุณพืกำลังมีความเสียใจมากในการพลัดพรากจากไป ของสิ้นเกล้าฯ โดยทางผู้ใหญ่เห็นว่าหากให้เจ้าคุณพืมีครอบครัวแล้วคงจะค่อย ๆ คลาย ความโศรกเศร้าเสียใจที่สิ้นเกล้าฯ เสด็จสวรรคตลงได้ ทั้งบ้านคุณครูชูปอยู่ใกล้กับบ้าน ข้าพเจ้า เจ้าคุณพืและคุณครูได้พบปะคุ้นเคยสนิทสนมกันมาก่อน ผู้ใหญ่จึงได้ตกลง จัดการหมั้นกันไว้ ยังไม่กำหนดจะแต่ง แต่เจ้าคุณพืตั้งใจแน่วแน่ว่าจะบวชถวาย พระราชากุศลก่อน ผู้ใหญ่คิดว่าสึกออกมาแล้วก็ตั้งใจจะจัดการให้แต่งงานกัน แต่ผล สุดท้ายเมื่อบวชแล้ว เจ้าคุณพืก็ผิดการสึกเรื่อยมา จาก ๑ พรรษา เป็น ๓ พรรษา และ จาก ๓ พรรษา เป็นไม่มีกำหนด ช่างยังอบรมสั่งสอนธรรมะชักจูงจนคุณครูชูป ได้บวชชีเป็นอุบาสิกอยู่ในบวรพุทธศาสนาระยะหนึ่ง เป็นเวลาหลายปี แต่โดยความ จำเป็นของชีวิตเกิดความไม่สะดวกในการที่จะครองความเป็นชี ได้โดยตลอด จึงสึกออกมาผจญกรรมในโลกต่อไป แต่ก็ยังคงครองชีวิตเป็นโสด เป็นแม่พิมพ์ของชาติ มีอาชีพ เป็นครูสอนเด็กตลอดมา คงเคารพบูชาซื่อสัตย์สุจริตเด็ดเดี่ยวต่อเจ้าคุณพืตลอดมาไม่ เสื่อมคลาย นับว่าเป็นสตรีที่น่าเคารพนับถือผู้หนึ่ง

เรื่องเกี่ยวกับในรวไรวัง เท่าที่นึกได้และเขียนไว้ตามสติปัญญาของข้าพเจ้า เห็นจะมีเพียงนี้ ส่วนความพิสดารต่าง ๆ ที่นึกและเขียนไม่ได้ก็คงยังมีอยู่บ้าง เพราะ ยังนึกไม่ออก

ต่อไปนี้เป็นเรื่องทางบ้านต่อเรื่อยไปจนถึงระยะที่บวชอยู่ เขียนตามความนึก คึกและสติปัญญาของข้าพเจ้าเท่าที่นึกได้

ก่อนอื่น เพื่อกันลืม ขอเขียนเกร็ดเล็กน้อยที่จำได้ตั้งแต่เด็ก ๆ ไว้เสียก่อน ๒ เรื่อง เรื่องแรกคือ ปกติตอนเด็ก ๆ เจ้าคุณพืเคารพนับถือคุณยายมาก เพราะคลุกคลี อยู่กับคุณยาย คุณพ่อรับราชการอยู่หัวเมือง คุณแม่ก็ติดตามไปอยู่หัวเมืองด้วย ความคุ้นเคยอย่างใกล้ชิดนี้ทำให้เจ้าคุณพืรักเคารพคุณยายมาก ตอนเข้าทำงานใหม่ ๆ ในหลวงประทับที่พระที่นั่งอัมพร เียนวันหนึ่งออกเวรกลับมาบ้านและเล่าว่า เมื่อวัน ออกเวรกลับมาบ้านครั้งที่แล้ว ข้ากลับพบยายแก่นั่งขอทานอยู่ที่ข้างสะพานม้ฆวาท

วังสรรคค์ รูปปร่างท่าทางเหมือนคุณยายไม่ผิดเพี้ยน ระวังถึงพระคุณของคุณยายแล้วจิตก็เกิดความสงสารมาก เงินที่มีติดตัวอยู่เพียง ๕ บาทให้ไปหมด เมื่อเดินเลยคุณยายนั้นไปเล็กน้อย หยุดเหลียวมองดูยังได้ยินคำให้คิดให้พรไม่หยุดปากว่า “ขอให้พ่อเจริญเป็นเจ้าของคนขายคนเถิดพ่อคุณ” คงเป็นเพราะว่าการให้ทานด้วยเงิน ๕ บาทสมัยนั้นจะเป็นของยากสักหน่อยในความนึกคิดของคุณยายผู้นั้น อีกเรื่องหนึ่ง ขณะในหลวงประทับอยู่พระราชวังพญาไท เจ้าคุณพีเล่าว่า เมื่อวันออกเวรมากินข้าวที่บ้านครั้งที่แล้ว ตามปกติเจ้าคุณพีไม่เคยค้างที่บ้านเลย ค้างวังตลอดมา ครบนั้นซากลับตึกไปหน่อย นั่งรถแจ๊ก (รถลากสมัยก่อน) พอมาถึงแถวสะพานยมราช สมัยก่อนถนนแฉวนนั้นขนาดท่อมสองท่อมก็หาคนเดินยาก จึงนึกสนุกขึ้นมาบอกให้แจ๊กวางคานลง ส่วนเจ้าคุณพีก็ถอดเสื้อนอกสขมาออกตากผ้าแห้งสีกรมท่าขึ้นในลักษณะตากเขมร แล้วส่งให้แจ๊กขึ้นไปนั่งแทน ตอนแรกแจ๊กตกใจ เจ้าคุณพีจึงบอกว่าอวลองดูว่าความรู้สึกขณะลากรถจะเป็นอย่างไร ผลที่สุดแจ๊กก็ต้องยอมขึ้นนั่งให้เจ้าคุณพีลากรถไปจนเกือบถึงวังพญาไท ก็วางรถจัดผ้าแห้งใหม่ แล้วขอเสื้อนอกจากแจ๊กซึ่งฝากถือไว้มาสวม ให้แจ๊กลากต่อจนถึงที่ แล้วให้รางวัลแจ๊กไป ๕ บาท เล่นเอาแจ๊กตะลึงงงนึกสงสัยคงแปลกใจเกิดมายังไม่เคยพบคนเช่นนี้เลย เข้าใจว่าคงเอาไปเล่าให้พรรคพวกฟังเป็นของแปลกไม่ค่อยเคยปรากฏ สองเรื่องนี้แสดงอัธยาศัยอย่างหนึ่งของเจ้าคุณพี

เจ้าคุณพีเป็นบุคคลที่มีความกตัญญูกตเวทีสูงมาก โดยเฉพาะกับคุณยายและคุณแม่เท่าที่ข้าพเจ้าจำได้ เจ้าคุณพีเคารพบูชาอย่างยิ่ง ทุกคราวมาที่บ้านและกลับไปเข้าวังจะต้องกราบที่เท้าคุณแม่และคุณยายทั้งขามาและซากลับไม่ขาดเลย ปกติราชการที่ปฏิบัติอยู่ก็มักอยู่เวร ๑ วันออกเวร ๑ วัน ฉะนั้นโดยมากก็มาบ้านเย็นหนึ่งวันเย็นหนึ่งเป็นนิจ เมื่อมาบ้านก็ถอดเครื่องแต่งกายอาบหน้าและรับประทานอาหารเท่าที่ชอบ เพราะเครื่องเสวยและอาหารในวังโดยมากเป็นของดี ๆ ส่วนเจ้าคุณพีเคยรับประทานอาหารแบบชาวบ้านธรรมดา เมื่อเจอหมูเห็ดเป็ดไก่ กับข้าวฝรั่ง ของหวานแบบฝรั่ง ลูกไม้ของเมืองนอกก็ไม่ถูกปาก การไม่นิยมของนอกนั้นจนกระทั่งมาบวชแล้วก็ไม่ชอบนั้น บอกว่าลูกไม้ของเมืองไทยเราก็ดีกว่าของนอกมากนัก ราคาก็ถูกกว่า ส่วนมาก

ชอบมะละกอและส้มโอ ตอนเด็กๆ เมื่ออยู่บ้านก็อยู่กับคุณยายและคุณน้าซุ่ม (น้าผู้หญิง น้องสาวคุณแม่) ซึ่งเป็นคนสมัยเก่า อาหารที่ทำรับประทานก็มีแต่อาหารธรรมดา ไม่วิจิตรพิสดาร เมื่อกลับบ้านจึงมาหาของชอบรับประทาน เป็นต้นว่า แกงเผ็ดไม่ใส่กะทิ น้ำพริกกะปิ น้ำพริกปลาร้า น้ำพริกมะขามเปียก มะขามอ่อน ต้มยำปลากรอบ ต้มโคล้งปลาสดกับใบมะขามอ่อน น้ำปลาทวน ผักชี พังพวย ปลาตุ๋นย่าง น้ำปลาแมงดา ยาโบโบยก ยากระทือ แกงซี่เหล็ก (ที่เรียกว่าแกงต้มเปอะ) แกงเรียงผักต่างๆ อย่างที่ที่สุดก็ใช้จารเม็ดใส่น้ำปลาหอมซอยและมังคุด สำหรับอาหารที่เจ้าคุณพี่ชอบเหล่านี้ บางคราวที่เสด็จประพาสพักแรมตามหัวเมือง เช่น พระราชวังบางปะอิน ถึงกับต้องหากคนแก่จำได้ว่าชื่อลุงสิทธิ์ ติดตามไปเป็นคนครัว มีเตาหุงต้ม หม้อแกงครก สาก พร้อมเพื่อทำอาหารให้รับประทาน เพราะการไปพักแรมนานวันไม่ได้มารับประทานอาหารที่บ้านทำให้ต้องชวนชวายจัดหาอาหารที่ถูกปากรับประทาน

การแต่งกายก็แต่งอย่างมัยยัศวรรตมา ปกติทำงานในวังก็นุ่งกางเกงผ้าขาว เหน็บผ้าเช็ดหน้าขาว เสื้อผ้าขาวเป็นประจำ เมื่อออกจากวังกลับบ้านก็นุ่งผ้าพันสี กรมท่า เสื้อนอกสีขี้ม้า (สีทหารรุ่นเก่า) ถ้าสวมหมวกก็สวมหมวกฟางนักเรียน รองเท้าหนีบอย่างรองเท้าพระ โดยมากใช้รองเท้าพม่าทำด้วยหนังแพะไม่มีเชือกเย็บ ใช้หนังเย็บไปในตัว แม้จะมีผ้าม่วงหางกระรอกและเสื้อแพรสารองไว้ก็ไม่ค่อยได้ใช้เลย เพราะตามปกติไม่ยอมทิ้งงานไปไหน มีหน้าที่แต่งองค์และถอดเครื่องถวายเป็นงานนวด และมารับประทานอาหารเย็นที่บ้าน ไม่เคยเห็นเจ้าคุณพี่ไปงานรับเชิญเลี้ยงที่ใด ๆ เลย แม้แต่ตามเสด็จในพิธีต่างๆ ก็ไม่เคยเห็น นอกจากตามเสด็จเวลาไปประทับต่างจังหวัด ซึ่งจะต้องเป็นผู้ถวายการปฏิบัติในหลวงเท่านั้น จำได้แน่นอนว่าเคยเห็นนุ่งผ้าม่วงหางกระรอกสีชมพู สวมเสื้อนอกแพร ถูกรองรองเท้าขาว เมื่อไปทอดกฐินที่วัดสุนทรธรรมทาน (วัดแคนางเล็ง)

วันหนึ่งเจ้าคุณพี่เล่าว่า กำลังเดินจากวังหลวงจะกลับบ้าน ระหว่างทางถนนราชดำเนินเลยสะพานผ่านพิภพมาทางสี่แยกตึกดิน ผู้ยู่ได้บังคับบัญชาคนหนึ่งแต่งตัวภูมิฐาน นุ่งผ้าม่วง สวมถูกรองรองเท้าหนังรถยนต์ผ่านมาพบ ก็หยุดรถทันทีลงมายก

มือไหว้ถามว่า ท่านเจ้าคุณจะไปไหน เจ้าคุณพิศอกใจบอกว่า เวลาพบผมนอกเวลา ราชการในลักษณะเช่นนี้คร่าวหลังอย่าได้หักท่ายเลย คุณสารรูปคุณกับผมแตกต่างกัน มากมาย ใครที่เขาได้เห็นเข้าคุณจะอายเขา เวลาที่อยู่ในวังจึงค่อยเป็นนายเป็นบ่าวเป็น พระเป็นพระยากัน ขอแต่ในหน้าที่ราชการเถิด ขอตัวเวลานอกหน้าที่ราชการ ผม แต่งตัวอย่างนี้ คุณแต่งตัวโก้ นักรถยนต์ คราวหน้าขอเสียที่

สำหรับเครื่องยศที่ได้รับมานั้นไม่เคยเห็นเคยแต่งเลย นอกจากเครื่องเสื่อป่า ที่ตามเสด็จหัวเมืองบางคราว และถ่ายรูปมาให้เก็บไว้ที่บ้านโดยมากเท่าที่เห็นก็เป็นรูปหมู่ สำหรับเครื่องยศตามปกติเมื่อได้รับพระราชทาน ทางห้างผู้ตัดเครื่องแบบก็ตัดใส่หีบมา ให้ เพราะข้าราชการในราชสำนักวัดตัวไว้แล้วทุกคน ใครได้ยศอะไรใหม่ก็ตัดส่งมาให้ เท่าที่จำได้ก็มี ห้างฮารี แบคแมน แอนต์โก (กรมประชาสัมพันธ์เดี๋ยวนี้) ห้าง ยอนต์ แซมสัน แอนต์ซัน (กรมโยธาเทศบาลเดี๋ยวนี้) ห้างไวท์ อะเวย์ เล็ดลอส และ สุนทรภณทวิภิกษุสถาน เมื่อรับมอบมาก็เอามาเก็บไว้บ้านไม่เคยเห็นเคยแต่งเลย คุณแม่ก็เป็นผู้เก็บรักษา ขยายออกมาตากเดือนละครึ่ง

ในคราวได้รับสายสพายและทำพิธีรับพระราชทานที่วัดพระแก้ว เจ้าคุณพีเล่า ว่า มีข้าราชการผู้ใหญ่สูงอายุเดินคุยกันมาข้างหลัง แต่เสียงดังมากไปหน่อย บอกว่า คุณชิว ในหลวงทำไมจึงโปรดเกล้า ๆ พระราชทานยศถึงสายสพายให้เด็ก ๆ วานขึ้นนี้ ได้ เจ้าคุณพีได้ยินเข้าจึงหันกลับไปยกมือไหว้ท่านข้าราชการผู้นั้นและบอกว่า กระผมเอง ไม่ได้ตั้งรณขอร้องให้ในหลวงท่านพระราชทานดอกขอรับ แต่เมื่อท่านโปรดเกล้าก็ไม่ ทราบว่าจะหักทานประการใด กระผมเพียงรับราชการสนองพระเดชพระคุณ และจงรัก ภักดีโดยเต็มความสามารถเท่านั้น โปรดอภัยแก่กระผมด้วยเพราะมิได้ตั้งใจจะทะเยอ- ทะยาน ทำให้ข้าราชการสูงอายุ ๒ ท่านนั้นเห็นใจ วันเดียวกันนั้นเมื่อเสร็จพิธีแล้วก็ถอด เครื่องลงหีบที่ในวัง ขนมาบ้านในตอนเย็น พอเปลืองเครื่องผ้าพันสิกรมท่าและเสื้อ นอกสีขี้ออก นุ่งผ้าขาวม้าแล้วก็เปิดหีบเครื่องยศที่ได้รับพระราชทานใหม่ในวันนั้น ออก หยิบสายสพายออกมาคล้องให้คุณแม่ดู และบอกว่าสายสพายนี้นี้ได้รับพระราชทาน วันนั้น ถ้าผมคล้องอย่างนี้ออกไปข้างนอกตำรวจคงจับฐานหมิ่นพระบรมเกศานุภาพแน่

เป็นอันว่าทางบ้านไม่เคยเห็นเจ้าคุณพี่แต่งเครื่องยศที่ได้รับพระราชทานเลย เห็นก็
เพียงรูปถ่ายแต่งเสื้อบาธรรมาตาและแต่งเครื่องสากลและเอามาให้เก็บไว้ที่บ้าน ไม่เคย
เห็นที่แต่งตัวจริงๆเลย หรือจะมีงานสำคัญนาน ๆ แต่งครั่งก็ไตทซาพเจ้าไม่เห็น

โดยที่เจ้าคุณพี่ถือว่าคุณแม่เป็นที่เคารพสูงสุด ตั้งแต่เริ่มทำงานเงินเดือนที่
ได้รับจะนำมามอบให้คุณแม่ครบจำนวนทุกเดือน แล้วขอไปใช้ส่วนตัวเท่าที่จำเป็น จะ
ทำบุญทานอะไร ก็มอบภาระความเป็นใหญ่ในเรื่องการเงินทั้งหมดไว้กับคุณแม่ สุดแต่จะ
เห็นควร ตลอดระยะเวลาที่รับราชการจนออกจากราชการกระทั่งมาบวช

สำหรับผู้มีอุปการะคุณแต่เด็ก ๆ มี คุณยาย คุณน้าซุ่ม (น้าผู้หญิง) คุณ
น้าขุนบริรักษ์พิมาน เมื่อทำงานมีเงินเดือนก็อุปการะโดยสม่าเสมอผ่านทางคุณแม่ มี
อยู่รายหนึ่งชื่อหม่อมปราง (ดูเหมือนจะเป็นหม่อมละครเจ้าพระยามหินทร์ ฯ) เรียก
กันตามปกติทั่วไปที่บ้านข้าพเจ้าว่า หม่อมยาย บวชเป็นชีอยู่ข้างบ้าน เคยเลี้ยงดู
เจ้าคุณพี่มาแต่เล็กตลอดมาจนถึงข้าพเจ้า โดยมาช่วยคุณแม่เลี้ยงทุกวันจนเย็นค่ำ พอ
เจ้าคุณพี่เริ่มทำงานได้เงินเดือนก็ขอให้คุณแม่จ่ายเงินเดือนให้หม่อมยายเดือนละ ๔ บาท
ตลอดมา จำได้ว่าเช้า ๆ ข้าพเจ้าจะต้องเป็นคนเอากับข้าวไปให้หม่อมยายทุกวันเป็น
ประจำจนกระทั่งท่านถึงแก่กรรมด้วยความชรา นี่เป็นการแสดงความกตัญญูกตเวทิส่วน
หนึ่งของเจ้าคุณพี่

เรื่องเกี่ยวกับของหลวง ข้าพเจ้าไม่เคยเห็นของหลวงมีในบ้านแม่แต่ชิ้นเดียว
เจ้าคุณพี่กำชับเก็บรักษาที่อยู่ด้วยในวังเป็นหนักหนามิให้นำอะไรติดมือมาบ้านเลย ตอน
หลังเมื่อในหลวงสวรรคตแล้ว พบช้อนกาแฟมิตราร.ร. ๖ อยู่ที่บ้าน ๑ ชิ้น เจ้าคุณพี่
ถึงกับสอบสวนหาคนที่เอามาและให้รีบเอาไปคืนทันที

นึกขึ้นได้อีก เจ้าคุณพี่ติดบุหรืมาแต่เด็ก เพราะได้รับการควบคุมน้อยห่าง
พอห่างแม่ก็ถล่ำสูบจนติด สมัยนั้นสูบบุหรืทรานกอินทรีย์ สูบเรื่อยมาจนกระทั่งไป
ทำงานในวังจึงได้พยายามอดแต่ก็อดยากเพราะสูบมานาน ต้องใช้วิธีขบเม็คเตงโมแข่ง
กัน คือซื้อเม็คเตงโมมาไว้มาก ๆ พออยากสูบบุหรืก็เรียกเด็ก ๆ คนใช้ ในวังของตน
เองบ้าง ของคนอื่นบ้าง มาขบเม็คเตงโมแข่งกันว่าใครจะขบได้ก่องโตกว่ากัน พอให้

ลืมอยากบုหรี ทำอย่างนี้อยู่ไม่นานจึงอดบုหรีได้ เรื่องการอดบုหรีนี้ข้าพเจ้าเข้าใจว่าไม่ต้องการให้ชั้นชื่อว่า ทำงานในวังสุบบุหรีของหลวง เพราะบุหรีที่ในหลวงทรงนั้นมีมากมายหลายอย่าง มีบริษัทบุหรีชื่อ ซิปาปายาโนบุไวรัส ตั้งอยู่ที่ถนนสี่พระยาเป็นผู้ส่งผ่านเข้ามา บุหรีชีกาเรตตัวเบน ๆ กันหุ้มแพรสีแดงจำชื่อได้ชนิดหนึ่ง ชื่อ “ชวนชื่น” ส่วนบุหรีชีกาก็มีปลอกตราครุฑ ตรามงกุฏ และตราคิงยอร์ช เคยเห็นเด็กเก็บปลอกมาให้ดู โดยที่เป็นผู้อยู่ใกล้ชิดพระยุคลบาท ถ้าจะซื้อสุบของตนเองตามชนิดที่ชอบในท้องตลาด ก็คงป้องกันการครหานินทาไม่ได้ว่าสุบบุหรีของหลวง เจ้าคุณพีจึงเลิกสุบแต่่นั้นมา เจ้าคุณพีเป็นผู้ที่มีความซื่อสัตย์มั่นคงไม่ยอมเห็นประโยชน์ส่วนตัว อุทิศชีวิตเพื่อราชการ รักดีต่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวตลอดมามิได้หาความสุขส่วนตัวเป็นใหญ่ ดังจะเห็นได้ว่า เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๗ ขึ้นเสวยราช ทรงพิจารณาเห็นว่าพระยานรรัตนราชมานิตเป็นผู้ที่ซื่อสัตย์มั่นคงสูงส่ง ด้วยความกตัญญูกตเวที ทั้งมีความรู้สูงสมควรเป็นที่ไว้วางพระราชหฤทัย จึงได้ทรงแต่งตั้งให้เข้ารับราชการตั้งที่ข้าพเจ้าได้อัญเชิญบางตอนในสัญญาบัตรตอนหนึ่งมีใจความว่า “ขอประกาศแก่ท่านทั้งหลายทั้งปวงว่าผู้หนึ่งผู้ใด ซึ่งจะได้พบอ่านคำประกาศนี้ให้ทราบทั่ว เราได้ตั้งให้จางวางตรีพระยานรรัตนราชมานิต (ตริก จินตยานนท์) ป.ม., ท.จ., ว.ม.ล., ว.ป.ร. ๓ ซึ่งเป็นที่รักใคร่ไว้วางใจของเราเป็นองคมนตรีรับปรึกษาราชการในตัวเราเพิ่มศักดิ์นาชั้นอีก ๑,๐๐๐ เพื่อจะได้ช่วยเราคิดทำนุบำรุงแผ่นดินให้เป็นคุณเป็นประโยชน์มีความเจริญสมบูรณ์ ฯลฯ” แต่เจ้าคุณพียึดมั่นในทางสัจธรรม หลักพุทธศาสนา อุทิศกายถวายตัวถวายชีวิตแก่ทางศาสนาเสียแล้ว จึงไม่ได้ยินดีลาภยศสรรเสริญในทางโลก แม้จะใหญ่โตเพียงใดก็ยังคงอยู่ในกองทุกข์หนีไม่พ้น นอกจากทางหลักสัจธรรมมีศีล-สมาธิปัญญาที่สามารถจะหลุดพ้นความทุกข์ไปได้ เพราะตัดขาดทางโลกไม่ยินดียินร้ายในสิ่งใด จึงไม่ได้รับตำแหน่งตามพระราชประสงค์ที่ทรงพระกรุณาแต่งตั้งตามสัญญาบัตร

เจ้าคุณพีมีนิสัยมัธยัสถ์ โดยเฉพาะสำหรับตนเองแล้วไม่ยอมให้สิ้นเปลืองโดยเปล่าประโยชน์ เคยสอนว่า การกินข้าวต้องกินให้หมด ไม่ให้เหลือติดช้อนชามแม่แต่

เมล็ดเดียว สำหรับมือหนึ่งถ้าทุกคนเห็นว่าเล็กน้อย ถ้ามากคนลองคิดดู อาหารก็เหมือนกันทำให้เหมาะกับคนกิน อย่างมาก อย่างน้อย อย่างต้องให้สิ้นหมดเปลืองไป เพราะเรากินทั้งกินขว่าง ต้องทำพอกินให้หมดอย่าเหลือทิ้งเป็นเศษอาหาร อย่างน้อยก็ให้เป็นประโยชน์แก่บุคคลผู้อื่นแม่แต่สัตว์ก็ยังดี หากคนทั้งชาติไม่ประหยัด ทำอย่างเดียวกันนานเข้าเป็นวัน เป็นเดือน เป็นปี จะเพิ่มปริมาณเป็นทวีคูณ ลองคิดดูว่าจะเป็นการจำนวนเท่าใด เจ้าคุณพีเมอบวชแล้วก็ทำตัวอย่างให้ญาติพี่น้องเห็นกรรปฏิบัติในเรื่องประหยัด เช่นของที่ส่งไปกับอาหารมี ไม้กลัด ใบตอง เชือกกล้วย เป็นต้น ไม้กลัดก็ส่งกลับไปและชี้แจงว่า ไม้กลัดมีปลายแหลมใช้กลัดได้ ๒ ทาง ถ้ายังไม่ทุ๊กขอให้ใช้เรื่อยไปจนกว่าจะแทงไม่เข้า ส่วนเชือกกล้วยนั้นถ้ากรอบชุนน้ำก็จะเหนียวขึ้นใช้ผูกต่อไปจนกว่าจะเปื่อย สำหรับใบตองที่ล้างส่งกลับไปถ้ายังไม่แตกถึงกบแห้งกรอบก็ให้ใช้ห่อส่งกลับมาได้อีก สิ่งเหล่านี้จะเห็นว่าท่านปฏิบัติอย่างเห็นประโยชน์ของความประหยัด ไม่ควรเสียก็อย่าให้เสีย ของขบฉันที่ส่งไปถวายก็กำหนดไปให้พอดีไม่ให้เหลือทิ้ง ท่านบอกว่าอาหารที่ท่านฉันบางอย่างเหลือให้หมายังไม่กิน เพราะฉะนั้นให้ทำไปเท่าที่ส่งไปพอดี อย่างต้องให้เหลือทิ้งสิ้นเปลืองไปโดยเปล่าประโยชน์ ตัวอย่างนี้ข้าพเจ้าคิดว่าถ้าทุกคนได้ปฏิบัติก็จะมีคุณค่าช่วยประเทศชาติได้มากมาย ซึ่งมนุษย์ในยุคนี้การกินอยู่อย่างสุรุ่ยสุร่าย ใช้จ่ายในสิ่งไม่จำเป็น เกิดความเสียหายทางเศรษฐกิจของชาติ

นิสสัยมานะอดทนพยายามของเจ้าคุณพีมีมาก ทำอะไรทำจริงไม่ท้อถอย ร่างกายอ่อนแอผอมก็พยายามปรับปรุงให้แข็งแรงตามต้องการ ไม่เคยเป็นหมอนวดก็หัดนวดจนเก่ง สามารถถวายการนวดแก่สิ้นเกล้าฯ จนเป็นที่โปรดปราน หัดเป็นหมอดูจนเก่งเป็นที่เลื่อมใสกันทั่วไปในสมัยนั้น เว้นมาแต่บวชแล้วก็อดไม่ดูให้ใครเลย ตอนข้าพเจ้าบวชเจ้าคุณพีให้ท่องปาฏิโมกข์ ข้าพเจ้าท่องไปได้เหนื่อยเดียวไม่ทันจบก็เลิก ต่อมาระยะหนึ่งข้าพเจ้าไปฟังเทศน์วันอาทิตย์ที่โบสถ์วัดเทพศิรินทราวาสได้พบเจ้าคุณพี ท่านบอกว่าฉันท่องแทนให้เรียบร้อยแล้ว สมเด็จพระอุปัชฌาย์ประทานไตรแพรให้ ๑ ไตรถวายพระอื่นไปแล้ว สำหรับการท่องสวดมนต์จนแตกฉาน (สวดมนต์ ๑๒ คำนาน)

ประกอบกรเพ่งจิตซึ่งเจ้าคุณพี่ฝักจากตำรายาศาสตร์ เมื่อเจ้าคุณพี่ไปเฝ้าศพคุณยายที่วัดมกุฏกษัตริยาราม ในงานศพคราวนี้ได้ถวายเงินวัดไป ๕๐๐ บาท ท่านเจ้าคุณพระศาสนโศภณ (แจ่ม) เจ้าอาวาสถวายหนังสือสวดมนต์แปล ซึ่งท่านจัดแปลและพิมพ์ขึ้นเองให้มา ๑ เล่ม เจ้าคุณพี่เริ่มท่องจนจบ เมื่อจบแล้วก็ส่งหนังสือไปเก็บที่บ้านโดยบอกว่า “หนังสือสวดมนต์ที่เจ้าคุณศาสนโศภณประทานมาได้พยายามท่องบ่นจนจบทุกตัวอักษรเก็บไว้ในสมองแล้ว จึงส่งมาเก็บไว้ในตู้พระไตรปิฎก” การท่องบททวนในเวลากลางคืนโดยที่ในกุฏิไม่ได้ใช้ไฟฟ้าถ้าเกิดท่องติดตอนใดก็จุดเทียนดู เมื่อดูแล้วก็ดับเทียนท่องบททวนต่อไป นับว่าเป็นความพยายามที่ทำได้ไม่ถ้อยแท้ แต่เจ้าคุณพี่ท่านเก่งจำแม่นและลึมยาก

การฉันอาหารข้าซากไม่เปลี่ยนแปลงหลังจากงดอาหารเจต่อมา ๒๕ ปี เท่าที่ข้าพเจ้าทำนำไปถวายตลอดมา เจ้าคุณพี่บอกว่าต้องใช้ความพยายามถึง ๓ เดือน จึงสำเร็จ เพราะร่างกายกับจิตใจทะเลาะกัน ใจจะกลืนแต่ความรู้สึกทางร่างกายไม่ยอมรับต้องพยายามทำใจให้เข้มแข็งตลอดเวลา ไม่ยอมอ่อนแอให้ความรู้สึกเอาชนะทางร่างกายภายใน โดยการพิจารณาตามหลักพุทธศาสนาจนทางร่างกายกับจิตใจเข้ากันได้สำเร็จ จึงฉันได้เป็นปกติเรื่อยตลอดมา จากนั้นมาท่านได้ถวายพระราชกุศลคือ ในวันสำคัญในทางพุทธศาสนาท่านจะงดเว้นไม่ฉันอาหารตลอดวัน คือในวันมาฆบูชา วิสาขบูชา และวันถวายเพลิงพระพุทธสรีระ ตัดกังวลในเรื่องกินในวันนั้น มุ่งจิตใจให้บริสุทธิ์และนั่งฟังเทศน์อยู่ในอุโบสถตลอดคืน โดยนั่งอยู่ท่าเดียวไม่เปลี่ยนอิริยาบถจนรุ่งแจ้งวันใหม่จึงฉันอาหาร สำหรับวันพระต่อมาท่านฉันแต่กล้วยน้ำว้าสุกอย่างเดียว ไม่ฉันอาหารอื่น บอกว่าต้องการเพื่อล้างท้องในระยะ ๗ วันต่อครั้ง

ระยะหนึ่งที่กรามข้างแก้มบวมเป็นแผลในปาก เจ้าคุณพี่บอกว่าอาจเป็นมะเร็ง เพราะคุณย่าเป็นมะเร็งกรามข้าง เป็นกรรมพันธุ์ แต่ก็ไม่ขาดลงโบสถ์ไหว้พระสวดมนต์เลย ระหว่างกลัศหนองยังไม่แตก มีอาการทรมานมาก พุศสวดมนต์ลาบากอ้าปากไม่ขึ้น เวลาสวดมนต์กว่าจะอ้าปากเป็นเสียงออกมาได้ก็กินเวลานาน แต่ก็พยายามโดยไม่ขาดลงโบสถ์เลย เมื่อแผลแตกมีหนองออก อาหารที่ส่งไปถวายก็ให้เอากลับไม่ฉัน

หลายวัน ๕-๗ วัน โดยสั่งว่าหนองแตกแล้ว ถ้าฉันอาหารก็จะพาเอาหนองลงไป
 กระเพาะอาจเกิดโทษต้องงอดฉัน แต่ก็ให้นำเอาอาหารไปทุกวันเพราะไม่รู้ว่าหนองจะ
 แห้งเมื่อใด ในระยะที่แผลแตกมีหนองไหลนี้ นอนไม่ได้ต้องนั่งหลับโดยเอาหมอนกอง
 สูงถึงอก ก้มหน้าหนุนบนหมอน อ้าปากให้หนองไหลลงกระโถน พอรีดดูหนองแห้ง
 จึงรับอาหารไว้ฉัน บอกว่าหนองแห้งหมดแล้ว เมื่อหายแล้วยังปรากฏแผลเป็นที่แฉก
 เป็นรอยบุ๋มเห็นชัด เจ้าคุณพื้มีความอดทนต่อเวทนาที่เจ็บปวดแสนสาหัส เมื่อตอาหาร
 ก็ไม่ยอมขาดการลงโบสถ์ไหว้พระสวดมนต์เลย ไม่ได้อาศัยหยูกยาเป็นเครื่องช่วย

เมื่อพูดถึงเรื่องเกี่ยวกับปากและฟันแล้ว ก็ขอเล่าเรื่องฟันไว้ด้วย คือฟันที่
 เจ้าคุณพื้ส่งกลับไปบ้านทุกซี่ไม่มีรอยบุ๋มเป็นแฉกเลย หลุดออกมาเฉย ๆ เข้าใจว่าเหงือก
 ไม่ได้ เพราะผลจากการเล่นมวยมวยหนุ่ม ญกนวมต่อยจนเหงือกกับฟันเกาะกันไม่แน่น
 เมื่อฟันหลุดออกมาเมื่อใด เจ้าคุณพื้จะใส่กลักไม้ขีดไฟส่งไปบ้านโดยเขียนหนังสือกำกับ
 ไปว่า “ฟันซี่นี้หลุดออกมาเมื่อเวลา..... น. วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....
 ส่งมาให้ดูเพื่อระลึกปลงสังขารว่า ร่างกายนี้ไม่เที่ยง ชำรุดทรุดโทรมและจะดับไปใน
 ที่สุด

สำหรับเรื่องถูกกัด สมเด็จพระอุปัชฌาย์อนุญาตให้งดการลงโบสถ์ ๑ วัน ใน
 วันนั้นท่านเล่าว่าค่ำวันหนึ่งท่านไปสรงน้ำหลังกุฏิ เพราะมืดแลไม่เห็น จึงไปเหยียบงู ๆ
 กัดท่าน เรื่องคางคกโขก รายละเอียดในเรื่องนี้ข้าพเจ้าได้ทราบจากท่านอาจารย์พระครู
 บัญญัติภรณ์ โศภน (พระมหาอำพัน บุญ—หลง) ท่านเจ้าคุณพื้เล่าให้ท่านอาจารย์ฟังว่า
 เย็นวันหนึ่งท่านเดินจะไปลงโบสถ์ได้เห็นต้นไม้ในกระถางต้นหนึ่งรู้สึกว้าเฉาเหี่ยว ท่าน
 นึกว่าก่อนจะสรงน้ำภายหลังลงโบสถ์แล้ว ท่านจะเอาน้ำมารดต้นไม้ในกระถางนั้น เมื่อ
 ถึงเวลาจะสรงน้ำท่านได้เอาน้ำมารดต้นไม้ในกระถางนั้น ในขณะที่รู้สึกว้าเฉาเหี่ยว
 บนหลังเท้าซ้าย ๔ เขี้ยว ท่านนึกว่าคงเป็นงู เมื่อผู้ที่อยู่ข้างเคียงกับท่านเอาไฟฉายมา
 ส่องเห็นมีคางคกอยู่ข้างกระถางตัวหนึ่ง ท่านนึกว่า “คางคกกัดกันได้” เมื่อถูกกัด
 มีอาการปวดมาก ท่านได้ไปเรียนให้ท่านเจ้าคุณธรรมไตรโลกาจารย์ทราบว่า ท่านถูก
 คางคกกัด ท่านเจ้าคุณธรรมไตรโลกาจารย์เรียนท่านว่าจะบอกให้อาตมาทราบ ท่านห้าม

ไม่ให้บอกเพราะเกรงว่าอาตมาจะเอาหมอมานฉีดยาท่าน ท่านได้ไปถามนายชิตคนรักษา
โบสถ์ว่า คางคกกัดเป็นอย่างไร นายชิตตอบว่า ตายครับ ท่านเลยบอกนายชิตว่า ถ้าพรุ่งนี้
ท่านไม่ลงมาจากกุฏิ ท่านก็ตายนะ ภายหลังนั้นท่านก็สร่งน้ำขึ้นไปข้างบนกุฏิแล้วเอาผ้า
รัดเข้าซ้ายแน่น แล้วก็ใช้วิธี Inhibiting Pain ชับไล่ความปวด ท่านได้ปฏิบัติต่อสูจน
รุ่งสว่างจึงหายปวด ส่วนขาข้างซ้ายได้เขาลงมายังบวมอยู่ ท่านคงปฏิบัติต่อไป บวม
ลดลงมาทางปลายเท้าจนแห้งหายเป็นปกติ วิธีบำบัดโดยทางโยคะ Inhibiting Pain
นี้แจ้งอยู่ในตำรา The Hindu—Yogi “Science of Breath” by Yogi Ramacharaka
หน้า ๕๗

อีกครั้งหนึ่งท่านอาจารย์เล่าว่า วันหนึ่งท่านพระภิกษุพระยานรรัตนราชมานิต
เล่าให้ท่านฟังว่า หลังจากฟังพระเทศน์ในวันพระ เมื่อท่านเดินกลับกุฏิกำลังจะก้าวขึ้น
บันไดไปห้องชั้นบน รู้สึกว่าร่างกายซีกซ้ายของท่านหมดแรงคล้ายจะเป็นอัมพาตไป
แถบหนึ่ง ทรงตัวต่อไปไม่ได้ ท่านมีสติดีจึงทรุดลงนั่ง ท่านเอามือข้างขวาคลำตรงหัวใจ
และตรวจดูชีพจรก็ยังเต้นดี ท่านจึงใช้ Directing the Circulation มายังซีกซ้าย ต่อมา
รู้สึกค่อย ๆ ร้อนขึ้นจากปลายนิ้ว และร่างกายทางซีกซ้ายก็ค่อย ๆ อบอุ่นขึ้นเป็นปกติ
แล้วก็ขึ้นไปห้องชั้นบนได้ ท่านบอกว่า ตอนบ่ายกลับจากลงโบสถ์ ก็มีอาการอย่างเดียว
กับอีกครั้งหนึ่งและตอนค่ำอีกครั้งหนึ่ง แต่ท่านใช้วิธีเดียวกันก็หายได้ผลเป็นปกติ นับ
แต่บัดนั้นมากก็ไม่ปรากฏว่าเป็นอีก

วิธี “Directing the Circulation” มีแจ้งอยู่ใน “Science of Breath” หน้า ๕๗

ในยุคนี้มีฝรั่งชาวต่างประเทศสนใจในพระพุทธศาสนา และบางท่านก็ได้เข้า
บรรพชาอุปสมบทเป็นพระสงฆ์ในพุทธศาสนา ส่วนมากเป็นชนปัญญาชน บางท่านก็มี
ปริญญาและเป็นผู้ที่มีฐานะมั่งคั่งและได้พิจารณา เกิดเลื่อมใสในหลักธรรมทางพุทธศาสนา
เพราะมีหลักปฏิบัติทางจิตใจไปสู่ความสงบสุขอันแท้จริงห่างไกลจากกิเลสตัณหา ส่วน
มากท่านได้ปฏิบัติไปอยู่ห่างไกลจากชุมชน ไปหาความวิเวกตามป่าเพื่อหาความสงบ
ทำสมาธิ หากมีเรื่องขัดข้องยังไม่รู้จะปฏิบัติอย่างไร ท่านก็มักจะนึกถึง “ท่าน ธรรมวิตกุ
ภิกขุ” มาขอความเห็นความรู้เพื่อแก้ไขเหตุการณ์ทางปฏิบัติให้ปลอดภัยไปรื่อง เพราะรู้ว่า
ท่านเป็นผู้ปราดเปรื่องในทางภาษาตะวันตก สามารถจะชี้แจงในหลักธรรมที่ละเอียดอ่อน

ในภาษาตะวันตกทำให้เข้าใจได้ดี ทั้งท่านก็เป็นพระฝรั่งรู้ภาษาไทยไม่มากนัก จึงจำเป็นที่จะต้องหาผู้ชำนาญทางภาษาตะวันตกและมีความรู้ปฏิบัติธรรมเพื่อความหลุดพ้น มีความสามารถแก้ปัญหารธรรมได้ ได้ทราบจากท่านอาจารย์พระครูบุญญาภรณ์ โสภน (มหาอำพัน บัญ—หลง) ท่านเล่าว่าครั้งหนึ่ง ท่านพระภิกษุพระยานรรัตนราชมานิตทำวัตรในโบสถ์เสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็มีพระฝรั่งรูปหนึ่งคอยเวลาหาโอกาสที่จะเข้าพบสนทนากับท่าน เมื่อเห็นว่าท่านได้สวดมนต์ไหว้พระทำวัตรเสร็จเรียบร้อยแล้ว พระฝรั่งรูปนั้นคอยเวลาอยู่แล้วก็เข้าไปก้มลงกราบท่านพระภิกษุพระยานรรัตน ฯ แล้วพูดเป็นภาษาอังกฤษว่า “ท่านอยากจะได้ความรู้ในการปฏิบัติระงับกามวิตกเพื่อจิตสงบ ท่านเองได้เข้าไปบำเพ็ญเพียรอยู่ในป่าหาความสงบแล้วแต่ก็ยังมีกามวิตกเข้าไปรบกวน ก่อความไม่สงบเป็นนิเวศน์แก่สมาธิ จึงได้มาขอความกรุณาขอให้ท่านพระภิกษุเจ้าคุณนรรัตน ฯ บอกวิธีกำจัดเพื่อระงับการรบกวนของกามวิตกนั้น เพื่อจะได้ปฏิบัติธรรมด้วยความสงบต่อไป” ท่านธมมวิตกโกภิกขุ ก็ได้ให้โอวาทในเรื่อง “หน่ายกาม” และได้อธิบายบอกวิธีปฏิบัติเป็นภาษาอังกฤษจนเป็นที่เข้าใจของพระฝรั่งองค์นั้นแล้ว พระฝรั่งองค์นั้นกราบนมัสการลาท่านไปด้วยความปีติ

เมื่อท่านอาจารย์พระครูบุญญาภรณ์ โสภน (มหาอำพัน บัญ—หลง) ได้ฟังท่านชอบเรื่องหน่ายกามนี้มาก จึงขอร้องให้ท่านเจ้าคุณนรรัตน ฯ เป็นผู้บอกท่านอาจารย์เป็นผู้เขียนจดเป็นภาษาอังกฤษและขอให้ท่านบอกเป็นภาษาไทยด้วย เพื่อบันทึกไว้ควบคู่กันไว้ จะได้เป็นประโยชน์แก่พุทธศาสนิกชน ท่านอาจารย์บอกว่าเป็นครั้งแรกที่ท่านให้โอวาทเรื่องหน่ายกามแก่พระฝรั่ง ท่านบอกให้จดแล้วก็ขอร้องกำชับให้ท่านอาจารย์นำข้อความภาษาไทยนี้ไปให้ท่านเจ้าคุณพระธรรมไตรโลกาจารย์ตรวจก่อน หากจะมีการจัดพิมพ์ขึ้นภายหลัง ท่านอาจารย์ก็มอบเรื่องหน่ายกามมาให้ทั้งภาษาอังกฤษและแปลเป็นไทยเป็นข้อ ๆ ดังต่อไปนี้:—

Sensual craving arises through unwise thinking on the agreeable and delightful.

กามฉันทหรือกามตัณหา เกิดขึ้นจากความไม่ฉลาด หลงคิดเห็นอารมณ์ต่าง ๆ เป็นที่ถูกใจและน่ายินดี

It may be suppressed by the following 6 methods :—

สามารถข่มไว้ได้ด้วยวิธีทั้ง ๖ ดังต่อไปนี้ :—

1. Fixing the mind upon an idea that arouses disgust.

เพ่งใจให้เห็นอสุภกรรมณ คืออารมณ์ที่ปฏิญญาหน้าเกลียดไม่งามของสังขารร่างกาย จนให้เกิดความเบื่อหน่าย คลายความรักใคร่ หายความกำหนัดยินดี

2. Meditation upon the impurity of the body.

เพ่งพิจารณาพิจารณาความปฏิญญาของร่างกาย (แยกออกเป็นอาการ ๓๒ ที่เรียกว่า กายคตาสติภาวนา มี ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เนื้อ เอ็น กระดูก เป็นต้น)

3. Watching over the six doors of sense.

ใช้สติสำรวมอินทริย์ เพ่งระวังทวารทั้ง ๖ (คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เมื่อได้ประสบพบเห็นรูปเสียงกลิ่นรสโผฏฐัพพะและธรรมารมณ์ อย่าให้ความรักใคร่กำหนัด ยินดียินร้ายเกิดขึ้นภายในจิตใจ)

4. Moderation in eating.

ให้รู้จักประมาณการบริโภคอาหาร อย่าให้อิ่มมากจนเกินไป จะเป็นเหตุให้เกิดความกำหนัดทางกายและลุกลามเข้าไปถึงจิตใจ ให้เกิดความเศร้าหมองด้วยฉันทราคะ

5. Cultivating friendship with the good.

ทำความวิสาสะคบหาสมาคมสนทนาปราศรัยสนิทสนมคุ้นเคยกับกัลยาณมิตร เพื่อนผู้ดีงาม ที่จะชักชวนให้สนทนาไปในทางที่จะให้เสื่อมคลายหายความรักใคร่กำหนัด ยินดีและยินร้าย ในรูปเสียงกลิ่นรสโผฏฐัพพะและธรรมารมณ์

6. Right instruction.

ฝึกฝนปฏิบัติตนในทางที่ถูกตรงตามไตรสิกขา คือ :— ศีล สมาธิ ปัญญา

๑. พยายามกำจัดตัดกิเลสเครื่องเศร้าหมองอย่างหยาบ ที่ล่วงออกมาทางกายวาจา ด้วยศีล

๒. พยายามกำจัดตัดกิเลสเครื่องเศร้าหมองอย่างกลาง คือ นิวรณ์ทั้ง ๕ มี กามฉันท์ พยาบาท ถีนะมิทธะ อุทธัจจะกุกกุจจะ วิจิกิจฉา

ด้วยสมาธิ ย่นย่อนิวรรณ์ ๕ ลงเป็น ๓ คือ:— ๑. ราคะโลภะ ๒. โทสะ ๓. โมหะ ๑. กามฉันทนิวรรณ์ ความพอใจในกามเป็นฝ่ายราคะโลภะ ๒. พยาบาทนิวรรณ์ ความซึ่งเคียดโกรธเคือง เป็นฝ่ายโทสะ ที่เหลือ อีก ๓ คือ ถีนะมิทธะ ความหดหู่่งวงเหงา อุทธัจจะกุกกุจจะ ความ ฟุ้งสร้านรำคาญและวิจิกิจฉา ความล้งเลสงสัยทั้ง ๓ นี้ เป็นฝ่าย โมหะ

๓. พยายามกำจัดตัณหาเลสอย่างละเอียด ที่เกิดทางทิวฏฐิความเห็นด้วย บัญญา ด้วยการพิจารณาเห็นตามความเป็นจริงของสังขาร ซึ่งมี ลักษณะเกิดขึ้น เสื่อมสิ้นดับไป ไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชา

The sensual craving is for-ever destroyed upon the entrance into Anagamiship.

กามฉันทหรือกามตัณหานี้ สลัดกำจัดตัดได้อย่างเด็ดขาด ต่อเมื่อเข้าสู่กระแส พระอนาคามีมรรค บรรลุถึงพระอนาคามีผล

เจ้าคุณพื้มีนิสัยไม่ชอบทำบาปมาแต่ไหนแต่ไร เพราะได้เห็นตัวอย่างจาก คุณยายและคุณแม่ซึ่งไม่ประกอบปาณาติบาตเลย ซื่อปลาที่ยังไม่ตายก็มากก็ต้องแช่น้ำ ไว้ก่อน ถ้าไม่ตายก็ปล่อยไปไม่ต้องทำกิน เมื่อรู้สึกว่าคุณได้ประกอบกรรมไว้กรรมนั้นก็ เกาะกินจิตใจอยู่ เจ้าคุณพื้เล่าว่าเมื่อเด็ก ๆ ครั้งหนึ่งไปหัวเมืองกับคุณพ่อ ด้วยความซน ทำให้ลิงซึ่งเลี้ยงผูกไว้ที่ชานเรือนห้อยคอแขวนทิ้งไว้ ลิงไม่สามารถจะช่วยตนเองได้ พอไปวิ่งเล่นเพลิน นึกขึ้นได้ก็วิ่งกลับมาดู ปรากฏว่าลิงตัวนั้นตายเพราะหายใจไม่ออก ด้วยถูกโซ่รัดหลอดลม เหตุที่ซุกซนจนเป็นเหตุให้ลิงตายโดยไม่เจตนาเป็นนิวรรณ์เกาะ กินใจอยู่เรื่อย ๆ ประกอบกับเรียนหมอดูลายมือทำให้หวังว่าจะต้องตายด้วยอุบัติเหตุ เจ้าคุณพื้บอกว่า ไม่ว่าทำบุญอะไรต้องอุทิศกุศลให้ลิงตัวนั้นเสมอไม่มีเวลาลืมได้เลย นี่เป็นบาปเรื่องหนึ่งที่น่าพเจ้าทราบมา

เหตุที่เจ้าคุณพื้มาบวชถวายพระราชกุศลที่วัดเทพศิรินทร ฯ สำหรับความ ตั้งใจเต็มที่จะบวชถวายในวันพระราชทานเพลิงนั้น ข้าพเจ้าไม่ทราบละเอียด ทราบมาว่า

ตามปกติการทำบุญถวายพระราชกุศลพระบรมศพสิ้นเกล้า ฯ นั้น มีการถวายสลากภัตต์ โดยกำหนดให้ข้าราชการชั้นพระยาพานทองสายสพาย รับเป็นผู้จับสลากถวายคนละองค์ เจ้าคุณพี่จับสลากถูกสมเด็จพระอุปัชฌาย์สมัยยังเป็นพระศาสนโศภน พอใจเกิดศรัทธาในบุคคลลักษณะของสมเด็จพระอุปัชฌาย์ พอเสร็จพิธีวันนั้นก็ตามไปวัดและขอบวชในวันถวายพระเพลิงสิ้นเกล้า ฯ และส่งทางบ้านให้จัดการเครื่องอัฐฐะบริวารในเรือนอุปสมบทจนเรียบร้อย

เมื่อบวชแล้วมีแขกเหรื่อมารบกวนมาก บางคนก็นำเอาอาหารและสิ่งของอื่นมาถวาย บางคนก็มาขอร้องให้ดูดวงชะตา บางคนก็มาปรับทุกข์เรื่องต่าง ๆ เจ้าคุณพี่ก็บอกให้นำของที่นำมาถวายท่านนั้นไปถวายพระข้างกุฏิองค์อื่น โดยบอกว่าท่านมีพอแล้ว ถวายองค์อื่นก็ได้บุญพอ ๆ กัน เพราะถือศีล ๒๒๗ ข้อเหมือนกัน เรื่องนี้เป็นเหตุให้บางคนนำเรื่องที่ไม่ยอมรับแขกขึ้นไปฟ้องสมเด็จพระอุปัชฌาย์ สมเด็จพระอุปัชฌาย์ถึงกับต่อว่าเจ้าคุณพี่ที่ในพระอุโบสถว่า มีคนมาต่อว่า ว่าทำไมไม่รับแขกและไม่รับของถวายที่มีผู้ศรัทธา เจ้าคุณพี่กราบเรียนว่า การที่มาบวชนั้นก็เพื่อถวายพระราชกุศลสิ้นเกล้า ฯ และศึกษาหลักสัจธรรมคำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นการส่วนตัว และยังไม่รู้แจ้งเห็นจริงแตกฉานในธรรมะซึ่งเป็นสิ่งละเอียดอ่อน ต้องการความสงบเวลาศึกษาพิจารณาให้ถึงแก่นแท้เพื่อให้เข้าถึงเมื่อได้ปฏิบัติ ถ้าหากมีแต่รับแขกมากมายก็หาเวลาจะทำกิจที่ควรปฏิบัติไม่ได้ เพราะแต่ละคนมีแต่เรื่องยุ่ง ๆ ะ ะ มีทั้งหญิงและชายขอให้ดูหมอบ้าง เล่าเรื่องยุ่ง ๆ ให้ฟังบ้างเป็นเรื่องส่วนตัวส่วนมากทางโลก ทางมัวเมาค้นหาที่ช่วยเหลืออะไรไม่ได้ ไม่ใช่กิจของสงฆ์ ทั้งเสียเวลาในการที่จะศึกษาธรรมด้วย ตนเองก็ยังปฏิบัติไม่ได้ผลอะไร จึงกราบเรียนขอการรับแขก มุ่งปฏิบัติเพื่อส่วนตัวสมกับที่มุ่งเข้ามาบวชเพื่อถวายพระราชกุศลแต่สิ้นเกล้า ฯ สมเด็จพระอุปัชฌาย์ทราบเหตุผลที่กราบเรียนแล้วก็เห็นใจจึงไม่ผิดใจเจ้าคุณพี่ ตอนที่ข้าพเจ้าบวชอยู่ด้วยกุฏิโล่งเตียนมีเพียงหนังสือ จีวร ที่จำวัด โลงศพ โครงกระตุก มนุษย์เท่านั้น

ในกุฏิของเจ้าคุณพี่ไม่มีของอะไรมีค่า ท่านมักจะอยู่แต่ในกุฏิและลงกลอนไม่รับแขก จะพบท่านได้ก็ตอนลงโบสถ์สวดมนต์เสร็จเรียบร้อยแล้ว มีเวลาสนทนาบ้าง หรือ

บางท่านที่ศรัทธาคอยเวลาที่ท่านผ่าน เมื่อมีของมาถวายท่านก็รับไว้อย่างไม่ขัดศรัทธา แล้วท่านก็คืนให้บอกว่าอาตมาฝากให้ไปถวายพระองค์อื่น ฉะนั้นในกุฏิของท่านจึงไม่มีอะไร นอกจากของจำเป็นใช้และไม่ยอมรับสิ่งใดเข้าในกุฏิ

เรื่องโครงการระดมทุนมนุษย์ ข้าพเจ้าทราบดีจากที่มาจาก ก่อนอุปสมบทเจ้าคุณพริ้งจกกับนักเรียนแพทย์คนหนึ่ง เรียนแขนงสรีระวิทยา จึงสั่งไว้ว่าเมื่อเรียนสำเร็จแล้วขอให้จัดทำโครงการระดมทุนให้สักโครงการหนึ่ง เพื่อเป็นการทดลองความสามารถที่ได้ร่ำเรียนมา เมื่อเสร็จแล้วขอให้แจ้งให้ทราบ

ต่อมาในปี ๒๔๗๓ ข้าพเจ้าสึกแล้ว และออกมารับราชการ นักเรียนแพทย์ผู้นั้นเรียนสำเร็จทำงานอยู่โรงพยาบาลศิริราช นมัสการไปให้เจ้าคุณพีฑธราว่า ได้ประกอบโครงการระดมทุนให้เรียบร้อยแล้วนัดให้ไปรับได้ที่โรงพยาบาลศิริราช ข้าพเจ้าก็ไปตามนัด ขึ้นไปตึกชั้น ๓ ผ่านห้องเรียนสรีระวิทยา มีเครื่องมือการทดลอง ฝากระโหลก เลื่อยกระดูก มีอ่างน้ำประจําเป็นที่ ๆ สำหรับนักเรียน ขณะที่ข้าพเจ้าไปเป็นเวลาเที่ยงวัน จึงไม่มีนักเรียน คงพบแต่แพทย์ผู้นั้นและโครงการระดมทุนส่วนต่าง ๆ เต็มไปหมด แพทย์ผู้นั้นพาไปห้องทำงานและเปิดม่านสีดําออก ก็เห็นโครงการระดมทุนสำเร็จร่างทังตัวห้อยอยู่กับไม้แขวนแกว่งตังกอกแกก แพทย์ผู้นั้นชี้แจงให้มานมัสการให้เจ้าคุณพีฑธราว่า เหตุที่ล่าช้าเพราะหาคนรูปร่างใหญ่ ๆ อุทิศร่างบริจาคให้โรงพยาบาลยากเต็มที กว่าจะได้ศพขนาดที่ต้องการก็กินเวลาเป็นปี เมื่อได้แล้วกว่าจะประกอบเสร็จก็เสียเวลามาก เพราะสมัยนั้นยังจะต้องเอาศพหมกทรายไว้จนเน่าเบื่อย และหมั่นคู้พลิกกลับไปกลับมาเป็นเวลานานจนกว่าเนื้อจะล่อนเหลือแต่กระดูก แล้วยังต้องเอามาต้มด้วยน้ำยาให้สะอาด ขัดถูให้เรียบร้อยจึงเอามาประกอบเป็นโครง และจัดทำส่วนที่ขาดหายไปด้วยไม้กอกจนครบทุกชิ้น โดยเฉพาะกระดูกนิ้วมือนิ้วเท้า และกระดูกซี่โครง ต้องทำเพิ่มเติมหลายชิ้น ถึงกระนั้นก็ยังไม่ดีเท่าของนอกเพราะเขามีเครื่องมือดี และมีโรงงานประกอบโครงกระดูกโดยเฉพาะของเขาสะอาดเป็นเงาเลยที่เดียว ส่วนของเราสีเทา ๆ น้ำยากัดก็ไม่มีอย่างดี ข้าพเจ้าจำได้ว่าดูเหมือนทางโรงพยาบาลคิดราคา ๓๐๐ บาท เวลาเอามาก็ถอดจากขอแขวนกลงใส่ไปในกล่องใส่หมวกปิดฝากล่องผูกเรียบร้อย ส่วนไม้แขวนก็ถือมาต่างหาก นำไปถวายเจ้าคุณพีฑธธการ และแขวนอยู่กุฏิชั้นล่างเป็นอนุสรณ์กรรมฐานของเจ้าคุณพีฑธธการ

พูดถึงโครงการกุ๊กก็เลยพูดถึงเรื่องหัวกระโหลก ตามปกติเจ้าคุณพื้มีหัวกระโหลก คนไว้ที่กุ๊ก ๑ หัว ไม่ทราบที่มา เมื่อข้าพเจ้าบวช เจ้าคุณพื้อยากได้อีกจึงสั่งให้หา ลูกชายคุณน้ำขุนบริรักษ์ ฯ ชื่อสมัยไปหามาได้จากวัดที่เผาศพของโรงพยาบาลศิริราช ๓ หัว เอามาถวาย เจ้าคุณพื้ให้ใส่บิ๊บไว้ในตู้หลังกุ๊ก เอน้ำใส่จนท่วมทั้ง ๓ หัว เอาโซดาใส่ลงไป เมื่อฉนเพลแล้วก็ให้ข้าพเจ้าและพระพรช่วยกันตีไฟต้มเพื่อให้เนื้อหนัง หลุด ปรากฏว่าน้ำที่ต้มกระเด็นถูกมือ สบง อังสะ และตามตัว เพราะต้มไปก็ต้อง เขี่ยพลิกกลับ เมื่อน้ำกระเด็นมาติดก็เหม็น อาบน้ำถูสบู่อย่างไรก็ไม่หมดกลิ่น เล่นเอา ข้าพเจ้าฉันอาหารไม่ลงไปหลายวัน ถึงกับคุณโยมทางบ้านทักว่าทำไมผอมหน้าตาซีด เซียว ข้าพเจ้าก็บอกว่า ฉันอาหารไม่ลงเหม็นกลิ่นหัวกระโหลกอยู่เรื่อย เจ้าคุณพื้รู้เข้า เลยให้เลิกต้ม ให้สมัยเอากลับไปไว้ที่เดิม แต่ปรากฏว่าสมัยเอาไปทิ้งไว้โคนต้นโพธิ์ข้าง โบสถ์วัดแคนางเลิ้ง เต็ก ๆ แถวนั้นที่ชน ๆ เอาก่อนอิฐขวางปาล้อเลียนจนถึงกับลือ กันว่า ผีหัวกระโหลกหลอกหลอนคนอยู่เป็นเวลานาน

อีกเรื่องหนึ่ง ก็เรื่องโลงใส่ศพใบซึ่งบรรจุท่านเจ้าคุณพื้เมื่อมรณภาพแล้ว เพราะเดิมเมื่อต่อโลงนี้เสร็จแล้ว เจ้าคุณพื้สั่งว่า ถ้าฉันตายไม่ต้องมีพิธีตองอะไร ไม่ต้องอาบน้ำศพ ไม่ต้องมัด เพียงแต่ยกวางลงในโลงปิดฝา แล้วก็ยกโลงยัดเข้าไปใน ฮงซู้ข้างกุ๊กนี้ เพราะฉันขอเจ้าของฮงซู้ไว้แล้ว ต่อจากนั้นจะคิดอะไรกันต่อไปก็ว่ากัน ใหม่ อย่าให้ต้องยุ่งยากไกลาหลเพราะคนตายอย่างที่ทำกันทั่วไป แต่ครั้นมรณภาพจริง ๆ เข้าทางวัดและญาติทำอย่างท่านสั่งไม่ได้ เพราะอย่างน้อยก็มีผู้คนเคารพนับถือมากมาย ทั้งสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถก็ได้ทรงพระมหากรุณาเสด็จพระราชดำเนิน มาทรงเยี่ยมเมื่ออาพาธถึง ๒ ครั้ง นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้า ฯ โลงศพนี้ต่อ ในระยะที่พระครูวรวงศ์ (จรรยา) ยังบวชอยู่ได้จ้างเจ๊ก (ตุเหมือนชื่อจุ่น) ช่างไม้มา ทำการก่อสร้างในวัด เจ้าคุณพื้เห็นว่าฝีมือดีจึงว่าจ้างขอให้ต่อโลงใส่ศพขนาดเท่าใส่ ท่าน ๑ โลง โดยให้ตากไม้ให้แห้งไม่มีการหดตัวอีกแล้ว เจ๊กผู้นั้นก็ต่อให้ ตุเหมือนราคา ๒๕ บาท เสร็จแล้วก็เอามาตั้งไว้ในกุ๊กชั้นล่างบนขาไม้ ๒ ตัว ห้องเดียวกับโครงการกุ๊ก วันหนึ่งเจ้าคุณพื้มารับบิณฑบาตที่บ้านแล้วว่า เมื่อก่อนนี้ทดลองลงในโลงที่ต่อไว้

ว่าจะเข้าไม้ดี ฝาปิดสนิทหรือไม่ จึงครองผ้าพาดสังฆาฏิลงนอนปิดฝาโลง ให้พระ
บังสกุลแบบศพจริง ๆ เรียบร้อยแล้วจึงค่อยเปิดฝา ปรากฏว่าพอเปิดออกมากระตึกตัว
ไม่ได้เพราะหายใจไม่ออก หมดความรู้สึก อากาศในโลงหมดด้วย โลงปิดสนิทมาก เล่น
เอาพระที่ชักบังสกุลตกออกตกใจกันอยู่พักหนึ่งจึงพ้นขึ้นมา นี่ก็เป็นเครื่องพิจารณามรณา-
นุสสติของเจ้าคุณพี

เมื่อครั้งพระพุทธเจ้าหลวงสวรรคต มีข้าราชการผู้จงรักภักดีบวชถวาย
พระราชกุศลองค์หนึ่ง บวชอยู่วัดราชบพิธจนตลอดชีวิต (ดูเหมือนจะชื่อพระยา
สีหราชฤทธิไกร เป็นนายทหาร แต่ก็ไม่แน่นัก สืบดูที่วัดราชบพิธอีกก็จะดี) แต่ท่าน
ผู้^{๒๕๘}มีบุตรภรรยาแล้วสละครอบครัวออกบวช เจ้าคุณพีเห็นว่าท่านเจ้าคุณองค์นั้นบวช
อุทิศพระราชกุศลถวายพระพุทธเจ้าหลวง (พ่อ) และท่านบวชอุทิศพระราชกุศลถวาย
พระมงกุฎเกล้า ฯ (ลูก) จึงอยากได้ถ่ายรูปไว้เป็นที่ระลึก ให้ข้าพเจ้าไปติดต่อกับร้าน
ถ่ายรูปฉายานรสิงห์ พาช่างไปถ่ายที่วัดราชบพิธ (รูปปรากฏอยู่ในหนังสือประวัติซึ่ง
ยุวพุทธิกสมาคมชลบุรีพิมพ์จำหน่าย) ท่านเจ้าคุณผู้นั้นได้รับความยกย่องให้เป็นพระ
ชั้นถานานุกรม ได้รับพระราชทานพัดยศสมถ (พัดยอด) เข้าใจว่าได้รับในรัชสมัย
สิ้นเกล้า ฯ พระมงกุฎ ฯ ต่อมาเมื่อเจ้าคุณผู้นั้นมรณภาพแล้ว ทางราชการได้นำพัดยศ
สมถมาถวายเจ้าคุณพี แต่ท่านสละสิทธิ์ไม่ขอรับ เพราะท่านต้องการจะปลดเปลื้อง
ภาระให้หมดสิ้นไปขอในทางปฏิบัติอย่างเดียว คงจะมีความแน่วแน่ว่าจะปฏิบัติในทาง
สังฆธรรมโดยไม่ออกจากเขตวัดไปแห่งใดตลอดเวลาต่อมา และไม่ต้องการให้มีอะไรในกฎ
มีสมบัติอะไรเป็นชั้นเป็นอันเป็นข้อผูกพัน ท่านตั้งใจไว้ว่าจะไม่รับนิมนต์ทำงานหลวง
งานราษฎร์ และท่านก็ได้ปฏิบัติมาแล้ว

ตอนข้าพเจ้าสึกแล้วถวายนาฬิกาไว้ให้ดูเวลา ๑ เดือน เจ้าคุณพีเอาไว้ใช้อยู่
พักหนึ่ง ข้าพเจ้าจำไม่ได้ว่าท่านส่งนาฬิกาหนักกลับคืนมาเมื่อใด จำได้แต่ท่านบอกว่าไม่
ต้องใช้ต่อไปแล้วความรู้สึกจะบอกตัวเอง คือเซ้ามตรูสึกตัวตนนั้นจะเป็นเวลานั้น เมื่อ
รูสึกจะไปห้องนำหรือบัสสาวะจะเป็นเวลานั้น รูสึกง่วงจะจำวัดจะเป็นเวลานั้น ความ
รูสึกของร่างกายที่ผิดปกติแล้วนั้นจะบอกเวลาได้ไม่ผิด นี่เป็นอีกเรื่องหนึ่งในการพยายามฝึก
ความรู้สึกของร่างกายจนไม่ต้องอาศัยนาฬิกา

ในระยะบวชใหม่ ๆ เจ้าคุณพี่ไปรับภัตตาหารที่บ้านทุกวัน โดยเดินออกทางหน้าวัด ผ่านยศเส มหานาค สะพานขาว สะพานเทวกรรม ผ่านหน้าวัดโสมนัส ฯ เข้าบ้านทางตรอกข้างวัด ขากลับมาทางถนนจักรพรรดิ ผ่านหน้าวัดสระเกศ เลี้ยวซ้ายสี่แยกแม่น้ำศรี ผ่านโรงเรียนเด็ก เลี้ยวถนนพลับพลาไชย เข้าถนนหลังวัดเทพศิรินทร์ การไปรับภัตตาหารที่บ้านนี้จำได้ไม่แน่แน่ แต่เข้าใจว่าหยุดไปภายหลังเมื่อคุณยายถึงแก่กรรมและเผาแล้ว เมื่อปี ๒๔๗๑ ซึ่งเป็นปีที่ข้าพเจ้าบวช ก็ไปรับภัตตาหารด้วยกันทุกวัน เวลามีคนจะใส่บาตรท่านก็ชี้ให้ใส่พระองค์ที่มาข้างหลัง คือข้าพเจ้าและพระพร เพราะถึงแม้จะรับมาเองก็ไม่ได้ฉันเพราะฉันเฉพาะอาหารเจ ไม่มีเนื้อสัตว์ซึ่งทางบ้านทำถวาย ตอนที่เลิกภัตตาหารก็เนื่องจากความไม่สะดวก เพราะบวชอยู่นานก็มีผู้สนใจเกิดศรัทธาท่านมากขึ้น เขาเจตนาจะถวายท่าน จัดไว้โดยเฉพาะท่านองค์เดียว แต่พระองค์อื่นที่ท่านไม่ทราบก็แย่งตัดหน้าไปรับ ทำให้ผู้ที่ตั้งใจศรัทธาท่ท่านก็ไม่พอใจ แต่จำใจต้องใส่เพราะมาเปิดฝาบาตรตรงหน้า ทั้งที่ใจไม่เลื่อมใสในพระองค์นั้น ท่านก็เกิดสังเวชใจขึ้นมา ทั้งอาหารที่รับมามากก็ฉันไม่ได้ ถึงเป็นอาหารที่พอฉันได้ก็มากเกินความจำเป็น คิดว่าควรจะให้พระภิกษุอื่นรับไปดีกว่า เพราะอาหารที่บ้านถวายมาพอดีกับความต้องการแล้วอย่าให้มากเกินไป ต่อจากนั้นท่านก็เลยเลิกออกภัตตาหาร จึงให้ทางบ้านจัดอาหารตามสั่งมาถวายทั่ววัดเท่าที่จำเป็นไม่มากไม่น้อย

อีกประการหนึ่ง การถึงแก่กรรมของคุณยายเป็นการพลัดพรากจากไปของผู้ที่เจ้าคุณพี่เคารพบูชาอย่างสูงอีกครั้งหนึ่ง (ครั้งแรกสิ้นเกล้า ฯ) ถึงกับปรารถนาอยากจะทำอภุคงค์ไปตามป่า ทางบ้านได้ทำกถุคงค์แต่ก็ไม่ได้ทำอภุคงค์ ซึ่งขณะนั้นยังมีบางส่วนเก็บไว้ที่บ้าน เพราะหลังจากเผาศพคุณยายแล้ว เจ้าคุณพี่ก็เริ่มไม่ยอมออกจากวัดเลย คุณพ่ออาพาธพระราชทานเพลิงศพคุณพ่อ คุณแม่เจ็บ เผาศพคุณแม่ก็ไม่ไประหว่างอาพาธและเจ็บก็เขียนข้อธรรมไปให้ข้าพเจ้า และญาติผู้ปฏิบัติพยาบาลไขข้อให้ช่วยอ่านให้ฟัง เวลาพระราชทานเพลิงและเผาก็สั่งการให้ข้าพเจ้าเป็นผู้ดำเนินการ คุณพ่อพระราชทานเพลิงที่วัดโสมนัส ฯ คุณแม่เผาที่วัดมกุฏ ฯ โดยที่วัดโสมนัส ฯ ยังไม่มีเมรุเผาศพถาวร เจ้าคุณพี่จึงสั่งการให้จัดสร้างเมรุใช้วางบนที่ลานหินหน้าวัด โดยทำ

เป็นเมรุสำเร็จถอดได้ประกอบตั้งชน ไม่มีการขุดดินเลย เป็นการไม่เบียดเบียนสัตว์ซึ่งไม่รู้ไม่เห็นก็จะต้องตายไปเนื่องจากขุดดินเป็นเวรกรรมผูกพันกันต่อไป เมรุขุดดินเมื่อถอดเก็บไว้ที่วัดโสมนัส ฯ แล้ว ต่อมาทางวัดได้ขอไปจัดสร้างเป็นเมรุถาวรในวัดต่างจังหวัด การไม่ไปเยี่ยมใช้คุณพ่อคุณแม่ ตลอดจนไม่ไปในงานพระราชทานเพลิงศพ และเผาศพคุณพ่อคุณแม่นี้ เข้าใจว่าเนื่องจากการเริ่มจะปฏิบัติไม่ออกจากวัด และไม่รับนิมนต์ต่อไป ผู้นิมนต์ก็คงจะเกรง เห็นแล้วว่าโยมคุณพ่อคุณแม่ของท่านเองก็ยังไม่ไป เพราะท่านรู้แจ้งว่าการพลัดพรากจากกันเป็นเรื่องธรรมดาของมนุษย์ปุถุชน จากนั้นแม่ใครจะนิมนต์ไปในเรื่องอื่น ๆ เจ้าคุณพืก็ไม่นิมนต์

เจ้าคุณพืประกอบการกุศลเพื่อให้คุณยาย คุณพ่อ คุณแม่ เกิดความปีติปราโมทย์ในผลบุญซึ่งเกิดจากการบริจาค เสียสละ เป็นผลดีแก่จิตใจก่อให้เกิดความเมตตา เผื่อแผ่ บรรเทาความโลภสืบต่อไปภายนอก ข้าพเจ้าไม่อยากจะเขียนจนกลายเป็นเรื่องโอ้อวดเกินไป จะเขียนไว้พอเป็นสังเขป

ต่อนก่อนอุปสมบท ทอดกฐินวัดสุนทรธรรมทาน (วัดแค นางเล็ง)

เมื่อถึงเวลาก็อ่านหนังสือธรรมะให้คุณยาย คุณแม่ฟังทุกวัน

ได้จัดให้คุณแม่ตักบาตรในพรรษาวันละ ๑๐๐ องค์ หลังจากออกพรรษาแล้ว จำนวนพระที่มารับบาตรน้อยลง (ปกติตอนข้าพเจ้าเด็ก ๆ คุณแม่ตักบาตรวันละ ๑๕ องค์)

วันโกนให้ทานซี ตั้งแต่เช้าถึงเพล บ่ายให้เรื่อยไปคอยจนไม่มีซีผู้มารับอีก

ตอนคุณแม่ร่างกายไม่แข็งแรงตามวัยชรา บางเวลาถึงวันพระไม่สามารถเดินทางไปฟังเทศน์ที่วัดได้ เจ้าคุณพืก็ให้สร้างพระพุทธรูปไว้บูชาไว้กราบที่บ้าน ๓ องค์ เท่าตัวเจ้าคุณพืองค์หนึ่ง เท่าคุณแม่องค์หนึ่ง เท่าคุณพ่อองค์หนึ่ง จาริกซื้อประจำไว้ทุกองค์ (จำได้ว่าสร้างที่บ้านนายอู๊ด บ้านช่างหล่อ องค์ละ ๕๐๐ บาท) และสร้างองค์เล็ก ๆ เป็นพระขัณฑ์ จาริกซื้อ คุณปู่ คุณย่า คุณตา คุณยาย อีกด้วย (ดูเหมือนองค์ละ ๘๐ บาท) ทั้งนี้เพื่อให้คุณแม่ทำวัตรไหว้พระแทนไปไหว้ในโบสถ์ที่วัด

ทำบุญอายุ ๕ รอบ ๖๐ ปีคุณพ่อ เป็นการกุศลครั้งใหญ่ มีหนังสือแจกเป็นเทศนาของสมเด็จพระสังฆราชวัดราชบพิธ ซึ่งเป็นสมเด็จพระอุปัชฌาย์คุณพ่อ กับ

เทศนาของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ เจ้าอาวาสวัดเทพศิรินทร์ และเทศนาของพระ-
พุทธวิริยากร เจ้าอาวาสวัดโสมนัสวิหาร คู่สวตของคุณพ่อ ก็มีประวัติของคุณพ่อซึ่ง
เจ้าคุณพี่เป็นผู้เขียนเอง (ข้อความใต้ตีพิมพ์ไว้หน้าต้นแล้ว)

ในระยาะที่ข้าพเจ้าบวชราวปี ๒๔๗๑ คุณพ่อได้อุปสมบทที่วัดโสมนัสวิหาร
ในปีนั้นถึงกับมีข่าวลงในหนังสือพิมพ์ว่าบวชทั้งสกุล (จำได้ว่า นายจ้ออัน อ่ำพล
หนังสือพิมพ์เดลิเมล์ เป็นผู้มาถ่ายรูปที่หน้าโบสถ์วัดโสมนัส ฯ เสียตายไม่ได้เก็บรูปนั้น
ไว้ ไม่นึกว่าจะได้มาคุยเขียนเขียนขึ้น) เจ้าคุณพี่ได้จัดสร้างพระไตรปิฎก (พระธรรม)
๙ ผูก ๙ ตู ถวายตามพระอารามต่าง ๆ รวม ๙ พระอารามเป็นที่ระลึก ที่บ้านประตู่
แทนที่จะใช้กระจกกลับใช้ไม้ที่ปลงรักสีดำ ติดพระบรมรูปล้นเกล้า ฯ รัชกาลที่ ๖ ตรง
กลางในกรอบกระจก ขอบล้อมไม้แกะเป็นพญานาค ๒ ตัว ทรงเครื่องแบบจอมทัพเรือ
ในปกพระไตรปิฎกทุกเล่มมีกระตาศพิมพ์ที่เจ้าคุณพี่ออกแบบเอง เป็นรูปโพธิ์ทอง ตรง
กลางมีแก้ว ๓ ดวง หมายถึงรัตนตรัย ลอยอยู่มีรัศมีรอบสี่เหลี่ยม แทนฐานโพธิ์เขียน
ว่า “จินตยานนทอุทิศ” ข้างแทนเป็นรูปต้นและดอกพุทธรักษาและต้นและดอกบาน
ไม่รู้โรย มีความหมายว่าร่มโพธิ์พระพุทธเจ้าปกบ้รักษาตลอดไปไม่รู้ร่วงโรย ได้
ต้นโพธิ์ลงมาเป็นกรอบเขียนชื่อผู้บวชในคราวนั้นแบ่งเป็น ๒ แถบ แถบซ้ายเป็นฝ่าย
ชาย แถบขวาเป็นฝ่ายหญิง ฝ่ายชายมี สทุธมมวิจาโร ภิกขุ (พระนรราชภักดี) ตรอง
ธมมวิทกโก ภิกขุ (พระยานรัตนราชมานิต) ตรีก ภูริธมมตกโก ภิกขุ (ตรี) สุธมมวโร
ภิกขุ (พร) ฝ่ายหญิงมี อุบาสิกา นางชี นรราชภักดี (พุก) นางชีชุ่ม นางสาวชี
ชุบ (รูปโพธิ์ทองที่ท่านออกแบบนั้น บัดนี้ได้มาเป็นรูปหน้าปกหนังสือเล่มนี้)

ถวายที่ดิน ๒ แปลง แปลงหนึ่งรับจำนำไว้หลุค เนื้อที่ ๗ ไร่ อยู่ข้างวัด
เส่นหา จังหวัดนครปฐม ถวายวัดเส่นหา อีกแปลงหนึ่งที่พระราชทาน อยู่สี่แยก
ราชเทวี ซ้ายมือที่จะไปสะพานหัวช้างเนื้อที่ ๕ ไร่ เวลานั้นมีป้ายชื่อว่า “ชอยนรรัตน”
ถวายวัดเทพศิรินทร์ พร้อมด้วยเงินพระราชทานเพื่อปลูกบ้าน ๑๕,๐๐๐ บาท (พระ-
ราชทานไว้ ๑๒,๐๐๐ บาท ได้ดอกเบียจากเบงค์ที่ฝากไว้ ๓,๐๐๐ บาท รวมเป็น
๑๕,๐๐๐ บาท) ขอเขียนรายละเอียดเพิ่มอีกเล็กน้อย เมื่อได้รับพระราชทานที่ดินแล้ว

ก็ให้เจ๊กเช่าทำสวนผักอยู่เช่นเดิม ที่ดินเป็นร่องผักขวาง—ที่เรียงลึกเข้าไปเจ้าคุณพีกะว่าจะปลูกบ้าน โดยที่มีนิสัยชอบต้นผลไม้ จึงให้คุณพ่อเพาะมะม่วงพันธุ์ดี ๆ แล้วเอาไปลงปลูกไว้ตอนหน้าที่ดินเป็นระยะ ๆ เว้นห่างเพื่อเป็นถนนผ่านกลางที่เข้าไป ส่วนตอนในทิ้งที่ว่างไว้เพื่อปลูกบ้าน ต้นมะม่วงที่ปลูกไว้โตจนมีผล ชิมหลัผู้เช่าที่ดินเคยเก็บมาฝากเป็นกำนัล พร้อมกับขอผัดส่งค่าเช่าที่ดินซึ่งถูกที่สุดตามที่หลวงเคยเก็บอยู่แล้ว ขณะนี้ผู้เช่าที่ดินของวัดก็คงได้เก็บผลมะม่วงที่คุณพ่อกับข้าพเจ้าและคุณพรช่วยกันเพาะ และปลูกไว้ นอกจากต้นที่กีดขวางการปลูกสร้างอาคารก็ต้องถูกตัดทิ้งไป

ต่อไปนี้เป็นเรื่องอาหารที่จัดถวายเป็นระยะ ๆ

ระยะแรก ออกบิณฑบาต เจ้าคุณพีฉันอาหารมือเดียวตั้งแต่เริ่มบวชตลอดมา อาหารที่ทางบ้านจัดถวายเป็นอาหารไม่มีเนื้อสัตว์เจือปนเลย ในระยะแรกที่รับบิณฑบาต อาหารที่จัดก็เป็นอาหารเจอย่างที่คนจีนนิยมกัน ผู้ทำอาหารคือพี่เชือ (นางพิทักษ์ประชาชน) จันทรวณิกเป็นผู้ค้นคว้าจัดทำ คุณน้ำชุ่ม คุณครูชุบ เมนะเศวต น้ำม้วน คุณยะเทมีย์ และนางสาวแสงจันทร์ จันทรวณิก ช่วยกันค้นคว้าช่วยกันปรุงแต่งอาหารที่ไม่มีเนื้อสัตว์ เช่น ใช้ฟองเต้าหู้ แป้ง เป็นเครื่องประกอบ น้ำปลากู้ใช้ น้ำปลาถั่ว ทำเป็นแกงจืด แกงเผ็ด ผัด ยำต่าง ๆ เช่นเดียวกันกับข้าวทั่วไป มีเครื่องหลน เครื่องจิ้ม แต่ไม่ใช่เนื้อสัตว์เป็นส่วนประกอบเลย ของหวานส่วนมากก็ใช้ผลไม้และขนมไทย ๆ มีมะละกอ ส้มเขียวหวาน ส้มโอ มะพร้าว มะม่วง น้อยหน้า ขนมก็มี ตะโก้ ขนมหม้อแกง เผือก ถั่วกวน เผือกกวน เป็นต้น และที่ประจำวันคือ อ้อยขวน กำหนดซื้อให้ได้เขียวทั้งทางพื้นแถบซ้ายและขวาข้างละเท่า ๆ กัน เช่น ๑๒ ข่อ ก็เขียวแถบละ ๖ ข่อ ๑๘ ข่อก็เขียวแถบละ ๙ ข่อ เป็นการออกกำลังฟัน

เข้าดินนอนตักเกลือใส่ปากอมไว้ก่อนจนอาบน้ำเสร็จจึงสีฟัน

อาหารสำหรับฉัน ถ้าเป็น ของน้ำใช้ใบตองฉีกสี่เหลี่ยมจตุรัสลงไฟให้อ่อนตัว แดกยาก ซ้อน ๒ ชั้น ห่อขุ้มโดยวางใบตองลงในชาม ทำให้มีความนุ่มตรงกลางแล้ว ตักแกงใส่ รวบริมใบตองชั้นผูกมัดด้วยเชือกกล้วยให้แน่น แล้วตัดเหนือจุกที่มัดไว้ให้เรียบร้อย ถ้าเป็นของแห้งก็ห่อใบตองธรรมดา กลัดไม้กลัดแล้วก็ใส่มาในบาตร ส่วน

ข้าวก็นำข้าวไม่เช็ดน้ำ ใส่ลงในก้นบาตรก่อนของอื่น (อยากเล่าเรื่องข้าวไม่เช็ดน้ำ สักเล็กน้อย เดิมที่บ้านก็หุงข้าวเช็ดน้ำธรรมดา เจ้าคุณพี่บอกว่าในหลวงเสวยข้าวหุงไม่เช็ดน้ำ รับสั่งว่าของดี ๆ ในข้าวกลับเอาไปให้หมากิน คนกลับกินกาก เจ้าคุณพี่มาสั่งให้ทางบ้านหุงข้าวไม่เช็ดน้ำบ้าง แม้ข้าวหุงใส่บาตรเช้าก็ให้หุงไม่เช็ดน้ำ เล่นเอาข้าพเจ้าและเด็ก ๆ ที่มีหน้าที่หุงข้าวแย้ไปพักหนึ่งกว่าจะชำนาญ ชำร่วยระยะนั้นใช้หม้อทองเหลืองหุงข้าวด้วย กว่าจะหมูนตจนข้าวสุกทุก ๆ อย่างยิ่ง บางวันง่วงนั่งหลับหน้าเตาไฟไม่ทันหมูนตจนข้าวเดือด ข้าวใหม่ทั้งหม้อ ต้องรับหมากินข้าวใหม่เป็นการลงโทษ) เวลานั้นของเจ้าคุณพี่ปกติลงมือ ๔ โมงเช้า (๑๐.๐๐ น.) กว่าเสร็จก็ราว ๕ โมงครึ่ง (๑๑.๓๐ น.) นับเป็นเวลานานพอคู้ ทั้งนี้เพราะเจ้าคุณพี่ต้องเคี้ยวอาหารให้ละเอียดเท่าที่จะเคี้ยวได้ โดยให้เหตุผลว่าเป็นการช่วยกระเพาะไม่ให้ต้องทำงานหนัก ถ้าอาหารหยาบ กระเพาะก็เหนื่อยมากเสียเวลา จึงยอมเสียเวลาเสียแต่ตอนในปากดีกว่า

ระยะต่อมา เมื่อไม่ได้มาบิณฑบาตที่บ้านก็คงใช้อาหารตามที่กล่าวมาแล้ว ใช้ภาชนะชั้นอลูมิเนียมใบใหญ่ ๆ ตักใบตองรองก้นชั้น แล้วตักข้าวใส่ลงไป ส่วนกับข้าวและของหวานก็ห่อวางลงไปข้างบนเช่นเดียวกับที่ใส่บาตร เมื่อจัดของลงชั้นเรียบร้อยแล้วก็ตักใบตองกลม ๆ ปิดปากชั้น ห่อด้วยผ้าเหลืองสีเหลืองชั้นหนึ่ง แล้วห่อทับด้วยผ้าขาวอีกชั้นหนึ่ง ให้เติก้นำไปถวายต่อนก่อนลงโบสถ์หรือออกจากโบสถ์ตอนเช้า ใช้ชั้นสองใบสับเปลี่ยนกัน

ระยะต่อมา เริ่มแต่ พ.ศ. ๒๔๘๘ เจ้าคุณพี่ผันชำระคุมมากขึ้น ไม่สะดวกในการขบเคี้ยวประกอบกับเห็นว่า การทำอาหารเจเป็นภาระไม่น้อยไปกว่าอาหารธรรมดา เป็นภาระแก่ผู้จัดทำ จึงให้จัดทำอาหารใหม่ เป็นอาหารข้าวกับถั่ว สำหรับข้าวนั้น ใช้ข้าวสารล้างสะอาด ถั่วเขียวล้างสะอาดเช่นกัน ส่วนละเท่ากัน ล้างแล้วตากแดดให้แห้งบดเป็นผง เวลาจะทำให้สุก ตวงข้าว ถั่ว บดผงปริมาณเท่าที่สั่งใส่กระทะทองใส่น้ำพอควร กวนให้สุก แล้วตักใส่ปั้นโตอลูมิเนียมหนึ่งอีกครั้งหนึ่งใช้แทนข้าว ส่วนกับก็ใช้ถั่วต่าง ๆ มี ถั่วเหลือง ถั่วแดง ถั่วดำ ถั่วขาว ถั่วลิสง ต้มรวมกัน ภาะว่า จะใช้ได้สัก ๖-๗ วัน ต้มเปื่อยดีแล้วไม่ให้ละเอียดใส่กะทะกวน ประุงรสเปรี้ยว เค็ม

หวาน กล้วยส้มมะขามเปียก เกลือ น้ำตาลทรายแดง ปรงรสให้กลมกล่อม กวนจน
 แห้ง อาหารกวนนี้ใช้แทนกับข้าว สำหรับของหวานใช้กล้วยน้ำว้า ๓ ผล และผลไม้
 อย่างอื่นที่ไม่แข็ง เช่น มะละกอ มะม่วงสุก ส้มโอ ส้มเขียวหวาน นอกจากนั้นก็
 มะนาว ๖-๙ กลีบ สุกแต่ผลเล็กใหญ่ แกะเอาแต่เนื้อ และมีใบไม้สีเขียวตำ มี
 ขนาดผลมะนาวขนาดกลาง อาหารที่เปลี่ยนใหม่นี้ไม่ใช้ภาชนะชั้นอลูมิเนียม เปลี่ยน
 เป็นกระโหลกขนาดเขื่อง (หามะพร้าวขนาดที่ต้องการ ปอกเปลือก ขัดสะอาด เลือย
 ตัดทางที่มีรูออกทำเป็นฝา ชูกเนื้อทิ้ง ขัดภายในตัวกระโหลกและฝาให้สะอาด ฝาที่มี
 รูใช้เทียนสีฝังอุด) การบรรจุอาหารลงกระโหลก ใส่ข้าวกับถั่วที่ใช้แทนข้าวลงไปก่อน
 ก้นกระโหลก เอาใบตองบีตรองลงไป เอาถั่วกวนที่ใช้แทนกับข้าวใส่ลงไป เอาใบตอง
 รองคั่นอีก วางกล้วยและผลไม้ที่ใช้เป็นของหวานลงไปพร้อมกับมะนาว ส่วนฝาบปิดที่
 เอาใบไม้สีเขียวตำให้ละเอียดใส่กลงไป ปิดฝากะโหลกห่อผ้าสองชั้น มัดด้วยเชือก
 สีเหลือง ระยะเวลาในการชุกชลักอยู่ข้าง ผู้ส่งเป็นเด็กข้างบ้าน ชื่อ นายพรหม ฯ ใช้
 จักรยานขี่มาส่ง โดยเอากะโหลกผูกวางบนตะแกรงท้ายรถ โดยที่กระโหลกมีลักษณะ
 ก้นเป็นส่วนโค้ง วางไม่แนบสนิทกับตะแกรงรถ บางวันผูกไม่แน่นดี กระโหลกอาหาร
 ก็กลายจากเชือก ตกหล่นลงไปกลิ้งอยู่กลางถนน ตอนจะเอาไปถวายอาหารก็ปนกัน
 ละเทะ ต้องเอากลับบ้านรีบทำไปถวายใหม่ นับเป็นวิบากพอดู กระโหลกก็ใช้สองใบ
 สับเปลี่ยนกัน

ระยะต่อมา คือระยะสุดท้าย ส่วนมากผู้ส่งเป็นนักเรียน เจ้าคุณพิจึงสั่งให้ทำ
 ภาชนะใส่อาหารใหม่ เป็นกล่องอลูมิเนียมรูปแบน เหมาะที่จะใส่รวมไปในกระเป่า
 หนึ่งใบ ส่วนอาหารก็เปลี่ยนบ้างเล็กน้อย ซึ่งอาหารระยะหลังนี้ เน้นนานมาถึงรวม
 ๒๕ ปี จนถึงก่อนวันมรณภาพ

อาหารประกอบด้วย

๑. มะนาว ผลขนาดกลาง แกะเอาแต่เนื้อเป็นกลีบ ๆ ๖-๙ กลีบ (เพิ่ม
 ลดตามขนาดของผลเล็กหรือใหญ่)

๒. ใบไม้สีเขียว (ใช้ใบไม้ที่รับประทานได้) ตำละเอียด ใช้ขนาดประมาณ
 เท่าผลมะนาวขนาดกลาง (โดยปกติใช้ใบฝรั่ง เพราะมีต้นอยู่ที่บ้าน แต่จะใช้ใบไม้อื่น
 เช่น ใบสะเดา ใบกะฐิน ใบมะม่วง ใบมะยม ใบมะเฟือง ใบกำปนู ฯลฯ ก็ได้)

ใช้ใบตองรองกล่องเสียก่อน — กะแบ่งกล่องเป็น ๓ ช่องเท่ากัน แล้วจัดอาหารลงกล่อง
ดังนี้

ช่องซ้าย — วางมันเทศหนึ่ง ๙ ชิ้น

ช่องกลาง — วางมะนาวลงตรงกลาง กลบด้วยใบไม้ตำ กลบด้วย
อาหารกวนตามข้อ ๓ กลบด้วยถั่วเขียวผสมข้าวสาร
ตามข้อ ๔ ซึ่งหนึ่งสุกแล้ว

ช่องขวา — ตอนบนวางกล้วยน้ำว้าปอกแล้ว ตัดแบ่งไม่ให้ขาด
จากกัน ผลละ ๓ ท่อนรวม ๓ ผล ตอนล่างวาง
ของหวาน ๙ คำ

เสร็จแล้วตัดใบตองปิดอาหารที่จัดเสร็จเรียบร้อยแล้วนี้ ปิดฝากล่อง ฝากล่อง
จะสูงกว่าฝากล่องราวครึ่งนิ้ว เสร็จแล้วห่อด้วยผ้าเหลือง มัดด้วยเชือกสีเหลือง ห่อ
ด้วยพลาสติกสีขาว มัดด้วยเชือกสีแดง ใส่ลงในถุงพลาสติก (เพราะระยะนี้ใช้ถุง
พลาสติก) รัดยางเรียบริ้วส่งมาถวายเป็นประจำทุกวัน ในเวลา ๘.๐๐ น.

สำหรับอาหารกวน ที่ใช้แทนกับข้าวในข้อ ๓ ต่อมาภายหลังปรากฏว่าใน
ระยะวันที่ ๖-๗ มักจะไม่ค่อยดี เพราะเป็นของกวน พอกระทบอากาศร้อนจัด จะเป็น
เหม็น กลิ่นรสเปลี่ยนไป จึงต้องเปลี่ยนเป็นใช้น้ำตาลทราย เกือบปี น้ำพริกเผา
ห่อใบตองแยกเป็นห่อๆ รวม ๓ ห่อแทน และเพิ่มปริมาณข้าว—ถั่วเขียวกวนที่ใช้แทน
ข้าวชั้นบางเล็กน้อย

ต่อมาก็มีข่าวเล่าลือว่าเจ้าคุณพี่ปลุกเสกพระเครื่อง มีท่านที่เคารพนับถือ
เจ้าคุณพี่ส่วนมากมีความสงสัย เพราะเจ้าคุณพี่ไม่ให้ยึดมั่นถือมั่น เมื่อทราบว่าท่าน
ปลุกเสกพระซึ่งขัดกับความไม่ยึดถือ ข้าพเจ้าก็ไปนมัสการถามถึงเรื่องนี้ ท่านก็บอกว่า
พระที่ปลุกเสกนั้นท่านไม่ได้เป็นผู้ทำขึ้น เพราะท่านเชื่อในหลักธรรม ใครทำกรรมดี
ผลของความดีก็คุ้มครองอยู่แล้ว สิ่งอื่นนั้นไม่ใช่เนื้อหาของพุทธศาสนา ท่านไม่เคย
คิดมาก่อนว่าจะปลุกเสก แต่มีพระในวัดและฆราวาสไม่น้อย ที่เคารพนับถือเจ้าคุณพี่
มีเจตนาดีทำขึ้น ได้นำมาขอร้องให้ช่วยใช้พลังปลุกเสก เพื่ออนุชนรุ่นหลังมีไว้เป็น
อนุสรณ์ และทั้งจะขายนำเงินไปสร้างโบสถ์ และโรงเรียนเป็นการสร้างกุศล

เมื่อได้ทราบจากเจ้าคุณพี่เช่นนี้แล้ว ก็นึกว่าหากตัวข้าพเจ้าเองเป็นอย่าง
 เจ้าคุณพี่มีเหตุการณ์เช่นนี้ ข้าพเจ้าก็ไม่รู้จะปฏิบัติอย่างไร ข้าพเจ้าก็นึกไม่ออก เพราะ
 ท่านเคยปฏิเสธเรื่องเครื่องกลางของขลังเมื่อมีผู้มาขอก่อนแล้ว ว่าท่านไม่มี ของที่อยู่ทั่ว
 ทั่วใจของเราทุกคน แต่ที่ท่านไม่ได้ทำเอง มีผู้ทำมาด้วยความหวังดี เพราะรู้ว่าระยะนี้
 ท่านเจ้าคุณพี่รู้สึกจะเบื่อสังขาร หากเมื่อท่านทิ้งสังขารจากโลกนี้ไปแล้ว ก็ไม่มีอะไร
 เหลือไว้ให้คนรุ่นหลังได้รู้ ผู้ทำอยากให้มีอนุสรณ์ของท่านอยู่ไว้ในแผ่นดินไทย ทั้งยัง
 มีประโยชน์แก่ชาติ และแก่ผู้ยังไม่บรรลุนิพพาน อยากได้ไว้เคารพบูชา จึงได้เห็นดี
 เห็นชอบ พวกนั้นสร้างพระให้ท่านใช้กำลังปลุกเสกทั้งซ้แจงให้เหตุผลว่า ยุคนั้นบ้านเมือง
 คับขัน ชาวไทยส่วนมากต้องการกำลังใจเพื่อบอกกันรักษาชาติ พระศาสนา พระมหา
 กษัตริย์ หากมีสิ่งยึดถือเป็นพลังใจที่จะช่วยชาติได้ทางอ้อม ทั้งจะเป็นเครื่องคุ้มกันให้
 กำลังเข้มแข็งขึ้น ด้วยเหตุผลเหล่านี้ พระเจ้าคุณนรรัตนฯ จึงได้เกิดขึ้น ถึงแม้ท่าน
 จะจากโลกนี้ไปแล้ว ก็ยังมีอนุสรณ์แทนตัวท่านตลอดไป และจะจำหน่ายนำเงินมาสร้าง
 บุญกุศล สร้างโบสถ์ สร้างโรงเรียน นี่เป็นต้นเหตุที่ข้าว่า ท่านเจ้าคุณพี่สร้างพระ
 บุตรชายคนที่สามของข้าพเจ้าได้ไปหาเจ้าคุณลุง เพื่อขอพระที่ปลุกเสก แต่
 ท่านบอกว่าไม่ใช่พระของท่าน ถ้าอยากได้ก็ไปซื้อ เขาทำขายไม่ได้ทำแจก ตกลงลูกชาย
 ข้าพเจ้าก็ต้องไปซื้อเช่นเดียวกันกับผู้ที่ยากได้ ส่วนข้าพเจ้าตกหนัก เพราะเป็นน้องชาย
 คนเดียวของท่าน พบหน้าคนรู้จักก็มักจะขอแต่พระเจ้าคุณพี่ปลุกเสก และคนส่วนมาก
 นิยม เพราะถือว่าท่านบริสุทธิ์ มีพลังจิตสูง คงจะเป็นพระที่ดีต่อไป ผลที่สุด ข้าพเจ้า
 ก็ต้องลงทุนซื้อเช่นเดียวกัน แต่เพื่อสำหรับไว้แจกเพื่อนที่คอยทวง ข้าพเจ้าคิดว่า
 การปลุกเสกเจ้าคุณพี่คงไม่ยินดียินร้าย แต่คนส่วนมากคิดว่าเพียงแต่ท่านแตะต้องก็
 ศักดิ์สิทธิ์ เพราะท่านมีพลังจิตสูง ใจบริสุทธิ์ จึงมีผู้นิยมมาก นับว่าเป็นของขลัง
 ในเวลานั้น

เมื่อเจ้าคุณพี่เริ่มอาพาธ โดยเป็นเม็ดที่คอ ก็ส่งอาหารมาถวายตามปกติเรื่อยมา
 วันหนึ่งอาหารส่งมาถวายไม่ฉัน ส่งกลับไป ในตอนเย็นข้าพเจ้าจึงไปวัดทราบว่าเม็ดที่คอ
 แตกเป็นแผล และมีโกศและคุณหมอโพบูลย์ปฏิบัติอยู่ เจ้าคุณพี่บอกว่า อาหารแห่ง

ที่เคยฉันอยู่เดิม ฉันไม่สะดวก กลืนยาก พี่เลื่อนได้จัดทำอาหารน้ำๆ เป็นซุบ และอาหารอ่อนๆ ส่งมาถวาย คุณตรีฯ ทำถวายมานานแล้ว ให้พี่เขาทำถวายเป็นการฉลองศรัทธาเสียบ้างก็ จะอยู่ฉันได้อีกไม่กี่วัน ถ้าจะทำถวายมากก็ให้ทำอาหารอย่างเหลวๆ ใช้หลอดดูดได้ ข้าพเจ้าก็ยังจัดทำอาหารแบบซุบ ถวายไปแทนอาหารเดิม ระยะเวลาหลังนี้มีเวลา ๕๐ วันเศษ.

นึกและเขียนมาได้เพียงนี้

ตรี จินตยานนท์

๒๘ พ.ย. ๒๕๑๔

เมื่อจบตอนบันทึกของคุณตรี จินตยานนท์ เพียงเท่าที่บันทึกแล้ว ข้าพเจ้ามาคิดก็อยากทราบว่า มีผู้ใดที่ได้ไปรู้เห็นเวลาตอนที่ท่านเจ้าคุณนรรัตนฯ มรณภาพ อยากจะได้ความรู้เพิ่มเติมลงในบันปลายของเรื่องให้สมบูรณ์เรียบร้อย

ข้าพเจ้าจึงได้ไปนมัสการเรียนถามท่านอาจารย์พระครูบุญญาภรณ์โสภณ ที่วัดเทพศิรินทราวาส ก็ได้ทราบว่านายแพทย์ไพฑูรย์ บุษปธำรง เป็นนายแพทย์ผู้เดียวที่ท่านยอมให้ทำแผล ได้เข้าไปในกุฏิท่านพระภิกษุพระยานรรัตนราชมานิตกับพระมหาเสริม และคุณโกศล บัณฑิตสุนทร ในวันที่ท่านมรณภาพ

เมื่อทราบเช่นนั้นข้าพเจ้าอยากทราบจากปากของนายแพทย์ไพฑูรย์ และได้ไปที่สำนักแพทย์ไพฑูรย์คลินิกซึ่งอยู่ที่ถนนเพชรบุรีตัดใหม่ ครั้งแรกข้าพเจ้าไปแต่ไม่พบหมอและไม่ทราบว่าเมื่อไหร่หมอมจะกลับมา ครั้นจะรอก็ไม่มีเวลา ทั้งไม่แน่ใจว่าจะได้พบหรือไม่

ต่อมาข้าพเจ้าก็ได้ไปที่สำนักงานแพทย์ไพฑูรย์คลินิกอีกครั้งหนึ่ง เมื่อวันที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๑๔ เวลา ๑๖.๐๐ น. ก็ได้ทราบว่าหมอมจะมาประมาณ ๑๗.๐๐ น. หรืออาจช้าไปบ้าง ข้าพเจ้าจึงตกลงใจต้องรอเวลาพบหมอให้ได้แม้จะต้องคอยนานกว่านี้

ที่สุดในวันนั้นข้าพเจ้าก็ได้มีโอกาสได้พบ พ.ต. นายแพทย์ไพบูล บุชป-
 ธารง ตามที่ได้ตั้งใจไว้ เมื่อหมอบทราบความตั้งใจที่ข้าพเจ้าขอทราบเรื่องในการมรณภาพ
 ของท่านพระภิกษุพระยานรรัตน ฯ แล้ว หมอบก็มีความยินดีและได้กรุณาเล่าแต่เริ่มต้น
 ครั้งแรกว่า เวลานั้นเป็นหมอบประจำอยู่โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า ฯ และคิดอยากบวช
 จึงได้ถามท่านผู้รู้ในการบวชเรียนว่าจะบวชวัดไหน เพื่อเล่าเรียนศึกษาหาความรู้ทาง
 ธรรม ฉะนั้นจึงอยากหาอาจารย์ผู้ฝึกสอน ให้ความรู้ซึ่งทางปฏิบัติที่ถูกต้อง เพราะการ
 บวชเพียงระยะสั้นแต่ต้องการศึกษาธรรมให้มากให้รู้เท่าที่สามารถจะเรียนได้ ตามปกติ
 ส่วนมากผู้บวชมักจะนิยมวัดที่รู้จักกับพระดี หรือผู้ใหญ่คุ้นเคยนับถือกับท่านสมภาร
 เจ้าอาวาสวัดนั้น หมอบเล่าต่อไปว่า แต่ผมอยากศึกษาเล่าเรียนหลักสัจธรรม จึงอยากหา
 วัดที่คณาจารย์ดีสอนดีเข้าใจดี เมื่อมีผู้ชี้แนะว่าควรบวชวัดไหนวัดนั้นเพื่อศึกษาธรรม
 ทัมชื่อหลายวัด แต่ผมก็ไม่รู้จักพระตามวัดทัมผู้แนะนำสักวัดเดียว

ต่อมาพลโท สมุท ชาทินันท์ อดีตเจ้ากรมแพทย์ทหารบกได้กรุณาพาผมมา
 ฝากท่านพระครูปัญญารณโศภน และผมได้บวชอยู่ที่วัดเทพศิรินทราวาสเมื่อ พ.ศ.
 ๒๕๑๒ เป็นพระนวกะภิกษุ และผมเคารพท่านพระภิกษุพระยานรรัตน ฯ เมื่อทราบ
 ถึงประวัติการปฏิบัติธรรมของท่านมีความสะอาดบริสุทธิ์ มีพลังจิตเข้มแข็ง เข้าเย็น
 ลงโบสถ์ท่านไม่เคยขาด ผมก็เข้าไปกราบท่าน ก็ได้รับศีลรับพรจากท่านทุกครั้ง และ
 ผมก็เคารพบูชาท่านด้วยจิตใจเลื่อมใส ผมสังเกตว่าท่านเป็นเมตตาคนอย่างซื่อจึงคิด
 สงสัยว่าคงเป็นเนื้อร้าย แต่ท่านไม่ยอมให้แตะต้อง ไม่ยอมให้รักษา ท่านพูดว่าเมื่อ
 เป็นเองก็หายเอง เม็ดนั้นก็ค่อยโตใหญ่ขึ้น พอกลางปี พ.ศ. ๒๕๑๓ ฝักแตก ผมรู้ว่า
 ท่านไม่ยอมให้รักษาและให้ทำแผล ท่านกลัวว่าจะไปทำลายเชื้อบัคเตรีก็จะเป็นบาป ผม
 จึงถวายยาเหลืองให้ท่านแต่ท่านไม่ยอมรับ ผมต้องอธิบายเรียนให้ทราบว่า ยานี้ไม่
 ได้ฆ่าเชื้อไม่รักษาให้หาย เพียงแต่ทำให้ทุเลาความเวทนาเท่านั้น ผมได้พยายามอธิบาย
 ให้ท่านทราบถึง ๓ ครั้ง ท่านจึงรับยาเหลืองไว้ สังเกตดูว่าหากเราพยายามขอร้องท่าน
 จะขอทำแผลให้ท่าน และได้อ่อนน้อนท่านครั้งที่ ๓ โดยเรียนให้ท่านทราบว่า การ
 ทำแผลก็ไม่ได้ทำให้หาย เพียงแต่บรรเทาความเวทนา และความสังเวชลงเท่านั้น

ท่านก็ยอม ผมได้พบก้อนเนื้อเท่าปลายหัวไม้ขีดไฟหลุดออกมาตามขอบริม ๆ ในระหว่างที่ถวายเป็นการแผ่ให้ท่าน ผมได้นำมาให้ นายแพทย์ภิญโญ ศิริพันธ์ ที่สถาบันพยาธิ ทหารบก ปรากฏว่าเป็นโรคเนื้อร้าย SQUAMOUS CELL CARCINOMA ก่อนที่จะทำแผ่ผมได้พบกับคุณจำเนียร บัณฑิตสุนทร หลานสะใภ้ท่านเจ้าคุณนรรัตน ฯ ที่โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า บอกผมว่าเวลานี้แผ่ที่คอพระภิกษุพระยานรรัตน ฯ ใหญ่ขึ้น เย็นวันที่ ๑๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๓ ผมรีบไปคอยท่านที่จะลงโบสถ์สวดมนต์เสร็จแล้ว ผมจึงได้ขอทำแผ่เพราะรู้สึกจะเป็นเนื้อร้าย ครั้นจะบอกตรง ๆ ว่าเป็นมะเร็ง ก็กลัวพระเนรอุบาสกอุบาสิกาและท่านที่เคารพจะพากันตื่นตกใจ

ท่านได้พูดกับผมว่า อาตมาให้หมอบอกให้เป็นขวัญมือเป็นคนแรกและให้ทำเป็นคนสุดท้าย จะไม่ให้ใครได้ทำอีก พูดเสร็จท่านก็เอนกายลงกับอาสนสงฆ์ วันนั้นผมได้เห็นแผ่ที่คอท่านนั้น หากเป็นบุคคลธรรมดาสามัญแล้วจะเจ็บปวดสาหัสไม่สามารถจะทนได้ ที่จะไม่ร้องครวญครางด้วยความเจ็บปวดอย่างแสนทรมาน และต้องล้มหมอนนอนเสื่อ สังขารไม่สามารถจะทนเดินไปไหนได้ แต่ท่านก็ยังมีอาการปกติเหมือนเป็นธรรมดาคล้ายว่าไม่มีความรู้สึกทรมานในการเจ็บปวดครั้งนี้ เป็นสิ่งที่น่าอัศจรรย์ที่ผมได้เห็นได้พบมา เมื่อผมถาม ท่านก็บอกว่าไม่รู้สึกเจ็บปวดเฉย ๆ เพียงรู้ว่าเป็นเหมือนมีก้อนอะไรมาติดอยู่

เมื่อทำแผ่ให้ท่านเสร็จเรียบร้อย ท่านก็สวดมนต์อุทิศแผ่ส่วนกุศลถวายแก่พระมหากษัตริย์ในวงศ์จักรีทุกพระองค์ เสร็จแล้วท่านก็นั่งพูดกับผู้ที่ยังไม่กลับมีทั้งพระและฆราวาสยังอยู่ในโบสถ์ ท่านยังพูดกับผมว่า “หมอบอก อันความตายและการพลัดพรากจากกันนั้นเป็นธรรมดา และเป็นไปตามธรรมชาติเขาตายกัน นับแต่ครั้งปู่ย่าตายายแต่โบราณกาลตลอดมา ถ้าเราพิจารณาให้ดีก็จะรู้ว่า การตายไม่ใช่เป็นสิ่งที่น่าสยดสยองอย่างคนส่วนมากคิด คนเราเกิดมาก็ต้องมีสังขารเป็นที่อาศัย สังขารก็มีเวลาอยู่อย่างจำกัด ย่อมจะมีเสื่อมมีทรุดโทรมเป็นไปตามกาลเวลา ความตายไม่ได้เป็นสิ่งที่หายไปไหน หากเป็นเพียงเปลี่ยนจากภพหนึ่งไปเกิดอีกภพหนึ่ง อุปมาเหมือนหมอบอกกับอาตมาซึ่งอยู่ในเวลาปัจจุบันเดี๋ยวนี้กำลังสนทนา เวลาดับผ่านไปทุกวินาทีทุกชั่วโมง และหมอบอกได้ทำ

แผลให้อาตมา ประเดี้ยวหมอกก็จะต้องกลับไปบ้านและอาตมาก็กลับไปกุฎิ และทุกคนก็พากันกลับไปที่อยู่ของตน

นี่ก็เป็นสิ่งหนึ่งที่เราต้องจากกัน เราได้พลัดพรากกันแต่เรายังมีชีวิตมีสังขารร่างกาย เมื่อเราไปแล้ว แต่ที่นั่นที่เราได้มาร่วมสนทนาก็จะว่างเปล่าไม่มีหมอกไม่มีอาตมาและไม่มีใคร เพราะต่างแยกกันไป รู้ว่าเรายังมีชีวิตอยู่ทุกคน อาตมาก็อยู่ที่กุฎิหลังจากที่ได้นั่งสนทนากัน แต่เวลานั้นก็ได้ผ่านดับไปตามโมงยาม เวลาไม่กลับมาอีก เป็นอดีตหมอกก็เช่นเดียวกันก็ต้องนึกว่าวันนี้ได้ไปทำแผลให้อาตมา และได้สนทนากันในโบสถ์ที่วัดเทพศิรินทราวาส แต่เวลานั้นได้ผ่านไปเป็นอดีต ไม่กลับมาใหม่ เราก็มียแต่ความทรงจำเหลือไว้เท่านั้นแต่เราก็คิดถึงกันได้ทางใจ การตายก็เหมือนกันเป็นการจากไปไม่ได้สูญไปไหนยังคงอยู่ หากแต่เปลี่ยนจากสภาวะปัจจุบันนี้ ไปอยู่อีกสภาวะหนึ่งซึ่งยากที่จะอธิบายให้เข้าใจได้ง่ายๆ และเราก็ยังสามารถระลึกถึงกันได้ อย่าเข้าใจว่าสูญสิ้นไป ความตายความเกิดนั้นมียอยู่ตลอดเวลา”

ผมได้พิจารณาตุแล้ว คำพูดของท่านนั้นรู้สึกว่าคุณกำลังจะเบื้อสังขารที่จะอยู่ต่อไป

ต่อมาได้ทราบตอนเช้าวันที่ ๘ มกราคม พ.ศ. ๒๕๑๔ หลานของท่านได้นำอาหารมาส่งเวลา ๘.๐๐ น. ได้เห็นท่านยืนอยู่บนกุฎิตรงหน้าต่างและโบกมือแล้วท่านสั่งว่า ให้เอาอาหารนั้นให้เอากลับไปเถิดวันนี้ท่านไม่ฉันอาหาร และสั่งให้ช่วยบอกพระที่อยู่ใกล้กุฎิของท่านว่า วันนี้ท่านจะไม่ลงโบสถ์ การไม่ลงโบสถ์ของท่านนั้นเป็นเรื่องใหญ่ ทำให้พระเณรและประชาชนที่เลื่อมใสเคารพนับถือบูชาท่านด้วยจิตศรัทธาพากันวิตกไม่สบายใจ

และเมื่อตอนเย็นท่านเจ้าคุณนรรัตน ฯ ท่านก็ยังไม่ลงโบสถ์ พระเณรและประชาชนต่างก็เป็นทุกข์ร้อนเพราะท่านเคยบอกว่า ถ้าท่านขาดทำวัตรเมื่อใดก็หมายถึงอาตมาสันลมเมื่อนั้น ฉะนั้นเย็นวันศุกร์ที่ ๘ มกราคม ๒๕๑๔ ก็มีผู้วิตกเป็นห่วงท่านมากเวลานั้นมีผมที่ไปเยี่ยมท่านอยู่ด้วยและเป็นหมอกคนเดียวที่ท่านเคยกล่าวอ้างถึง ๓ ครั้งว่าหมอกคนเดียวที่จะทำแผลให้อาตมาเป็นคนแรกและคนสุดท้าย ยังคงก้องอยู่ในหูไม่รู้ลืม

ทำให้ผมรู้สึกวิตก ยิ่งเป็นโรคเนื้องายหรือมะเร็งแล้วก็ไม่มีความว่าคนดีคนชั่ว ฉะนั้นผม
กับคุณโกศล บัณฑิตสุนทร หลานชายท่านเจ้าคุณนรรัตน์ ฯ และพระมหาเสริม ซึ่ง
พระมหาเสริมท่านเจ้าคุณนรรัตน์ ฯ สั่งให้เข้ากุฏิได้ถ้ามีอะไรผิดปกติ สำหรับผมในฐานะ
เป็นหมอเคยทำแผลให้ท่าน ส่วนพระเนรและอุบาสกอุบาสิกาทั้งหลายก็ยังไม่ออกอยู่ที่หน้า
กุฏิ คอยฟังข่าวอาการของท่านด้วยความเป็นห่วงและร้อนใจเพราะท่านห้ามผู้อื่นเข้า
ทุกคนก็เคารพคำสั่งของท่านไม่ละเมิด

พระมหาเสริมเมื่อเข้าไปแล้ว ในกุฏิของท่านไม่มีไฟใช้นอกจากจุดเทียนส่อง
ท่านมหาเสริมต้องใช้ไฟฉายส่องทาง ท่านมหา ก็เปิดมุ้งของท่านเข้าไปดูนึกว่าท่าน
คงหลับ ก็เห็นท่านจำวัดในท่าปกติหงายมือคงจะพนมอยู่เหนืออกก่อนหมดลม เมื่อ
พิจารณามหาเสริมสะอื้นตกใจ เวลาผ่านไปสักครู่ท่านก็ตั้งสติได้ มาตามให้ผมเข้าไปใน
กุฏิเป็นคนที่ ๒ ติดตามด้วยคุณโกศล เมื่อผมได้เข้าไปตรวจดูก็รู้ว่าท่านสิ้นลมไปนานแล้ว
เพราะมือที่พนมอยู่ตักห่างจากตัวแต่ก็ยังมืท่าพนมมือ เราต่างก็หันหน้ามามองดูตากัน
ว่าเราจะทำอย่างไรดี แล้วก็ตกลงกันว่าเราจะต้องปิดเป็นความลับไว้ก่อนอย่าเพิ่งเปิด
เผยให้ผู้อื่นทราบ เราด้วยกันแต่เพียง ๓ คนและควรปิดคุณจำเนียรไม่ให้รู้ในเรื่องนี้
เพราะว่าผู้หนึ่งหากรู้เรื่องอย่างนั้นแล้ว คงเสียอกเสียใจปิดความลับไม่อยู่เรื่องก็จะแตก
ความตั้งใจที่จะปิดเป็นความลับก็จะเสียหายหมด การที่เราตกลงใจปิดไว้เป็นความลับก่อน
เหตุผลก็คือในรุ่งขึ้นที่ ๙ มกราคม พ.ศ. ๒๕๑๔ พวกสานุศิษย์ของท่านพระครูอุดม
คุณาทร มีมุทิตาจิตจัดงานฉลองแสดงความยินดีที่ท่านอาจารย์พระครูอุดมคุณาทร ได้
รับเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระอุดมสารโสภณ ฉะนั้นหากท่านเจ้าคุณอุดมสารโสภณทราบ
เรื่องการมรณภาพของพระภิกษุพระยานรรัตน์ ฯ แล้ว ท่านคงไม่ยอมให้พวกศิษย์มีการ
ฉลองเทศกาล เพราะท่านเจ้าคุณอุดม ฯ ท่านเคารพนับถือพระภิกษุพระยานรรัตน์ ฯ
มาก ทั้งถือว่าพระภิกษุพระยานรรัตน์ ฯ มีพระคุณกับท่านมากมาย งานที่ลูกศิษย์ลูกหา
เตรียมการลงทุนลงแรงไว้อย่างใหญ่โตก็จะต้องเลิกล้ม เสียพิธีและเสียน้ำใจแทนที่จะ
แสดงความยินดี

เมื่อคิดแล้วว่า ถึงเวลาจำเป็นที่จะยอมให้ขานี้แพ้ออกไปก่อนงานฉลองไม่ได้ ผมจะต้องแสดงละครคอนจากพิเศษ ซึ่งเราทั้งสามจะต้องร่วมใจกัน แต่คิดว่าท่านมหาเสริมท่านเป็นสงฆ์ท่านไม่ต้องร่วมแสดงเพียงแต่ไม่ต้องพูด ผมรับบทแทนทุกอย่าง แต่การแสดงครั้งนี้เพื่อยังประโยชน์ส่วนรวม เมื่อเรารตกลงกันแล้ว ผมก็ต้องเป็นตัวเอกในฐานะผมเป็นแพทย์จะต้องแสดงกิริยาท่าทางให้แนบเนียน เพื่อมิให้พระเณรและผู้เฒ่าเฒ่าทั้งหลายที่กำลังออกคอยฟังข่าวอย่างร้อนรนที่หน้ากุฏิ ซึ่งต่างก็มีความรู้สึกไปต่าง ๆ การแสดงของผมครั้งนี้เป็นครั้งแรกในชีวิตที่คำพูดและกิริยาท่าทางกับจิตใจไม่ตรงกัน แต่ก็ต้องแสดงด้วยความจำเป็น เมื่อผมได้แจ้งประตูค้อย ๆ เดินออกมาเป็นคนแรก ทั้งพระทั้งเณรและพวกสัปบุรุษและสีกากำลังกระหายที่จะรอฟังข่าวรายงานของผมถึงอาการท่านเจ้าคุณ ๆ จะเป็นอย่างไร

เมื่อผมเดินออกมาก็ต้องแสดงกิริยาและสีหน้ายิ้มย่องแสดงในปฏิกริยา เพื่อแสดงให้ทราบว่าไม่มีอะไรน่าวิตกทุกซักร้อน เมื่อเห็นกิริยาท่าทางของผมแล้วก็มีเสียงถามถึงอาการ ผมก็บอกไปว่า หายเป็นห่วงได้ ไม่ต้องเป็นทุกข์เป็นร้อนไปเลย ผมทำแผลให้ท่านแล้ว ท่านต้องการพักผ่อนอีกวันก่อน ขออย่าให้ทุกคนรบกวนท่านโดยทำเสียงดัง ความจริงก็มีหลายท่านเป็นห่วงเพราะท่านไม่ได้ฉันอาหาร แต่การอดอาหารสำหรับท่านเจ้าคุณนร ๆ นั้นเกือบจะเป็นของธรรมดาผิดแต่ที่ท่านไม่ลงโบสถ์เข้าเฝ้าท่านนั้น ฉะนั้นการที่จะพูดเพื่อให้เข้าใจจึงไม่ยากนัก เพียงบอกว่าพรุ่งนี้เช้าก็จะไม่ให้ลงโบสถ์ เฝ้าก็พอจะทราบว่าท่านลงโบสถ์ได้หรือไม่ คำพูดพร้อมด้วยหน้าตายิ้มแย้มไม่มีอะไรแฝงไว้ให้สงสัย น้าหนักคำพูดของผมผู้เป็นหมอบอกให้ทุกท่านที่อยู่ทีนนต่างก็โล่งใจ คลายวิตกกังวลเชื่ออย่างสนิทสนม ตลอดทั้งท่านเจ้าคุณอุตุตมสารโสภณก็ไม่ได้สงสัย เมื่อผมได้พูดและบอกตามบทละครที่แสดงด้วยความจำเป็นแล้ว ผมก็ออกมาขึ้นรถกลับบ้าน แสดงให้เห็นว่าผมไม่มีอะไรเป็นห่วง หน้าตายิ้มแย้ม ผู้คอยฟังข่าวอาการของท่านก็ทยอยกันกลับ คลายความเป็นห่วงลงบ้าง นับว่าละครที่ผมแสดงจากนั้นด้วยความไม่สบายใจแต่ก็สำเร็จเรียบร้อย ทำให้ทุกคนเชื่อได้

เมื่อผมขับรถออกมาแล้วก็นึกคิดและละอายใจที่จำเป็น ต้องปิดบังความจริงไว้ ผมไม่ได้กลับบ้านอย่างผมแสดง ผมพยายามขับรถวกเวียนถ่วงเวลาจนเกือบเที่ยงคืน แล้วผมก็วกกลับมาที่วัด จอดรถไว้ห่างไกล เป็นเวลาเงียบสงัด ผู้คนในวัดหลับนอนกันแทบหมดแล้ว ผมต้องคอยแอบไปหาท่านเจ้าคุณใหญ่ท่านเจ้าอาวาสและท่านพระครูบุญญาภรณ์โสภณ ได้แจ้งให้ท่านทราบเหตุผลว่าผมได้ปิดบังเรื่องของเจ้าคุณนรรัตน์ ฯ ท่านได้มรณภาพแล้ว

ท่านเจ้าคุณใหญ่ฟังด้วยความสงบและเห็นใจที่ต้องทำเช่นนั้น เพื่อให้งานฉลองท่านเจ้าคุณอุทุมมารโสภณผ่านไปก่อน เพราะพวกลูกศิษย์ต่างกำลังชื่นชมยินดีเมื่อรุ่งขึ้นงานเริ่มแต่เช้าถึงเวลาบ่าย งานฉลองท่านเจ้าคุณอุทุม ฯ ผ่านไปเป็นที่เรียบร้อยแล้ว จึงคิดว่าถึงเวลาแจ้งข่าวการมรณภาพของท่านเจ้าคุณนรรัตน์ ฯ ให้ทราบ แล้วต่างก็ได้แพร่ออกมาภายนอกในบ่ายวันเสาร์ที่ ๙ นั้นเอง

ความจริงท่านมหาเสริมกับผมไปเห็นท่านนอนหงายอยู่ในท่าสงบ ผมได้พิจารณาดูสิ่งแวดล้อมและเหตุผลแล้ว เห็นร่างของท่านอยู่บนเสื่อมีผ้าห่ม เอามุ้งลง และมีไม้ทับไว้ทุกด้านเป็นระเบียบเรียบร้อย เหมือนท่านจะรู้ล่วงหน้าอยู่ก่อนแล้วตอนเช้า ๘.๐๐ น. ท่านยังยืนที่หน้าต่าง บอกกับหลานผู้ส่งอาหารว่า วันหนึ่งฉันให้เอากลับไป ทั้งท่านยังให้ช่วยบอกพระที่อยู่ใกล้เคียงให้บอกว่า วันนี้ท่านงดไม่ลงโบสถ์ ท่านคงมรณภาพหลังจาก ๘.๐๐ น. แล้ว

ข่าวลือกันต่อแพร่ออกมาจากผู้ไม่รู้ไม่เห็นได้แต่เดาผิด ๆ ว่าท่านมรณภาพในห้องน้ำ ทั้งยังบอกว่าพระมหาเสริมกับผมได้พรางเรื่องไว้ โดยจัดแจงช่วยกันยกร่างที่หมดลมของท่านขึ้นไปชั้นบน เรื่องนี้ไม่เป็นความจริง พระมหาเสริมกับผมไม่ได้เคลื่อนไหวร่างของท่านเลย ผมขอรับรองด้วยความสัตย์จริง คนที่ไม่ได้เห็นมักจะเดาผิด ๆ ทำให้คนเข้าใจผิด ถ้าไปได้เห็นภายในกุฏิของท่านแล้วคงจะไม่พูดเช่นนั้น ผมขอพูดด้วยเกียรติลูกผู้ชาย เราไม่ได้ยกร่างของท่านเคลื่อนที่ไปไหนเลย ในกุฏิไม่มีไฟฟ้าใช้ มีแต่เทียน เวลานั้นประมาณ ๑ ทุ่ม แม้จะเดินตัวเปล่าก็แทบจะคลำกันแล้ว ดีไม่ดีหกล้ม นี่แหละครับ มีคนมักจะกุข่าวให้เข้าใจผิด ไม่นึกถึงความเสียหายจะเกิดขึ้น

ข้าพเจ้าฟังหมอล่าแล้วพิจารณาแล้วก็เห็นใจจึงบอกว่า “ผมเชื่อที่หมอปุคนั้น เป็นความจริง เพราะคนพูดเขาไม่ได้เห็น คนที่เห็นเขาคงไม่พูด ผมเชื่อเพราะเหตุผล ของหมอลักษณะหนึ่ง และอีกอย่างที่ผมแน่ใจว่าท่านเป็นพระปฏิบัติธรรมบรรลุชั้นสูง ท่านรู้เวลา ท่านมาถอกกลอนไว้ล่วงหน้าก่อน ซึ่งตามปกติท่านจะใส่กลอน แสดงว่า ท่านได้เตรียมพร้อมจะสละร่างไป ท่านเป็นผู้ที่ไม่ประมาทมีสติย่อมจะไม่มรณภาพใน ห้องน้ำแน่นอน ฉะนั้นผมจึงคิดว่า คนที่พูดไม่เห็น คนที่เห็นไม่พูด หากผู้ฟังแล้วคิด พิจารณาด้วยสติปัญญาหาเหตุผลด้วยตนเองแล้วไม่มีใครเชื่อ หากผู้ฟังแล้วไม่คิดมักเป็น คนเชื่อง่ายก็คงมี เป็นเรื่องธรรมดาของแต่ละบุคคลและส่วนมากในยุคปัจจุบัน ความ จริงย่อมหนีความจริงไม่พ้น

ข้าพเจ้าต้องขอขอบคุณ พ.ต. นายแพทย์ไพบุลย์ บุษปธำรง ที่ได้ให้ความรู้ ที่ยังมีผู้สนใจอยากรู้อีกมาก นอกจากนั้นยังได้ทราบว่า ท่านพระภิกษุพระยานรรตน์ ฯ ท่านได้อุทิศแผ่ส่วนกุศลถวายแก่พระมหากษัตริย์ในราชวงศ์จักรีทุกพระองค์ และได้ สวดมนต์แผ่ส่วนกุศลให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพร้อมทั้งพระบรมราชินีนาถองค์ ปัจจุบันนี้ และพระญาติพระบรมวงศ์ผู้ใหญ่ทุกพระองค์ ตลอดทั้งสมเด็จพระเจ้า ลูกยาเธอเจ้าฟ้าทุกพระองค์ด้วยสพลธิคาถา ภายหลังที่ทำแผ่ให้ท่านเสร็จแล้วทุกคืน นับว่าเป็นพระภิกษุที่หาได้ยากในยุคปัจจุบันนี้

มีหลายท่านทราบว่า ข้าพเจ้าจะเกี่ยวข้องกับการเขียนประวัติของท่าน “ธมม- วิตกโก” จึงถามข้าพเจ้าว่า “จริงไหมเขาสื่อว่าท่านบรรลุชั้นพระอรหันต์” ข้าพเจ้าได้ ฟังแล้วงงงเพราะเรื่องนี้เป็นเรื่องใหญ่มาก เกินความสามารถความรู้ที่ข้าพเจ้าจะตอบได้ ก็ได้แต่เปรียบให้ท่านฟังว่า ข้าพเจ้ามีความรู้เพียงชั้น ก.ข. ถ้าจะให้ตอบความรู้ชั้น อาจารย์มหาวิทยาลัยแล้วข้าพเจ้าก็ไม่มีทางจะตอบได้ เรียนไม่ถึง แต่ก็ได้ยินท่านผู้มี ความรู้ทางธรรมสูงท่านพูดเช่นนั้น ข้าพเจ้าก็ไม่กล้าเดาว่าจะผิดหรือถูก

แต่ข้าพเจ้าแน่ใจว่าเมื่อยังมีพุทธศาสนา มีพระธรรมคำสั่งสอนขององค์พระ สัมมาสัมพุทธเจ้าอยู่ตราบใด ตราบนั้นแผ่นดินจะไม่ว่างเว้นพระอรหันต์ แต่เราไม่ สามารถจะรู้อะไรได้ว่าองค์ใดท่านบรรลุเป็นพระอรหันต์แล้วเท่านั้น

ข้าพเจ้ามิได้เขียนในเรื่องเกี่ยวกับอิณินหารและเรื่องกายทิพย์อย่างที่ชาวเล้าลือกันมามากมาย เพราะสิ่งเหล่านี้ไม่สามารถจะพิสูจน์ได้ เมื่อท่านได้รับและได้อ่านหนังสือเล่มนี้ก็จะทราบแล้วว่า บัดนี้สังขารของท่าน พระธมฺมวิทกโก กำลังหรือได้แปลงสภาพเป็นเถาถ่านอิฐไปหมดแล้ว โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถเสด็จทรงพระราชทานเพลิง เป็นอันเสร็จเรียบร้อย เหลือไว้แต่ความดีที่ท่านได้ปฏิบัติเมื่อยังมีชีวิตอยู่ ให้เราท่านระลึกถึงตลอดไป

ส่วนอิฐของท่าน พวกเจ้าภาพได้ตกลงกันจะรวบรวมทั้งหมดบรรจุไว้ในเจดีย์ทองแดงรูปทรงพระปฐมเจดีย์ซึ่งสร้างไว้ที่วัดเทพศิรินทราวาส เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่อนุชนรุ่นหลังต่อไป นับว่าชาติไทยและชาวพุทธทั้งหลายได้สูญเสียพระภิกษุผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบและสูงด้วยความกตัญญู ซึ่งพวกเราไม่สามารถจะลืมท่านได้ตลอดกาล

โอวาท

ของ

ท่าน พระธมมวิทกโก

(เจ้าคุณนรรัตนราชมานิตย์)

วัดเทพศิรินทราวาส

๑. “PERSONAL MAGNET”

เรื่องที่มีคนเมตตากรุณา เห็นอกเห็นใจนั้น เป็นเพราะ คุณธรรมความดี ของตนเอง หลายประการด้วยกัน เป็นต้นว่า วัริยะ อุตสาหะ บากบั่น เข้มแข็ง แรงกล้า และ จิตใจเมตตากรุณาไม่เย่อหยิ่งจองหอง เป็นเหตุให้ผู้ทีแวดล้อมอยู่เกิด ความเมตตากรูณารักใคร่เห็นอกเห็นใจ กิจที่จะช่วยเหลือ

คนซึ่งมี กิริยามารยาทอ่อนโยน สุภาพนั้มนวล ย่อมเป็นที่เสน่หารักใคร่ ของคนที่ได้พบเห็นและพยายามที่จะช่วยเหลือ นี้เป็น Personal Magnet คือเสน่ห์ ในตัวของตัวเอง เพราะฉะนั้น จึงพยายามรักษาคุณสมบัติดังกล่าวนี้ไว้ จะเป็นเครื่อง ช่วยตัวเองให้บรรลุความสำเร็จสมประสงค์ทุกประการ ทุกกาลเวลา ทั้งปัจจุบันและ อนาคต

๒. เมตตา

อย่ากลัว จงรักษาตัวให้บริสุทธิ์ ไม่มีอะไรทำอันตรายได้

จงจำไว้ว่า ถ้าปรารถนาความเมตตาและความเห็นอกเห็นใจจากผู้อื่น ก็ควร ส่งกระแสใจที่ประกอบด้วยความเมตตา และความเห็นอกเห็นใจไปยังท่านเหล่านั้น แล้วก็จะได้รับความเมตตาและความเห็นอกเห็นใจจากท่านเหล่านั้นเช่นเดียวกัน นี้เป็น กฎของจิตานุภาพ แล้วความสำเร็จทั้งหลายที่ปรารถนา ก็จะบังเกิดแก่ตนสมประสงค์ ทุกประการเป็นแน่นอน ไม่ต้องสงสัยเลย.

๓. สบายใจ

คำว่า “ไม่สบายใจ” อย่าใช้ และอย่าให้มีขึ้นในใจต่อไป Let it go, and get it out!” ก่อนมันจะเกิด ต้อง Let it go! ปล่อยให้มันผ่านไปอย่ารับเอาความไม่สบายใจไว้ ถ้าปล่อยไปมันแอบเข้ามาอยู่ในใจได้ พอมีสติรู้สึกตัวว่าความไม่สบายใจเข้ามาแอบอยู่ในใจ ต้อง Get it out! ขับมันออกไปทันที อย่าเลี้ยงเอาความไม่สบายใจไว้ในใจ มันจะเคยตัว ทีหลังจะเป็นคนอ่อนแออดแตกทำอะไรผิดพลาด นิด ๆ หน่อย ๆ ก็ไม่สบายใจเคยตัว เพราะความไม่สบายใจนี้แหละเป็นศัตรู เป็นมาร ทำให้ใจไม่สงบ ประสาทสมองไม่ปกติ เป็นเหตุให้ร่างกายผิดปกติ พลอยไม่สงบไม่สบายตัว ทำให้สมองทึบไม่ปลอดโปร่ง เป็น habit ความเคยชินที่ไม่ดี เป็นอุปสรรค กีดกันขัดขวางสติปัญญาไม่ให้ปลอดโปร่งแจ่มใส ต้องฝึกหักแก้ไขปรับปรุงจิตใจเสียใหม่ ทั้งก่อนที่จะทำอะไรหรือกำลังกระทำอยู่ และเมื่อเวลากระทำเสร็จแล้ว ต้องหักให้จิตใจ เข้มขึ้นรื่นเริง เกิดปีติปราโมทย์เป็นสุขสบายอยู่เสมอ เป็นเหตุให้เกิดกำลังกายกำลังใจ Enjoy living มีชีวิตอยู่ด้วยความเบิกบาน สมองจึงจะเบิกบาน จะศึกษาเล่าเรียน ก็เข้าใจจำได้ง่าย เหมือนดอกไม้ที่แย้มเบิกบานต้อนรับหยาดน้ำค้าง และอากาศอันบริสุทธิ์ฉะฉาน.

๔. สันติสุข

พระพุทธเจ้าสอนว่า “นตฺถิ สนฺติปรํ สุขํ”

“สุขอันยิ่งกว่าความสงบไม่มี”

หมายความว่า ความสุขอื่นมี เช่นความสุขในการถูกละคร ดูหนัง ในการเข้าสังคม Social ในการมีคู่รักคู่ครอง หรือในการมีลาภยศ ได้รับความสุข สรรเสริญ และได้รับความสุขจากสิ่งเหล่านี้ ก็สุขจริง

แต่ว่า สุขเหล่านี้มีทุกข์ซ่อนอยู่ทุกอย่าง ต้องคอยแก้ไขปรับปรุงกันอยู่เสมอ

ไม่เหมือนกับความสุขที่เกิดจากสันติความสงบ ซึ่งเป็นความสุขที่เยือกเย็น
และไม่ซ่อนด้วยความทุกข์ และไม่ต้องแก้ไขปรับปรุงตกแต่งมาก

เป็นความสุขที่ทำได้ง่าย ๆ

เกิดกับกายใจของเราตัวเอง

อยู่ในที่เงียบ ๆ คนเดียว ก็ทำได้ หรืออยู่ในสิ่งแวดล้อมสังคมก็ทำได้ ถ้า
เรารู้จักแยก ใจ หาสันติสุข กายนี้ก็เพียงสักแต่ว่าอยู่ในที่ระคนด้วยความยุ่ง สิ่ง
แวดล้อมเหล่านั้นไม่ยุ่งมาถึง ใจ

แม้เวลาเจ็บหนัก มีทุกขเวทนาปวดร้าวไปทั่วกาย แต่เรารู้จักทำ ใจ ให้
เป็นสันติสุขได้ ความเจ็บนั้นก็ไม่สามารถจะทำให้ ใจ เตือนร้อนตามไปด้วย

เมื่อ ใจ สงบแล้ว กลับจะทำให้กายนั้นสงบ หายทุกขเวทนาได้ด้วย

และประสบสันติสุข ซึ่งไม่มีสุขอื่นยิ่งกว่าสันติสุขนั้น พระพุทธเจ้าสอนให้ฝึก
เป็น ๓ ทาง คือ

๑. สอนให้สงบกาย วาจา ด้วย ศีล ไม่ทำโทษทุจริตอย่างหยาบที่เกิดทาง
กาย วาจา เป็นเหตุให้เกิดสันติสุขทางกาย วาจา เป็นประการต้น

๒. สอนให้ฝึกหัดให้เกิดสันติสุขทางใจด้วย สมาธิ หัดใจไม่ให้คิดถึงเรื่อง
ความกำหนัด

ความโกรธ

ความโลภ

ความหลง

ความกลัว

ความฟุ้งซ่านรำคาญ

ความลังเลใจ ทำให้ใจไม่เด็ดเดี่ยว ไม่เด็ดขาด เมื่อละสิ่งเหล่านั้นได้ เป็น
เหตุให้ใจสงบ เป็นสันติสุขทางจิตใจอีกประการหนึ่ง

๓. ทรงสอนให้ฝึกหัดให้เกิดสันติสุขทางทิวัจฉิ ความเห็นด้วย ปัญญา
พิจารณาให้เห็นว่า

สรรพสิ่งทั้งหลายไม่แน่นอน เป็น อนิจจัง ไม่เที่ยง คงทนอยู่ไม่ได้ ต้อง
เสื่อมสิ้นแปรปรวน ทั่วไป เรียกว่าเป็น ทุกข์

ไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชา อ่อนวอน ขอร้อง เร่งรัด ให้เป็นไปตามความ
ประสงค์ ท่านเรียกว่า อนัตตา

เมื่อเราเห็นความเป็นจริงเช่นนี้ จะทำให้จิตใจของเราเข้มแข็งมั่นคง เกิด
เคี้ยว ไม่หวั่นไหวไปตามเหตุการณ์ทั้งหลาย

เพราะรู้เห็นตามความเป็นจริงด้วยปัญญา ว่าสิ่งเหล่านั้นมันไม่แน่นอน
มันคงอยู่ไม่ได้ ต้องเปลี่ยนแปลง เสื่อมสิ้นทั่วไป

ไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชาฝ่าฝืนของเรา

อย่าไปเร่งรัดให้เสียกำลังใจ

คงรักษาใจให้เป็นอิสระมั่นคงอยู่เสมอ

ไม่หวั่นไหวไปตามเหตุการณ์เหล่านั้น

เป็นเหตุให้ใจตั้งอยู่ในสันติสุข

เป็นอิสระ เกิดอำนาจทางจิต Mind Power ที่จะใช้ทำกรณียะ อันเป็น
หน้าที่ของตนได้สำเร็จสมประสงค์

“นตฺถิ สนฺตฺติปรํ สุขํ
สุขอื่นยิ่งกว่าความสงบไม่มี”

It needs a Peaceful Mind to support a Peaceful Body, and it needs
a Peaceful Body to support a Peaceful Mind, and it needs Both Peaceful Body
and Mind to attain all success that which you wish.

๕. ทำอะไรไม่ผิดเลย ก็คือไม่ทำอะไรเลย

“DO NO WRONG IS DO NOTHING”

จงระลึกถึงคติพจน์ ว่า “Do no wrong is do nothing!” “ทำอะไรไม่
ผิดเลย ก็คือ ไม่ทำอะไรเลย!”

ความผิดนั้นแหละ เป็นครูอย่างดี ควรจะรู้สึกบุญคุณของตัวเอง ที่ทำอะไร ผิดพลาดและควรสบายใจที่ได้พบกับอาจารย์ผู้วิเศษ คือความผิดจะได้ตรงกับคำว่า “เจ็บแล้วต้องจำ!” ตัวทำเอง ผิดเอง นั้นแหละเป็นอาจารย์ผู้วิเศษ เป็น Good example ตัวอย่างที่ดี เพื่อจะได้จดจำไว้สังวรระวังไม่ให้ผิดต่อไป แล้วตั้งต้นใหม่ด้วยความไม่เลินเล่อเปลอประมาท อดีตที่ผิดไปแล้วก็ผ่านพ้นล่วงเลยไปแล้ว แต่อาจารย์ผู้วิเศษยังคงอยู่คอยกระซิบเตือนใจอยู่เสมอทุกขณะ ว่า “ระวัง! อย่าประมาทนะ! อย่าให้ผิดพลาดเช่นนี้อีกนะ!”

ผิดหนึ่งฟังจดไว้	ในสมอง
เร่งระวังผิดสอง	ภายนอก
สามผิดเร่งคิดตรอง	จงหนัก เพื่อนเอย
ถึงสี่กตทหา	หกช้อภัยไฉน!

จงสังเกตพิจารณาดูให้ดีเถิด จะเห็นได้ว่า นักค้นคว้าวิทยาศาสตร์ทางโลกก็ ดี และท่านผู้วิเศษที่เป็นศาสตราจารย์ในทางธรรมทั้งหลายก็ดี ล้วนแต่ผ่านพ้นอุปสรรค ความผิดพลาดนับครั้งไม่ถ้วนมาแล้วด้วยกันทุกท่าน

๖. สติสัมปชัญญะ

(ความระลึกได้ และความรู้ตัว)

ที่จะทำอะไรไม่ผิดนั้น ข้อสำคัญอยู่ที่สติ ถ้ามีสติคุ้มครองกายวาจาใจอยู่ทุก ขณะ จะทำอะไรไม่ผิดพลาดเลย ที่ผิดพลาดเพราะขาดสติ คือ เปลอ เหม่อ เลินเล่อ ประมาท ระวัง หลงลืม จึงผิดพลาด จงนึกถึงคติพจน์ว่า “กัมสติต่างโล่บ้อง อาจ แก้วกลางสนาม”

ธรรมดาชีวิตทุกชนิด ทั้งมนุษย์และสัตว์ ตลอดจนพืชพันธุ์พฤกษาชาติ เป็นอยู่ได้ด้วยการต่อสู้ตรงกับคำว่า “Life is fighting” “ชีวิตคือการต่อสู้” เมื่อ ต่อสู้ไม่ไหวขณะใดก็ต้องถึงที่สุดแห่งชีวิต คือ death ความตาย เพราะฉะนั้นยังมี สติ อยู่ตราบใด ถึงตายก็ตายแต่กาย เช่นกับชีวิตของพระพุทธเจ้าและพระอรหันต์ท่านมี

สติโพบูลย์อยู่ทุกขณะจิต ท่านจึงทำอะไรไม่ผิดและถึงซึ่งอมตธรรม คือธรรมที่ไม่ตาย ตรงกับคำว่า immortal จึงเรียกว่า ปรีนิพพาน คือนามรูปสังขารร่างกายที่เรียกว่า เบญจขันธ์ ขันธ์ ๕ คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ แยกดับไปเท่านั้น

เพราะฉะนั้น ควรฝึกฝนสติ (ความระลึกก่อนทำ ก่อนพูด ก่อนคิด) สัมปชัญญะ (รู้ตัวอยู่ทุกขณะที่กำลังทำอยู่ พูดอยู่ คิดอยู่) เมื่อทำเสร็จแล้วก็มีสติ ตรวจสอบพิจารณาดูว่าบกพร่องอย่างไร หรือเรียบบร้อยบริบูรณ์ดี ถ้าบกพร่องก็รีบแก้ไข เพื่อให้สมบูรณ์ต่อไป ถ้าเรียบบร้อยดีอยู่แล้ว ก็พยายามให้เรียบบร้อยดียิ่ง ๆ ขึ้นไปจนถึงที่สุด.

๗. อานุภาพของไตรสิกขา

คือ

ศีล สมาธิ ปัญญา

อานุภาพของไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญาอันแล จึงชนะข้าศึก คือ กิเลสอย่างหยาบ อย่างกลาง และอย่างละเอียดได้ !

๑. ชนะความหยาบคาย ซึ่งเป็นกิเลสอย่างหยาบที่ล่องทางกายวาจาได้ ด้วย ศีล !

ชนะความยินดียินร้าย หลงรัก หลงชัง ซึ่งเป็นกิเลสอย่างกลางที่เกิดในใจ ได้ ด้วยสมาธิ !

ชนะความเข้าใจ รู้ผิด เห็นผิด จากความเป็นจริงของสังขาร ซึ่งเป็นกิเลสอย่างละเอียดได้ ด้วยปัญญา !

๒. ผู้ใดศึกษาและปฏิบัติตามไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญาอันโดยพร้อมมูล บริบูรณ์ สมบูรณ์แล้ว ผู้นั้นจึงเป็นผู้พ้นจากทุกข์ทั้งปวงได้เป็นแน่นอน ไม่ต้องสงสัยเลย !

เพราะฉะนั้น จึงควรสนใจ เอาใจใส่ ตั้งใจศึกษา และปฏิบัติตามไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา นี้ ทุกเมื่อเทอญ.

๘. ดอกมะลิ

ดอกมะลิ เป็นดอกไม้ที่ถูกรับรองแล้วว่าเป็นดอกไม้ที่หอมเย็นชื่นใจที่สุดและ
ชาวบริสุทธ์ในบรรดาดอกไม้ทั้งหลาย

ชีวิตของมนุษย์ที่เป็นอยู่ก็เช่นเดียวกับการเล่นละคร ขอให้เป็นตัวเอกที่มี
ชื่อเสียงที่สุดเช่นเดียวหรือลักษณะเดียวกับดอกมะลีย่าเป็นตัวผู้ร้ายที่เลวที่สุด และให้
เห็นว่าดอกมะลินจะบานเต็มที่เพียง ๒—๓ วัน ก็จะทำให้เฉาไป

ฉะนั้นขอให้ทำตัวให้ดีที่สุด เมื่อยังมีชีวิตอยู่ให้หอมที่สุดเหมือนดอกมะลิที่
เริ่มแย้มบานฉะนั้น.

“จงเลือกทำแต่กรรมที่ดี ๆ”

๘. “ทำดีดีกว่าขอพร”

“จงเลือกทำแต่กรรมที่ดี ๆ นะ!”

เตือนให้เตรียมตัวไว้ดำเนินชีวิตต่อไปเป็นคำแทนคำอวยพรอย่างสูงสุดประ-
กอบด้วยเหตุผล เมื่อทำกรรมดีแล้ว ไม่ให้พรก็ไม่ต้อง เมื่อทำชั่วแล้วจะมาเสกสรรบัน
แต่งอวยพรอย่างไรก็ไม่ได้ ทำชั่วเหมือนโยนหินลงน้ำหินจะต้องจมทันทีไม่มีผู้วิเศษ
ใจ ๆ จะมาเสกเป่าอวยพรอ่อนวอนขอร้องให้หินลอยน้ำขึ้นมาได้ ทำกรรมชั่วจะต้องล่ม
จมบับเสียวราศีเกียรติคุณชื่อเสียง เหมือนก้อนหินหนักจมลงไปอยู่กับโคลนใต้น้ำ ทำดี
เหมือนน้ำมันเบา เมื่อตกลงน้ำ ย่อมลอยเป็นประกายมันปราบอยู่เหนือน้ำ

ทำกรรมดีย่อมมีสง่าราศี มีเกียรติคุณชื่อเสียง มีแต่คนเคารพนับถือยกย่อง
บูชาเฟื่องฟูฟลุ่ยลอยน้ำ เหมือนน้ำมันลอย ถึงจะมีศัตรูหมุ่ร้ายจงใจเกลียดชังมุ่งร้าย
อิจฉาริษยาแข่งด่าให้จมก็ไม่สามารถจะเป็นไปได้กลับจะแพ้เป็นภัยแก่ตัวเอง ขอให้จง
ตั้งใจกล้าหาญพยายามทำแต่กรรมดี ๆ โดยไม่มีความเกรงกลัวหวั่นไหวต่ออุปสรรคใด ๆ
ทั้งสิ้น ผู้ที่มีความเลื่อมใสในคุณพระรัตนตรัย ผู้ที่มีโชคดี ผู้ที่มีความสุขและผู้ที่มีความ
เจริญ ประสงค์ใดสำเร็จสมประสงค์ ก็คือผู้ที่ประกอบกรรม ทำแต่ความดีอย่างเดียว
นั่นเอง.

๒๕ สิงหาคม ๒๕.

ขอประทานกรรมเวียนน พร:คุณ

เกล้าฯ ขอประทานถวายคือวิธีหาร
ส่วนทวยพร: คำฉันท์ ซึ่งเกล้าฯ มีใจว่า
ทมิไม่มีอดีตกรรมตามสนองแล้ว ตรีวิธี-
หารร่วมทวยที่ตกตัวตามกฎของธรรมชา
โดยสมัน เสมอเครื่องฯ: ช่วยส่งเสริมให้
รูปขันธ์นี้เป็นเรือนอันแข็งแรงมั่นคงและ
ทนทาน เป็นที่อาศัยของจิตขันธ์ได้อย่าง
ถาวรตลอดกาล ทั่วทุกโรคาพยาธิ มีโอ
ภาสให้ชีวิตช่วยยับยั้งภัยอันตรายได้
ยึดถาวรจนสุดเขตวิสัยแห่งตาย .

เกล้าฯ เป็นเด็กที่โรดมาแต่เดิม
โดยผู้สูง ผู้ที่บิดาโรด ทั้งเกล้าฯ ได้
เคยถูกกักขังอดหลับอดนอนจนร่างกาย
ชืดโซ่มมาครั้งหนึ่งแล้ว ในระหว่างรับราช-
การ ถึงกับเป็นโรดเรื้อรังพร: สักก่อน
(Influenza) มีร่างกายอ่อนแอ สิ้น
อันดี สิ้นใจ คนธรรมเดียง นรมมพิทักษ์พร:
ราชสมภารเจ้ารัชกาลที่ ๖ ทรงออกพร:-
โอบอุ้มว่า "เกรงว่าแกจะเมินผีในท้อง -

Consumption เสียแล้ว." เกล้าฯ ต้อง
ถูกส่งไปรักษาตัวที่โรงพยาบาลสุโขทัย -
วณ แต่การรักษาดังวิธีนี้แลบทำม
หลายอย่างหลาย ชนิดไม่เป็นผลเลย
เกล้าฯ ได้พยายามวิธีหารร่วมทวยด้วยนั้น
แต่ทำกฎของธรรมชาตามวิธีที่กรมเวียน
ถวายมาวิธี โดยสมัน เสมออย่างก็เวียน

ว่า "เมื่อจะทำอะไร ต้องทำก่อนจึง"
 คนได้รับผล มีร่างกายสมบูรณ์เร็ว
 มากนับนี้ ไม่ทำอะไรที่ไม่ดีก็ตาม
 หรือมีสุขภาพดีในเรื่องโรคภัยส่วนตัว
 ลอกเลย, ๑.

กำหนดการบริหารร่างกาย

ประการที่ ๑

๑. ท่าเริ่มต้นก่อนออกกำลังกาย ดัง
 ตาม ๔ ท่า ดังนี้ :-

- ๑. ยืด (Stretch)
- ๒. แกว่งก้น (Humping)
- ๓. เตะขึ้น (Kick up)
- ๔. ขดก้น (Churning)

๒. เมื่อลดน้ำหนักก่อนแล้ว ยืนที่
 ทอดกางที่มือตรงช่วงลม ทายใจยาว
 สดอากาศสด (Fresh air) เท้าชิด
 ให้เต็มที ๔ ท่า ดังนี้ :-

- ๑. อดลม (Packing)
- ๒. ทายใจยาวสดลมเท้าชิดตอน
 ขน (Upper chest breathing)
- ๓. ทายใจยาวอดลมต้นให้ท้อง
 โย่งออก (Abdominal breathing)
- ๔. ทายใจยาวสดลมเท้าออกใน
 ซี่โครงกาง (Costal breathing)

ในขณะทำท่าเหล่านี้ควรหายใจ
 และใจต้องเป็นสมาธิอยู่ในท่าที่คำสั่ง
 ทำอยู่นั้น เมื่อจบท่าแล้วจึงสูดลม
 เวลาสูดลมนั้นต้องสูดลึกๆ หาย
 พวงสูดลมออกไป แล้วค่อยๆ หาย

ไปทดลองมา จึงจำแนกคน ลงท้ายสอง กลอง
ซ้าย กลองขวา และกลองเป็นวงกลม
นี่เป็นกรรมวิธีการลูกจอกส่วนหนึ่ง ๑.

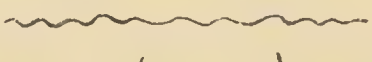

๓. ตีไม้ ๑ ด้วยแก้วใส่มูญ ทำท่า: ไซ
ตีไม้ ส่วหัวขลุ่ยที่มอขาย ล่วงเข้าไซตาร์
มีลมช่วยแล้วไม้ตาร์ทัดไม้ดีเป็นในทวน
ตีหมอนเข้า ขลุ่ยกลองมูญ ตาร์ทัดไม้ดี
ดีดแล้วอูญ ทำตีไม้ดีไม่ได
ก็ตาร์ทัด ขลุ่ยหน่อ ขลุ่ยกลอง
ให้ตีไม้ดี แต่อย่าให้มากนัก เพราะช
มีชดช้ให้โทษ แก้วรุ่งกายอยู่บ้าง ไม่
เหมาะ ส่วหัวตีไม้ดีในเวลาทอวัน ตีหมอน
ใหม่ ๆ ทวนเข้า.

๔. ไปท่ายอวาร์: ทำวงจ ไล่ยเวลาช
ไป ตาร์ทัดหนึ่ง ส่วตีไม้ดีไม่อ่านด้วย.

ถ้ามีไป ลมมือทำงาน (Work) ได้.

๕. เมื่อหยุดงานแล้ว ก่อนร่วมปร: ทน
ตาหาร ตาร์ทัดตาม ๓ ท่า ดังนี้ :-
๑. ยืนกางแขนชิดตัว เท้าส่ว ๑๒: ปลาย
เท้าชี้ล: ทัว (Tuckle toe)
๒. เขย่งตัว (Pep hop)
๓. จ้องดาวเค. บิดคอ. (Star gayer-
และ: Hen peck)

แล้ว ตีไม้ ๑ ด้วยแก้ว ก่อน
ร่วมปร: ทนตาหาร ส่ว ๑๕ นาที
เมื่อร่วมปร: ทนตาหารแล้วใหม่
ไม้ตาร์ทัดหนึ่ง ส่วหัวไซ ส่วหัวดีด

๑. ตอนนอนก่อนลุกจากที่นอน คัดคน ๔ ท่า ดังนี้

๑) ยืด (Stretch) คือการนอนยืดตัวเหยียดมือและเท้า ซึ่งท่านเจ้าประคุณ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ได้พิจารณาตัดแปลง (ซึ่งต่อไปจะขอเรียกว่า สมเด็จพระเจ้า) ให้งอมมือบิดขี้เกียจอีกข้างละ ๒ หน ทงนเพื่อให้กล้ามเนื้อของร่างกายมีโอกาสเหยียดเต็มที่ เพิ่มการไหลเวียนของเลือดตามเส้นเลือดต่าง ๆ ดีขึ้น

๒) แخم่วท้อง (Pumping) การนอนแخم่วท้องของท่าน ธมฺมวิทกโกภิกขุ ให้ทำพอก ๆ แต่ของสมเด็จพระเจ้า ให้นอนแخم่ว ๖ ระยะเวลา และเบ่งลมเข้าท้องให้โป่งอีก ๒ ระยะเวลา รวม ๖ หน การปฏิบัติเช่นนี้ ทางแพทย์เข้าใจว่าใช้กล้ามเนื้อหน้าท้อง กระตุ้นอวัยวะภายในช่องท้อง มี ลำไส้ ตับ ตับอ่อน ถุงน้ำดี ลำไส้ใหญ่ ฯลฯ ซึ่งทำงานน้อยลงในเวลากลางคืนอันเป็นการพักผ่อนที่นอนหลับ การทำเช่นนี้ประจำ จะช่วยแก้การท้องผูกเป็นนิสัยได้ ระบบทางเดินอาหารและน้ำดีจะทำงานได้ดียิ่งขึ้น

๓) เตะขึ้น (Kick up) สมเด็จพระเจ้า ให้อัดเท้าขึ้นข้างละเท้า ข้างละ ๑๐ หน และรวม ๒ เท้า เตะขึ้นไปเลยลุกขึ้นจากที่นอน การเตะเท้าเช่นนี้จะทำให้มีการเคลื่อนไหวของข้อตะโพกทั้ง ๒ ข้าง และข้อกระดูกเชิงกราน ข้อกระดูกสันหลังส่วนเอว ให้มีการเคลื่อนไหว ทำให้กล้ามเนื้อเล็ก ๆ เช่น กล้ามเนื้อสันใน (Ilio-Psoas muscle) ซึ่งดึงกระดูกสันหลังส่วนเอวกับกระดูกต้นขาให้มีความตึงมากขึ้น เป็นวิธีการแก้อาการปวดหลังเรื้อรัง อย่าลืมนะว่า ต้องบริหารทุกวัน ไม่ให้มีการยกเว้นด้วยความเกียจคร้าน

๔) บดท้อง (Churning) การนั่งสมาธิบดท้องรอบ ๆ กลับไปกลับมา ๑๐ หน ฯ วิธีการเช่นนี้ จะเกิดการเขย่าในท้อง อวัยวะภายในต่าง ๆ ก็จะมีการเคลื่อนไหวถูกกระตุ้นเช่นเดียวกันกับการแخم่วท้อง

๒. เมื่อดูจากที่นอนแล้ว ไปยืนที่หน้าต่างที่เปิด ตรงช่องลม หรือ กลางแจ้งที่อากาศบริสุทธิ์ หายใจยาวสูดอากาศสด ๆ (Fresh Air) เข้าพอกให้เต็มที่ ๔ ท่า ดังนี้ :-

๑) อัดลม (Packing) ให้ลมเข้าปอดมากที่สุด

๒) หายใจยาวสุดลมเข้าปอดตอนบน (upper chest breathing) ธรรมดา เนื้อปอดส่วนบนถ้าไม่สุดหายใจลึก เนื้อปอดจะแฟบ เมื่อสุดลมเข้าเต็มทีเช่นนั้น เนื้อปอดจะโป่งรับออกซิเจนได้มาก คนที่เป็นวัณโรคปอด ส่วนมากมักจะเป็นที่ส่วนนี้มาก

๓) หายใจยาวอัดลมดันให้ท้องโป่งพอง (Abdominal breathing) ชาย

เนื้อปอดส่วนล่างจะพองตัวรับอากาศบริสุทธิ์ เมื่อทำอยู่เสมอเป็นประจำทุกวันตั้งแต่อายุน้อย ๆ จะป้องกันโรคเยื่อหุ้มปอด ถุงลมเล็ก ๆ ของปอดจะได้รับลมทั่วกัน ขณะเดียวกันกระบังลมข้างล่างและอวัยวะในช่องท้องที่ใกล้เคียงกับปอด จะมีการเคลื่อนไหวทำหน้าที่ได้มากขึ้น

๔) หายใจยาวสุดลมเข้าอกให้ซี่โครงกาง เมื่อซี่โครงกาง ช่องในปอดกว้างขึ้น เนื้อปอดขยายตัวรับออกซิเจนมากขึ้น ขับไล่แก๊สคาร์บอนไดออกไซด์ออกได้มากขึ้น

อย่างไรก็ตาม การหายใจทั้ง ๔ วิธีนั้น เป็นการช่วยให้ปอดได้ขยายตัวมากขึ้นเพื่อรับออกซิเจนให้มากกว่าหายใจธรรมดา เม็ดเลือดแดงจะรับออกซิเจนมากขึ้น

และขณะเดียวกัน ช่องทรวงอกก็จะหายใจออกเอาแก๊สคาร์บอนไดออกไซด์ระบายออกมากับลมหายใจออก

คนเราธรรมดา ทุก ๆ ครั้งที่หายใจเข้าและออก จำนวนอากาศที่เข้าและออกเป็นจำนวนน้อยที่เพียงพอต่อการทำงานของร่างกายที่จะได้ออกซิเจน ท่านลองเป่าลูกโป่งดูภายหลังจากหายใจออก แล้วเขม่วท้องให้ไล่ลมในปอดให้มากที่สุด ลูกโป่งจะพองออกเป็นจำนวนลมมากพอดู

การบริหารลมหายใจดังกล่าวจึงช่วยขับไล่แก๊สที่ร่างกายใช้แล้ว และนำแก๊สออกซิเจนไปให้ปอดส่วนที่ไม่ค่อยได้รับลม ได้ทำงานมากขึ้น

ในขณะที่ทำท่าบริหาร ท่านแนะนำให้หลับตา และใจตั้งเป็นสมาธิ ไม่ให้คิดอะไร เป็นการพักผ่อน ผ่อนคลายจิตสงบในขณะบริหาร แม้จะเป็นเวลาเล็กน้อยก็ตาม ถ้าทำนาน ๆ จะได้ประโยชน์ไปถึงเบื้องต้นของสมาธิได้ต่อไป

เมื่อจบทำบริหารแล้วล้มตา เวลาล้มต้องล้มจริงๆ คือเพ่งมองจ้องออกไป แล้วค่อย ๆ หลับกลอกตาไป กลอกมา ขึ้นข้างบน ลงข้างล่าง กลอกตาไปซ้าย ไปขวา และกลอกเป็นวงกลม นั่นเป็นการบริหารกล้ามเนื้อรอบ ๆ ลูกตา ซึ่งมีหลายมัดด้วยกันให้มีการเคลื่อนไหวด้วยการบริหาร

ขอให้เข้าใจว่า คนเราทำงานใช้สายตามาก ๆ เช่น พวกส่องกล้อง ช่าง แก๊นภาพิก้าฯ บางวัน ดวงตาของเขาเหล่านั้น ไม่เคยเหลือกขึ้นเลย กล้ามเนื้อบางมัดไม่ได้ทำงานก็มี

ฉะนั้นการปฏิบัติ บริหารลูกตา ถ้าทำทุกวันติดต่อกัน ๒-๓ เดือนไปแล้ว ท่านจะรู้สึกได้ว่า ความไวและสายตาของท่านจะเสื่อมช้าลงไปกับเวลา

๓. การคั้นน้ำ ๑ แก้วเต็ม ๆ เวลาตื่นนอนเช้า เป็นสิ่งมีประโยชน์แก่ร่างกาย น้ำที่คั้นจะผ่านออกมาเป็นปัสสาวะ ให้ปัสสาวะที่กรองออกมาจากไตนั้น จะกรองเอาสิ่งที่ร่างกายขับออกมาหลายอย่าง แร่ธาตุที่เกินความจำเป็น ของเสียที่เกิดจากการเผาผลาญของร่างกาย เช่น ธาตุยูริก (Uric acid) ที่เป็นขี้เถ้าของอาหารโปรตีน ถ้ามีธาตุนี้อาศัยอยู่ในเลือดมาก จะเป็นสาเหตุให้ปวดตามข้อ เข่าที่ นิ้วในทางเดินท่อปัสสาวะฯ น้ำควรจะเป็นยาชนิดหนึ่งที่จะช่วยทำหน้าที่เป็นพาหะให้ของเสียต่าง ๆ อาศัยออกมา อย่าเข้าใจผิดว่า คั้นน้ำมาก ๆ แล้วจะอ้วน

สำหรับผู้ที่มิใช่มีอายุล่วงเข้าเขตกบ์จนิมวัยแล้ว ไม่ควรคั้นน้ำเย็นในตอนตื่นนอนเช้าท้องว่าง ๆ ควรคั้นน้ำต้มเดือดแล้วอุ่น ๆ คั้นน้ำเย็นมาก ๆ จะทำให้มีการเปลี่ยนแปลงอุณหภูมิในกระเพาะที่อบอุ่น อาจจะมีอาการแน่นเกิดขึ้นทันที ถ้าผู้เคยชินก็ไม่มีปัญหาอะไร

๔. ไปด้วยอุจจาระ ถ้าเกรงเสียเวลาเข้าไป ควรเอาหนังสือติดมือไปอ่านด้วย

การถ่ายอุจจาระเป็นเรื่องกิจที่จะต้องทำของมนุษย์ ถ้าไม่ถ่ายหลายวันก็จะมีอาการลม จุกเสียดแน่น การบริหารต่าง ๆ ดังกล่าวมา ถ้าได้ อวัยวะต่าง ๆ ในช่อง

ห้อง ถูกกระตุ้นให้เริ่มทำงานมากขึ้น ท่านถือว่าเป็นกิจที่จะต้องให้คนคัดถ่ายอุจจาระ เป็นนิสัย ก็จะเป็นการป้องกันมิให้เกิดเป็นโรคดังกล่าว

การเอาหนังสือติดมือไปอ่านด้วย แสดงว่าจะต้องใช้เวลาในการถ่ายอุจจาระ ก่อนข้างนาน เพื่อให้อุจจาระออกจำนวนมาก

คนธรรมดาถ่ายอุจจาระจะต้องติดนิสัยแบ่ง จนที่ชาวบ้านเรียกว่า หน้าเขียว หน้าเหลือง ท่านคงจะได้ยินข่าวมาบ้างว่าเส้นเลือดแตกตายในห้องน้ำ

ผู้เขียนเคยวัดความดันเลือด ขณะนั่งและยืน จะมีความดันเลือดต่างกัน ขณะนั่งของ ๆ ประมาณ ๖ มม. ถึง ๒๐ มม. ปอรท ฉะนั้นถ้าคนมีความดันสูง ๒๐๐ มม. ก็อาจจะขึ้นไปอีกเป็น ๒๒๐ มม. เส้นเลือดแตกได้ ดังข่าวที่ได้ยินมา

เมื่อเวลาเราถ่ายอุจจาระก่อนแรก อุจจาระจะออกมาจากลำไส้ใหญ่ส่วนล่างที่สุด ก่อนอุจจาระที่สูงขึ้นมา จะต้องใช้เวลาเดินทางด้วยการกระตุ้นให้เคลื่อนลงมา

เส้นผมที่บังภูเขาของชมพูทวีปกุโก็ คือ

๑) ให้อ่านหนังสือ มาเวลา ไม่ต้องรีบร้อน ไม่ต้องเบ่งอุจจาระ จนหน้าเขียว หน้าเหลือง ให้เส้นเลือดแตกตาย

๒) ไม่หักเบ่งอุจจาระ แต่ใช้ การเขม่วห้อง (Pumping) และการ บคห้อง (Churning) เป็นการกระตุ้นให้อุจจาระเลื่อนลงมาจนออกจากทวาร ขณะท่านถ่ายอุจจาระ ลองหัดดูวิธีดังกล่าว ท่านจะรู้สึก เลือดบนศีรษะ หน้า มดแลย อุจจาระจะออกดีด้วย

๓) ทนงถ่ายอุจจาระของท่าน เป็นแบบนั่งของ ๆ การนั่งของ ๆ ทุกเช้า ทางแพทย์ถือว่าเป็นการบริหารชนิดหนึ่ง ที่จะให้กล้ามเนื้อของขาและต้นขา ได้ยืด และหดมากที่สุด ถ้าท่านนั่งของ ๆ ได้ทุกวัน วันละ ๒๐ ครั้ง ท่านจะไม่มีโอกาสปวด เข้า ปวดตะโพก เป็นความจริง

๔) การนั่งของ ๆ ถ่ายอุจจาระโดยวิธีเขม่วและบคห้อง อุจจาระจะเคลื่อน เลื่อนออกมาโดยไม่มีการเบ่ง การเบ่งอุจจาระจะทำให้มีเส้นเลือดริดสีดวงโป่งอยู่เสมอ ๆ จะเป็นสาเหตุทำให้เกิดโรคชนิดหนึ่ง ที่เรียกว่า “ริดสีดวงทวาร”

๕. เมื่อหยุดงานแล้ว ก่อนรับประทานอาหาร ควรพักผ่อน ๓ ท่า ดังนี้:—

๑) ยืนกางแขนบิดตัว เอามือแตะปลายเท้าที่ละข้าง (Tickle Toe)

เป็นการออกกำลังเอว ลำตัว และแขนทั้งสองข้าง

๒) เขย่าตัว (Pep hop) เหมือนกับการเต้นอยู่กับที่ ในปัจจุบันมีผู้มาดัดแปลงเป็นเต้นอยู่กับที่ ๒๐๐ ก้าวให้หัวใจเต้นแรงขึ้น และที่สำคัญ คือ กระดูกต่างๆ ที่รับน้ำหนัก เช่น กระดูกขา เท้า กระดูกต้นขา กระดูกสันหลังจะแข็งแรงมากขึ้น ถ้าทำอยู่เสมอ การแพทย์ทราบมานานแล้วว่า ถ้าคนเรานอนเฉยๆ แล้ว แคลเซียมที่กระดูกนั้นจะละลายตัวออกมาเอง ทำให้กระดูกนั้นๆ บางได้ ถ้าคนได้เต้นอยู่เสมอ ความแข็งแรงของกระดูกจะเพิ่มได้จริงๆ

๓) จ้องดาวและบิดคอ (Star gazer และ Hen peck) เป็นท่าบริหารที่สำคัญท่าหนึ่งของกล้ามเนื้อตา ที่ให้ดวงตามีความเคลื่อนไหว เหลือบกลอก ช้าชวา ให้มีกำลัง และประสิทธิภาพขึ้น

การบิดคอให้กล้ามเนื้อ ที่ทำหน้าที่หันศีรษะช้าชวา และเป็นตัวดึงประคองศีรษะให้อยู่บนกระดูกคอ ข้างๆ กระดูกคอจะมีเส้นประสาทเป็นเส้นๆ ที่ออกมาจากไขสันหลัง มาเลี้ยงไตสับกั แขน มือ หน้าอกส่วนบน การบริหารบิดคอทุกวันนี้ จะป้องกันการเกิดปวดร้าวมาตามประสาทดังกล่าวได้เป็นอย่างดี

ดื่มน้ำหนึ่งแก้วก่อนรับประทานอาหารสัก ๑๕ นาที มนุษย์เราควรจะได้ดื่มน้ำมากๆ ในวันหนึ่ง เพื่อให้ร่างกายได้ดูดซึมไปใช้เป็นตัวนำของเสียออกจากร่างกายทางเหงื่อ และทางปัสสาวะ

ไม่ควรอ่านหนังสือ หรือใช้สมองคิดเลย ควรคุยหรือเดินเหยิบโน่นเหยิบนี่ นิดๆ หน่อยๆ เป็นดี และรอไว้ จนรู้สึกว่าการย่อยเรียบร้อย จนบาท้องแล้วจึงดื่มน้ำได้มากๆ ทุกๆ วินาทีของร่างกาย จะต้องได้ทำหน้าที่อย่างดี แม้ขณะกระเพาะอาหารส่งน้ำย่อยมาย่อย ท่านก็ต้องการให้น้ำย่อยเข้มข้นพอที่จะย่อยอาหาร จนอาหารที่เราทานเข้าไปอย่างพอดี ได้ผสมกับน้ำย่อยทั่ว แล้วเคลื่อนต่อไปสู่ลำไส้ จึงให้ดื่มน้ำได้มากๆ

๖. ก่อนอาบน้ำตอนจะเข้านอนกลางคืน ควรคัดตนออกครึ่งหนึ่ง ๗ ทำ
ดังนี้:—

๑. ยืด (Stretch)
๒. แخمว่ท้อง (Pumping)
๓. เตะขึ้น (Kick up)
๔. บดท้อง (Churning)
๕. ยืนกางแขน บิดตัว เอามือแตะปลายเท้าที่ละข้าง (Tickle Toe)
๖. เขย่าตัว (Pep hop)
๗. จ้องดาว และบิตคอก (Star gazer และ Hen peck)

ท่าคัดตนเหล่านี้ ถ้าทำให้มากเกินไปก็ให้โทษ หรือไม่ทำเลยก็ไม่ให้
คุณ ที่จะให้คุณจริงๆ คือ พอดูรอยู่ระหว่างกลาง ไม่ไปทางที่สุดโด่งทั้งสอง
ข้าง ถ้าแนะนำเป็นความอริยะของท่านไม่จำนวนเวลาและครั้ง ว่าจะให้ทำ
กี่ครั้ง กี่นาที ทงนแล้วแต่กำลังของแต่ละบุคคล เช่นคนอ้วนไม่เคยนั่งยอง ๆ
จะฝืนให้นั่งก็ทำไม่ได้ คนปวดไหล่ยกแขนไม่ขึ้น จะขมูมือขึ้นเอาเขย่งที่ละข้างละ ๒๐ ครั้ง
ไม่ได้ หัดทำให้พอดกับกำลังและความเคยชินของเขา ขอย่าให้ขยจ จะทำ
ให้เขอ

ตั้งอกตั้งใจปฏิบัติ เหมือนคำแนะนำของท่าน “เมื่อทำอะไรต้อง
ทำจริง” ขอให้ทำครบ ๑ เดือน จะรู้สึกตัวเบาสบายไม่เมื่อย เมื่อเห็นผลดีแล้ว
ก็จะทำต่อไปเองแน่

จะขอพรให้ท่านธมฺมวิทกโก ที่ท่านอุทิศสำหรับหาวิธีบริหารให้พวกเรา ท่านก็
คงไปสูงกว่าที่จะรับพรของพวกเรา ขอให้พวกเรารับคำปฏิบัติให้ร่างกายของเราสมบูรณ์
เพื่อทำความดีต่อไปก็แล้วกัน

ตามกรรมเก่าของแต่ละบุคคล ผมว่าอย่างนั้นแหละ.

ประเสริฐ นุตกุล

ร.พ. กลาง

จดหมายของเจ้าคุณพระยานรรัตนราชมานิต

๕๖๕ บางตอนที่ยังเหลือ

คุณตรี จินตยานนท์ ได้นำจดหมายของท่านเจ้าคุณพระยานรรัตนราชมานิต
เก่าแก่มาให้พิจารณาแล้วแต่จะเห็นสมควร เมื่อข้าพเจ้าได้พิจารณาแล้วก็รู้สึกเสียตาย
มาก เพราะจดหมายฉบับนั้นได้มีรวมกันถึง ๑๒ หน้า แต่หน้าต้น ๆ ได้ขาดหายไป
หลายหน้าจึงไม่อาจเดาว่ามีข้อความอย่างไรที่ยังเหลือตอนกลาง ๆ ก็ขาดแหงหายไ
บางส่วนเพราะความเก่าแก่ของกระดาษ เมื่ออ่าน ๆ แล้วใจความก็หายไปเพราะขาด
ตอนแม้จะเดาข้อความได้บ้างข้าพเจ้าก็ไม่กล้าเดา ข้าพเจ้าจะไม่ทำเช่นนั้นเป็นอันขาด
เพราะการเดาก็อาจผิด อาจทำลายความหมายที่ตั้งามลงได้ ฉะนั้นข้าพเจ้าคิดว่าควร
ตัดข้อความที่ขาดออกไป จึงตกลงใจนำเอาเฉพาะที่เหลือซึ่งมีข้อความติดต่อกันเห็นว่า
เป็นประโยชน์และเป็นลายมือของท่านโดยตรง ไม่ผิดจากความจริงไป แม้จะเป็นการ
เริ่มกันที่ท่านเขียนไว้ในหน้า ๘ คิดว่าได้ใจความเพียงครึ่งเดียวก็ยิ่งดี อ่านแล้วก็คงจะ
เป็นประโยชน์เมื่อได้คิดพิจารณาด้วยปัญญาตามลายมือของท่านที่ได้ตัดตอน เป็นอันว่า
หน้าต้น ๆ นั้นไม่มีทางจะได้อ่าน

เมื่อข้าพเจ้าได้พิจารณาดังข้อความที่เหลืออยู่นั้น ก็มีความรู้สึกว่ ท่านเจ้า
คุณพระยานรรัตนราชมานิต ท่านได้สนใจและมีความรู้ดีในทางพุทธศาสนามาก่อนที่จะ
มาอุปสมบท ข้อความที่ท่านเขียนทุกแง่ทุกมุม รู้สึกถึงจิตใจอยู่ในหลักของศีลธรรมมา
ก่อนแล้ว

เมื่อท่านได้อ่านและค่อย ๆ พิจารณาดูก็จะมีความรู้สึก เมื่อท่านอุปสมบทแล้ว
การปฏิบัติธรรมของท่านที่สามารถสละความโลภ ความโกรธ ความหลง ไม่สนใจใน
ลาภยศสรรเสริญ ไม่สนใจในรูปรสกลิ่นเสียง มุ่งหน้าแต่ทางปฏิบัติธรรมเพื่อหลุดพ้น
เพราะท่านมีกุศลจิตบุญเก่าเป็นพื้นเดิมอยู่ก่อนแล้ว โปรดอ่านข้อความของท่านต่อไป

สิวาก็เกิดมาในโลก ย่อมดรอมนำอยู่ในกองนี้แลจะมี
 โลก โกรธ หลง ย่อมสมยนี้โดยจะตัดให้ตัดไม่ได้ นอกจาก
 แม่เม่าให้ห้อยลง ถึงพระตามวัดก็ไม่เห็นองค์ผู้หมัด
 ได้อย่างเด็ดขาดทีเดียว ทั้งสังเกตตเด็ดแดงๆ ซึ่งนอน
 อยู่ในผ้าอ้อม จะเห็นหน้า มีกลิ่นรสรั้วก เร็บใจดีใจ มาถึง
 เต่าเกิด เช่นมาเวลาที่ยัง บางเวลาหัวเราะ บางเวลา
 ก็ร้องไห้หวั่น มีเห็นได้ชื่อว่าธรรมชาตินี้มันดีให้สัตว์
 มีกลิ่นรสทั้งเต่ายังไม่รู้เดียงสา เพราะมีเห็นการตัดกิเลส
 จึงเป็นของทำได้ยากที่สุด ดนเนเพื่อมีสารก็มี เรือมสมา
 เมื่อมียศก็มี เรือมยศ เมื่อมีศาก็มีศก เมื่อมีธรรมแล้ว
 ก็มีนิทาน เป็นของอดทนมาเช่นนี้ จะไปถือเอาวิบัติพิกัดมนุษย์
 ก็จะได้เสมอดี มันก็ดี ถึงจะชั่วแล้วมันก็มีคน ชนนี้ประ
 ษาอะไร พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐเลิศยิ่งกว่ามนุษย์ และเทวดา
 ยังมีมารผจญ ยังมีคนเห็นมากที่เทียบ บุคคลอย่างเราจะ
 รอดพ้นจากโศก:ธรรมอันกล่าวแล้วไม่ได้ ถ้าอดเสียว่า
 เราจะตัดทั้ง ชุมกทั้ง เราไม่ได้ทำอะไรให้เขาเดือดเนื้อ
 ร้อนใจ ก่อนที่ เราจะทำอะไรเขาดูแล้วว่า ไม่ได้อดร้อน
 แก่ตัวเราเสียก่อน เราจึงทำ เราจะเห็นทว่าใส่ร้ายอย่างไร
 ก็ช่างเขา มนเราทำกรรมเราไม่สร้าง ทศยามสงมทศ
 สงมวาจา สงมใจ เราช่วยกันทำของเขา เราช่วยกันกินเรา
 เรา อยู่ในบ้านเรา ทั่วๆก็ทำอะไรเช่นตามปกติ ไรดมล้อม
 ไม้ และสลักบ้าง เกาะปลัดตามไม้บ้าง วันพระก็ทำด้วย
 ไม้คืออโอบิสกัไปตามสภาก่อนคนแก่ ก็เป็นสง จะต้องไป
 อาบในน้ำ จะต้องไปกวาดแก้วโดยที่ไต้ยมทำไม้ ไม่เห็นมีประ
 โยชน์ เปลืองความอดเปล่งๆ

ตามที่อดทนต่อตัวนี้ว่า อตคจะตัดกิเลสไปบวชเห็น
 อดทนไม่เห็นหัวด้วย เพราะเห็นว่า ทำตัดกิเลสได้จริงๆ
 ก็เป็นขลุ่ยอย่างประเสริฐ แต่สมยนี้ไม่ใช่สมยสร้างพระอร
 หิตตา:ผลอย่างธรรมพระพรหมฯ หากจะตัดกิเลสได้จริงๆ
 ก็ตัดไม่ได้จริงๆไปเกิดกิเลสกับเงินในเวลาเป็นสมณะเพศ
 จะเกิดเป็นกรรม เสร เป็นมาอย่างมหันตา ยิ่งซ้ำร้ายในสิ่งที่
 ได้ขอ ส้อย เป็นสมมทวาตอย่างนี้ดีกว่า เราคืออโอบิสกั
 อยู่ในธรรม:ธรรมไม้อย่างไรก็ได้ อดทนก็ยาวไปไหนก็ได้ จะ

มีกิเลสบ้างก็ได้ ไม่มีกฎข้อบังคับห้ามปรามอย่างใด จึง
พลาถึไปบ้างก็ไม่มีใครติ เพราะเป็นสมภาส ถ้าไปผิด
ภพชาติในสมณะเพศก็เป็นอาชชั หรือถือสมณะเพศไปได้ไม่
ตลอด โลกเขาจะตีตีข่มใหญ่ และเป็นกรรมเป็นเวร
ติดตัวไปด้วย ตามลือพรทททท

“ สันตตถึ ปรมั สัก ” ตามสันตตถึคือทอใจให้
ซำที่ตมม็อยแล้ว เป็นสขอต่อประเสริจ ” จวนจายกระ
เรือกระสันไปก็ระตมกับที่เขารือกัรหนีไปหากที่ พระ
กัรบเมื่อแก่งตามวัดโดยมากสมัยนี้ มัดหม้เขาหาเลี้ยง
อรรถกในทงเวดเผ่าบ้าง หมอดบ้าง เพื่อลือให้ตมนิยม
หม้คือ โดยมากหนีไปทงไม่แน่นอน มกเป็นกรรมเป็น
ฆ่าปะโทชออยู่บ้าง เพราะเรือลือเหล่านีไม่เกี่ยวกัพระ
ททททททท ทเอวไปทง พททททททท ทสทททททท
บ้าง โททททททททท ทททททททททททททททททท
ดศอยู่ว่า “ สม ไม ทเว รัตติ สมมะ จา ร ” ธรรมะ
ยอสมรคณผู้ประททททธรรม ” ตามเสกเป่ากัช่วยไม่ได้ ผู้
ใอริกษาทธรรมะ ผู้หม้จ้อได้รับตามตมดรองมือคน
เปมเรืออ้อมแกมจากธรรม เพราะนี้หม้เขาทอทท
ยามแล้วทททททททททททททททททท ธรรมะอย่างเดี๋ย
เป็นผู้ท้เขาไปส ธรรมะ

ด้วยอำนาจแห่งความชื่อสัตย์สุจริต ตามกตัญญ
กตเวทึ ความเมตตาทททททที่มีอยู่ในดวงจิตจอรอดอันหม้
ดงนี้ ลดทออำนาจ พระททททท พระธรรมเจ้า พระสวั
เจ้า แล่ปวงเพททยตเจ้าผู้สัดดี สักทัวหลวม ในสกลโลก
ทอช่วยมคตกลให้ตมทอตมแม่แลดตมยได้ประสมธรรมะ
อันแท้จิวิ มีทวามสามัดดีปรองดองรักใอริกคตมเดลีทกน
อนำได้มีความซัดจ้อทอหลวมใจ และระหองระแหงดิมเล
จอให้้อยเป็นสขทตสขทททททททททททททททททท ปร
ทบแลสัธททททททททททททททททททททททททททททท
ไป ประสมแต่ความเจริส มั่งดังสมมุทททททททททททท
ได้ยอ ปกททททททททททททททททททททททททททททท
ปรกทททททททททททททททททททททททททททททททททท

โปรดบอกเหตุผลตมเหตุทั้งสอ กับมือจทุกตม
ว่าลुकอยู่สพาสดี ได้ดีดั่งที่กัณ
หรือได้รับตาม เถรพอบ่งสูงสูดจาก

ลुक หารวิธม

ลुक

ป.ล. จะหาของฝากมา ก็มิแต่ เขาเก็บปลกมีหักถล
จึงขาดแพงเหลือเกิน มิใช่ดกรเทพๆ เห็นว่าท
ธอทร ทาชื่อเอาในกรเทพๆได้กั ทาดเจ้าวิธม
ไกลจากเมืองเพชรนกร้อยเส้น เวลาเสด็จประทับอยู่
เช่นนี้ ของแพงใจหาย จึงวิ่งไปมอกลองของเขาแล้ว
เมื่อเสด็จกลับประทับสมณจันทร ลุกจึงจะหาของ
นดรปฐมาฝากได้กั ทักอนจันไปสมณจันเกี่ยว
หลัง จอดมแม่อย่าทาชื่อของฝากไปลอบ ที่โน้น
บริษภ สักดิหรือทาชื่อได้กั หันมือตอลก ของ
ต้องลำบาก วิตถ เป็นห่วง เป็นใจ ถึงลुकในเรื่องเช่นนี้
เลย .

ได้รับหนังสือพิมพ์ สอ สามฉบับมาฝากคนทอ
สามที่จอร์ไป หนังสือที่เกี่ยวกับกรรมันการเมื่อ
เดือนนี้ สำหรับพวกที่ฮอรับราชการหาตาม เสรีลชอไป
กัทอ่าน แต่อย่างดนทอแก้แล้ว ทาเรื่องธรรมะอัน
ได้กั เห็นใจได้กั ทรบ้านการเมื่อ มีแต่เรื่องย่ง
ใจทั้งนั้น ทาหนังสือก็มีแต่่าท ปลนกันที่โน้น
พากันที่นั้น หลอดกันไปลวกันมา ดนโน้นตา ดน
นี้เกิด แก่โน้น ยัยนี้ เบ็ลนนั้น บ่งกันอยู่เช่นนี้
ฟ้อทอทั่วประเทศกรมาทากันกันไม่วุ่ สักนบดหนบ่อน
ลันแต่แก้ดลได้มลันไปด้วยกิลล่ทั้งนั้น อ่านไป
ก็มิแต่เดีรองรำตาใจ มิใช่ใจเหมือนทางธรรม
แต่ทเป็นผู้ที่ฮอรับราชการอไม่อ่านก็ไม่ได้ ต้องอ่าน
เสมอ เพราะกำลังเป็นทอคือร่อในเรื่องย่งเช่นนั้น
ด้วย ทาไม่อ่านกัทำมทตามเขาไม่ลुक อย่างดนทอ

เรียกว่าตัวละครที่ปลดชว ไม่ต้องออกมากทำบท
 ทำฉากอีกแล้ว หนงอ่านดริวักทอ เพ็ญแต่ไร
 ใช่ว่าใหม่แม่ทามเท่านั้น อย่กับบ้านทาเดีรื่องเขียน
 ใจเล่นดีก่า เปนต้นเพาะปลักต้นไม้ดอกเล่น เช่น
 ต้นกุ่ม และกหลายอะไรเน่ลัน ยักต้นโน้น ดัด
 ต้นนี้ สดที่นั่น พวงที่นี้ ดุ๊กหล่เพ็ดดี ทักดีไม่
 ใดทำบทปลักลงานองนี้ หรือปรกบ ลือลิม ลักอะ
 ไรเล่นตามตวามพอใจคิดเหมือนกัน พอไปเปนทง
 ออกกำลังให้เส้นสายยืด เปนยาอาบอ้อมหะอ่าวดี
 แต่อย่าให้หักแวงจนเส้นสายยืดเกินไปก็มิได้ล หรือ
 อย่ก่อนเดินไปเวปีไม่จั้น ทำแต่ทอเปน "ร้างกลาง"
 อย่ก่อนพทอใจไรไร คือ ไม่ตั้งหนัก ไม่นย่อหนัก
 หนงคือรททไทยในลักมีมาก ว่างุดันดเลื่อ
 อ่านเล่นตามปลักน การอ่านหนงสืออ่านกลางดีก่อน
 หนอนเปนดี เพาะทำให้ใจสงบรูสมาธิในเวลานอนหลับ
 อ่านกลางวันมากหนักไม่สุด มีกะมันสิ่วษะ.

หนง

ขวงเรียนแล้ว ดวได้ธรรมะธรรมไมมาบท
 หนงว่านิสัยใจดวงจะเปนผู้ใหญ่จั้นมาก จวอสำนัก
 หนงเรียน เขียนอ่านอย่จี้เก็ลดู ธิปทาตามไรไรแจ่ม
 ทำลือปลักทาง สันรมจะไต้เปนเดีรื่องมือทาดีท้อไป ทง
 หนง สมัยนี้บ้านเมืองเทกักดิมจั้นเทกักที่แล้ว ดน
 ไ้งูท้อไปจะต้ออดตาย หนงจั้นรับลัก จวรับเร
 เรียนเสียเวลานี้ ถ้ามีว้อดอาดงอไวจหนอยมากเสีย
 แล้วเรียนไม่ได้เหมือนเด็ก เพาะตามจำทำรามไป
 และมีหนงอื่นงมากจั้น เวลาล่วไปหากที่หนง โมงหนง
 วันหนง อยบเรก่ล่วไปแก้ลวไปทชัวลมหยใจ เท
 อด จวอสำนัก ปฎิบัติเอาอดเอาใจ ดนท้อ ดนแม่แล
 ดนยาบ สไต้เปนดลลลิตทวไปท่นหนง ที่ไม่รับ
 ปฎิบัติธนองพระด้นเรื่อเวลานี้ ทักท่นล่วล่วไปแล้ว
 จะต้ออเรียใจที่จะหาใจกตปฎิบัติท่นไม่ได้อีก

เพื่อนฝูง ลมเย็น แลดูความสงบ รื่นไร้วรรเท่างิ
 งามๆ ย่อมหาได้ไม่ยากนัก ที่เรายังมีชีวิตอยู่ แต่
 พ่อแม่ แลเคยบ่มให้เกิดเกล้า มีได้หมัดเดียวอย่างละตาม
 เก่งนั้น หาใหม่ไม่ได้อีก วิชาของพ่อคนของพระคุณ
 หมั้นประมุขเอาออกเอาใจทวนเวียนบัดนี้ จิตไม่เสียที่
 เขาได้เกิดมาเป็นคน คงทำให้ใจไว้ให้ดี บวชเรียน
 แล้ว ไม่ช้าหลุดกันมากดังเท่าใจ แจ่มแจ้งดี.
 บอดเลื่อนด้วยว่าพี่ดีดั่ง

พี่ นรวิกรม

พ.ศ. ๒๔๗๑

อ้อ! จอห์นโมก้าในสวนดอกไม้
 ชาติ เมืองในนครกำขลุ่ยใหม่ กับขลุ่ยเพลง
 ดัลลิ่ง ทั้งขอจอบใจคนกระวีท้าวๆ กับ
 ดุจดล และแม่หาด. ที่ได้ขับเพลงสมิต
 สนม เปนกันเองราวกับญาติ สุดได้ตั้งใจที่จะ
 جوابแทนคุณท่าน เหล่านี้เสมอ:

ลูกพระจันทร์

๓๖. ถ้าพรหมเจ้าไประดมจันทร์ ช่วยขับ
 หมอคนรักเวียนใบแก้ว ซึ่งร้องจอบจวบในเปรม
 ชาติใช้ใจ กับไม้ถืออันเล็กสีเหลือง
 เลี่ยมขลุ่ยประดุจ ถ้าไม้เล็กเอาอันอื่น แต่อย่า
 ให้ให้ดูผิด ที่จะเอาไปถือได้เล่นเวลา
 เจ็บๆ อย่างนี้! หมอคนรักเวียน
 กับไม้ถือ

เท่านี้ จอห์นก็ เมื่อยเหงื่อตก

ตั้งแต่เกิดมา ยังไม่เคยเขียนจดหมายยี่สิบ
 เท่านี้เลย หัวแกมหวด พระจันทร์

หัวอกพ่อแม่

ของ ท. เลียงพิบูลย์

เด็กวัยรุ่นในยุคปัจจุบันนี้ ส่วนมากเห็นความกตัญญูทวดที่ต่อพ่อแม่ไม่สำคัญ น้อยนักที่จะรู้อะไรถึงจิตใจของพ่อแม่ ช้อนความรู้สึกในส่วนลึกซึ่งมีต่อเลือดเนื้อเชื้อไขของตัวได้มอบความรักและความตามใจลูก มีไม่น้อยที่ลูกเที่ยวเชิญพ่อแม่ เมื่อต้องการสิ่งใดก็จะเอาให้ได้ทุกอย่าง หากพ่อแม่ขัดใจก็โกรธ ทำกิริยาท่าทางกระพืดกระเพียด หน้างอ ทำกระแง้ากระงอต บางคนก็ใช้กิริยาตุ๋นพ่อแม่เหมือนทาส เพราะจะต้องการสิ่งใดก็จะให้พ่อแม่หามาให้ได้ทุกอย่าง ท่านได้พบเห็นลูกชนิดนี้แล้วก็ต้องเศร้าใจ ผู้ใหญ่สมัยก่อนยกมือท่วมหัวปลางอธิษฐานจิตว่า เกิดมาชาติใดฉันใดก็ขอย่าให้พบลูกชนิดนี้เลย ขอให้ห่างไกลออกไปร้อยโยชน์แสนโยชน์ ทำบุญกวรดน้ำคว่ำกลาขอย่ามาเกิดเป็นลูกเป็นเต้ากันเลย และพ่อแม่บางคนก็รักลูกจนหลง ถูกลูกตุ๋น กัก ๆ เงิน ๆ เพราะตามใจลูกจนเคยตัว เพราะเหตุที่ลูกพวกนี้ไม่ค่อยจะมีมากนัก นาน ๆ ก็เคยพบเคยเห็นสักครั้งหนึ่ง ทำให้คิดว่ามนุษย์เรานี้มีนิสัยแปลกแตกต่างกันไป เห็นพ่อแม่เป็นชชากมี แต่พวกนี้ไม่มีศรัทธาและไม่เจริญ ส่วนพวกที่เห็นพ่อแม่เป็นพระที่ควรยกย่องบูชาก็มี แต่พวกนี้จะมี ความเจริญรุ่งเรืองเพราะความกตัญญูทวดที่ แต่นี้ก็เห็นจะเป็นนอกคุณธรรมและคุณธรรมในอดีตที่ติดตามมาสนอง แต่สิ่งที่ข้าพเจ้าเคยเห็นในยุคนี้เป็นตัวอย่างมากรายซึ่งหนีไม่พ้นนอกคุณธรรมอันนี้

หากลูกคนใดตุ๋นพ่อแม่ คนสมัยก่อนมักกล่าวว่า ใช้พ่อแม่เหมือนทาสในเรื่องเบียดเบียนมาเป็นมาแต่ครั้งโบราณตลอดมาจนถึงยุคปัจจุบันนี้ ทั้งได้เห็นเองและผู้ใหญ่เล่าให้ฟัง คนที่ตุ๋นพ่อแม่ คนผู้นั้นหากมีลูกต่อไปก็จะถูกลูกตุ๋นซ้ำเช่นเดียวกัน หนีไม่พ้น

เมื่อพูดถึงความมกตัญญูแล้วข้าพเจ้าก็อดคิดถึงประวัติของท่านธมมวิทกโกหรือท่านเจ้าคุณพระยานรรัตนราชมานิตซึ่งข้าพเจ้าอยากจะยกท่านว่า “ยอดแห่งความมกตัญญู” ทำให้ข้าพเจ้านึกถึงจดหมายฉบับหนึ่ง แม้จะไม่ลงนามมากี่แต่เมื่อพิจารณาดูแล้วก็เห็นว่า ควรจะหยิบยกบางตอนขึ้นมาให้รู้ว่าพระคุณห้วงอกของพ่อแม่ นั้น คนในยุคนี้มักจะมองข้ามหัวไปไม่โยคีที่จะนำมาพิจารณาหาเหตุผล เรื่องนี้แม่ข้าพเจ้าเองเมื่ออ่านแล้วก็ไม่แน่ใจว่าท่านผู้เป็นเจ้าของเรื่องนี้เป็นหญิงหรือชาย ไม่กล้าเดาซ้ำชาดลงไป แต่ก็เห็นจะไม่สำคัญอะไร เพราะเราเพียงต้องการตัวอย่างผู้ที่หุตาสว่างขึ้นจากการหลงผิด คำว่าข้าพเจ้าต่อไปนี้โปรดอย่าเข้าใจว่าผู้เขียน ขอให้ทราบว่าเป็นคำแทนตัวผู้เป็นเจ้าของจดหมายหรือบันทึกฉบับหนึ่งในจำนวนมากมาย ตอนหนึ่งมีใจความว่า

ข้าพเจ้ารู้ตัวภายหลังเมื่อหุตาสว่างแล้วว่า เป็นคนที่มีความทะเยอทะยานที่ผิดทาง ความจริงเรากำลังศึกษาชั้นสูงของมหาวิทยาลัย แต่เพื่อนข้าพเจ้าส่วนมากพ่อแม่เขาส่งไปชุบตัวเมืองนอก จะมีความรู้ติดตัวมามากน้อยเพียงใดไม่ต้องพูดถึง เพราะบางคนก็ไม่ได้ติดอะไรกลับมาเลย บางคนก็ได้ปริญญาชั้นสูง แล้วแต่บุคคล ความประพฤติ และสติปัญญา แต่เมื่อกลับมาถึงเมืองไทยแล้วก็รู้สึกว่าจะแสดงตัวว่าสูงกว่าพวกเราเพราะได้ผ่านเมืองนอกมา สำหรับข้าพเจ้าเห็นพ่อแม่เขาส่งลูก ๆ ซึ่งเป็นเพื่อนไปหลายคน ตนเองก็เกิดอยากจะไปเมืองนอกกับเขาบ้าง จึงรบเร้าผู้ปกครองขอให้จัดส่งไปเรียนเมืองนอกเพื่อจะได้ชุบตัวเหมือนอย่างเพื่อน ๆ บ้าง ข้าพเจ้าได้พยายามอ้อนวอนพ่อแม่ขอให้จัดส่งข้าพเจ้าไปศึกษาต่างประเทศ โดยได้ติดต่อทางมหาวิทยาลัยต่างประเทศเตรียมไว้ก่อน ด้วยการแนะนำของเพื่อนที่เคยผ่านต่างประเทศมาแล้ว ความจริงฐานะทางบ้านข้าพเจ้าเมื่อทราบภายหลังก็ไม่ได้มีเงินทองมากนัก เพียงแต่พ่อแม่พอใช้ แต่ความทะเยอทะยาน ความอยาก มุ่งมั่นใจจะไปให้ได้มิได้พิจารณาความลำบากทางผู้ปกครองจะมีเพียงใดไม่เคยคิด และยั้งนึกอยู่เสมอว่าพ่อแม่เรามีเงินพอที่จะส่งให้ไปศึกษาต่อเมืองนอกได้ ความอยาก ความเห็นแก่ตัวตามอารมณ์เป็นใหญ่ เพราะพ่อแม่ตามใจจนเคยตัว จึงอยากหาทางไปชุบตัวให้เหมือนเพื่อน ไม่อยากให้น้อยหน้าเพื่อน คิดว่าเมื่อสำเร็จมาจากต่างประเทศแล้วรู้สึกว่ารุ่งโรจน์ เค้นไปไหนตัวคงสูงเด่นกว่า

ธรรมดาเพราะเขาคงเรียกว่า “ห้วนอก” ดูเป็นเรื่องของความรู้สึกอย่างคิดไปตาม
อารมณ์เหมือนเด็กไม่เตียงสาในเวลานั้น เอาอะไรก็จะเอาให้ได้อย่างใจ ไม่ยอมให้ขัดใจ
เพราะพ่อแม่รักและตามใจจนเคยตัวนิสัยเสีย จะพูดให้ถูกก็คิดว่าเวลานั้นเป็นโรคอยาก
ไปนอกชั้นสมอง เมื่อจบทางเมืองไทยแล้วข้าพเจ้าก็เกี่ยวเชิญขอเงินพ่อแม่ค่าเครื่องบิน
ค่าใช้จ่าย การกินอยู่ศึกษาในต่างประเทศ คิดแล้วเป็นเงินไม่น้อยต่อปี รู้สึกพ่อแม่เคย
ตามใจข้าพเจ้าก่อนแล้วคงไม่ขัด แรก ๆ ก็บอกว่าลูกเรียนจบในนี้ก็ดีพอแล้วอย่าไป
เรียนนอกเลย เรียนนอกไม่วิเศษมาทุกคนเมื่อไหร่ เรียนในนี้ดีกว่านอกถมไป นอก
จากจะเสียค่าใช้จ่ายแพงมากแล้ว พ่อแม่ก็ไม่อยากให้ลูกห่างไกลเพราะเราไม่เคยจาก
กันนาน ๆ พ่อแม่เป็นห่วงคิดถึงอยู่ ข้าพเจ้าก็เถียงว่า ลูกโตแล้วพ่อแม่ไม่ต้องห่วง ที่
ลูกของคนอื่น ๆ ทำไมพ่อแม่เขาจึงไม่ห่วง เขาไปกันได้ พ่อแม่เขาไม่เคยคิดอย่างพ่อแม่
เลย เขากลับสนับสนุนไม่เห็นเขาเป็นห่วง

แต่พ่อแม่ก็อ่อนน้อมจนอ่อนใจเพราะข้าพเจ้ายืนกรานตายตาเดียว คือจะไปให้
ได้ รู้ว่าพ่อแม่มีข้าพเจ้าเป็นลูกคนเดียว ถึงอย่างไรก็คงตามใจ แต่ที่สุดพ่อแม่เสียอ่อน
วอนลูกไม่ได้ก็รับปากว่า จะจัดการส่งข้าพเจ้าไปเรียนเมืองนอกตามที่ข้าพเจ้าต้องการ
อย่างไม่เต็มใจ

ในที่สุดข้าพเจ้าก็พอใจและมีความดีใจแล้ว เพราะได้มีโอกาสไปชุกตัวเมือง
นอกคราวนี้ ความดีใจของข้าพเจ้าทำให้พ่อแม่ต้องหน้าเศร้า ข้าพเจ้าก็คิดว่าพ่อแม่คง
เป็นห่วงลูกมากที่ต้องจากห่างไกลออกไปอยู่กันคนละทวีป และดีใจอย่างลึงโลด เตรียม
ตัวเดินทางตัดเสื้อผ้าไปใช้ เมื่อรู้ว่าจะได้ไปนอกโดยทุนของพ่อแม่ ไม่ให้หน้าหน้า
เพื่อนในคราวนี้ คิन्हันข้าพเจ้าไปในงานวันเกิดที่บ้านเพื่อนและบอกทางบ้านว่าคิन्हัน
ข้าพเจ้าจะกลับดีก็เพราะเพื่อน ๆ จะเอารถมารับและมาส่ง อย่าเป็นห่วงข้าพเจ้าเลย
และตั้งใจจะประกาศให้เพื่อน ๆ รู้ว่าข้าพเจ้าจะไปเรียนต่อเมืองนอก

แต่ความจริงคิन्हันข้าพเจ้าไม่สามารถจะอยู่ติดค้างที่บอกทางบ้านไว้ไม่ จึง
กลับแต่หัวค่ำ และมาถึงบ้านก็ปรากฏว่าพ่อแม่ไม่อยู่ ไม่ทราบที่ท่านไปไหน และคน
ในบ้านก็ไม่รู้ว่าข้าพเจ้ากลับมาแต่หัวค่ำ เหตุที่ข้าพเจ้ากลับแต่หัวค่ำคิन्हันก็เพราะ

แรก ๆ ก็สนุกสนานสนทนากับเพื่อน ๆ ทั้งตั้งใจจะไปบอกเพื่อน ๆ ว่าข้าพเจ้าจะไปเรียน
 ต่อต่างประเทศ คิดว่าตอนดึกเมื่อจะกลับบ้านค่อยบอกดีกว่า แต่ยังไม่ทันจะบอกก็มี
 เพื่อนคนหนึ่งพูดกันในหมู่เพื่อน ๆ ว่า “พวกนักเรียนทุนส่วนตัวความรู้ยังไม่ถึงขนาด
 ถือว่ามีเงินก็ส่งไป พ่อแม่อยู่ทางนี้ส่งเงินไปให้ลูกตามที่ลูกของตัวอ้างความจำเป็น
 อย่างโน้นอย่างนี้ พ่อแม่ไม่รู้ก็ส่งเงินไปให้เที่ยวเตร่เสียผู้เสียคน เอาเงินไปล้างผลาญ
 สบาย บางคนก็หาที่เรียนไม่ได้แล้วก็เอาแต่สนุกสนานทำให้เสียชื่อจนต้องถูกเนรเทศ
 กลับเมืองไทยเพราะประพฤติดัวเหลวเสียชื่อก็มีมารายตัวด้วยกัน พ่อแม่อยู่ทางนี้
 ไม่รู้จักจัดหาเงิน บางรายก็ต้องจำนองจำนำข้าวของที่ดินแทบหมดตัว หวังจะให้ลูกมี
 ความรู้หาเลี้ยงพ่อแม่เมื่อแก่ ส่งไปนึกว่าลูกกำลังเรียนดี ที่สุดกว่าจะรู้ว่าผิดหวังเมื่อ
 ทางการสั่งให้ส่งกลับประเทศ พ่อแม่ลมจับเมื่อรู้ว่าลูกเป็นก๊วยที่เมืองนอก ไว้ผมรุงรัง
 รู้ว่าไปทำเสียชื่อเสียงเมืองไทย รู้สึกว่าคนไปนอกเวลานี้ไม่ค่อยจะมีเกียรติเท่าที่คิดที่นึก
 นอกจากพวกเรียนดีสอบชิงทุนได้เพราะมีความรู้ที่อยู่แล้วและคนที่ไปทุนส่วนตัวที่ตั้งใจ
 เรียนจริง ๆ จัง ๆ เพราะเห็นนอกเห็นใจพ่อแม่ลงทุนเสียเงินเสียทองก็มาก แต่ก็มีไม่
 น้อยเพราะเอาตัวอย่างชั่วมาใช้ เสียคนง่าย” คำพูดของเพื่อนนั้นสกิดใจข้าพเจ้ามาก
 ฉะนั้นฉันนั้นข้าพเจ้าจึงกลับแต่หัวค้ำมานอนกระสับกระส่ายเพราะคิดมาก เลิกคิดจะบอก
 เพื่อน

จนรู้สึกว่พ่อแม่กลับมายังไม่ดีมากนัก ห้องนอนพ่อแม่ติดห้องข้าพเจ้า
 เสียงเปิดประตูเข้าห้องได้ยินเสียงพ่อแม่ถอนหายใจเหมือนทุกข์หนัก ข้าพเจ้าพยายาม
 สงบนิ่งฟังว่าท่านทั้งสองจะพูดอะไรถึงข้าพเจ้า ท่านคงนึกว่ายังไม่กลับ เพราะบอกว่า
 กลับดีแล้ว เสียงแม่ถอนหายใจแล้วพูดว่า

“แล้วนี้จะทำอย่างไร รับปากกับลูกว่าจะส่งไปเรียนเมืองนอก เงินก็ยังมีไม่
 พอ ถ้าลูกผิดหวังคงเสียใจมาก ทั้งที่รับปากไว้แล้ว ลูกกำลังดีอกดีใจที่จะได้ไปนอก
 ที่นาแถวรังสิตของเราเวลานี้จะขายเขาก็ให้ราคาต่ำมาก ไม่ขายก็ไม่รู้ว่าจะเอาเงินที่ไหน
 มาส่งลูก พรุ่งนี้เราลองไปหาสำนักชอขายที่ดิน หากยังกตราคาเราก็ต้องไปหาที่อื่นที่เขา
 รับซื้อหรือรับจำนองดูอีกแห่งหนึ่งคงจะได้เพิ่มราคาขึ้นบ้าง เพราะพวกนี้ถ้ารู้ว่าใครร้อน
 เงินก็มักจะกตราคาให้ต่ำ หากได้ราคาพอสมควรพอจะส่งลูกไปตั้งวดแรกพิกก็ต้องตกลง
 แล้วเราค่อยคิดกันใหม่”

ข้าพเจ้าไต่ยนกรูสึกหัวใจเต้นแรงวูบขึ้นมาเพราะไม่เคยรู้เรื่องนมาก่อนว่าจะทำให้พ่อแม่เดือดร้อนถึงเพียงนี้ น้าตาก็เริ่มไหลออกมาเป็นครั้งแรกที่ส่งสารพ่อแม่ แต่ต้องทนฟังต่อไป ก็ไต่ยนเสียงแม่พูดว่า “ถ้าไม่พอน้องก็จะเอาเครื่องเพชรเครื่องทองที่น้องมีอยู่เก็บไว้เอามาขาย ก็พอจะช่วยได้บ้าง แต่ถ้าของเราหมดไปแล้วลูกยังเรียนไม่จบไม่สำเร็จละ พี่จะทำอย่างไร” เสียงพ่อถอนหายใจรู้สึกว่าคุณคิดไม่ตลอดไปรังก แล้วตอบออกมาอย่างใช้ความคิดว่า “ถ้าไม่พอจริง ๆ พี่ก็เห็นจะต้องเอาบ้านหลังนี้พร้อมที่ดินไปจำนองที่ธนาคาร เพื่อแก้หน้าลูกจนกว่าจะเรียนจบ.....” ข้าพเจ้าไต่ยนเพียงเท่านั้นมันตันตันใจ อยากจะลุกขึ้นไปแล้วเข้าไปกราบท่านทั้งสอง แล้วพูดว่า “ลูกไม่ต้องการจะไปแล้วเมื่อพ่อแม่ของลูกเดือดร้อนถึงเพียงนี้ และลูกจะไม่ไปในเงินทุนของพ่อแม่อีกแล้ว ขอโทษให้ลูกด้วย ลูกไม่สามารถจะเห็นพ่อแม่เสียสละให้ลูกถึงเพียงนี้ ลูกยังไม่เคยรู้เลยว่าพ่อแม่คนไหนเขาจะเสียสละให้ลูก ตัวเองต้องเดือดร้อนอยู่นอกโดยไม่เคยยอมให้ลูกได้รับรู้” แต่ข้าพเจ้าก็ไม่ได้เปิดประตูห้องนอนออกมาบอกพ่อแม่ตามที่คิด นี้กว่าควรจะคิดทำให้ดีกว่านี้ จึงได้แต่เอาหมอนหนุนหัวทับหน้าเอามือรัดไว้ไม่ให้เสียงสะอื้นร้องให้ออกจากปากให้พ่อแม่ไต่ยน คินนั้นไม่สามารถจะชมความรู้สึกให้หลับได้เพราะจิตใจคิดฟุ้งซ่าน ย้อนหลังคิดถึงเมื่อครั้งยังเป็นนักเรียนกินนอนอยู่โรงเรียนชาวต่างประเทศและต่างศาสนา เขาก็สอนศาสนาของเขา เวลาเมื่ออยู่โรงเรียนเขาสอนให้ก่อนกินอาหารต้องนั่งก้มหน้าระลึกถึงคุณของพระเจ้า ซึ่งได้ทรงประทานอาหารเลี้ยงชีวิตตลอดมา แล้วก็จิมหน้าโดยใช้นิ้วแตะที่หน้าผากและไหล่ซ้ายขวา เราอยู่โรงเรียนเขาเราก็ต้องทำตามอย่างเขา แม้จะสนใจหรือไม่ก็ตาม

มาคินนั้นไต่ยนเสียงพ่อแม่พูดถึงเรื่องจะหาเงินส่งลูกไปเรียนนอก ตามคำร้องขอของลูกทำให้นึกขึ้นได้ว่าพ่อแม่บังเกิดเกล้าที่รักลูก ตามใจลูก จะเอาสิ่งใดก็ทำให้แม้ตัวจะลำบากก็เสียสละเพื่อลูก พ่อแม่นั้นคือพระเจ้าของลูกที่ได้ส่งเงินให้ค่าศึกษาเล่าเรียน จ่ายค่ากินอยู่หลับนอน ตลอดค่าเทอมแล้วเทอมอีก จนกว่าจะสำเร็จ ซึ่งเงินทองคำใช้จ่ายมาจากพ่อแม่ทั้งสิ้น พระเจ้าของลูกก็คือพ่อแม่ที่ควรแก่การเคารพบูชา ยิ่ง ลูกควรจะมีความกตัญญูกตเวทีและเห็นอกเห็นใจส่งสารพ่อแม่มากขึ้น คำพูดของพ่อแม่

เสียดแทงเข้าไปในดวงใจ ด้วยความรักและสงสารมากขึ้นจนไม่สามารถจะทนฟังพ่อแม่
ปรับทุกข์กันต่อไป ใช้หมอนใช้ผ้าห่มปิดหูปิดปากข่มความรู้สึก ไม่ให้เสียงสะท้อนออก
จากปาก คิณนั้นนอนหลับ ๆ ตื่น ๆ รู้สึกอ่อนเพลีย

เช้าวันนั้น ข้าพเจ้าลุกขึ้นเข้าห้องน้ำสายกว่าวันธรรมดาเพราะนอนหลับเอา
จวนรุ่งสว่างจึงตื่นสาย แล้วออกมากินข้าวเช้ากับท่านทั้งสอง ซึ่งกำลังรออยู่ ก็ถูกท่าน
ทักว่าเช้าวันนี้ทำไมหน้าตาซูบซีด หูตาแดง เมื่อคิณไปมีเรื่องกับเพื่อนมาหรือ กลับ
ตึกใหม่ลูก ข้าพเจ้าก็เพียงพูดค่อย ๆ เพราะใจยังสั่นสะอั่นอยู่ในอกไม่หายว่า “ไม่มี
เรื่องอะไรมากนัก มีเพื่อนเขาพูดว่านักเรียนทุนส่วนตัวที่ไปนอกส่วนมากไปผลาญเงิน
พ่อแม่แม่ ไม่เคยคิดถึงพ่อแม่เลย แล้วก็ไปทำชื่อเสียงเสีย บางคนก็ถูกส่งกลับ
เพราะประพฤติชั่ว สู้พวกสอบชิงทุนไม่ได้เพราะพวกนี้เขามีความรู้ดี เอาใจใส่ในการ
เรียนไม่เคยทำเสียชื่อเสียง” เสียงพ่อบอกว่า “ท่านนี้ก็ไม่ควรเสียชื่อเสียงใจต้อง
ร้องไห้ร้องไห้ทำไม เพราะคนไปทุนส่วนตัวที่ตึกก็มีมาก คนชั่วก็มี พ่อทราบว่าบางคน
ชั่วไปจากเมืองไทยแล้ว พ่อแม่ผู้ปกครองคิดว่าส่งไปเมืองนอกแล้วจะดีขึ้นบ้าง แต่กลับ
ไปถูกโรงเรียนไล่ออก กลับไปทำเสียชื่อเสียงถึงเมืองนอก ทำชื่อเสียงในเมืองไทยยังไม่พอ
ทำให้นักเรียนไทยที่ดีถูกชาวต่างประเทศมองดูพลอยมัวหมองไปด้วย” ข้าพเจ้าจึงบอก
ว่า ต่อไปนี้จะไม่รบกวนเงินพ่อแม่เรื่องไปนอก จะสมัครสอบชิงทุน มิฉะนั้นก็ไม่ไปดีกว่า
พ่อแม่มองดูข้าพเจ้าแล้วก็มองดูท่านทั้งสองท่านแล้วมองดูข้าพเจ้าอย่างสงสัยว่า
ทำไมข้าพเจ้าจึงเปลี่ยนใจง่ายและรวดเร็ว เพียงแต่ได้ฟังคำพูดของเพื่อน ๆ เท่านั้น
และท่านก็ไม่รู้ว่าข้าพเจ้าได้ยินคำพูดของท่านเมื่อคิณนั้น เพราะไม่บอกว่าได้ยินและพ่อแม่
ก็ไม่รู้

นับแต่วันนั้นมา ข้าพเจ้าก็พยายามใช้เวลาศึกษาเล่าเรียน ขยันดูหนังสือให้
มากขึ้นกว่าแต่ก่อนซึ่งเมื่อก่อนไม่ได้สนใจมากนัก พยายามเรียนรู้วิชาภาษาต่างประเทศ
และพยายามทุกอย่างที่เกี่ยวกับวิชาความรู้ในแขนงที่ข้าพเจ้ารัก ทำให้พ่อแม่รู้สึกพอใจ
และรักเอ็นดูข้าพเจ้ามากขึ้น ที่สุดบิต่อมาก็มีสอบชิงทุนหลายทุน ที่สุดข้าพเจ้าก็สอบชิง
ทุนได้ทุนที่ดี การไปนอกก็ออกค่าใช้จ่ายทั้งหมดไม่มียกเว้นตลอดทั้งค่าใช้จ่ายส่วนตัว

ประจำเดือนได้สูงเพราะสอบได้ลำดับดีและดีกว่าคนอื่น ๆ ทั้งไม่มีข้อผูกมัดใด ๆ เพราะเป็นทุนต่างประเทศ ปัญหาเรื่องเรียนต่อต่างประเทศโดยลำแข้งของข้าพเจ้าก็สำเร็จเป็นความจริงขึ้น ทำให้พ่อแม่มีความยินดีกับข้าพเจ้ามาก แม่ตั้งใจให้น้ำตาไหล ข้าพเจ้าได้ทุนที่ตีจึงมีเงินเหลือใช้ส่วนตัว อยู่เมืองนอกพยายามประหยัดใช้มีเงินเหลือส่งมาให้พ่อแม่ทางบ้านแทนที่พ่อแม่จะส่งให้ข้าพเจ้า จวบจนข้าพเจ้าสำเร็จการศึกษาได้ปริญญาแล้ว ข้าพเจ้าคิดถึงบ้านคิดถึงพ่อแม่ คิดถึงเพื่อนฝูง ที่อดทนก็เพื่อเรียนให้สำเร็จ เมื่อรู้ว่าจะได้กลับบ้านก็ยิ่งคิดถึงบ้านมากขึ้นอยากจะให้ถึงบ้านเร็ว ๆ แต่แล้วเวลาเดินทางกลับบ้านเกิดเมืองนอนก็มาถึง ข้าพเจ้าขึ้นอยู่บนเครื่องบินเหมือนตนเองอยู่บนสวรรค์ที่จะได้เห็นหน้าพ่อแม่ที่รักใจจะขาด แม้เครื่องบินจะเร็วเพียงใดแต่ก็ยังช้ากว่าคนใจเร็วอย่างข้าพเจ้า ไม่ช้าเรือบินก็ข้ามทะเลเข้ามาในเขตไทย ข้าพเจ้าดีใจและตื่นเต้นเมื่อได้มองลงมาเห็นวัดวาทารามโบสถ์เหลืองอร่ามด้วยสีทอง เป็นเครื่องหมายของพระพุทธศาสนา ข้าพเจ้าระงับความตื่นเต้นไว้ไม่อยู่ เพราะในไม่ช้าข้าพเจ้าก็จะเห็นได้หน้าพ่อแม่ญาติพี่น้อง นึกว่าสภาพคงจะแวดล้อมข้าพเจ้าด้วยความดีใจ เรือบินกำลังจะบินเข้าในเขตของจังหวัดพระนครแล้ว ใจข้าพเจ้ายิ่งเต้นตึกตักเพราะตื่นเต้น เมื่อเข้าเขตพระนครก็เห็นรถยนต์วิ่งขวักไขว่ไปมาบนท้องถนน เมื่อเครื่องถลาลงสนามเข้าจอดตรงลานบิน เมื่อผู้โดยสารกำลังเดินลงจากเครื่องบินข้าพเจ้าติดตามลงมาเป็นคนที่สาม แล้วสายตามองดูพ่อแม่ เมื่อผ่านศุลกากรและด่านตรวจคนเข้าเมืองแล้ว ข้าพเจ้ารีบออกมาเหมือนแทบจะวิ่ง แม้จะหอบเข้าของพระรุ้งพระรังก็ไม่สนใจใครจะมองในแง่ใด ตาสายหาหน้าพ่อแม่ผู้บังเกิดเกล้าที่รักทั้งสอง ข้าพเจ้าเห็นคนมากมายเดินขวักไขว่ที่สถานีดอนเมือง ข้าพเจ้าสายตาจ้องดูทางซ้ายทางขวารู้อีกตาพรวดไปหมด พ่อคือข้าพเจ้า มองเห็นผู้บังเกิดเกล้าสายตามองหาข้าพเจ้าเหมือนกัน เห็นจะเป็นเพราะข้าพเจ้าหอบของพระรุ้งพระรัง พ่อแม่จึงจำข้าพเจ้าไม่ได้ ข้าพเจ้าดีใจตะโกนร้องเรียกไปเสียงดังไม่สนใจใครหมดอายว่า พ่อจ๋าแม่จ๋า แล้วข้าพเจ้าก็โผล่เข้าไปกอดสะเอวท่านทั้งสองไว้แล้ว ก็ซบหน้าน้ำตาไหลด้วยความปลื้มปีติ ได้เห็นหน้าพ่อแม่อีกครั้งหนึ่ง หลังจากที่ได้จากกันหลายปี พ่อแม่ก็น้ำตาไหลออกมาเช่นเดียวกัน ข้าพเจ้าพูดได้เพียงว่า “เมื่อคืน

ลูกนอนไม่หลับเพราะรู้ว่าวันนี้จะได้พบพ่อพบแม่” เสียงแม่ก็ตอบอย่างกระเส้าทางหน้าต่างที่ปิดไว้ เมื่อคืนพอกับแม่ก็นอนไม่หลับเหมือนกันเพราะคิดว่าวันนี้คงจะต้องมาพบลูกเช่นเดียวกัน เรามัวดีใจที่ได้พบกันจนเพลิน แม่จึงเตือนว่า เรากลับไปบ้านกันเถิดแม่ได้แกงเขียวหวานไก่ไว้ให้ลูกแล้วตามที่ลูกได้เขียนจดหมายมาบอกว่าอยากกิน ความดีใจทำให้ข้าพเจ้าล้มกรรมนิยามไทยไป ข้าพเจ้ากราบที่อกท่านทั้งสองด้วยความรักและเคารพฝังอยู่ในความกตัญญูทเวทิต เพราะนึกถึงน้ำใจของท่านที่เคยคิดว่าจะยอมเสียสละได้ทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อลูกซึ่งใจ ซึ่งข้าพเจ้าฝังใจอย่างไม่รู้ลืม และคำพูดประโยคหนึ่งของคุณพ่อที่ทำให้ข้าพเจ้าไม่สามารถจะกลั้นน้ำตาไว้ได้ว่า “ลูกรัก ลูกได้สร้างตัวเองด้วยความสามารถของลูก โดยพ่อและแม่ไม่ต้องเดือดร้อนอะไร พ่อและแม่ปลื้มใจมาก” ข้าพเจ้าจำคั่นก่อนที่จะเดินทางไปนอกได้ดี ข้าพเจ้าขอเขียนมาเป็นตัวอย่างของความกตัญญูที่เปลี่ยนใจข้าพเจ้าในปัจจุบัน เพราะเห็นใจในความรักลูก เห็นอกของพ่อแม่มาอภินันทนาการแก่ท่านเรื่องหนึ่งที่เกิดขึ้นแก่ชีวิตของข้าพเจ้ามาแล้ว

ผู้เรียบเรียงเขียนข้อความบันทึกนี้ไม่กล้าจะสันนิษฐานว่า ท่านผู้จะเป็นสุภาพบุรุษหรือสุภาพสตรี เพราะท่านผู้บันทึกใช้คำพูดกลาง ๆ ไม่ได้บอกและลงชื่อมาด้วย จะหญิงหรือชายขอท่านผู้อ่านผู้ฟังจงพิจารณาตนเอง แต่เรื่องของท่านผู้บันทึกก่อให้เกิดความกตัญญูทเวทิตขึ้นมา จึงเกิดเป็นศรัทธาคลงแก่ตนเองเป็นตัวอย่าง ฉะนั้นผู้เขียนคิดว่าการก่อเกิดอารมณ์ขึ้นทางจิตใจเพราะได้ยินได้ฟัง ได้อ่าน ได้รู้ ได้เห็นสิ่งเหล่านั้นย่อมจะมีทั้งดีและไม่ดีได้เช่นเดียวกัน หากท่านจะป้องกันไว้ก่อนโดยฝึกจิตใจเป็นผู้โกรธยาก ไม่เห็นแก่ตัว เป็นคนอารมณ์เย็น แม้เราจะได้ยินสิ่งไม่ดี แสลงหุจิตใจตั้งอยู่กลาง ๆ ก็จะได้มีเวลาใช้สติปัญญาสมองพิจารณาสิ่งใดดีสิ่งใดชั่ว และปฏิบัติในสิ่งที่ดี จะเป็นตัวอย่างผู้ปฏิบัติดีอย่างน่าเคารพนับถือบูชาตลอดไป.

สวัสดิ์

ศาสนากับพระสงฆ์

ชาติไทยกับพุทธศาสนาไม่สามารถแยกได้มาแต่ครั้งโบราณดึกดำบรรพ์ เพราะสมัยโบราณเราเชื่อว่าพุทธศาสนามีหลักธรรมอันล้ำเลิศ สามารถทำให้มนุษย์เราได้ศึกษาพระธรรมคำสอนขององค์พระพุทธเจ้า สอนให้เราละความชั่วสร้างความดี ให้กำจัดกิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมอง ต้นเหตุแห่งความทุกข์ เว้นความโลภ ความโกรธ ความหลง ใช้ศีล สมาธิ ปัญญา ใช้จิตเป็นพลังกำจัดกิเลสให้ดับสิ้นลงแล้ว จิตก็จะสะอาดเพราะไม่มีความโลภ ความโกรธ ความหลง ไม่มีอิจฉาพยาบาท จิตว่างจากความชั่วของกิเลส ทำให้ใจบริสุทธิ์สงบเป็นความสุขกว่าความสุขใด ๆ ในโลกมนุษย์

เมื่อได้พูดถึงศาสนา เรามีหลักพระรัตนตรัยคือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ก็คือพระรัตนตรัย นับแต่ครั้งปู่ ย่า ตา ยาย ของเราก็ได้เคยรู้เคยเห็นผู้ใหญ่สมัยก่อนตื่นแต่ดึกให้หัวพระแล้วสวดมนต์ สวดจบแล้วก็กราบพระ เข้าใส่บาตร วันโกนวันพระก็ไปฟังเทศน์ฟังธรรมในวัดที่อยู่ใกล้บ้าน คนเฒ่าคนแก่ก็ให้ลูกหลานจงไปฟังธรรม ถือศีล ผู้เฒ่าบางคนก็ยังอุทิศส่ำห่อไม้ห้ายันกายไปฟังธรรม และยามเข้าพรรษาก็ค้างแรมที่วัดถือนศีล ๘ ตลอดไตรมาส ทั้งชักจูงลูกหลานให้เข้าหาธรรมแต่เด็ก ๆ ให้เกิดมีจิตใจเลื่อมใสศรัทธา

เมื่อถึงเทศกาลก็ไปร่วมทำบุญกันที่วัด ไม่ว่าจะหนุ่มสาวเด็กผู้ใหญ่หญิงชายต่างมีจิตใจเลื่อมใสรับศีลจากพระสงฆ์ส่วนมากเป็นสมภาร มารักษาปฏิบัติในศีล ๕ ฉะนั้นจึงคิดว่าวัดอยู่ได้เพราะชาวบ้านและชาวบ้านอยู่ได้เพราะวัด เป็นที่ประชุมฟังธรรมศึกษาปฏิบัติรักษาศีลในสมัยก่อน ฉะนั้นศาสนาพุทธกับชาติไทยจึงแยกกันไม่ได้ประเทศไทยจึงมีวัดวาอารามแทบทุกตำบลหมู่บ้าน มีมากมายนับแต่ครั้งโบราณถึงยุคปัจจุบันนี้ หากเราได้มีโอกาสท่องเที่ยวไปในต่างจังหวัด ก็จะรู้ว่าพุทธศาสนาได้เจริญในประเทศไทยรุ่งเรืองเพียงใด เราจะได้เห็นได้รู้เมื่อเราได้ท่องเที่ยวไปตามโบราณ

สถานที่ต่าง ๆ มากมาย ไปพิจารณาสิ่งสลักหักพัง วัดร้างเก่าแก่ทางต่างจังหวัด มีมากมายแทบทั่วทุกภาคเช่นจังหวัดสุโขทัยหรือกรุงศรีอยุธยาเป็นต้น แสดงถึงการสร้างวัดสร้างพระในสมัยโบราณนั้นสร้างใหญ่โต มีอาณาเขตกว้างขวาง แม้ในป่าดงพงพีก็ยังมีวัดร้าง เห็นซากสลักหักพัง บางแห่งก็เป็นศิลาแลง พิจารณาจะเห็นได้ว่าคนโบราณได้สร้างด้วยความเลื่อมใสศรัทธา จะเห็นได้ที่เป็นบริเวณโบสถ์หรือวิหาร แต่ละแห่งมีรากฐานใหญ่โตเพียงโต ความสวยงามวิจิตรพิสดารเมื่อสมัยรุ่งเรืองยังเหลือซากสลักหักพังให้เราได้เห็นให้เราได้รู้ ก็เพราะเหตุคนสมัยก่อนเขาถือเป็นประเพณีไม่มีใครแตะต้องของวัด เขาถือว่าบาป ฉะนั้นคนสมัยก่อนเมื่อเดินผ่านวัดมีทรายวัดติดตามเท้า (เพราะสมัยก่อนยังไม่นิยมใส่รองเท้า) เมื่อจะออกนอกเขตวัดเขาจะบดทรายที่ติดตามเท้าออกให้หมด ไม่ยอมให้ทรายวัดออกนอกเขต เมื่อถึงบ้านก็จะต้องล้างเท้าให้สะอาดก่อนจึงขึ้นบ้าน ฉะนั้นของวัดคนสมัยก่อนถือเป็นของศักดิ์สิทธิ์ เป็นของร้อนถ้าติดไปบ้านก็ไม่มีความสุขความเจริญ ไม่มีใครแตะต้องจึงมีเหลือไว้เป็นอนุสรณ์ให้คนรุ่นหลังได้ดูได้เห็นได้พิจารณา เมื่อสี่ห้าสิบปีก่อนยังมีพระพุทธรูปปางต่าง ๆ ในวัดร้างไม่มีผู้แตะต้องลักเอาไป นอกจากไปกราบไหว้เคารพบูชา ต่อมาคนใจบาปมากขึ้นเกิดทำลายสถานที่เคารพบูชา ทางกรมต้องออกกฎหมายควบคุมโบราณวัตถุ ห้ามทำลาย เพื่อสงวนไว้ให้อนุชนรุ่นหลังจะได้รู้ได้เห็น เพราะมนุษย์ใจบาปหยาบเข้าในปัจจุบันนี้มากขึ้น มนุษย์จิตใจต่ำชาติศีลธรรมเห็นแต่ได้ แม้แต่พระพุทธรูปที่เคารพบูชาของชาวพุทธและชาวไทย ก็ยังตัดเศียรทำลายจิตใจของคนไทยทั้งชาติเพื่อแลกกับเงินเล็ก ๆ น้อย ๆ ไม่คุ้มค่าที่ถูกสาปแช่ง คิดแล้วก็อนาถใจ เวลานี้มนุษย์จิตใจบาปมีมากขึ้นทุกวัน มีลักษณะโหดร้ายซึ่งลักษณะสมบัติของทางพุทธศาสนามีได้กลัวบาปกลัวกรรมตามสนอง นอกจากนั้นยังมีสงฆ์บางองค์ประพฤติตนทำให้ศาสนาเศร้าหมอง ได้มีบางท่านพูดถึงศาสนาในยุคปัจจุบันนี้ว่า ท่านเป็นผู้ถือพุทธศาสนาและเคารพพระพุทธรูปพระธรรมเป็นที่สูงสุด ส่วนพระสงฆ์บางองค์ท่านปฏิบัติตนไม่น่าเคารพนับถือ ทำให้ความศรัทธาเลื่อมใสเลียดความเคารพนับถือพระสงฆ์ทั่วไป ข้าพเจ้าเคยพูดว่าเป็นธรรมดาพระสงฆ์ก็คือบุคคลธรรมดา เพียงแต่ปลงผมโกนหัวทำพิธีนุ่งห่มผ้าเหลืองซึ่งเป็นเครื่องหมายว่าเป็น

กาสาวพัสตร์ เราก็กกราบไหว้ท่านเพราะท่านก็เป็นหนึ่งในสามของไตรรัตน์ สงฆ์บางองค์ก็^{๘๗}เป็นมนุษย์ปุถุชนที่ยังมีกิเลสหนา แต่สงฆ์ส่วนมากท่านบวชเพื่อดับกิเลส กำจัดความโลภความโกรธความหลง ศึกษาหลักธรรมเพื่อนำไปเผยแผ่ให้รู้บุญบาปชั่วดีให้ผู้ที่ยังไม่รู้ แต่บางองค์ท่านบวชเพื่อสร้างกิเลสประพฤตินให้เสื่อมเสียก็ต้องมีบ้างเป็นธรรมดาของคนหมู่^{๘๘}มาก จะดีทั้งหมดนั้นหาไม่ได้ แต่เรามีสติปัญญาที่ต้องพิจารณาดูว่า องค์ไหนควรแก่การเคารพกราบไหว้เพราะท่านปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ อย่าไปเหมาเสียทั้งหมดก็เสียความเป็นธรรม องค์ที่ท่านปฏิบัติดีปฏิบัติชอบก็จะพลอยรับความมัวหมองไปด้วย

ข้าพเจ้าเคยบอกให้ท่านเหล่านั้นฟังว่าเคยบวชเณรเป็นสงฆ์มาหลายองค์แล้วที่กำลังศึกษาเล่าเรียนอยู่ในปัจจุบันก็ยังมี ที่ขอลาสิกขาออกไปเป็นครูบาอาจารย์หาเลี้ยงพ่อแม่มีครอบครัวก็มี ไม่เคยพบท่านปฏิบัติตนเป็นที่เสื่อมเสียในเวลาเป็นสงฆ์เลยล้วนแต่ปฏิบัติตนอยู่ในขอบเขตของศีลวินัยและได้ศึกษาเล่าเรียนในทางธรรม เพื่อนำมาใช้ประโยชน์เผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ส่วนรวมต่อไป นี่ข้าพเจ้าเคยบวชให้เณรเป็นพระที่ตีมาแล้ว

ท่านที่พูดว่าขอเคารพนับถือบูชาพระพุทธกับพระธรรมเท่านั้น ส่วนพระสงฆ์นั้นมีความเลื่อมใสน้อยมาก ขอให้พิจารณาด้วยปัญญาอย่าเอาแต่อารมณ์ คิดเสียใหม่เคยมีสุภาพสตรีมาหาข้าพเจ้าผู้หนึ่ง เมื่อสนทนากันแล้วบอกว่าครั้งแรกชอบไปทำบุญที่วัดและได้รู้จักกับพระองค์หนึ่ง ท่านพูดว่า “อาตมานี้ไม่ได้ตั้งใจจะอยู่ในผ้าเหลืองจนตายหลอกนะ หากใครรับเลี้ยงอาตมาได้ก็จะสึกออกไปอยู่ด้วย” สตรีผู้นั้นท่านเป็นหม้ายแต่ก็เป็นผู้ทึ่งคนผู้หนึ่ง ได้มาแล้วและยังแสดงกิริยารังเกียจได้บอกว่า “นับแต่^{๘๙}นั้นมาความเลื่อมใสในพระสงฆ์ก็น้อยลง”

ข้าพเจ้าก็บอกกับสตรีผู้นั้นว่า “นั่นไม่ใช่สงฆ์ เราเห็นแต่นุ่งเหลืองห่มเหลืองปลอมแปลงแต่ภายนอกจิตใจแฝงไปด้วยกิเลสตัณหา อย่าเพิ่งไปโทษพระสงฆ์ทั่วไปว่าเหมือนกัน จงเลือกเคารพบูชาแต่สงฆ์ที่ท่านปฏิบัติตนสะอาดทั้งภายนอกและภายในยังมีมาก เราไปพบพระที่เสื่อมทรามก็ไปท้อใจเสียก่อน โลกนี้ย่อมมีทั้งของดีของเลวเป็นธรรมดา ถ้าเมืองไทยเรามีแต่พระสงฆ์ที่เลว ศาสนาก็คงไม่ได้อยู่ถึงปัจจุบันนี้ สมัยก่อน

หากสงฆ์ถูกกล่าวหาอาบัติเป็นปาราชิก ได้ความจริงก็จะถูกจับสึกแล้วสึกหน้าเป็นเครื่องหมาย จะบวชอีกไม่ได้ตลอดชีวิต ฉะนั้นพระพุทธเจ้าท่านตรัสรู้ พระธรรมคำสั่งสอน พระสงฆ์ท่านศึกษาเรียนรู้ เพื่อเผยแผ่พระศาสนาให้ถาวรต่อไป ฉะนั้นเราจะขาดสิ่งหนึ่งสิ่งใดไม่ครบองค์ ๓ ไม่ได้ ขอให้คิดว่าสงฆ์ที่ดั้นด้นท่านมุ่งหวังแต่จะศึกษาธรรม และได้นำไปเผยแผ่แก่ประชาชนที่ยังไม่รู้ในการปฏิบัติเพื่อพ้นทุกข์ เพื่อสืบพระศาสนา ต่อๆ กันไปในเรื่องพระสงฆ์ปฏิบัติตนให้เป็นที่เสื่อมเสียในทางศาสนานั่นก็มีเป็นธรรมดา ข้าพเจ้าได้รับบันทึกจากผู้รู้เห็นยังไม่ได้เขียน ก็มีแต่ข้าพเจ้าคิดว่าสงฆ์ที่ดีมีมาก และพระที่ทำความเสื่อมเสียที่ข้าพเจ้าได้ไปพบด้วยตนเองกับเพื่อนก็มีเช่น

เมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๔ ข้าพเจ้ากับพวกเพื่อน ๆ ไปทางภาคอีสาน วันนั้นจำได้ว่า พวกเราได้แวะไปเที่ยวในงานช่างที่จังหวัดสุรินทร์ ได้เห็นพวกทัศนากร ทั้งไทยและต่างประเทศไปจากกรุงเทพฯ มากมาย เมื่อเข้าไปในเขตสนามรอบนอกก็ มองเห็นรถทัศนากรบางคนมีพระยืนอยู่บนหลังการรถเป็นกลุ่ม ๆ มีทั้งหลวงพี่หลวงนำ หลวงลุงชะเง้อมองดูช่างอยู่ภายนอกสนาม เห็นมีชาวต่างประเทศยกกล้องขึ้นถ่ายรูปไว้ ข้าพเจ้าก็ไม่ทราบเจตนาของผู้ถ่ายจะร้ายหรือดีแต่ก็ทำให้เราไม่สบายใจ

คราวนั้นเราแวะหลายแห่ง สิ่งที่มองเห็นเศร้าใจมากชิ้นก็คือ ได้เห็นผู้มุ่ง เหลืองห่มเหลืองโกนหัวโกนคิ้ว ถ้าจะพูดทางพระก็มีทั้งหลวงพี่หลวงอาหลวงนำ ท่าน เหล่านั้นก็สพายกล้องถ่ายรูปคนละกล้องเป็นกลุ่ม ทำกิริยาท่าทางคล้ายจะเป็นช่างภาพ ผู้ชำนาญ ทั้งยังขอร้องให้สุภาพสตรีหรือสีกาสาว ๆ แต่งตัวทันสมัย เข้าใจว่าจะร่วม เดินทางไปด้วยกัน ให้เป็นหุ่นประกอบกับทิวทัศน์เพื่อหามุมฉากงาม ๆ แล้วท่านก็ตั้ง กล้องให้สีกาแสดงท่าหรือวางท่า ตาก็มองกล้อง มือก็โบกไปมาให้ชิดซ้ายชิดขวาเพื่อจะ ได้ทิวทัศน์ที่สวยงาม แล้วหมู่หลวงพี่หลวงอาหลวงนำ (ข้าพเจ้าไม่ทราบว่าท่านอยู่วัด เดียวกันหรือคนละวัด) ด้วยกิริยาท่าทางกล้องแล้วว่องไวไม่มีกิริยาสำรวมที่พระสงฆ์ ควรจะมีติดอยู่เลย ทำตัวคล้ายกับนักข่าวตากล้องหนังสือพิมพ์ ที่ก้มทงเงย เปลี่ยน ท่าโน้นท่านถ่ายรูปสีกา คนละแซ็กสองแซ็กในท่าต่าง ๆ ไม่สนใจใครจะมองดูคิดในแง่ ไหน พวกเราสืบกว่าคนมองดูแล้วต่างก็นึกละอายแทน เพราะเราก็ออยู่ในพุทธศาสนา

นึกสังเวชในใจ ยิ่งเห็นชาวต่างประเทศที่มาทัศนารอบถ่ายรูปพระกำลังตั้งท่าตั้งทาง
 อย่างไม่น่าจะเป็นสงฆ์ ความเศร้าใจก็เกิดขึ้นมา และคิดเป็นห่วงว่าชาวต่างชาติเขาถ่าย
 รูปไปนั้นไม่ทราบว่าเขาจะนำภาพนั้นไปทำอะไร ยิ่งนึกก็มองไม่เห็นความดีมีแต่ความ
 เสียหาย เพียงจะมากหรือน้อยเพียงใดเท่านั้น หากฝรั่งเขานำรูปไปลงในหนังสือพิมพ์
 เมืองนอกที่เราไม่ได้รู้ไม่ได้เห็นไม่ได้อ่านก็ไม่มีใครแก้ไขหา ทำให้ผู้ไม่รู้ได้อ่านก็เข้าใจ
 ไปในทางไม่ดี ก็จะนำความเสื่อมเสียมาสู่ส่วนรวมของผู้ถือพุทธศาสนาในเมืองไทย และ
 สู่พระที่ท่านปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ สรรวมกายวาจาใจอยู่ในขอบเขตศีลวินัย ๒๒๗ ข้อก็จะ
 พลอยมัวมองไปด้วย เรามองดูทั้งอุจาดตาและเศร้าสลดใจ ที่ข้าพเจ้าพูดมานี้ก็พูดใน
 ฐานะของชาวพุทธคนหนึ่ง จิตใจเป็นกลางไม่ยากให้ส่วนรวมเสียหายเพราะคนหมู่น้อย
 เป็นเสียหนาม พวกเราก็ไม่เคยรู้จักพระสงฆ์ผู้มีศีลวิบัติเหล่านั้นว่าท่านอยู่วัดไหนที่ใด
 แต่เมื่อเห็นการปฏิบัติของสงฆ์ส่วนน้อยได้กระทบกระเทือนจิตใจผู้ถือพุทธศาสนา ทั้ง
 เกิดสังเวชแก่ผู้เห็นทั่วไปก็บันทึกไว้ เพื่อเตือนท่านว่าไม่ควรประพฤตินั้นเที่ยวซอกแซก
 ปฏิบัติสิ่งที่ผู้เห็นแล้วเกิดสังเวช ความจริงคนส่วนมากเมื่อเห็นแล้วก็เศร้าใจแล้วก็ผ่านไป
 เพราะคิดว่าชั่วชั่ว ดีชั่วสงฆ์ ไปว่าท่านไม่ได้เพราะท่านเป็นสงฆ์ ท่านจะตกนรกหรือ
 ขึ้นสวรรค์ก็ตัวของท่านเอง เราไม่ได้ไปขึ้นสวรรค์หรือตกนรกกับท่านด้วย ถ้าทุกคนคิด
 แบบนี้ความเสียหายทางส่วนรวมก็จะกว้างออกไป เพราะปล่อยให้ทำไม่ทั้ท้วง พวก
 อาศัยพระศาสนาหากินจะมากขึ้นควรช่วยกันรักษา

ศาสนาพุทธในประเทศไทยในปัจจุบันนี้ เป็นที่ยกย่องของชาวต่างประเทศชั้น
 บัญญาชนสนใจกันมาก ว่าเป็นศาสนาที่ค้นคว้ามาจากธรรมชาติอันลึกลับ เป็นศาสนา
 ที่สอนคนให้หลุดพ้นจากทุกข์ด้วยใช้พลังปัญญา พลังจิตกำจัดความโลภ โกรธ หลง
 ทั้งรูปรสกลิ่นเสียง ดับให้สิ้นซาก ได้ละสังขารกิเลสตัณหาให้ยึดมั่นว่าสังขารร่างกาย
 เป็นตัวเป็นตน ก็จะเหลือแต่ความบริสุทธิ์สะอาดทางใจ ความสุขด้วยจิตใจสงบก็จะเกิดขึ้น
 ฉะนั้นในปัจจุบันนี้ชาวต่างประเทศหันมาสนใจในพระพุทธศาสนา และได้เข้ามาขอบวช
 เป็นพระภิกษุสงฆ์ไทยมีมากขึ้น ข้าพเจ้าเคยเดินทางไปวัดหนองป่าพง อำเภอวารินทร-
 ชำรพ ได้พบหลวงพ่อบุชา สุภทฺโท ท่านสอนทางปฏิบัติอยู่วัดกลางป่า ก็ได้เห็นพระฝรั่ง

ชาวต่างประเทศได้อ่านอาหารสำรวมอยู่ในวัดท่าน ได้ทราบว่าเวลานี้มีเพิ่มขึ้นหลายองค์ หลวงพ่อท่านปฏิบัติก็ปฏิบัติชอบ วัดอยู่ห่างไกลในป่าในดงก็ยังมีผู้อุตสาหะเข้าไปฝากกาย ศีลธรรม เมื่อนึกถึงพระผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบก็เกิดความปีติยินดีเลื่อมใส กราบไหว้ ถวายจิตใจเคารพบูชา แต่เมื่อเห็นพระปฏิบัติตนไม่อยู่ในขอบเขตศีลธรรม เพียงแต่มี เครื่องหมายนุ่งห่มผ้ากาสาวพัสตร์ปฏิบัติแต่ภายนอกภายในยังหนาไปด้วยกิเลสกำตันทหา เกิดความเศร้าใจเพราะท่านไม่ได้บวชใจมาก่อน สำนักท่านอาจารย์ชา สุภทฺโท เมื่อมีผู้ ไปขอบวชท่านจะไม่ยอมบวชให้ทันที เพียงแต่ให้ โคนผมนุ่งขาวห่มขาวอยู่ในวัดพวก เปรียบบวชก่อนหลายเดือน ท่านให้ใช้เวลาศึกษาเล่าเรียนให้รู้ถึงหลักธรรม เราบวช เพื่ออะไรจนกว่าจะศึกษาบวชใจให้รู้เสียก่อน แล้วท่านจะบวชกายให้ภายหลัง ส่วนมาก ในยุคนี้บวชแต่ตัวจิตใจไม่ได้บวช จึงมาทำตนและทะเลอยู่นอกวัดในที่ประชุมชน หากอยู่ใน วัดท่านจะปฏิบัติอย่างไรก็ไม่มีใครรู้ เราเห็นแล้วต่างก็พากันสลดใจ ถ้าเราคิดว่า แต่เพียง ใครชั่วก็ตัวใคร ใครดีก็ตัวใคร ตัวใครตัวมัน แต่เสียหายพระศาสนาส่วนรวม

เมื่อพวกเรากลับมาถึงกรุงเทพฯ ก็ยังอดพูดถึงเรื่องนี้ไม่ได้ บางท่านก็บอกว่า เรื่องอย่างนี้ควรเขียนขึ้นเพื่อประโยชน์ส่วนรวม เพื่อป้องกันพระสงฆ์ที่ท่านตั้งใจปฏิบัติดี ไม่รู้ไม่เห็นจะพลอยมัวหมองไปด้วย ข้าพเจ้าได้พยายามคิดว่าสมควรหรือไม่ควร เพราะ การที่มีผู้ปฏิบัติส่วนเสียนั้นนับน้อยเป็นธรรมดา ข้าพเจ้ายังเคารพนับถือบูชาพระสงฆ์ผู้ ทรงศีลบริสุทธิ์ ส่วนผู้ที่ปฏิบัติเสื่อมเสียข้าพเจ้าไม่ถือว่าเป็นพระสงฆ์แท้ เช่นพระที่ถ่าย รูปสีกาและพระที่เที่ยวหาซื้อสลากกินแบ่ง ถือว่าท่านยังโลกเป็นสงฆ์ไม่ครบบริบูรณ์ พิจารณาแล้ว หากเขียนขึ้นจะได้ประโยชน์เพียงใด คิดแล้วคิดอีกก็ยังไม่ตกลงใจ เมื่อ กลับจากภาคอีสานแล้วก็ต้องเร่งหนังสือพิมพ์ใหม่ให้เสร็จเรียบร้อยก่อนเดือนธันวาคม

บังเอิญเมื่อปลายเดือนพฤศจิกายน ท่านอาจารย์พระครูบุญญาภรณ์โสภณและ คุณตรี จินตยานนท์ มีความประสงค์จะให้เขียนประวัติของท่านพระภิกษุ “ธมฺมวิทกโก” และคุณตรี ได้มอบบันทึกประวัติของท่านให้ข้าพเจ้ามาตรวจดู ทั้งที่ข้าพเจ้าเคยทราบมา ก่อนแล้วและเคารพบูชาท่าน เพราะท่านเป็นพระสงฆ์ที่ควรแก่การเคารพบูชาและเป็น ตัวอย่างที่ปฏิบัติดี ได้สละทรัพย์สินหมดทุกสิ่งทางโลก ปลดความโลภ โกรธ หลง

ตลอดลาภ ยศ สรรเสริญ รูปรสกลิ่นเสียง ให้หมดสิ้นไป แม้อาหารของท่านฉันเพื่ออยู่
 เท่านั้น ไม่มีรสการแก้การอยู่เพื่อกินเลย เพียงแต่นั้นอาหารวันละมื้อเดียว อาหาร
 เพียงเพื่อให้อยู่ได้พอเลี้ยงร่างกาย ก็ยากที่จะมีผู้ใดปฏิบัติได้ กินเพื่อตัดกิเลส ตัณหา
 ราคะ ท่านถือความไม่ยึดมั่นถือมั่น ทุกสิ่งไม่เที่ยง อยู่เพื่อปฏิบัติให้หลุดพ้น เป็นทาง
 ไปสู่ความสงบเป็นสุขอันแท้จริงในทางธรรม เป็นเนืองนาบุญของพุทธศาสนาที่ยังมีพระ
 ภิกษุผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบเป็นตัวอย่างสูงสุด ข้าพเจ้าผู้เป็นศาสนิกชนผู้หนึ่ง ขอเคารพ
 บูชาพระรัตนตรัยมี พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์เป็นสรณะ เป็นดวงแก้วทั้ง ๓ ที่
 บริสุทธิ์ใสสะอาดปราศจากราคี

พุทธรัตนะ อันมีพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นสรณะ พระศาสดาผู้ทรง
 ค้นพบสัจธรรม และตรัสรู้ด้วยพระองค์เอง เพราะรู้แจ้งความจริงว่า สัตว์โลกยังยึดมั่น
 ถือมั่นในสิ่งทั้งปวง พระองค์รู้แจ้งสภาพสัจธรรมทั้งหลายเกิดขึ้นดับไปไม่ยั่งยืนมิได้ยึด
 มั่นในสิ่งใด ทรงสอนให้มีสติรู้ลักษณะของนามและรูปคือมรรคองค์ ๘ การเจริญมรรคมี
 องค์ ๘ เป็นทางบรรลุนิพพาน ต้องเจริญด้วยตนเอง ใครจะเจริญแทนไม่ได้ แม้องค์
 พระศาสดาจะทรงขบค้นปรินิพพานแล้ว เมื่อผู้ใดมีความเลื่อมใสในพระธรรม เจริญ
 ปฏิบัติตามพระธรรมก็จะบรรลุธรรม นำสู่พระนิพพานเป็นชั้นสูงสุด

พระธรรมรัตนะ พระธรรมหมายถึงคำสอน สัจธรรมของพระศาสดาสัมมาสัม
 พุทธเจ้าได้ทรงตรัสรู้ มิใช่เพียงแต่คำสั่งสอน องค์พระศาสดายังรู้แจ้งความจริงตลอด
 แห่งกำเนิดแห่งสัตว์โลกทั้งหลาย ตลอดแห่งโลกธาตุแห่งจักรวาล ตลอดดวงดาว
 บนท้องฟ้า พระองค์ทรงตรัสรู้แจ้งความจริง ก่อนวิทยาศาสตร์ปัจจุบันจะค้นคว้าหา
 เหตุผลได้ภายหลัง และยังมีอีกมากมายที่พระองค์ทรงตรัสรู้จากหลักธรรมชาติอันสถล
 แต่ความเจริญทางวิทยาศาสตร์ยังเข้าไม่ถึง นับว่าองค์พระศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็น
 ยอดบุรุษแห่งจักรวาล ตลอดสองพันกว่าปีผ่านมายังไม่มีบุรุษใดเทียมเท่าได้

สังฆรัตนะ คำว่าสงฆ์ในที่นี้หมายถึงสงฆ์ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ เป็นหมู่สงฆ์
 ที่เป็นสังฆรัตนะนั้น แตกต่างผิดกับสงฆ์ที่เราเคยเห็นปฏิบัติในทางที่ผิดมาแล้ว สังฆ
 รัตนะนั้นได้แก่พระสงฆ์ผู้บรรลุอริยสัจธรรม ท่านอาจรู้แจ้งความจริงในอริยสัจธรรม

ชั้นแรกก็คงเข้าถึงชั้นโสดาบันบุคคล และสูงขึ้นที่สุดก็บรรลุนิพพาน สำหรับอุบาสกอุบาสิกาเมื่อได้ปฏิบัติตามหลักธรรม ก็สามารถจะบรรลุอริยสัจธรรมได้เช่นเดียวกัน ข้าพเจ้าถือพระรัตนตรัยเป็นสรณะโดยมิได้สนใจสงฆ์ที่ท่านปฏิบัติตนในทางผิด หากจะผิดถูกประการใดข้าพเจ้าขออภัย และขอความกรุณาได้รับความเห็นในทางถูกต้องกว่านี้จะเป็นพระคุณยิ่ง

บัดนี้ท่านผู้เคยคิดเหมาว่าพระสงฆ์ที่ปฏิบัติไม่ดี ประพฤติตนไม่อยู่ในศีลธรรม เป็นที่รังเกียจของสังคมที่ได้พบได้เห็น เป็นที่ดูถูกดูหมิ่นของชาวต่างประเทศ ที่ท่านได้พูดว่าจะเคารพพระพุทธเจ้าผู้ตรัสรู้ด้วยพระองค์เอง และพระธรรมคำสั่งสอนของพระองค์อันถือว่าเป็นอมตะ ผู้ใดได้มีโอกาสปฏิบัติถูกต้อง โปรดกรุณาพิจารณาว่าในรัตนตรัยนั้นมี พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ นั้นจะขาดสิ่งหนึ่งสิ่งใดมิได้ เพราะต่างก็มีความสำคัญตามลำดับ ถ้าไม่มีพระสงฆ์ พุทธศาสนาก็ไม่สามารถจะเผยแพร่กว้างขวางออกไป พระพุทธศาสนาก็ไม่ยั่งยืนสืบต่อกันมา เราก็จะไม่ได้รับมรดกตกทอดมาถึงในปัจจุบันนี้ ฉะนั้นขอให้ท่านจงพิจารณาศึกษาหาเหตุผล พระสงฆ์ที่ท่านปฏิบัติดีเป็นที่เคารพนับถือทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศยังมีอีกมาก อย่าได้เอาบุคคลที่นุ่งเหลืองห่มเหลืองปฏิบัติตนเหมือนโจรปล้นเงียบตามตลาดและที่ชุมนุมชนเวลาเช้า เสียงกระซิบดังกว่าเสียงปืนเที่ยง เป็นพระแต่ภายนอกส่วนใจนั้นชั่วช้าเต็มไปด้วยกิเลสตัณหา เราตัดออกไปเสีย พิจารณาพระสงฆ์ที่ท่านปฏิบัติดีปฏิบัติชอบมีศีลบริสุทธิ์สะอาด บวชทั้งภายนอกภายในเคร่งในศีลและวินัย ให้ความเคารพบูชา ให้ครบองค์รัตนตรัย พวกเราฆราวาสก็จะเป็นมหากุศลอันยิ่งใหญ่การปฏิบัติชอบที่จะครองชีวิตอยู่ในโลกมนุษย์ต่อไป.

สวัสดิ์.

โขนหนังกับธรรมชาติ

ของ ท. เลียงพิบูลย์

เมื่อสมัยข้าพเจ้ายังเป็นเด็กชอบดูโขนดูหนังตะลุงมากกว่าการละเล่นอย่างอื่น
ในเวลานั้นเพียงแต่ชอบดูเพราะเห็นว่าตลกขบขันสนุกสนาน หนังตะลุงพูดตลกให้คนฮา
มากเราดูอย่างธรรมดาไม่เคยเอาเนื้อเรื่องมาคิดมาพิจารณาหาเหตุผลหลักธรรมประกอบ
เข้ากับธรรมชาติ เห็นจะเป็นเพราะยังผ่านชีวิตเห็นเหตุการณ์มาน้อย แต่เมื่อได้อ่าน
ประวัติการปฏิบัติของท่านพระภิกษุเจ้าคุณนรรัตน ฯ แล้ว ทำให้ข้าพเจ้ากลับย้อนไปนึก
คิดถึงเมื่อครั้งสมัยยังเด็ก ๆ เวลาดูโขนดูหนังตะลุงแล้วมาพิจารณาในเวลานี้ก็เห็นว่าเข้า
กับหลักปฏิบัติธรรม หุตาสว่างขึ้น เพราะเนื้อเรื่องในรามเกียรติ์เต็มไปด้วยกิเลสค้นหา
เหมือนว่าคนสมัยโบราณท่านได้แต่งไว้สอนให้เราคิด ยิ่งคิดก็ยิ่งเห็นตัวทุกข์ ตัวกิเลส
ค้นหา เนื้อเรื่องมากไปด้วยความโลภรักโกรธหลงกว่าเรื่องใด ๆ ที่เคยผ่านสายตา
ข้าพเจ้ามาแล้ว

สมัยนั้นตามปกติธรรมดานาน ๆ ตามวัดจะมีงานศพ ผู้ที่มีเงินคนมีชื่อเสียง
เขาก็ปลูกโรงโขนโรงหนังชั่วคราว การระดมคนสร้างเป็นการใหญ่ทั้งโรงหนังและเมรุ
กลางแจ้ง เมื่อถึงเวลาวันงานก็มีผู้มาชุมนุมกันมากมาย เสียงกลองดังไปทั่วหมู่บ้าน
ใกล้วัด ชาวบ้านอุ้มลูกจูงหลานมาดูโขนดูหนังไปเที่ยวกันล้นหลาม มีพ่อค้าแม่ค้าขาย
อาหารจุดตะเกียงเจ้าพายุ และตะเกียงวอชิงต้นสว่างไสวทั่วไป เป็นงานศพที่สนุกสนาน
เฮฮา ซึ่งวันธรรมดาที่ในวัดก็จะเงียบสงบ คนที่กลัวผีมักจะไม่ชอบเดินผ่านคนเดียว
ในยามดึก นี่ก็เห็นว่าทุกสิ่งไม่เที่ยง เมื่อมีงานก็มีคนเดินกันขวักไขว่ไปมา เมื่อหมดงาน
สถานที่เงียบสงบตามเดิมกลายเป็นสิ่งน่ากลัว นี่ก็เห็นความเจริญความเสื่อมเป็นของ
คู่กันไม่เที่ยง

สำหรับโรงโขน จำได้ว่าพอโหมโรงยังไม่ทันจะปล่อยตัว พวกเด็ก ๆ ก็จะไป
นั่งออกันแน่น บางครั้งก็ต้องมีคนคอยไล่ให้เด็กออกไปห่าง ๆ เพราะแน่นจนไม่มีทาง

ที่ตัวโชนจะเดินออกมาจากในโรงและไม่มีที่เดินตามบท ส่วนมากเป็นเด็กอายุระหว่าง ๑๐ ถึง ๑๒ ขวบ จะมีเล็กกว่าหรือโตกว่าก็มีส่วนน้อย ไม่ว่าจะไปเล่นที่วัดไหนก็แน่นไปด้วยพวกเด็กนั่งบนเวที ส่วนเนื้อเรื่องเขาก็เล่นแต่รามเกียรติ์เรื่องเดียวตลอดมา ตัวเอกก็เรื่องยุงก็มีเพียงทศกัณฐ์และนางสีดา พระลักษณ์ พระราม มีแต่รบราฆ่าฟันกันตลอดเรื่อง ต้นเหตุเกิดขึ้นเพียงผิดศีลช้อกาเม ๆ ข้อเดียวที่ทศกัณฐ์ไปลักนางสีดาเมียพระราม แล้วต่างก็ยกพลเข้าประหัตประหารกัน ยกทัพลิงทัพยักษ์ เสียงร้องเสียงกลองเสียงปี่เสียงพิณพาทเสียงคนพากย์ ตัวโชนเพียงแสดงกิริยาทำทางตามคนบทพากย์ คนสมัยก่อนจึงเรียกว่าโชนใบ้ละคอนบ้า ถึงบทตกคนดูฮาหัวเราะชอบใจ เมื่อหมดงานแล้วสถานที่วัดนั้นก็เงียบสงัดต่อไป วันเวียงเช่นนี้ตลอดมา นาน ๆ ก็จะมีพวกผู้ดีมีเงินตายก็จะได้ดูโชนดูหนังกันสักครั้งหนึ่ง ในงานศพบางคราวก็มีสามคืนติดกัน

เมื่อพิจารณาดูเนื้อเรื่องซ้ำ ๆ ซาก ๆ ในโชนก็ตีในหนังตะลุงแล้วก็เข้าหลักธรรมชาติตามธรรมดาสอนให้เราเห็นหลักใหญ่ของโลก มีความรัก ความหึงหวง ความเห็นแก่ตัว เป็นกิเลสอยู่ในตัวมนุษย์เราทุกคน เช่นในเนื้อเรื่องมีแต่ต่างฝ่ายต่างโกรธกระทั่งบาทบาตวาทถถัน แล้วก็ยกทัพออกรบราฆ่าฟันทำลายชีวิตกันตลอดเรื่อง ต้นเหตุก็เพราะความโกรธทำให้พลรบทั้งสองฝ่าย มีฝ่ายพระรามและทศกัณฐ์ต่างรบราฆ่าฟันกัน จนฝ่ายทหารยักษ์ทหารลิงล้มตายกันมากมาย ทั้งที่ดูซ้ำ ๆ ซาก ๆ มักจะนำตอนรบกันสนุก ๆ มาเล่น คนดูก็ชอบรบกันมาก ๆ ก็พอใจ ดูแล้วไม่เบื่อตามนิสัยเด็ก ๆ เมื่อเข้าวัยนี้แล้วข้าพเจ้าไม่มีโอกาสดูมานานแล้ว แต่ยังจำทำทางตัวโชนแสดงท่าพระท่านางท่าลิงท่ายักษ์ได้ดี ยังไม่เลือนลืม แต่เมื่อได้พิจารณาดูแล้วก็จะรู้ได้ว่าชีวิตมนุษย์เราทุกวันนี้มีแต่โลภรักโกรธหลงก็เช่นเดียวกับโชนหนัง มนุษย์เรามีแต่โมโห โทโสแรง โทสะความหึงหวงอยู่ในกิเลสกำตันทหา เมื่อโกรธขึ้นมากก็ไม่ยอมฟังเสียงใครทัดทานไม่ว่าถูกหรือผิด เพราะถือว่ามีฤทธิ์เดช อำนาจเวทมนต์คาถาล่องหนหายตัวสามารถจะเหาะเหิรเดินอากาศและสามารถจะแปลงศรให้เป็นไฟเผาผลาญข้าศึก ดำดินดำน้ำ ต่างก็มีของวิเศษมีฤทธิ์เดชมากมายที่จะทำลายฝ่ายตรงกันข้าม นี่เป็นนิยายบรมโบราณเมื่อครั้งสมัยโบราณซึ่งยังไม่มีรถไฟเรือไฟ คนสมัยนั้นยังไม่รู้จักเรือเหาะ

เรือบินลูกระเบิดปรมาณู ยังไม่รู้ว่าจะมีมนุษย์สามารถเหาะขึ้นไปบนดวงจันทร์ แต่ใน
 ยุคนักกำลังจะเป็นความจริงจนแล้ว ที่มนุษย์มีฤทธิ์เดชสามารถขยับเขยื้อนกว่าครึ่งสมัยราม-
 เกียรติ และมนุษย์แบบท่านท้าวทศกัณฐ์ มักจะทำตามอารมณ์ของตัว เพราะความ
 โลกรักโกรธหลงแต่แล้วก็พบกับความพินาศฉิบหายในปลายมือ ทศกัณฐ์ได้พาวงศา
 ณาณาติมาถูกฆ่าตายหมดทั้งโคตร ไม่ว่าจะเป็ลสิ่งหรือยักษ์จะเป็นฝ่ายแพ้หรือชนะ
 ต้องได้รับความกระทบกระเทือนด้วยกัน ทั้งผู้คนล้มตายจำนวนมากบ้านเรือนพังทลาย
 ผู้คนอดอยากอดอาหารขาดที่อยู่ ที่ไหนมีสงครามที่นั่นคือนรกของมนุษย์ ประชาชนที่
 ต้องผจญภัยร้ายแรงเหมือนตกรก ส่วนมากไม่รู้ได้เห็นการก่อสงคราม แต่ต้องได้รับ
 ก็คือความทุกข์ยากลำบากด้วยกันทั้งสองฝ่ายไม่มีใครหนีทุกข์ไปได้ นี่เป็นหลักสัจธรรม
 หรือหลักธรรมชาติที่ทุกท่านพอจะนึกนึกเห็นว่าเป็ลความจริง

เมื่อเราต่างก็รู้ว่าความโกรธเป็นทางก่อทุกข์ด้วยกันทุกคนแล้วเช่นตัวอย่างใน
 เรื่องรามเกียรติ์ การรบราฆ่าฟันกันตลอดเรื่องไม่เคยมีความสงบ ก็แสดงถึงว่าต่างก็มี
 ความทุกข์หนักด้วยกันตลอดเวลาไม่ว่าจะเป็ลพระรามหรือทศกัณฐ์ หากความสุขไม่ได้
 ทั้งสองฝ่าย ช้ให้เห็นว่านี่แหละโลกของกิเลสต้นหาพาให้มัวเมาหลงไหล ผู้หญิงคือสีดา
 คนเดียวรบกันตลอดเรื่อง หากทศกัณฐ์มีศีลมีสัจเพียงถือศีล ๕ ก็ไม่ไปลักพานางสีดา
 สงครามก็ไม่เกิดขึ้น พวกไพร่พลก็ไม่ล้มตายมากมาย ก็ไม่ตกอยู่ในทุกข์ยากลำบากภัย
 ของสงคราม หลักธรรมของพุทธศาสนาก็ได้ให้เรารักษาศีล ใช้สมาธิปัญญากำจัด
 ความโลภความโกรธความหลง ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นทางนำเราไปสู่ความทุกข์ แต่ความโกรธ
 ได้เป็ลสิ่งสำคัญส่วนมากเป็นต้นเหตุให้เกิดความทุกข์ ถ้าพิจารณาดูแล้วก็จะรู้ว่ามนุษย์
 เราเกิดมามีทุกข์ติดมาประจำทุกคนเพียงแต่มากหรือน้อย หรือทำจิตใจตามหลักธรรม
 ของพุทธศาสนาคือทำใจให้อยู่กลาง ๆ ไม่ทุกข์ไม่สุขเท่านั้น จุดที่เกิดทุกข์นั้นอยู่ที่ความ
 รู้สึกทางใจ ความห่วงความกังวลกระวนกระวายใจ จิตฟุ้งซ่าน เบื่อชีวิตเบื่ออาหาร
 ก็เกิดทุกข์กินไม่ได้นอนไม่หลับ ทุกข์เกาะภายในเกิดความรู้สึก ใจคอหงุดหงิด อารมณ์
 เสียง่าย ก็เบื่อหน่ายชีวิตไม่ยอมมีชีวิตอยู่ต่อไป ที่สุดก็ทำลายตัวเองเพราะหาทางออก
 ที่ดีงามไม่ได้

นี่ก็จะเห็นได้ว่าอำนาจของความทุกข์ แทรกเข้าไปอยู่ในจิตใจของมนุษย์เรา
 ทุกคนเมื่อไม่รู้จักสลัดบั้นให้ไกล ความโกรธกับความทุกข์นั้นคอยผลาญชีวิตและ
 ทำลายอนาคตมนุษย์เราลงทุกวัน ฉะนั้นหากเราตั้งใจขอร้องให้ผู้ที่สนใจพยายามกำจัดมัน
 ให้สิ้นสุดไปเสียจากความรู้สึก แต่ก็ยาก เมื่อไม่สามารถจะกำจัดได้ก็ขอให้เราตั้งต้นใหม่
 คือปฏิบัติตัวเองแล้วยกเลิกความโกรธความทุกข์ อย่าไปคำนึงถึงมันอีก เพราะความโกรธ
 ความทุกข์เป็นความชั่วร้าย หากเรายังไม่สามารถก็ให้ไปพิจารณาตามโรงพยาบาล
 ห้องขัง สถานีตำรวจ และศาลสถิตยุติธรรม ตามเรือนจำ ที่เหล่านี้จะเรียกว่าสุขสบาย
 ไม่มีเลย เราจะเห็นด้วยตา เมื่อใช้สติปัญญาพิจารณาก็จะรู้ด้วยใจ พวกคนบ่วยที่ถูกยิง
 ถูกฟันถูกแทง พวกเหล่านี้ล้วนแต่เกิดจากความโกรธเป็นต้นเหตุ ความทุกข์ความ
 เจ็บร้อนเพราะความทรมาณติดตามมาภายหลัง หรือพวกถูกฟ้องเป็นคดีในศาล ก็เกิด
 จากความโกรธความโลภความหลงเป็นต้นเหตุ หากท่านยังไม่สามารถจะเลิกได้ก็จงใช้
 คทา ๙ คำของท่านพระภิกษุพระยานรรัตนราชมานิต พิจารณาด้วยปัญญาให้เกิดความ
 เลื่อมใสศรัทธาในตัวท่านมาแล้วก็คงจะเกิดผลตามมาเมื่อเราได้ปฏิบัติแล้ว ดังที่ข้าพเจ้า
 ได้นำจดหมายบางตอนของคุณประสิทธิ์ การุณยานิช ตอนหนึ่งได้กล่าวถึง

เนื่องจากผมได้ยินกิตติศัพท์พระภิกษุพระยานรรัตนราชมานิต (ธมมวิทกโกภิกขุ)
 สละทุกสิ่งในทางโลกอย่างเด็ดขาด เวลานี้ได้มุ่งศึกษาปฏิบัติสังฆกรรมเพื่อให้หลุดพ้นจาก
 ทุกข์ พ้นจากความโลภรักโกรธหลงซึ่งเป็นกิเลสเศร้าหมอง ซึ่งทางโลกมนุษย์ยังหลง
 งมงาย แต่ท่านได้ปฏิบัติได้ธรรมชั้นสูงแล้ว ผมจึงเกิดศรัทธาจึงหาโอกาสไปพบท่าน
 เพื่อขอคติธรรมบางข้อจากท่าน จึงตกลงไปพบท่านเมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๓ ได้
 ทราบว่าท่านไม่รับแขกในกุฏิ ผมจึงคอยรอพบท่านเวลาหลังจากกุฏิจะเดินไปโบสถ์เพื่อ
 สวดมนต์ทำวัตรเย็น เมื่อพบท่านจึงกราบแล้วนำผ้าไตรไปถวาย ๑ ไตร แต่ท่านบอก
 บัดว่า “อาตมาไม่รับของ ๆ ไครมานานแล้ว อาตมาก็ไม่มีอะไรจำเป็นใช้ ขอให้โยม
 นำไปถวายพระภิกษุรูปอื่นที่จำเป็นเถิด” แต่ผมกราบนมัสการอ้อนวอนท่านถึง ๓ ครั้งว่า
 “ได้ตั้งใจศรัทธามาถวายท่านอยู่แล้ว และเพื่อจะอุทิศกุศลไปให้คุณแม่ที่ล่วงลับไป”
 เมื่อท่านทราบก็ไม่ขัดศรัทธา รับไว้แล้วก็ให้ศีลให้พรเสร็จ ท่านยื่นผ้าไตรคืนมาพลาง

พูดว่า “ขอโยมช่วยนำผ้าไตรนี้ไปถวายพระภิกษุที่ท่านจำเป็นต้องการใช้ สำหรับอาตมานั้นมีใช้แล้ว ตามแต่โยมจะเห็นดีเห็นชอบว่ารูปไหนสมควร”

เมื่อท่านรับแล้วคืนมาให้ช่วยนำไปถวายของคนอื่น ก็ดีกว่าท่านมีทางออกที่งดงามสำหรับผู้ศรัทธาในตัวท่าน ผมได้นมัสการขอให้ท่านให้คติธรรมเพื่อเป็นแนวจะปฏิบัติในชีวิตประจำวันต่อไป ท่านจึงได้ให้ โอวาทเป็นคติธรรมแก่ผม ๙ คำมีข้อความว่า “ทุกสิ่งไม่เที่ยง อย่ายึดมั่นถือมั่น” ๙ คำนี้เป็นหัวใจของธรรม ขอให้ท่องจำไว้แล้วพิจารณาอยู่เสมอก็จะเห็นความจริง แลปฏิบัติตามแล้วจะเกิดความสุขไม่เดือดร้อนต่อไปตลอดชีวิต

เมื่อข้าพเจ้าได้อ่านแล้วพิจารณาดูในความรู้สึกสำหรับตนเองซึ่งยังเป็นมนุษย์เดินดินอยู่เพื่อกิน ยังห่างไกลจากท่านผู้ได้ปฏิบัติแล้วในคาถา ๙ คำนี้ ก็จะบรรลुरुธรรมอันสูงยิ่ง ข้าพเจ้าเพียงรู้ว่าผู้ปฏิบัติตามได้ ก็จะเห็นทางไปสู่ความสุขที่เกิดจากความสงบ เมื่อใดผู้คนปฏิบัติหลักธรรมอันนี้ได้ทั่วไป โลกก็จะสุขสันต์ สงคราม มนุษย์ก็จะอยู่กันด้วยความสงบสุข เพราะต่างเห็นอกเห็นใจกันทั่วไป มนุษย์จิตชั่วก็จะสูญสิ้นไป เมื่อนั้นก็เข้าถึงยุคพระศรีอารย เพราะมนุษย์เจริญทั้งทางโลกและทางธรรม โลกมนุษย์ก็จะเปลี่ยนเป็นสวรรค์ ผิดจากยุคในปัจจุบันนี้โลกกำลังจะเป็นนรก ปัจจุบันนี้เราก็พอจะเห็นทุกข์แทรกอยู่ทุกหนทุกแห่ง นับแต่ท่านผู้มีบุญอำนาจวาสนา นับแต่ชั้นสูงสุดจนต่ำสุดย่อมจะมีทุกข์อยู่ทั่วทุกตัวคน ผิดแต่ทุกข์คนละแบบ ทุกข์คนละอย่าง ฉะนั้นข้าพเจ้าเพียงแต่คิดเล็กทุกข์ ปฏิบัติตนเองยกเล็กความทุกข์และเลิกโกรธ เมื่อเราไม่มีทุกข์ ไม่มีโกรธอยู่ในตัวเราแล้ว เราลองคิดว่าคงจะมีโอกาสปฏิบัติตามคาถา ๙ คำคือ “ทุกสิ่งไม่เที่ยง อย่ายึดมั่นถือมั่น” เราโกรธทำให้เกิดทุกข์ เพราะเรายึดมั่นถือมั่น ถ้าเราไม่โกรธเราไม่มีทุกข์ เราทำได้ก็หมายถึงเราปฏิบัติใกล้ท่านเข้าไปครึ่งทางแล้ว เราใช้สติปัญญาพิจารณาด้วยตนเอง ก็จะรู้ว่า “ผู้ให้แสงสว่างในทางปฏิบัติ” นั้นท่านให้ข้อคิดเป็นประโยชน์แก่มนุษย์ในยุคปัจจุบันนี้อย่างมากมาย ถ้าได้อ่านแล้วคิด ผู้เฒ่าผู้แก่สมัยก่อนท่านทำบุญแล้วอธิษฐานขอให้เกิดในยุคพระศรีอารยก็จะเห็นความจริงขึ้นมา เพราะคนดีจะอยู่ได้ คนชั่วจะสูญไป เป็นเรื่องที่น่าคิด

ชุม/

ของหนังสือ

ได้พบหนังสือเล่มหนึ่ง. พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช
 เห็นว่าหนังสือเล่มนี้ชื่อ ว่า มนุษยวิทยา ซึ่งตรงกับ
 ภาษาอังกฤษว่า "The Science of Human Nature"
 ซึ่งฉันสนใจและชอบอ่านอยู่เสมอ จึงได้ขอซื้ออ่านดู
 มีใจความ เกี่ยวกับ การบริหารกาย เกี่ยวกับ Healthy
 body และ การบริหารใจ เกี่ยวกับ Moral mind.
 รวมความว่า ใจความของหนังสือเล่มนี้ เป็นที่ ถัดใจฉัน
 มาก เพราะ ดุณรมย์ดี เหล่านี้ ได้รู้ใหม่ในชั้นต้นของ
 ฉันเองหมดทุกมาแล้ว ตั้งแต่ก่อนได้พบเห็น ตำหรับตำรา
 เหล่านี้ ทั้งไทยและฝรั่ง เมื่อได้มาพบเห็น เข้ากายแล้ว
 จึงรู้สึกพอใจใจตัวเองว่า ดุณรมย์ดี เหล่านี้ ฉันได้ปฏิบัติ
 เรียบจนชั้น ถัดใจในชั้นต้นอย่างมั่นคงมาหมดแล้ว
 ก็จะกล่าวตรงๆ ได้ว่า " ก็ตัวฉันได้ประ: กอบกิจ
 ราชการในทางใด ใดแล้ว แลแล้ว ตลอดอายุที่ฉันดำรง
 ใจดีดีทั้งนี้ทั้งนี้ เพื่อ อดทนได้ประ: กอบกิจ เร็ว
 งามพ้นจากอุปสรรคความขัดข้องทั้งปวง เอาตัวรอด
 มาได้จนบัดนี้ โดยปราศจากถ้อยคำตำหนิตติ เต็ม
 ชื่อ เรียบมือได้มาดีมาหมดเลย เช่นนี้ ก็อาศัย
 อดทนตั้งมั่นอยู่ในดุณรมย์ดี เหล่านี้ จึงได้ตลอด
 ลอดอยู่ไว้ตามใจ แต่ เมื่อตัดสินออก เร็วแล้วอด
 ระลึกรู้ถึง ชุม ไม่ได้ อดทนให้ชุมได้อ่าน และจดจำ
 ไว้ปฏิบัติ ทั้ง เรียบมือเหมือนกับได้ได้พร้อมกันทุก
 บัดอัน ได้ยกกัน แต่จะขอเตือนว่า ดุณรมย์ดี เหล่า
 นี้ สามารถช่วยประ: โยชน์ให้เร็วเร็วได้ เฉพาะ ในทางใด

ผู้เลื่อมใสศรัทธา ๒ มาตราบนี้ แต่ก่อนโดยชอบหนึ่ง ละตัว
ไว้โทษตัว ประจวบการไม่เสียทรัพย์ ฤทธิธรรมตาตั้ง
ไว้เหมือนเดิม!

๕. ความสงrove (ความพลาด)

มาตรา ๙. คนตั้งตามเหมือนคนผู้บอก: เว้นแต่เข้าไป
ในประตูที่มีหม่อมคนแน่นอน ทั่วคนทั่วบอก: เว้นแต่เข้าไป
ไป เจ้าทั้งหม่อมให้แน่ แลแหวกเข้าไปเต็มแรง อดับน
หนึ่งเสีย เพราะทำหม่อมเป็นคนที่ สิ้นที่หนึ่ง!

มาตรา ๑๐. เจ้าทั้งตั้งออกหา: เพื่อประจวบการตาม
อย่างพอดีให้สุดความสามารถ: ทำได้ คนไปคนในทอกรวย
อดตาม ทั้งตามแรง ระวังอย่าให้ล่วงตรา คนไปคนชื่อ
ตาม อดเข้ามवाद แลตั้งใจเพื่อให้ดีที่สุด ผู้ประจวบการ
อดุดมเช่นที่นี้ แม้พลาดไป ไม่ถึงที่ สุดแห่งตาม

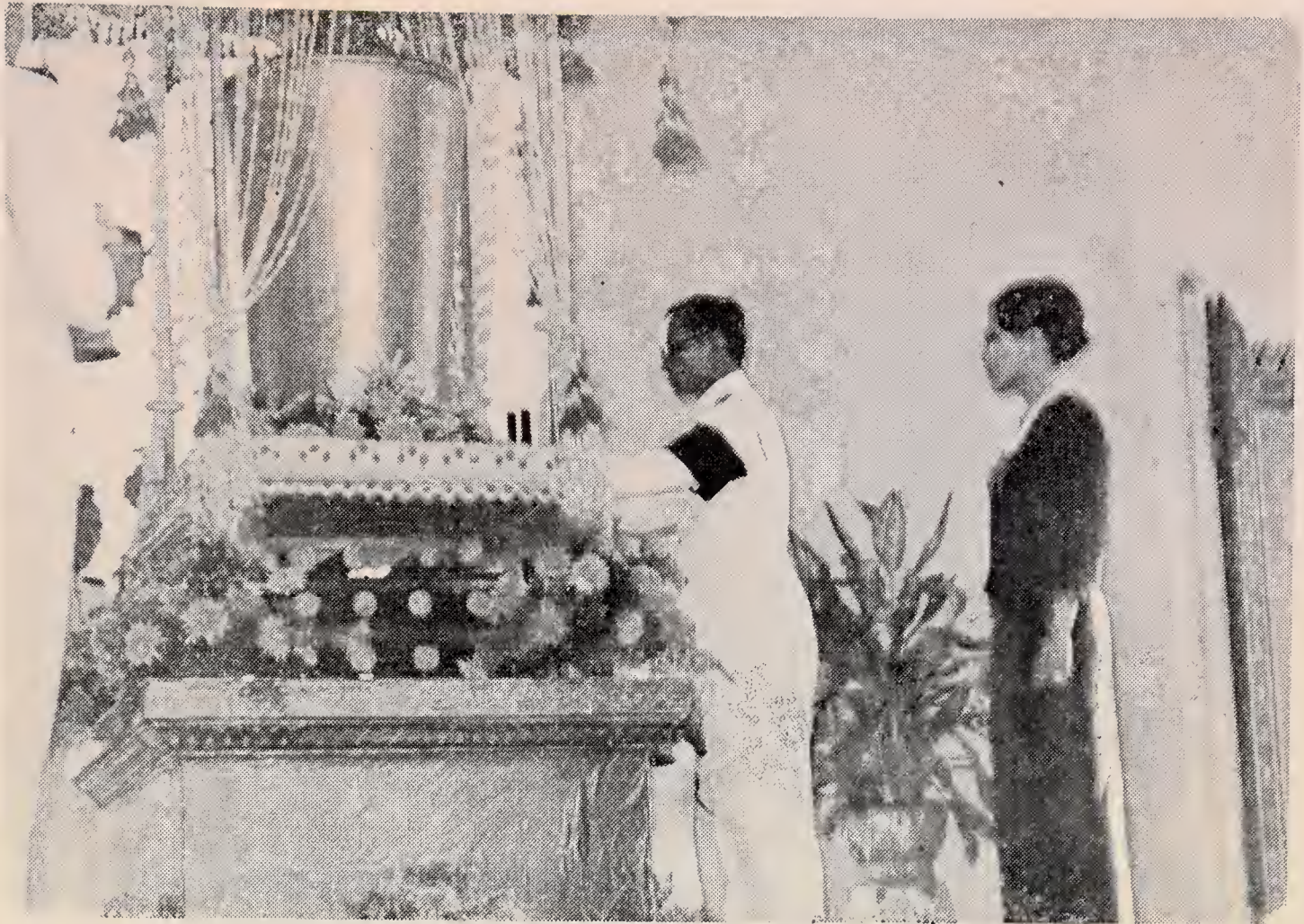
- ปรกต ^{อุทัย} เจ้าทั้งการด้วย ^{อุทัย} ฤทธิธรรมตาตั้งไว้
นี้ แลอย่างทำ ก็ไปมาตามสงrove คน ^{อุทัย} ฤทธิธรรมตาตั้งไว้
ปรกตได้!

๕. ความสงrove (แก้ ความสงrove) ฤทธิธรรม

มาตรา ๑๑. เมื่อคนตั้งใจทำไปหม่อมที่ขอตามแล้ว ทั้ง
มุ่งหมายทำสิ่งนี้ให้ดีที่ สุด โดยเต็มสติปัญญาของตน!

มาตรา ๑๒. คนไปผู้รับ: ตั้งไว้หม่อมให้ไว้
เพื่อให้คนหม่อมสงrove โดยชอบ ทั้ง: ประจวบการให้สงrove ไว้ได้
โดยแก้แล้ว ถึงสิ่งทำให้ดีที่ สุด ตามการซึ่งจะ: สิ่งทำ
รองไปหม่อมด้วยสงrove!

ผู้เลื่อมใสศรัทธา ๒ มาตราบนี้ ละตัวไว้โทษตัว หาชื่อ
ไว้มาได้ ฤทธิธรรมตาตั้งไว้เหมือนเดิม!

เสด็จพระราชทานเพลิงศพ ชนมวิทกโก ภิกขุ

เสด็จพระราชดำเนินตามอัฐิ ชนมวิทกโก ภิกขุ

พระชทานเพลิงศพ ชมมวิตกโก ภิกขุ

เพิ่มเติมต่อท้ายประวัติ “ธมฺมวิทกโก ภิกขุ”

หลังจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพร้อมทั้งสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถได้เสด็จพระราชทานเพลิง “ธมฺมวิทกโกภิกขุ” พระยานรรัตนราชมานิต (ตรีภ จินตยานนท์) ทั้งสองพระองค์ งานได้ผ่านไปแล้ว คุณตรี จินตยานนท์ผู้น้องท่านเจ้าคุณ ฯ ก็ได้พยายามบันทึกนำมาให้ข้าพเจ้าช่วยจัดการต่อเติมเพื่อให้สมบูรณ์ตรงกับความจริงเหตุการณ์ต่อจากฉบับเดิม เพราะประวัติเรื่องของท่านธมฺมวิทกโก ฉบับที่แจกในวันพระราชทานเพลิงนั้น ตอนท้ายข้าพเจ้าได้เขียนไว้ว่า

“ส่วนอัฐิของท่านธมฺมวิทกโก (ภิกษุพระยานรรัตนราชมานิต) เจ้าภาพได้ตกลงจะรวบรวมทั้งหมดบรรจุไว้ในเจดีย์ทองแดง รูปทรงพระปฐมเจดีย์ ไว้ที่วัดเทพศิรินทราวาสนั้น บัดนี้ข้อความต้องเปลี่ยนแปลงบางตอนเพราะได้รับพระมหากรุณาของสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ ซึ่งทรงมีพระเสาวนีย์โปรดเกล้า ฯ ให้รวบรวมอัฐิและอังคารเพื่อสร้างอนุสาวรีย์ไว้ที่ในวัดเทพศิรินทราวาส ข้าพเจ้าทราบถึงพระมหากรุณา และมานึกดูว่า พระภิกษุพระยานรรัตนราชมานิต ท่านสูงด้วย ความกตัญญูกตเวทิต่อราชวงศ์จักรี มุ่งหน้าจะปฏิบัติธรรมด้วยศีลบริสุทธิ์สอาดมิได้เห็นแก่ลาภยศสรรเสริญ ยากที่บุคคลในยุคปัจจุบันนี้จะปฏิบัติได้ ทุกครั้งนึกถึงความกตัญญูแล้ว ข้าพเจ้าก็ต้องระลึกถึงท่าน เป็นตัวอย่างที่ดีเยี่ยมยอดแก่นุชนรุ่นหลัง ฉะนั้นความดีที่ท่านได้ปฏิบัติเป็นที่ซาบซึ้งแก่บรรพชิต อุบาสก อุบาสิกาและประชาชนทั่วไปทั้งชาวต่างประเทศตลอดทั้งองค์พระประมุขของชาติก็ทรงยกย่อง ผลแห่งกรรมดีนั้นย่อมเป็นเงาอยู่ตลอดไป นึกถึงครั้งใดก็เห็นความดีของท่านในทางความรู้สึก ตั้งข้อความต่อไปนี้เป็นบันทึกของคุณตรี จินตยานนท์

บ่ายวันจันทร์ที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๕ ก่อนวันจะพระราชทานเพลิง
สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินมาทรงเป็นประธาน
ในพระราชพิธี มีสวทมนต์และเทศน์ ผมสังเกตดูตลอดเวลา รู้สึกทอศพระเนตรที่โกศ
และรูป แสดงพระอิริยาบถทรงเป็นห่วง

รุ่งเช้าวันที่ ๒๒ มีการเสวยพระที่สวทมนต์วันก่อน เช้าวันนั้นสมเด็จพระนางเจ้าฯ
เสด็จพระราชดำเนินมา เจ้าหน้าที่พระราชวังจึงให้ผมประเคนอาหารและเครื่องไทย
ธรรมของหลวง แล้วตรวจน้ำเสร็จพิธีตอนเช้า

หลังจากเสร็จพิธี คุณพูนเพิ่ม ไกรฤกษ์ ได้เรียกผมไปพบบอกว่า “สมเด็จพระนางเจ้าฯ
มีพระราชเสาวนีย์ ให้มานมัสการท่านเจ้าอาวาสและบอกญาติ ๆ ท่านเจ้าคุณนรรัตน์ ฯ
ท้าวว่า อัฐิของท่านเจ้าคุณฯ นั้นให้เก็บรวบรวมไว้ในที่เดียวกัน ห้ามแบ่งแยกออกไป
เป็นอันขาด ภายหลังจะไปรดเกล้าฯ จัดสร้างอนุสาวรีย์พระราชทาน ส่วนองค์การนั้น
สุดแต่ญาติจะจัดการตามแต่จะเห็นควร”

ผมจึงเบาใจ หายหนักอกที่ไม่ต้องรับผิดชอบในเรื่องอัฐิเพราะข้าว่ามีผู้คอยจ้อง
ต้องการกันมากมาย เมื่อมีพระราชเสาวนีย์ก็หายห่วงในเรื่องอัฐิ คงเหลือแต่เรื่อง
องค์การ ความหนักใจก็เบาบางลงบ้าง ก็ตั้งใจคิดว่าจะแบ่งปันกันในหมู่ญาติและท่านที่
เคารพนับถือคนละเล็กคนละน้อย แต่ก็อดนึกวิตกกังวลจะไม่ทั่วถึงแล้วจะเกิดร้อนใจที่ไม่
เพียงพอ เพราะมีผู้ต้องการกันมากมาย

ตอนบ่ายวันนั้น เมื่อถึงกำหนดได้เวลา ๑๔.๐๐ น. ก็เคลื่อนโกศเฉพาะรองใน
ชั้นประดิษฐานบนเสลี่ยง ทางกรมอบให้ผมเชิญเครื่องทองน้อยเดินตามโกศ รื้อ
ชบวนมีราชวัตรฉัตรธง ปีกลองชนะ เวียนรอบเมรุ ๓ รอบแล้วเชิญโกศขึ้นสู่เมรุ
ตั้งบนจิตกาธารเพื่อรอเวลา ๑๗.๐๐ น. ตามกำหนดหมาย คุณลออ วาสภุณีได้พา
พี่เลื่อนและผมขึ้นบนพลับพลา แนะนำชักซ้อมการเข้าเผาล้นเกล้าฯ ทั้งสองพระองค์
สอนกิริยาท่าทางเพื่อเข้าทูลเกล้าถวายหนังสือ นอกจากหนังสือแล้วยังมีพระเครื่องชุด

ไตรภาคีของยุวพุทธิกสมาคมชลบุรี ๒ ชุด (๔ องค์) ใส่ถุงขอให้ร่วมนำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายด้วย เมื่อชกซ้อมกิริยาท่าทางเมื่อเวลาเข้าเฝ้าเป็นที่เข้าใจดีแล้ว ก็กลับลงมาคอย รอรับเสด็จพระราชดำเนินอยู่ ณ ที่จอดรถพระที่นั่ง

พอได้เวลารถพระที่นั่งซึ่งมีตำรวจนำ ก็มาจอดตรงอัมรินทร์ชั้นพลับพลา ล้นเกล้าฯ ทั้งสองพระองค์เสด็จพระราชดำเนินขึ้นประทับบนพลับพลา แล้วพระราชทาน ผ้าไตรทอดบังสกุลแล้ว

พอได้เวลาตามกำหนดหมาย ทั้งสองพระองค์เสด็จพระราชดำเนินขอสู่มะรุ พระราชทานเพลิง เสร็จแล้วเสด็จกลับขึ้นประทับบนพลับพลา

เมื่อได้โอกาสพ้อเล่นกับผมก็เข้าเฝ้าตามที่ชกซ้อมกันไว้ก่อนแล้ว เพื่อทูลเกล้าฯ ถวายหนังสือและพระ พ้อเล่นเข้าเฝ้าสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ส่วนผมเข้าเฝ้าในหลวง หมอบอยู่เฉยๆ พระพักตร์ ในหลวงรับสั่งถามถึงของในถุงที่ทูลเกล้าฯ ถวาย ผมก็กราบบังคมทูลว่า “พระเครื่อง” จากนั้นกราบสั่งว่า “ศพเจ้าคุณนั้นมีผู้ให้ความเห็นสองอย่าง คืออย่าง หนึ่งให้เก็บไว้และอีกอย่างหนึ่งก็คือเผา แต่ฉันเห็นว่าการเก็บไว้จะมีทั้งผลดีและผลเสีย” ผมก็กราบบังคมทูลว่า “ถ้าเก็บไว้โดยมากก็เพื่อหาประโยชน์” ในหลวงรับสั่งว่า “ผู้ที่ ไม่หาประโยชน์ก็มี หวังจะเก็บไว้บูชากราบไหว้จริง ๆ แต่ก็มีทั้งผลดีและไม่ดี ส่วน การเผาฉันมีแต่ประโยชน์ไม่มีโทษ เราเก็บอัฐิรวมไว้แห่งเดียวกันเหมือนเมื่อท่านยังมี ชีวิตอยู่”

ผมนึกได้ว่าคุณพูนเพิ่ม ไกรฤกษ์บอกกับผมไว้เมื่อตอนเช้า ผมจึงกราบบังคม ทูลว่า “อังคารนั้น...” พอเอ่ยปากกราบบังคมทูลคำแรกยังไม่ทันจบประโยค ก็ทรง รับสั่งทันทีว่า “อังคารก็เก็บรวมไว้ด้วยกับอัฐิไม่แบ่งแยกเก็บรวมไว้ให้ผู้เคารพนับถือ กราบไหว้การแบ่งแยกส่วนหนึ่งส่วนใดออกไปนั้น ผู้นำไปเก็บไว้บางรายก็ทำให้เกิดบาป ไม่เป็นกุศลผู้เก็บรวบรวมไว้แห่งเดียวและสร้างอนุสาวรีย์ไว้เคารพกราบไหว้ไม่ได้”

เมื่อทรงรับสั่งเช่นนั้น ผมก็หมดหวัง หายวิตกในเรื่องอัฐิและอังคาร เพราะล้นเกล้าฯ ทั้งสองพระองค์ทรงคุ้มครองทวงสน มิฉะนั้นผมก็คงยุ่งยากใจ แก้ปัญหา ของผู้ท้อยากได้ทั้งหลายที่มุ่งหมายไว้แต่เริ่มต้น บัดนี้ก็เป็นอันสิ้นสุดลง

ต่อจากนั้นพี่เลื่อนและผมหมอบเผื่ออยู่ครู่ใหญ่ก็ถวายบังคมแล้วถอยออกมา
สักครู่ใหญ่ทั้งสองพระองค์ก็เสด็จพระราชดำเนินกลับ

หลังจากเจ้านายข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย พ่อค้าประชาชนชนเมรุทำการเคารพ
บูชา วางดอกไม้ธูปเทียนทำพิธีเผาตามประเพณีนิยมแล้ว แยกผู้ใหญ่ก็กลับกัน
ส่วนมากที่รอคอยเผาจริงก็มีไม่น้อย เมื่อเห็นเวลาสมควร เจ้าหน้าที่เคลื่อนศพ
กำลังจะเข้าสู่เตาเผาจริง พนักงานได้รับพระราชเสาวนีย์ว่า สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
พระราชทานเพลิงเผาจริงด้วยพระองค์เอง (นอกหมายกำหนดการ) ขอให้รอไว้ก่อน
อย่าเพิ่งลงมือเผาจริง ประชาชนและญาติ ๆ จำนวนมากต่างก็คอยรอรบเสด็จ ครู่หนึ่ง
เสียงสัญญาณตำรวจจราจรและรถตำรวจนำรถพระที่นั่งของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ปรากฏว่าสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จลงจากรถพระที่นั่งพระราชดำเนินขึ้นสู่เมรุพระราชทานเพลิง
เผาจริงอีกครั้งหนึ่ง ต่อจากนั้นประชาชนและศิษยานุศิษย์และญาติ ๆ จำนวนมาก
ก็ทยอยกันขึ้นเผาจริง ส่วนสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จประทับอยู่หน้าพลับพลาข้างล่าง ทอด
พระเนตรจนไฟมอดลงแล้วจึงมีรับสั่งให้เจ้าหน้าที่ทำพิธีบังสุกุลบนจิตกาธาร (ตามธรรมเนียม
สามัญเรียกว่าบังสุกุลกองฟอน) ซึ่งตามหมายกำหนดการไม่มี เห็นจะเป็นด้วยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ทรงเป็นห่วงกลัวอัฐิของท่านเจ้าคุณพี่จะกระจัดกระจายจึงรีบเสด็จมาทรงควบคุมอย่าง
ใกล้ชิด การเสด็จครั้งนี้เป็นการส่วนพระองค์นอกหมายกำหนดการ เจ้าหน้าที่ต้องรีบ
โทรศัพท์ไปให้ร้านที่รู้จักคุ้นเคยรีบนำผ้าไตรมาด่วน ๓ ไตร เพื่อทรงทอดผ้าบังสุกุล
เมื่อได้ผ้าไตรแล้วก็เสด็จขึ้นเมรุทรงทอดไตรบังสุกุล เสร็จแล้วเสด็จพระราชดำเนินลงทาง
บันไดหลังเพื่อประทับรถพระที่นั่งซึ่งมาจอดคอยอยู่ เมื่อเสด็จจวนถึงรถฯ เจ้าหน้าที่ก็
เปิดประตู แต่ไม่เสด็จขึ้นประทับเสด็จพระราชดำเนินกลับไปทางเก่าและทรงปรารภกับ
พี่เลื่อนว่า ได้กลิ่นหอมเหมือนกลิ่นว่าอยู่ตลอดเวลา ใครได้กลิ่นบ้างไหม พี่เลื่อนก็กราบ
บังคมทูลตามความรู้สึก ทรงรับสั่งอยู่นานจึงเสด็จขึ้นประทับรถพระที่นั่ง เสด็จพระราช
ดำเนินกลับ

จากนั้นเจ้าหน้าที่จัดการเรื่องอัฐิและอังคารเตรียมพร้อมไว้เพื่อรุ่งขึ้นตอนเช้า
จะได้ทำพิธีสามบาท ในคืนนั้นทางการได้จัดเจ้าหน้าที่ตำรวจมาให้ความอารักขาอัฐิและ

อังคาร ผลักเปลี่ยนกันตะเวนทั้งรอบนอกและรอบใน มีตำรวจถึง ๔ หน่วย มีโรงพัก
 ปลับปลาไชยและพระราชวัง กองปราบและกองสอบสวน โดยมีหน่วยบัญชาการอยู่ใน
 บริเวณสุสาน มีข่าวจากนายตำรวจว่า เกรงจะมีผู้คอยแย่งอัฐิเพราะมีคนให้ราคาแต่ละ
 ชิ้นสูงมาก จึงต้องระวังอย่างกวดขัน ควบคุมกันเป็นการใหญ่ ก่อนหน้าผมไม่นึกว่า
 ทางการจะจัดการ เข้มแข็งถึงเพียงนี้ จึงได้ขอร้องคุณครูชูปบอกพ่อประทีปน้องชาย
 คุณครู ขอแรงเพื่อน ๆ มาคอยเผ่าระวังสัก ๗-๘ คน พอประมาณก่อนเวลา ๔ ทุ่ม
 พวกเจ้าหน้าที่สำนักพระราชวังซึ่งมีหน้าที่แปรรูปอัฐิให้เรียบร้อย เข้าจะได้ไม่ชุลกชลัก
 ตามที่เคยทำมาก่อน ยังไม่ทันจะจัดการอย่างไถลงไปก็พอดีมีโทรศัพท์มาจากในวังว่า
 สมเด็จฯ มีพระราชเสาวนีย์ไม่ให้แตะต้องอัฐิ ให้ทุกคนออกจากห้องเตาเผาแล้วใส่กุญแจ
 ให้เรียบร้อย ให้เฝ้าอยู่แต่ภายนอก ย้ำรุ่งจะให้คุณพูนเพิ่มมาควบคุมการแปรรูป กลางคืน
 ไม่ต้องทำอะไรทั้งหมด คินนหมได้จัดส่งอาหารและเครื่องต้มน้ำอติลมาเลี้ยงตำรวจ
 และเจ้าหน้าที่พระราชวัง ผมได้ถามพนักงานพระราชวังผู้จะทำการแปรรูปผู้หนึ่ง ก็ได้
 ความว่าไม่มีหน้าที่โดยตรง มีหน้าที่กันพระกลดสมเด็จฯ มีพระราชเสาวนีย์ให้มาทำงาน
 นี้เป็นพิเศษโดยเฉพาะ ฐานเป็นที่ไว้วางพระราชหฤทัย แต่ก็ไม่ต้องทำเพราะทรง
 ทรงห้ามไว้แล้ว สมเด็จฯ ไม่เคยทรงเป็นห่วงและใส่พระราชหฤทัยเหมือนครั้งนั้น

หลังอาหารแล้ว เจ้าหน้าที่ผู้หนึ่งยังลงมานั่งคุยอีก ๒-๓ ชั่วโมงจึงกลับขึ้นไป
 พักผ่อน ปล่อยหน้าที่เฝ้าให้เป็นของตำรวจ

การกำหนดพิธีสามหาบในตอนเช้านั้น หมายถึงกำหนดการเติมพระองค์เจ้า
 เจ้าภานุพันธุ์ยุคลเสด็จแทนพระองค์ แต่ตอนตีโทรศัพท์มาว่า สมเด็จฯ จะเสด็จมา
 ด้วยพระองค์เองตอนเช้า เวลา ๗.๐๐ น.

เช้ามีด คุณพูนเพิ่ม ไกรฤกษ์และพนักงานเจ้าหน้าที่แผนกต่าง ๆ มาเตรียม
 งาน คุณพูนเพิ่ม ไกรฤกษ์ก็ได้มาจัดการควบคุมการแปรรูปอย่างใกล้ชิด เก็บอัฐิและ
 อังคารไม่ยอมให้หลงเหลือในที่ใด ผมได้เข้าไปสังเกตอย่างใกล้ชิดตลอดเวลา ในการ
 ทำพิธี คุณพูนเพิ่ม ไกรฤกษ์ทำอย่างละเอียดถี่ถ้วน เรียบร้อย แม้ผ้าขาวคลุมกองอัฐิ

และอังคารก็มีให้เอาไปที่อื่นพันสายตา เกรงว่าผองละอองของอังคารและอัฐิจะติดไปด้วย
กองอัฐิและอังคารกองอยู่บนพื้นผ้าขาวปูอยู่บนจิตกาธารคลุมด้วยผ้าขาวอีกผืนหนึ่ง แล้ว
เอาผ้าเยียรบับสีเงินคลุมไว้บนผ้าขาวอีกชั้นหนึ่งเพื่อความเรียบร้อยและสวยงาม

เมื่อถึงเวลาโม่งเช้า สมเด็จพระบรมราชินีนาถก็เสด็จมาถึง เสด็จลงจากร
รถพระที่นั่งแล้วเสด็จขึ้นบนเมรุ ทรงพิจารณาดูความเรียบร้อยแล้วก็ทรงจัดพิธี ทรง
โปรยดอกพิกุลเงินพิกุลทองบนกองอัฐิและอังคาร (การโปรยดอกพิกุลเงินพิกุลทองได้
ทราบว่าเป็นกิจใช้กับเจ้านายชั้นสูง) นับว่าเจ้าคุณพี่ได้รับพระมหากรุณาพระราชทาน
เกียรติอันสูงยิ่ง เวลานั้นผมรู้สึกตื่นเต้น ตื่นเต้นใจที่สุดในชีวิต เมื่อเห็นองค์สมเด็จพระ
บรมราชินีนาถทรงเก็บอัฐิตัวพระหัตถ์จุ่มลงลงในขันน้ำอบ แล้วทรงหย่อนลงใน
โกศรูปเจดีย์สำหรับใส่อัฐิ เมื่อทรงสร่งน้ำอัฐิส่วนต่าง ๆ ทุกชั้นแล้ว หากมีผองอัฐิและ
อังคารนอนกันอยู่ในขันก็ทรงใช้นิ้วพระหัตถ์เขียนผงปั้น ๆ ปาดลงในโกศรูปเจดีย์จน
แน่นพระทัยว่าสะอาดแล้ว แสดงว่ามีใต้ทรงรังเกียจ แม้แต่หลังจากนั้นก็มิได้ทรง
ล้างพระหัตถ์แต่อย่างใด เพียงแต่เอาพระหัตถ์ซ้ายขวาทรงถูกันแล้วเช็ดพระหัตถ์เท่านั้น

ตอนเปิดผ้าขาวคลุมอัฐิ พนักงานผู้หนึ่งได้นำผ้าขาวไปทางเตาเผา คุณพูนเพิ่ม
ต้องวิ่งไปนำเอากลับมาและดูว่า บอกแล้วไม่ให้เอาออกไปจากที่นี่ ให้รวมกันใส่ไว้ใน
เจดีย์ เมื่อเสร็จแล้วเจ้าหน้าที่ที่ห่ออัฐิและอังคารรวมทั้งผ้าขาวที่รองและผ้าคลุมใส่ลงใน
โกศรูปเจดีย์ทั้งหมด

สมเด็จพระบรมราชินีนาถเสด็จประทับทอดพระเนตรจนพนักงานจัดการ
เรียบร้อยแล้ว ทรงโปรดให้พนักงานด้วยครั่งตามรอยฝาครอบใต้เจดีย์โดยรอบ แล้วได้ทรง
มีพระราชเสาวนีย์ให้ผู้เชิญเจดีย์โลหะบรรจุอัฐิเดินบนทางลาดพระบาท และทรง
พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ใช้กลดกั้นเจดีย์โลหะบรรจุอัฐิ โดยใช้กลดสำหรับกั้นพระองค์
นำเสด็จพระราชดำเนินเชิญไปตั้งบนพลับพลา มีรับสั่งให้ข้าราชการบริพารฝ่ายในและญาติ
เข้าไปคารวะ เริ่มพิธีเลี้ยงพระสามบาท เสร็จแล้วทรงโปรดให้เจ้าหน้าที่ไปนิมนต์

ท่านเจ้าคุณอุคม ฯ ขึ้นไปเฝ้าบนพลับพลา รับสั่งกับเจ้าคุณอุคม ฯ นานพอควร แล้ว
เจ้าคุณอุคม ฯ ก็ถวายพระพรลาออกจากพลับพลา กลับลงมา

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินออกมาที่เฉลียงหน้าพลับพลา ทรงชะโงก
พระพักตร์รับสั่งกับผู้อยู่ข้างล่างว่า “ใครได้กลิ่นหอมเหมือนแป้งบ้าง” พระองค์ทรง
รับสั่งว่า ได้กลิ่นตลอดเวลาแต่เวลานี้ตลอดมา เมื่อประทับอยู่ในวังก็ยังได้กลิ่น บัดนี้
ก็ยังได้กลิ่นยังหอมตลอดเวลา

แล้วทรงโปรดให้เชิญเจดีย์โลหะบรรจุอัฐิและอังคารเดินขึ้นบนลาดพระบาท
ไปขึ้นรถยนต์นำไปเก็บฝากไว้ที่กุฏิท่านเจ้าอาวาส โดยอ้อมไปขึ้นทางหลังวัด โปรดเกล้าฯ
ให้ใช้กลดกั้นเจดีย์โลหะบรรจุอัฐิ โดยใช้กลดสำหรับกั้นพระองค์ เช่นเดียวกับเมื่อเชิญ
เจดีย์จากเมรุมาบนพลับพลา

โปรดเกล้าฯ ให้คุณพูนเพิ่ม ไกรฤกษ์เป็นผู้นำไปนมัสการและมอบกับท่านเจ้า-
อาวาสรักษาไว้ โดยจะจัดตุ้มใส่เจดีย์โลหะอีกชั้นหนึ่ง และได้จัดตำรวจมาเฝ้ากลางวัน
หนึ่งนายและกลางคืนสองนาย เพื่อรอเวลาจะสร้างอนุสาวรีย์ต่อไป เมื่อรับสั่งแล้ว
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็เสด็จกลับ ทุกอย่างเป็นไปอย่างเรียบร้อยตามรับสั่ง

รุ่งขึ้นจากวันนั้น ผมได้ไปนมัสการเรียนถามท่านเจ้าคุณอุคม ฯ ว่า สมเด็จพระ
ทรงรับสั่งอะไรบ้าง

เจ้าคุณอุคม ฯ ก็บอกว่า สมเด็จพระรับสั่งว่า ทรงเสียดายท่านภิกษุพระยา
นรรัตนราชมานิต เพราะทรงมีพระคุณต่อพระองค์ท่านและเจ้าฟ้าชายมาก ได้สอนให้
เจ้าฟ้าชายได้รับประโยชน์ทางธรรมมากมายหลายอย่าง ส่วนสมเด็จพระองค์ท่านก็ได้
อาศัยหลักธรรมะปฏิบัติทำให้จิตใจสงบ บัดนี้สิ้นท่านไปแล้วก็คงเหลือพอที่จะฟังหลัก
ธรรมะทางใจได้ ก็คือเจ้าคุณศาสนโสภณอีกองค์หนึ่ง

การที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมราชินีนาถทรงมีพระ-
มหากรุณาธิคุณต่อเจ้าคุณพื่ออย่างเหลือล้น ทำให้ผมมีความรู้สึกชื่นตันใจ นึกถึง
ครั้งใดเกิดปีติหน้าตาแทบไหล นับว่าเป็นศิริมงคลอันสูงยิ่งแก่ตระกูล “จินตยานนท์”

ตลอดชั่วลูกหลานสืบไป ไม่ลืมพระมหากรุณาธิคุณอันยิ่งใหญ่ครั้งนี้ ขอจารึกไว้เป็น
 ประวัตินุสรณ์ของตระกูล “จันทยานนท์” ต่อไปภายหน้า สำหรับญาติพี่น้องของผม
 ทุกคนก็มีความรู้สึกเช่นเดียวกัน ต่างก็รู้สึกตื่นตันใจที่ไม่สามารถจะบรรยายออกมาเท่า
 ความรู้สึกภายในจิตใจในพระมหากรุณาธิคุณของล้นเกล้าฯ ทั้งสองพระองค์ในครั้งนี้นตลอด
 ไปอย่างไม่มีวันลืม

ตรี จันทยานนท์

๒๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๕

เมื่ออนุสรณ์ “ธมมวิทกโก ภิกขุ” พระยานรรัตนราชมานิต (ตรีภิก ขจิตยานนท์
 ได้แจกในวันพระราชทานเพลิงเมื่อวันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๕ ครั้งนี้มี
 เหตุการณ์ที่ไม่ได้ลง ยังไม่สมบูรณ์ เป็นโอกาสควรจะนำมากล่าวรวมในครั้งนี้

ข้าพเจ้าทราบข่าวเพิ่มเติมภายหลังเมื่อหนังสือเย็บเล่มเรียบร้อยแล้ว จะถึง
 หมายกำหนดวันงาน แก้อะไรไม่ได้ เพียงเตือนให้คุณตริบันทึกไว้ด้วยเพื่อข้าพเจ้า
 จะนำเข้าสู่ศกฏแห่งกรรมก็จะเพิ่มเติมลงไป เพราะชาติประวัติสำคัญตอนหนึ่งที่ควรนำ
 มากล่าว คุณตริก็ได้ทวนความจำและบันทึกมาว่า

เมื่อครั้งสงครามโลกครั้งที่ ๒ หลังจากประเทศไทยเราได้ประกาศสงครามกับ
 ฝ่ายสัมพันธมิตร ชาติไทยเราจึงตกอยู่ในฐานะสงคราม ต่างถือว่าเป็นข้าศึกศัตรู
 ต่อกัน เพราะรัฐบาลไทยเราได้ยอมให้ทหารญี่ปุ่นผ่านและเข้ามาตั้งฐานทัพในประเทศไทย
 คุณตริบอกว่า จำได้ว่า เทียงวันที่ ๑๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๘ เสียงสัญญาณภัย
 ทางอากาศได้ดังขึ้นอย่างโหยหวน บางท่านได้ยินแล้วความหนาวเย็นเข้าจับชั่วคราว
 เหมือนจะเป็นไข้จับสั่น มันเป็นเสียงสัญญาณของมรณภัยจะเกิดขึ้นในไม่ช้า ไม่ทราบ

ว่าใครจะถึงมาต เพราะการทิ้งระเบิดทุกครั้งต่างก็ย่อมจะมีความหวาดหวั่นกลัวภัยอันตรายอยู่แทบทุกตัวคน เพียงแต่มีความรู้สึกมากหรือน้อยเท่านั้น มิใช่ห่วงแต่ตัวเองฝ่ายเดียว ยังห่วงถึงญาติพี่น้องเพื่อนฝูงที่อยู่ในเขตพระนครแต่อยู่คนละตำบล

เมื่อได้ยินเสียงสัญญาณภัยแล้ว ไม่มีใครนิ่งนอนใจ ต่างก็วิ่งเข้าหาที่กำบังหลบให้พ้นภัยอันตราย หลุมหลบภัยสาธารณะมีคนวิ่งเข้าไปหลบจนแน่นล้น เพราะต่างก็รู้ถึงอำนาจของลูกระเบิดที่ว่าร้ายแรงเพียงใด ต่างก็กลัวความตายด้วยกันทุกคน ไม่ช้าประชาชนก็หลบหายไป ตามถนนหนทางเงียบสงบ พระนครเหมือนเมืองร้าง แม้แต่สุนัขเคียววิ่งกันเพ่นพ่านอยู่กลางถนนก็หายไปหมดโดยสัญชาตญาณ จากนั้นเสียงสัญญาณภัยสงบลง ในพระนครก็เงียบอย่างเยือกเย็น ทุกคนต่างก็คอยฟังว่าเครื่องบินข้าศึกจะเข้าโจมตีทิศใดทางใด จิตใจเต็มระทึกคอยฟังว่าเมื่อไหร่จะได้ยินเสียงระเบิดและเสียงบินต่อสู้อากาศยานยิงจากพื้นดินสกัดเครื่องบิน ไม่นานเสียงเครื่องบิน ปี ๒๙ ได้ยินมาแต่ไกลและค่อย ๆ ดังขึ้นเมื่อใกล้เข้ามา ไม่นานเสียงเข้ามาใกล้ ไม่ช้าเครื่องบินก็บินอยู่บนอากาศเหนือกลางใจเมืองหลวงแล้ว เครื่องบินเป็นฝูง ๆ บินไปบินมาเหนือพระนคร เสียงดังกึกก้องท้องฟ้าทั่วไป เป็นเสียงที่รบกวนประสาทสำหรับผู้ที่หวาดกลัวอยู่แล้ว ไม่รู้ว่าใครจะเป็นผู้เคราะห์ร้ายเคราะห์ดี เวลานั้นเขตพระนครมีจุดเป้าหมายหลายจุดที่จะทิ้งระเบิดทำลาย เสียง ป.ต.อ. ภาคพื้นดินตามจุดได้ยินเพื่อสกัดกัน แต่ก็ไม่ใช่จะได้ผลนัก

ครั้งนั้นเครื่องบิน ปี ๒๙ ฝูงหนึ่งบินวนเวียนมุ่งหน้าหาจุดหมายที่จะทิ้งระเบิด รู้สึกว่าข้าศึกตั้งใจจะทำลายสถานีหัวลำโพงและโรงรถจักรของกรมรถไฟ ที่พักสินค้าเพื่อตัดกำลังขนส่ง เมื่อเครื่องบินได้วนเวียนอยู่เหนือท้องฟ้าเบื้องบนกลางกรุงแล้ว ไม่ช้าก็ปล่อยลูกระเบิดลงมา แต่เครื่องบินบินสูงเกินไป ไม่สามารถจะทิ้งถูกตรงจุดเป้าหมาย เพราะไม่กล้าบินลงระยะต่ำ เพราะหน่วยปืนต่อสู้เครื่องบินทางอากาศจากพื้นดินได้ระดมยิงสกัดกั้นการโจมตีอย่างหนัก เสียงระเบิดดังกึกก้องในพระนคร เสียงสนั่นสะท้านทั่วไปเป็นเสียงที่น่าสยดสยองอันน่าสพึงกลัว เขย่าขวัญของประชาชนชาวบ้าน

เมื่อผมไปถึงกุฏิเจ้าคุณพี่ ก็ได้พบเจ้าคุณพี่อยู่ในกุฏิครองจีวรพาดสังฆาฏิ
 เรียบร้อย ท่านนั่งทำสมาธิอยู่ใกล้กำแพง ตรงหน้าต่างมีเศษผงปูนขาวและผงอิฐที่หล่น
 เกือบจากแรงระเบิดติดตามตัวหน้าแขนของท่านและจีวรเต็มไปหมด ความแรงของ
 ระเบิดนั้นสะท้อนทำให้กุฏิของเจ้าคุณพี่ท่านชำรุด กระเบื้องมุงหลังคารวนตามบริเวณ
 ใกล้โรงเรียนเทพศิรินทร์ตอนหน้าวัด คณะเหนือพังไปหลายหลังด้วยแรงระเบิดและ
 สั่นสะเทือนของระเบิด รวมทั้งกุฏิที่อยู่ของท่านอาจารย์ ภายหลังคุณนายทองพูนภรรยา
 หลวงแพ้วพาลชน ผู้เลื่อมใสเจ้าคุณพี่มีจิตศรัทธามาซ่อมหลังคากุฏิของเจ้าคุณพี่และกุฏิ
 ข้างเคียงอีก ๔ หลัง การทิ้งระเบิดครั้งนั้นทำให้ศึกษาศาสตร์ ตึกแก่นนฤมิตรพัง
 โรงเรียนเทพศิรินทร์และโรงเรียนพระเนร (ตึกนิทานภตล) ก็โดนแรงระเบิดชำรุด
 เสียหายไม่น้อย เมื่อเงียบเสียงเครื่องบินแล้วเสียงสัญญาณปลอดภัยก็ดังขึ้น ท่านอาจารย์
 มหาอำพัน บุญ—หลงบอกว่ากลับมาดูกุฏิ เห็นถูกระเบิดพังทะลายหมดต้องไปอาศัย
 ศาลาหน้ากุฏิอยู่ชั่วคราว เย็นวันนั้นท่านพระภิกษุเจ้าคุณนรรัตนฯ ได้มาชวนท่านอาจารย์
 ลงโบสถ์สวดมนต์ให้พระเจ้าวรวงศ์เธอเพียงสององค์เท่านั้น

การที่พระนครได้ถูกโจมตีด้วยทิ้งระเบิดทางอากาศ เจ้าคุณพี่ท่านมีจิตมั่นไม่
 หวั่นไหวหวาดกลัว มิได้หลบภัยไปไหน อยู่ใกล้เคียงกับที่ระเบิดลง เมื่อเครื่องบิน
 วนเวียนอยู่บนท้องฟ้าเห็นวัดเห็นสถานี่รถไฟ ไปรยถูกระเบิดลงมาถูกบริเวณวัด
 เสียงดังสนั่นหวั่นไหว ท่านบอกว่าท่านแม่เมตตาจิต ขอให้มิแต่มิตรไม่มีข้าศึกศัตรู อย่า
 ฆ่ากันเลย ขออย่าให้เป็นเวรกรรมต่อกันและกัน จิตของท่านแน่วแน่นมั่นคง ไม่สนใจใน
 เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นไม่ว่าร้ายหรือดี เห็นจะเป็นเพราะท่านได้สละสิ้นทั้งรูปรสกลิ่นเสียง
 กลิ่นรส ตัณหา ความโลภรักโกรธ เป็นต้นเหตุแห่งทุกข์ บริจาคทรัพย์สมบัติทั้งสิน
 อกุศลหมดทุกสิ่งทุกอย่างตลอดทั้งชีวิตก็อุทิศเพื่อพระศาสนา ปฏิบัติศีล ธรรมสมาธิ
 มิได้ขาดตกบกพร่องตลอดลงโบสถ์ทำวัตรสวดมนต์ก็มีได้ขาดตลอดมาไม่ว่าบ้านเมืองจะ
 อยู่ในภาวะสงครามหรือเวลาสงบ ท่านก็ปฏิบัติเช่นเดียวกัน จิตจึงบริสุทธิ์ใสสะอาด
 ไม่มีราคะ

ก่อนที่ข้าพเจ้าจะลงเอยปิดประวัติเพิ่มเติม “ท่านธมมวิทกโกภิกขุ” พระยานรรัตนราชมานิต (ตริก จินตยานนท์) เพื่อนผู้หนึ่งได้เคยบอกข้าพเจ้าว่า จะอาสา นำคำสัมภาษณ์คุณวิลาส โอสถานนท์มีสิ่งที่น่ารู้ศึกษามาเพิ่มเติม ข้าพเจ้าก็คอยฟังข่าวคำสัมภาษณ์ แต่ก็ผ่านไปเป็นเวลานานก็คิดจะปิดเรื่อง พอตีเช้าวันที่ ๓๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๕ เพื่อนได้นำเทปอัดเสียงสัมภาษณ์คุณวิลาส โอสถานนท์มาให้แต่เช้า ตกลงข้าพเจ้าต้องต่อเติมเพิ่มข้อความที่น่ารู้เข้าไปก่อนจะลงเอย เมื่อได้ฟังคำสัมภาษณ์ จึงได้ย่อใจความลงดังนี้

คุณวิลาส ได้กรุณาให้สัมภาษณ์ว่า

ผมกับท่านเจ้าคุณนรรัตนราชมานิตได้รู้จักกันครั้งเป็นมหาดเล็กก่อนบวช เราได้ชอบพอสนิทสนมใกล้ชิดกันมาก แต่เมื่อเวลาท่านบวชเป็นเวลาที่ผมกำลังศึกษาอยู่ต่างประเทศ

เมื่อผมกลับจากต่างประเทศก็รู้ข่าวตลอดมาว่า ท่านไม่ยอมรับแขกบนกุฏิ ผมตั้งใจว่าจะไปนมัสการท่านและท่านก็ได้เคยสั่งให้คนมาบอกผมว่า หากมีเวลาว่างก็ให้ผมไปสนทนากับท่านบ้าง แต่แล้วผมก็ไปพบกับพระยาคทาทรรฯ เมื่อเล่าเรื่องราวนี้ พระยาคทาทรรฯ บอกว่า ไปสนทนากับภิกษุพระยานรรัตนฯ ท่านยืนอยู่ที่หน้าต่างกุฏิให้เรายืนพูดอยู่กับท่านข้างล่างตลอดเวลา จะยืนนานเท่าใดท่านก็ยืนได้ แต่เรายืนไม่ทน จะขึ้นไปบนกุฏิ ท่านก็บอกว่าอย่าเข้ามาเลย มันไม่สะอาดสกปรก ท่านไม่ยอมให้ขึ้นไป ท่านยิ่งปิดไม่ให้เราเข้าไป เราก็งงอยากเข้าไป อยาก رؤอยากเห็น

ต่อมาผมได้ทราบว่า ผู้ใกล้ชิดสนิทสนมกับท่านเจ้าคุณฯ คือ ม.ล. ชัง สนิทวงศ์ ผมกับ ม.ล. ชังเป็นเพื่อนรักเคยร่วมเรียนมาด้วยกันและได้ทราบข่าวว่าเป็นลูกศิษย์ใกล้ชิดที่สุดของท่าน ได้ทราบว่า ม.ล. ชังได้ศึกษาธรรมะกับท่าน ตามปกติพวกเรากินอาหารร่วมกันเป็นประจำเดือนละครั้ง จะได้พบปะเพื่อนฝูงเก่า ๆ มีการล้อเลียนกันเหมือนครั้งก่อน ๆ นึกถึงเรื่องอดีต ทำให้สบายใจดี

ผมเองระลึกถึงพระภิกษุท่านเจ้าคุณนรรัตน์ ๑ อยู่เสมอ ครั้งหลังนี้ผมได้ทราบ
ข่าวว่า ท่านได้ทำเหรียญและทำพระ ผมก็นึกอยากได้ ผมนึกอยู่แต่ในใจเสมอว่า ทำไม
จึงจะได้วะ และต่อมาผมก็ได้ข่าวว่าท่านได้มรณภาพแล้ว นึกเศร้าใจเพราะตั้งใจ
ครั้งหลังนี้จะไปหาท่าน

ต่อมาผมก็นึกได้ว่า ม.ล. ชัง เป็นศิษย์ที่ใกล้ชิดโปรดปรานของท่าน คงจะมี
ของดีไว้บ้าง วันหนึ่งหลังจากท่านได้มรณภาพแล้ว ผมได้เดินทางจากศรีราชามา
กรุงเทพฯ และได้ไปหา ม.ล. ชังที่บ้าน เมื่อพบแล้วจึงถามว่ามีพระอะไรดีของเจ้าคุณ
นรรัตน์ ๑ บ้างละ ขอบ้างสิ

ม.ล. ชังสะอึกแล้วพูดว่า “ล่อนี่เองที่ท่านเจ้าคุณนรรัตน์ ๑ ฝากพระไว้ให้”
ผมก็สงสัยจึงถามว่า “รู้ได้อย่างไรว่าเป็นอ้าว” ม.ล. ชังเล่าให้ฟังว่า “เมื่อก่อนท่านจะ
มรณภาพอ้าวไปเรียนสมาธิวิปัสสนากรรมฐาน เพียงระยะที่ท่านลงจากกุฏิเดินไปลงโบสถ์
สวดมนต์ทอวศึกษากับท่าน”

วันนั้นท่านพูดกับอ้าวแต่ก็ไม่ได้สังหรณ์ใจ ท่านสั่งว่า ธรรมะที่ท่านสอน
ให้ฉันขอให้พยายามหมั่นฝึกอย่าทอดทิ้ง เพราะว่าต่อไปนี่โอกาสที่จะสอนฉันไม่มีแล้ว

พูดแล้วท่านก็หยิบพระออกจาย่าม ๒ องค์ ท่านบอกว่ามอบให้อ้วงค์หนึ่ง
และอีกองค์หนึ่งฝากไว้และสั่งว่า ถ้ามีเพื่อนมาขอเป็นคนแรกและเป็นเพื่อนที่รู้จักกัน
ทั้งสองฝ่ายก็มอบให้ไป ถ้าพูดอ้าวหมายถึงว่า เป็นคนที่อ้าวรู้จักดีและท่านเจ้าคุณรู้จักดี
ด้วย ฉะนั้นเมื่อล่อมาออกปากขอพระอ้าวเป็นคนแรก อ้าวก็รู้ว่าพระองค์นี้ท่านฝาก
ไว้ให้ล่อแน่แล้วไม่ผิด” ผมก็บอก ม.ล. ชังว่า “อ้วนึกอยากได้พระเจ้าคุณนรรัตน์ ๑

มานานแล้ว และนึกอยู่เสมอว่าล่อเป็นลูกศิษย์กนกกุฎที่ใกล้ชิดคงต้องมีอะไรดี ๆ ของท่าน
ไว้บ้าง จึงตั้งใจมาหาลล่อ เหตุการณ์เผอิญเช่นนี้อ้วก็ตั้งใจมาก เพราะโชคก็อย่างไม่เคย
นึกฝันว่า ท่านจะฝากไว้ให้สมความตั้งใจ เห็นจะเป็นเพราะอ้าวระลึกถึงท่านตลอดเวลา
และตั้งใจอยากได้พระของท่านด้วย”

ม.ล. ช้างบอกผมว่า “ฉันทนพระองค์นี้ที่ท่านฝากไว้ต้องเป็นของลือ ท่านคงจะจงฝากไว้ให้ลือแน่ เออเลย” แล้ว ม.ล. ช้างก็ไปหยิบพระออกมาแล้วส่งให้ผมแบมือรับ ผมก็แบมือนั้นออกไป ม.ล. ช้างยืนพระออกมาทำท่าจะใส่ฝ่ามือผม แต่ก็ยังขยักถือเอาไว้ก่อนแล้วทอองกาตาสวดมนต์อะไรพิมพ์คำได้ยินไม่ชัด ผมยังลือว่า “ทำไมลือไม่สวดตั้ง ๆ อ้าวจะได้อะไรบ้าง”

ม.ล. ช้างพูดว่า “นี่แหละแบบเจ้าคุณนรรัตนฯ เป็นการมอบสิทธิ์ให้ โดยตรง เพราะท่านส่งไว้ให้บอกด้วยว่าเป็นของดีนะ” เมื่อผมรับพระมาแล้วก็ได้พิจารณาดูเห็นเป็นพระแบบสมเด็จ ผงสีขาวและองค์เล็กกว่าธรรมดาพิศกัณฑ์ให้เข้ากัน แล้วผมถามว่าสนทนาอะไรกับท่านที่เป็นประโยชน์และการฝึกสมาธิ และมีอะไรแปลกบ้าง

ม.ล. ช้างบอกว่า “อ้าวไปฝึกแล้วรู้สึกว่าเป็นพลังทางใจ ยิ่งปฏิบัติยิ่งซาบซึ้งมากขึ้น ท่านไม่พูดถึงเรื่องการเมือง ไม่พูดถึงอดีต ท่านไม่ยอมพูดทางโลก ท่านพูดแต่ทางธรรม ท่านสอนและตอบคำถามเฉพาะแต่ปัญหาในพระศาสนาตามหลักธรรมและการปฏิบัติทางธรรมเท่านั้น ครั้งหนึ่งเป็นเรื่องแปลก คือท่านได้นัดให้อ้าวไปพบที่หน้าโบสถ์เวลาตี ๕ ครึ่งเพื่อจะฝึกสอน แต่วันนั้นอ้าวตื่นสายไปหน่อย เมื่อไปถึงบริเวณโบสถ์ เทียวเดินหาท่านแต่ก็ไม่เห็น อ้าวเดินวนเวียนอยู่รอบโบสถ์หลายครั้ง หากใจอ่อนใจแต่ก็ไม่ได้พบท่าน คิดว่าท่านยังไม่ตื่นก็ได้ แต่ความจริงอ้าวรู้ว่าท่านตื่นแต่มีดทุกวัน แต่ครั้งนั้นก็สงสัย ยืนคิดหรือท่านยังไม่ลงจากกุฏิ กำลังคิดจะเดินไปคอยดักรที่หน้ากุฏิของท่านดีกว่า แน่ใจว่าในบริเวณโบสถ์ไม่มีแน่แล้ว ท่านก็ต้องอยู่ในกุฏิแน่ คิดตัดสินใจกำลังจะออกเดินก็ได้ยินเสียงท่านพูดอยู่ข้างหลัง อ้าวก็สữngเพราะไม่รู้ว่าจะมาจากทางไหน มายืนอยู่ข้างหลังได้อย่างไร ท่านพูดว่า “มัวแต่ววนเวียนเดินหากันอยู่อย่างนี้ จะพบได้อย่างไร” อ้าวคิดว่า “ท่านคงจะลงโทษทางอ้อมที่มาสายผิดเวลาแล้วท่านก็ให้อ้าวไปนั่งทำสมาธิที่โน่น ที่นี่ และก็รู้สึกการปฏิบัติได้ผลทางใจ เกิดความสงบ”

เมื่อต้นเดือนที่แล้ว ม.ล. ช้างและ ม.ล. ปีกทิพย์ มาลากุลได้ไปหาผมที่บ้านศรีราชาแต่ไม่พบผมเพราะวันนั้นผมไม่ได้อยู่บ้าน กลับมาเห็นแต่เขียนหลังนามบัตร

ทิ้งไว้ ได้บอกว่ “อ้วมาหาแล้วไม่พบ คักถึงจึงมาเยี่ยม เสียใจที่ไม่ได้พบกัน” ผมเองก็เสียใจเพราะอยากพบ ม.ล. ซ้งเหมือนกัน อยากทราบว่าฝึกสมาธิไปถึงแค่ไหน ในระยะ^{๕๕๕}รู้สึกว่าได้ห่างเหินไม่พบกัน ม.ล. ซ้งไม่ไปกินอาหารและพบปะเพื่อนฝูงเก่า ๆ เพราะเพื่อนชอบสนุกสนานเอะอะเฮฮา พุดจาเสียงดัง ล้อเลียนกันบ้างเหมือนครั้งอดีตวัยรุ่นเมื่อยังอยู่โรงเรียน ทำให้ ม.ล. ซ้งซึ่งต้องการความสงบจึงขาดการสังคม ไม่ได้ไปพบปะเพื่อนฝูงตามที่เคยนัดกินอาหารประจำเดือน ทราบว่า ม.ล. ซ้งกำลังเคร่งเครียดหาความสงบในการปฏิบัติ^{๖๖๖}นั่งวิปัสสนากรรมฐาน ต้องทำให้จิตนิ่งจึงจะเกิดสมาธิ การทำเสียงดังเอะอะเฮฮาทำให้เสียสมาธิ จิตไม่สงบ เรื่องนี้ผมก็เห็นใจ เพราะม.ล. ซ้งปฏิบัติในทางธรรมแล้ว สิ่งที่ต้องการคือความสงบ ฉะนั้นท่านเจ้าคุณนรรัตนฯ ท่านจึงหาความสงบอยู่ในกุฏิไม่ยอมให้ใครเข้าไปรบกวนสมาธิของท่าน ผมได้ข่าวว่าเวลานี้ ม.ล. ซ้งกำลังหาที่เงียบสงบเพื่อทำสมาธิ^{๗๗๗}นั่งวิปัสสนากรรมฐาน ได้ข่าวว่าจะไปอยู่ที่เชียงใหม่ เพราะอยู่ใกล้เพื่อนฝูงเก่า ๆ มักจะรบกวนความสงบ พอถึงเวลานัดก็โทรศัพท์ไปเรียกร้องร่วมกินข้าว สนุกสนานตลกเฮฮาล้อเลียนกัน เป็นศัตรูของความสงบ จิตไม่มีสมาธิ เป็นต้นเหตุที่ ม.ล. ซ้งห่างไป เวลานี้ผมรู้สึกว่ ม.ล. ซ้งได้ปฏิบัติทางธรรมไปไกลมากแล้ว

เมื่อข้าพเจ้าได้ฟังคำของคุณวิลาส โอสถานนท์แล้ว ทำให้คิดย้อนหลังไปถึงวันงานพระราชทานเพลิงพระภิกษุพระยานรรัตนราชมานิต หลังจากวันงานผ่านไปแล้ว ข้าพเจ้าก็ได้รับโทรศัพท์จาก พล.ต.ต. ชิต อัมพเทมีย์ เล่าเรื่องความประหลาดมหัศจรรย์ด้วยอำนาจจิตให้ฟังว่า

ท่านได้ไปในงานพระราชทานเพลิงศพในวันนั้น เมื่อเห็นเขาได้หนังสือถือกันมา ท่านก็ไม่ทราบว่าเขาแจกกันที่ไหน แต่ใจนั้นนึกอยากได้ ท่านได้บอกข้าพเจ้าว่า ผมเป็นผู้ใหญ่แล้ว จะไปเที่ยวเดินหาหนังสือแจกก็ไม่เหมาะ ก็ได้แต่นั่งนึกในใจว่า จะทำอย่างไรจะได้หนังสือแจกในงานของท่าน

เมื่อไม่มีทางอื่น ผมก็ลองตั้งใจส่งคำอธิษฐานขอจากท่านเจ้าคุณ ฯ โดยตรงบอกท่านว่า อยากได้หนังสือ จึงตกลงันตาลให้ได้รับหนังสือชุดนี้ด้วย เมื่ออธิษฐาน

แล้วผมก็นั่งสงบนิ่ง เป็นสิ่งมหัศจรรย์จริง ๆ เพราะหลังจากนั้นก็ยังมีลูกศิษย์มาพบผมถามว่า ท่านได้หนังสือหรือยังครับ ผมบอกว่า ยัง แก่จัดแจ่งรีบเดินหายออกไป ผมก็นึกดีใจ ครูหนึ่งก็พบลูกศิษย์ผมอีกคนหนึ่งถามผมว่า “ท่านยังไม่ได้หนังสือหรือครับ” ผมก็บอกว่า “ยัง” แก่บอกว่า “ประเดี๋ยวผมจะนำมาให้ครับ” แล้วแก่รีบเดินออกไป ผมเองก็งงเหมือนกัน นี่คงไม่ใช่เหตุบังเอิญ เห็นจะเป็นด้วยอำนาจจิตที่ได้อธิษฐาน

วันนั้นผมเลยได้ตั้งสองชุด และยังมีศิษย์อื่น ๆ มาถามอีก ผมก็บอกว่า ได้แล้ว ท่านกลับย้อนถามข้าพเจ้าว่าได้หรือเปล่า ข้าพเจ้าบอกว่า ไปงานครึ่งนั้น ๘-๙ คน แต่ไม่มีใครได้หนังสือเลย ตามปกติการแจกหนังสือมักจะแจกข้างบันไดทางลงจากเมรุ แต่วันนั้นไม่มี ท่านบอกว่าถ้าอย่างนั้นผมจะแบ่งจัดส่งมาให้ทางไปรษณีย์ชุดหนึ่ง ข้าพเจ้าเรียนกับท่านทางโทรศัพท์ว่า ไม่ต้องส่งมาทั้งชุด เลือกส่งมาบางเล่มที่ข้าพเจ้าไม่มีและแจ้งเรื่องหนังสือเล่มที่มีแล้ว เพราะหลังจากวันงานแล้วมีผู้นำหนังสือบางเล่มมาให้ข้าพเจ้าแต่ไม่ครบชุด ต่อมาไม่กี่วันข้าพเจ้าก็ได้รับหนังสือที่ยังไม่มีจาก พล.ต.ต. ชิต อัมพเตนีย์และรู้สึกขอบคุณท่านอย่างยิ่ง

ข้าพเจ้าคิดว่าท่าน ธมมวิทกโก พระยานรรัตนราชมานิต (ตริก จินตยานนท์) เป็นพระภิกษุที่น่าเคารพบูชาอันสูงยิ่งในยุคนี้ ในชีวิตของข้าพเจ้ายังไม่เคยพบเคยได้ยินการปฏิบัติของพระสงฆ์องค์ใดเหมือนท่าน ไม่ว่าจะในทางกตัญญูหรือในการปฏิบัติทางหลักธรรม ตลอดจนเสียสละทุกสิ่งทุกอย่างไม่มีอะไรยึดถือเป็นสมบัติที่มีค่า ท่านปฏิบัติบริสุทธิ์ ทั้งจิตใจใสสะอาด มิได้ยึดมั่นถือมั่นเพราะทุกสิ่งท่านเห็นว่าไม่เที่ยง มนุษย์เราเกิดมาทุกคน ความทุกข์เป็นศัตรูสำคัญ เป็นเรื่องยิ่งใหญ่ไม่มีผู้ใดหนีพ้นทุกข์ไปได้ แต่ท่านปฏิบัติได้ โดยไม่ยึดมั่นถือมั่น ทุกสิ่งไม่เที่ยง ข้าพเจ้าเองก็ไม่เคยพบท่านมาก่อน แต่รู้การปฏิบัติของท่านก็เกิดความรู้สึกเคารพบูชาในตัวท่านตลอดมา แม้บัดนี้ท่านได้มรณภาพไปแล้ว แต่ท่านได้ทิ้งหลักธรรม ความดีที่ท่านได้ปฏิบัติเป็นตัวอย่าง เกิดเป็นอมตะ เป็นสิ่งประทับใจไว้เป็นอนุสรณ์ให้อนุชนรุ่นหลังได้ศึกษาหาความรู้ แม้บัดนี้

ไม่มีองค์ท่านแล้ว แต่ความรู้สึกทางจิตใจของข้าพเจ้า ในความเคารพบูชามิได้ลดน้อย
ถอยลงตามกาลเวลาที่ผ่านไป เมื่อนึกถึงครึ่งใดก็มีแต่เพิ่มพูนความเคารพบูชายิ่งขึ้น
ตลอดไปไม่มีวันเสื่อมสูญ

เมื่อข้าพเจ้ากำลังจะปิดเรื่องประวัติเพิ่มเติมของท่านธมมวิโก ภิกขุ คินน^๕
ก็บังเอิญได้รับโทรศัพท์จากคุณตรี จินตยานนท์บอกมาอย่างไม่สบายใจว่า “เรื่องประวัติ
เจ้าคุณพีได้มีผู้เขียนขึ้นภายหลัง เมื่อได้อ่านดูแล้วไม่ตรงต่อความจริง นำความเสียหาย
มาสู่เจ้าคุณพีผู้สร้างแต่กรรมดีอย่างน่าเศร้าใจ” ข้าพเจ้าถามถึงข้อความใดที่ไม่ตรงต่อ
ความจริง คุณตรีก็เล่าให้ฟังถึงข้อความบางตอนและพูดอย่างน้อยใจว่า “ผมเป็นน้องชาย
คนเดียวของท่าน รู้เรื่องความจริงดี มารยาทการปฏิบัติของเจ้าคุณพี ผู้ที่ได้เคยพบ
เห็นสนทนากับท่านก็พากันยกย่องเป็นตัวอย่างที่ดีงาม เมื่อผมได้อ่านข้อความไม่เป็น
ความจริงแล้วก็เศร้าสลดใจมาก เพราะเจ้าคุณพีเมื่อยังไม่บวชก็ไม่เคยพูดหยาบคาย
ไม่ว่าจะเป็นคนใช้หรือเด็กในบ้าน ไม่เคยใช้คำว่า “มึง” ท่านเคยสอนให้ทุกคนมีกิริยา
วาจาสุภาพมีมารยาทอ่อนโยน เป็นความดีมีอยู่ในตัวของเราเอง จงรักษาคณะสมบัตินี้
ไว้ ถ้าทำราชการจะทำให้ผู้ใหญ่เอ็นดูรักใคร่ ผู้น้อยก็มีความเคารพนับถือ เป็นการ
ประกอบส่งเสริมจิตแผ่เมตตา ให้ความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นแล้วเราก็จะได้รับความ
เห็นอกเห็นใจเมตตาเช่นเดียวกัน นี่เป็นกฎจากธรรมชาติของจิตตานุภาพที่เจ้าคุณพีเคย
สอน เช่นโอวาทใน “PERSONAL MAGNET” ทุกท่านที่เคยอ่านแล้วก็รู้ว่าท่านได้
ปฏิบัติอย่างใด กิจดุชิครับ ท่านเองก็ปฏิบัติและสอนผู้อื่น แล้วท่านจะพูดจาหยาบคาย
ไม่สุภาพได้อย่างไร ประวัติเจ้าคุณพีฉบับนี้มีเรื่องอ้างถึงคุณครูชูป คุ้ม^๕หม่นพูดโต้ตอบ
กับท่านด้วยวาจาไม่สุภาพ ว่าท่านเจ้าคุณพีใช้คำพูดซึ่งตามปกติธรรมดาสุภาพชนไม่มี
ใครจะพูดกัน บัดสีปาก นี่ท่านเป็นภิกษุผู้รักษาพรหมจรรย์บริสุทธิ์หรือจะกล้าพูดคำไม่
เป็นมงคลอย่างนี้ได้ ความเสื่อมเสียมาตกอยู่กับคุณครูชูปและตระกูลจินตยานนท์
เจ้าคุณพีได้มรณภาพไปแล้ว เขาเขียนขึ้นอย่างหมดความเคารพ ไม่เกรงใจใคร ผมได้

นำหนังสือเล่มนั้นไปให้คุณครูชูปอ่าน คุณครูชูปอ่านแล้วก็เศร้าเสียใจมากบอกว่า เจ้าคุณพี่ไม่เคยพูดและไม่มีนิสัยเช่นนี้เลย มีแต่นิสัยอ่อนโยน แล้วคุณครูชูปก็พูดอย่างเศร้า ๆ ว่า หากผู้ใดมาถามก็จะบอกว่าคำเขียนเหล่านั้นไม่เป็นความจริงเพื่อป้องกันชื่อเสียง ผู้ยังไม่รู้ความจริงอ่านแล้วจะเข้าใจผิด แต่ผมคิดว่า จะแก้ข้อหาด้วยคำพูดกับการเขียนนั้นผิดกันไกลมาก คำพูดนั้นไต่ยินในวงแคบจำกัด พูดแล้วก็ผ่านไป แต่การเขียนไปไกลมาก ผมคิดว่า การปฏิบัติของเจ้าคุณพี่นั้นคนส่วนมากรู้ดี คงไม่มีใครเชื่อการป้ายสีให้มัวหมอง แต่อยากจะขอร้องคุณ ท. ช่วยป้องกันชื่อเสียงคุณความดีของท่านไว้ภายนอกด้วย เพราะไม่มีทางใดจะดีกว่าการเขียนของคุณ ท. ไปได้ไกลมาก เป็นหลักฐานข้อเท็จจริงคอยช่วยป้องกันความดีบริสุทธิ์สะอาดของท่านไว้ ต่อไปหากจะมีผู้อาศัยเรื่องประวัติของท่านหาประโยชน์ย้อมสี ทำลายความดีของท่านเป็นอื่นอีกก็คงไม่กล้า ข้อเท็จจริงที่คุณเขียนจะช่วยป้องกันได้ตลอดไป”

หลังจากได้ฟังคุณตรีพูดอย่างน้อยใจแล้ว ข้าพเจ้าก็ตอบขอบคุณที่ยกย่องให้เกียรติผมจะพยายามหาทางแก้ไขเท่าที่จะช่วยได้ แต่จะยึดถือว่า ธรรมะย่อมชนะอธรรม ภายหลังได้อ่านหนังสือเล่มนั้น ได้พิจารณาโดยเฉพาะข้อความที่ทำให้เกิดความเสียหาย ก็คิดว่าควรเห็นใจคุณครูชูปและตระกูลจินตยานนท์ที่ได้กระทบกระเทือนจิตใจ เพราะชื่อเสียงคุณงามความดีนั้น เมื่อถูกทำลายอย่างไม่เป็นธรรมจากข้อความไม่เป็นความจริง เสียไปแล้วไม่สามารถหาซื้อคืนมาด้วยเงิน จะต้องแก้ไขคืนมาได้ด้วยเหตุผล เอาความจริงมาลบล้างความไม่จริง ทำให้ข้าพเจ้านึกถึงคำของท่านศาสตราจารย์พระยาอนุমানราชชนเคยให้ความเห็นแก่ข้าพเจ้าว่า เรื่องประวัติของคนนั้นเขียนยาก ท่านเองไม่ค่อยจะกล้าเขียน ถ้าหากเขียนดีก็เพียงเสมอตัว ถ้าเขียนไม่ได้ดีก็มีแต่ความเสียหาย ทำลายตัวเอง ถ้าเลี้ยงได้ท่านก็มักจะเลี้ยง เมื่อไม่แน่ใจก็ไม่เขียนเพราะมีทางเสียมากกว่าทางดี ต่อจากนั้นก็มีหลายท่านขอร้องให้ข้าพเจ้าช่วยเขียนประวัติผู้ตาย และทุกครั้งเมื่อรับปากเขียนก็ต้องระลึกถึงคำของท่านอาจารย์พระยาอนุমানราชชน ก็มองเห็นความจริงว่าถ้าเราไม่ระมัดระวัง เราไม่รู้ความจริงเขียนไปตามเขาบอก ขาดสติพิจารณาหาเหตุผล

มีทางเสียมากกว่าดีหรือเสมอตัว ฉะนั้นก่อนที่จะเขียนแต่ละประโยคแต่ละตอน ข้าพเจ้าต้องพิจารณาแล้วพิจารณาอีกอย่างระมัดระวังด้วยความไม่ประมาท หากเราได้พยายามจะเขียนดีตลอดมาแต่เกิดประมาทขาดสติใช้คำไม่ดีเพียง ๒-๓ บันทัดก็ทำลายความดีที่เขียนไว้หมดสิ้นลง ฉะนั้นเมื่อคุณตรี จินตยานนท์ได้โทรศัพท์มาแล้วถึงความเศร้าใจเมื่อได้อ่านประวัติของท่าน ธรรมวิตกโก ภิกขุ” ฉบับนั้น ข้าพเจ้าก็มองเห็นความจริงว่า ความเสียเกิดขึ้นได้อย่างไร ทำให้ข้าพเจ้านึกถึงคุณค่าคำตักเตือนต้องระลึกถึงพระคุณของท่านอาจารย์พระยาอนุमानราชธนไม่รู้ลืม เพราะท่านทำให้ข้าพเจ้ามีสติไม่ประมาท เขียนด้วยเหตุผลสิ่งใดควรหรือไม่ควร ไม่ให้กระทบกระเทือนผู้ใด ให้ได้รับความไม่สบายใจ แต่บัดนี้ข้าพเจ้ามีปัญหาหนักยิ่งกว่าเขียนประวัติคน เพราะมองเห็นตัวเองอยู่ระหว่างเขาควาย การเขียนครั้งนั้นคนละแบบที่ข้าพเจ้าเคยเขียน “กฎแห่งกรรม” ที่ทำให้ผู้อ่านแล้วสบายใจ แต่ครั้งนี้ข้าพเจ้าหนักใจเพราะต้องเขียนนอกแบบนอกเรื่อง เกรงว่าจะหลีกเลี่ยงการกระทบกระเทือนไม่ได้

เมื่อข้าพเจ้าได้รับปากกับคุณตรี จินตยานนท์แล้ว จำเป็นต้องเขียนแก้ความมัวหมองของท่าน “ธรรมวิตกโก” พระภิกษุพระยานรรัตนราชมานิต ผู้ที่ข้าพเจ้าเคารพบูชาความดีของท่านอันสูงยิ่ง จึงได้พิจารณาหาเหตุผลความจริงด้วยใจเที่ยงธรรม ระลึกถึง คุณพระมหาเทพกษัตรสมุห (เนื่อง สาคริก) เพราะคุณพระมหาเทพฯ ท่านอยู่ใกล้ชิดสนิทสนมกับเจ้าคุณนรรัตนราชมานิตครั้งพระบาทสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้ารัชกาลที่ ๖ เป็นข้าร่วมเจ้าบ่าวร่วมนายกันมาหลายปี ฉะนั้นความคุ้นเคยรู้นิสัยกันดี ข้าพเจ้าขออนุญาตเรียนถามคุณพระทางโทรศัพท์ในคืนวันที่ ๘ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๕ ท่านก็ยินดีพร้อมที่จะตอบ ข้าพเจ้ากล่าวขอบคุณท่านแล้วจึงเรียนถามเรื่องเจ้าคุณนรรัตนฯ เคยรับราชการร่วมกับคุณพระสมณนั้นหลายข้อ เท่าที่ท่านทราบและรู้เห็น

คุณพระตอบรวมใจความว่า “เจ้าคุณนรรัตนฯ มีนิสัยอ่อนโยน สุภาพเรียบร้อย ในหลวงจึงโปรดปรานมาก ผู้น้อยได้บังคับบัญชาก็เคารพนับถือเพราะเป็นผู้ไม่ถือตัว เจ้าคุณนรรัตนฯ ไม่เคยพูดหยาบคาย มีแต่กลับสอนผู้น้อยให้มีกิริยามารยาท พุดจาให้

เรียบร้อย สมัยนั้นในหลวงท่านกวตขันในกิริยามารยาทการพูดจามาก ผมยังจำได้ดีว่า
 ครั้งหนึ่งในหลวงบังเอิญทรงได้ยินทหารรักษาวังอยู่เวรกล่าวคำหยาบโดยทหารผู้หนึ่งไม่ทัน
 รู้ตัว ในหลวงทรงรับสั่งให้ไต่สวนทันที และทหารผู้หนึ่งเป็นบุตรข้าราชการชั้นพระยา
 ในหลวงทรงปรับให้นำพวงมาลัย ๖๐ พวงมาถวายพระเสื่อเมืองทรงเมือง เพียงแต่คำ
 พูดไม่สุภาพเท่านั้น ข้าพเจ้ากล่าวขอบคุณคุณพระมหาเทพฯที่ให้ข้อความจริงที่เป็น
 ประโยชน์ ส่วนทางคุณครูชูปก็ได้บอกว่า ท่านเจ้าคุณฯไม่เคยพูดคำไม่สุภาพเช่นนั้นเลย
 ความรู้สึกของข้าพเจ้าแน่ใจว่า พระภิกษุเจ้าคุณนรรัตนฯมีจิตบริสุทธิ์สะอาด ปราศจาก
 กิเลสตัณหาหาคะ มีกำลังจิตเข้มแข็ง มีพลังใจสูง ย่อมจะมีวาจาสิทธิ์ พูดอะไรมักจะ
 เป็นไปตามคำพูด ท่านคงไม่พูดพล่อย ๆ แน่ใจว่าคำพูดหยาบคายคงจะไม่ได้ออกจากปาก
 ท่านผู้ปฏิบัติพรหมจรรย์ทรงศีลบริสุทธิ์เป็นแน่ ท่านผู้อ่านก็คงจะเข้าใจดี ข้าพเจ้า
 เขียนด้วยเหตุผลก็เพื่อป้องกันความมัวหมองของท่านพระภิกษุพระยานรรัตนราชมานิต
 ซึ่งท่านได้บำเพ็ญประโยชน์ทั้งทางโลกและทางธรรม เป็นตัวอย่างที่ดียิ่ง เพราะท่านได้
 ตัดสิ้นกิเลส ทั้งโลภะ โมหะ โทษะ ขอให้ความดีของท่านเป็นตัวอย่างที่เด่นอยู่คู่กับ
 พุทธศาสนา ซึ่งในชีวิตของข้าพเจ้ายังไม่เคยรู้ไม่เคยเห็นว่าพระสงฆ์องค์ใดปฏิบัติได้
 เหมือนท่าน การอ้างความจริงไม่มีข้อสงสัยใด ๆ เหลืออีก เป็นทางป้องกันไม่ให้ผู้
 โดมาป้ายสีให้ท่านต้องมัวหมองอีกต่อไป ข้าพเจ้าได้นำจดหมายของคุณครูชูป เมนะเศวต
 (นางสาวชูป เมนะเศวต) บางตอนระบายนามความรู้สึกมาลงมีใจความดังต่อไปนี้

สำหรับประวัติท่านธมฺมวิทกฺโก เมื่อได้อ่านถึงตอนที่เกี่ยวกับดิฉันนั้นรู้สึกสกิด
 ใจมาก ในเมื่อผู้เขียนได้บรรยายถึงความเคารพในองค์ท่านและเขียนเพื่อเทอดทูนท่าน
 เหตุใดจึงเขียนอย่างนี้คะ? ปัญญาชนเขาอ่านเขาจะคิดอย่างไร เขาเขียนขึ้นในเมื่อไม่มี
 ท่านแล้วจึงเขียนกันตามสบาย ความจริงดิฉันเกี่ยวข้องกับเจ้าคุณนรรัตนฯไม่ได้เกี่ยว
 กับท่าน “ธมฺมวิทกฺโก” ถูกใหม่คะ และตั้งแต่ดิฉันได้พบท่าน ท่านไม่เคยพูดจาลักษณะ
 อย่างนี้กับดิฉันเลยและดิฉันก็ไม่เคยโต้ตอบท่านในลักษณะเช่นนี้ด้วย มารยาทของท่าน
 งามพร้อมทั้งกายวาจาใจ ทุกอิริยาบถ ผู้หญิงอย่างดิฉันยังอายท่าน

คุณ ท. ค่ะ ดิฉันมาคิดถึงวิถีชีวิตมนุษย์ในยุคปัจจุบันที่ไม่คำนึงถึงศีลถึงธรรม
ไม่มีหิริโอตตปปะ แล้วก็คิดถึงประชาชนคนทั้งหลายที่เคารพท่านนั้นมีอยู่ ๒ ประเภท
ประเภทที่ ๑ เคารพในคุณธรรมของท่านด้วยความบริสุทธิ์ใจ อีกประเภท ๑ เคารพ
ท่านเพื่อจะเอาท่านเป็นเครื่องมือทำมาหากิน หรือเอาท่านเป็นมัตถุเทศก์นำไปติดต่อกับ
บุคคลสำคัญ ๆ ประเภทนั้นนานเข้าก็เสื่อมคลาย จริงไหมค่ะ”

โดยความนับถือ

ชอุบ เมนะเศวต

ข้าพเจ้าก็ต้องตอบในที่นี้ว่า “จริงตามที่คุณครูว่าครับ เหตุผลค้ำกันอยู่ในตัว”

ข้าพเจ้าไม่อ้างถึงหนังสือประวัติฉบับใด เล่มไหน แจกในงานอะไร ใครเป็น
ผู้แต่ง เพราะไม่ต้องการให้กระทบกระเทือนใจผู้ใด ให้รู้แต่เพียงผู้อ่านหนังสือเล่มนั้น
โดยเฉพาะ และคิดว่าถ้าผู้เขียนมีความระมัดระวัง อนาคตอาจจะเป็นนักเขียนที่ดีมี
ชื่อเสียงในประเทศไทยคนหนึ่งก็ได้ ข้าพเจ้าเขียนขึ้นก็เพียงขอให้ผู้อ่านในหนังสือ
เล่มนั้นเข้าใจให้ถูก อย่าเข้าใจผิด

ท่านธมฺมวิทกโกพระภิกษุพระยานรรัตนฯ ท่านปฏิบัติกิจทางพระศาสนาตลอด
เวลา ๔๗ พรรษา ท่านละทางโลกเข้าปฏิบัติทางธรรม จิตของท่านขาวบริสุทธิ์
สะอาดไม่มีราคะใด ๆ ท่านพ้นจากโลภ รัก โกรธ หลง รูปรสกลิ่นเสียง จิตท่านอยู่เหนือ
กิเลสทั้งปวง เป็นที่รู้และยกย่องกันทั่วไป แต่เมื่อมีผู้เขียนข้อความเพียงไม่กี่ประโยค
เพื่อทำลายคุณธรรมความดีของท่าน ที่ข้าพเจ้าเคารพในคุณธรรมความดีของท่านในทาง
ศาสนา เป็นเด่นที่สุดในยุคนี้ น่าเลื่อมใสเคารพบูชา จึงต้องรักษาไว้เป็นอนุสรณ์แก่
บุคคลรุ่นหลังจะได้ศึกษาเล่าเรียนรู้ความจริง เรารู้ว่ามนุษย์เราไม่มีใครอยู่ค้ำฟ้า เรา
มีชีวิตอยู่ในโลกนี้มีเวลาจำกัด ควรจะคิดว่า เรามีชีวิตอยู่เพื่อสร้างกรรมทำดีเป็น
ประโยชน์เพื่อส่วนรวม ดีกว่าเรามีชีวิตอยู่เป็นคนรกโลก สร้างกรรมชั่วทำลายความ
สงบสุขของสังคม ข้าพเจ้าเขียนขึ้นครั้งนั้นก็มิได้มุ่งร้ายผู้ใด ด้วยความบริสุทธิ์ใจ หาก
ผู้ใดต้องเดือดร้อนกระทบกระเทือนในการเขียนของข้าพเจ้า ก็ต้องขอร้องขอโทษกรรม
ให้ด้วย

การเขียนของข้าพเจ้ายังไม่ลงเอย ก็ได้ข่าวมาจากเพื่อน ๆ ว่ามีผู้อ่านหนังสือเล่มนั้นและในหน้าหนังสือพิมพ์เกิดวิพากษ์วิจารณ์ถึงคำที่ไม่สุภาพ ไม่ควรเขียนสกปรกแบบนั้นเมื่อท่านมรณภาพไปแล้ว ผู้อ่านส่วนมากคิดว่าผู้เขียน รู้สึกว่าจะเป็นเครื่องมือของผู้อื่นมากกว่า ทั้งผู้เขียนอายุน้อยเกินไป ที่พระอย่างเจ้าคุณพระยานรรัตนฯ จะสนิทสนม ถึงกับพูดเรื่องส่วนตัว มีหลายท่านพิจารณาหาเหตุผลแล้วก็บอกว่าเป็นความจริงไปไม่ได้ เป็นเรื่องเศร้าในยุคนั้น

เมื่อพิจารณาตุแล้วทำให้ข้าพเจ้าเกิดความเห็นใจผู้เขียนผิดพลาดความจริง ก็เกิดสงสาร จึงคิดว่ามนุษย์เราทุกคนย่อมจะทำผิดได้เช่นเดียวกัน ไม่ใช่ทำถูกทุกอย่างได้ คิดว่าเราไม่ควรซ้ำเติมผู้ที่ทำผิดพลาดแล้ว เมื่อรู้ผิดก็แก้ตัวใหม่ เหว่ย่อมระงับด้วยการไม่จองเวร

เมื่อนึกถึงผู้ถูกวิพากษ์วิจารณ์ไปในทางไม่ดีแล้ว ย่อมจะเกิดปฏิกิริยา เป็นธรรมดาของผู้ที่ไม่มีความอดทนพอ ต้องมีจิตใจขุ่นมัวตามอารมณ์ของคนทั่ว ๆ ไป ยังยึดมั่นถือมั่นนี้แหละโลกมนุษย์ หากเป็นข้าพเจ้าก็จะใช้ความอดทน ไม่ว่าจะได้รับคำกล่าวร้ายนินทาหรือยกย่องสรรเสริญ เราไม่ยอมรับทั้งความดีใจและเสียใจ ปล่อยให้มันผ่านไป ไม่รับมาใส่ใจ ไม่ยอมนึกคิดทำให้เกิดความทุกข์ร้อนกังวลใจเปล่า ๆ เราใช้พลังจิตเข้มแข็งนึกว่าทุกสิ่งเกิดขึ้นดับไป พิจารณาคุณหลักธรรม ใช้คำพูดของท่าน “ธมฺมวิทกโก” ท่านว่า “อย่ายึดมั่น ถือมั่น ทุกสิ่งไม่เที่ยง” ทุกสิ่งเกิดขึ้นแล้วไม่ช้าสิ่งเหล่านั้นก็จะผ่านไปเป็นอดีตเราแก้ไขข้อผิดพลาดเป็นบทเรียนให้ดีขึ้นภายหลัง

หนังสือที่ข้าพเจ้าเขียนขึ้นนี้ มุ่งอุทิศเพื่อประโยชน์ส่วนรวม มิได้มุ่งประโยชน์ส่วนตัว จึงขออุทิศบุญกุศลนี้ให้แก่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายในสากลโลก ตลอดจนทั้งผู้มีพระคุณทั้งหลาย ตลอดจนทั้งญาติมิตรที่ล่วงลับไปแล้วก็ดีและทั้งที่ยังมีชีวิตอยู่ก็ดี จงอนุโมทนาในส่วนกุศลอันนี้ให้ทั่วถึงกัน

ขอเดชะบุญกุศลอันนี้ จงบันดาลให้สัตว์โลกทั้งหลายที่ยังสืบทอดมาอยู่ ในกิเลสตัณหา หรือที่กำลังได้รับความทุกข์ทรมานในทุกคติ จงหลุดพ้นจากความทุกข์มาสู่ความสุข แลอย่าเบียดเบียนซึ่งกันและกันเลย ขอให้ช่วยป้องกันความดีความบริสุทธิ์ของท่านธมฺมวิทกโกให้ยืนยงตลอดไป ขอให้คำอธิษฐานนี้เป็นดังข้าพเจ้าเจตนาทุกประการเทอญ

๓ ทางในโลกมนุษย์

๑. ผู้มีอารมณ์ร้อนโกรธง่ายรุนแรง ชาติสติประมาทง่าย ทำชว้ง่าย ทำผิดง่าย ทำดียาก ไปนรกง่าย ไปสวรรค์ยาก
๒. ผู้มีอารมณ์เย็นโกรธยาก มีสติไม่ประมาท ทำดีง่าย ทำชว้ง่าย ไปสวรรค์ง่าย ไปนรกยาก
๓. ผู้ดับความโกรธด้วยศีล สมาธิ ปัญญา เมื่อพิจารณารู้แจ้งความจริงที่เกิดแห่งทุกข์ ทางที่จะดับทุกข์ เป็นผู้ชนะใจตนเอง สามารถดับความโลภ รัก โกรธ หลง ดับกิเลสตัณหาในรูป รส กลิ่น เสียง มีจิตสงบนิ่งบริสุทธิ์ใสสะอาด เป็นผู้อยู่เหนือความตาย เห็นทางไปสู่นิพพานง่าย

(ความจริงข้าพเจ้าจะให้จบลงเพียงเท่านี้)

เมื่อข้าพเจ้าคิดว่าจะปิดเรื่องนี้ให้จบกันที่ เพราะต้องชงก็ปิดไม่ลงมา ๒ ครั้งแล้ว คราวนี้คงจะเรียบร้อย แต่แล้วก็ จบไม่ลงต้องชงก็เป็นครั้งที่ ๓ เพราะตอนเช้าก่อนที่ข้าพเจ้าจะออกจากบ้านไปทำงาน ก็มีท่านผู้ใหญ่ผู้หนึ่งมาหาที่บ้านและแนะนำตัวท่านเองและพูดถึงเรื่อง ท่าน “ธมฺมวิทฺตโก” อีก ท่านได้ตั้งใจจะระบายความรู้สึกออกมาให้ข้าพเจ้าฟังมากมาย ข้าพเจ้าฟังท่านระบายคำพูดออกมาแล้วก็เห็นใจ ท่านมีอารมณ์รุนแรง ข้าพเจ้านิ่งฟังเพื่อให้ท่านระบายอารมณ์ให้คลายเบาบางลงพอจะพูดกันรู้เรื่องบ้าง เพราะรู้ว่าคนที่กำลังมีอารมณ์ร้อนรุนแรงนั้นพูดกันไม่รู้เรื่อง เพราะจิตอารมณ์มุ่งหวังจะระบายออกท่าเดียว ไม่ยอมเปิดรับฟังเหตุผลเข้าไปในความรู้สึก เหมือนจะบังคับให้ข้าพเจ้าเป็นผู้ฟังข้างเดียว เมื่อระบายได้พักหนึ่ง รู้สึกว่าอารมณ์ของท่านค่อยเบาบางลงแล้วพอที่จะรับฟังเข้าใจกันได้ ข้าพเจ้าก็พูดว่า เท่าที่ท่านพูดมานี้ผมก็มีความรู้สึกเห็นใจ เพราะมีจำนวนไม่น้อยก็มีความรู้สึกเหมือนท่าน ทั้งทางโทรศัพท์และจดหมาย ผมเองจะเขียนอะไรก็ต้องพิจารณาเหตุผลต้นปลายเสียก่อน เรื่องนี้รู้สึกคนส่วนมากอ่านแล้วก็ไม่พอใจ เติมผมก็เพียงคิดว่า ผู้อ่านแล้วฟังแล้วก็ผ่านไป เพียงแต่

กำหนดว่าพุดหายบคาย แล้วก็ไม่สนใจ ผู้ได้รับความเสียหายกระทบกระเทือนทาง
 จิตใจเดือดร้อนโดยตรงนั้นคือผู้ที่เกี่ยวข้องเช่นคุณครูชูบ และคนในตระกูลจินตยานนท์
 และสำนักศิษย์ที่ใกล้ชิดท่าน คงจะไม่สบายใจและกระทบกระเทือนประสาท ลืมได้ยาก
 แต่บัดนี้รู้สึกว่ประชาชนไม่พอใจในเรื่องนี้ไม่น้อย ผมไม่อยากจะออกความเห็นอย่างใด
 เพราะตั้งใจไว้แล้ว ไม่อยากให้การเขียนของผมกระทบกระเทือนผู้ใดมากนัก การเขียน
 แบบนี้ผิดความตั้งใจจากแนวเดิมของผม แต่เมื่อคิดว่า “ท่านธมมวิทกโก” เป็นพระ
 ที่ปฏิบัติตัวอย่างที่ดีที่สุดในเมืองไทยยุคนี้ ผมได้ติดตามการปฏิบัติของท่านตลอดมา
 แม้ไม่เคยสนทนากับท่านและรู้จักท่านมาก่อน ผมก็เลื่อมใสท่านมาก แม้ผมจะไม่ตั้งใจ
 จะเขียนออกนอกกลุ่มนอกรทาง แต่ในครั้งนั้นผมก็จำเป็นต้องเขียน หลีกเลี้ยงไม่ได้ เพื่อ
 บอื่อกันผู้ที่ควรเคารพบูชา เพราะท่านได้มรณภาพไปแล้ว ใครจะว่าอะไร ท่านก็ไม่
 สามารถมาแก้ข้อหา พุดว่าท่านได้ข้างเดียวตามสบาย แต่ผมก็พยายามที่สุดที่จะหลีกเลี้ยง
 ไม่ให้กระทบกระเทือนผู้ใดมากเกินไป คิดว่าหากผู้ใดรู้เจตนาของผมดีก็คงอภัยให้ ท่าน
 ผู้มีอาวุโสผู้หนึ่งพูดว่า “ผมโมทนาในแนวเขียนของคุณมานานแล้ว ผมจึงต้องค้นค้น
 มาหาคุณทั้งที่เราไม่เคยรู้จักตัวกันมาก่อน คิดว่า เราคงจะพุดกันรู้เรื่องเข้าใจกันดีกว่า
 คนอื่น ผมอ่านเรื่องนี้แล้วกระทบกระเทือนใจเพียงโตผมอุตสำหรับไปซื้อที่ท้องสนามหลวง
 เล่มละ ๓๐ บาท แต่ผิดหวังอ่านแล้วอารมณ์เสีย แล้วคุณลองนึกดูซิว่าผู้เกี่ยวข้องกับ
 เรื่องนี้โดยตรงจะรู้สึกเดือดร้อนเพียงใด เป็นการมัดมือช่มเห่งน้ำใจกันอย่างชัด ๆ
 คนเขียนเขาไม่รู้สึกหรอก ผมรู้สึกว่า การเขียนครั้งนี้จะมีแผนอะไรอย่างหนึ่ง คุณเขียน
 ไปตามที่ผมพุดผมบอก และออกชื่อผมเลยก็ได้ อนุญาต ข้าพเจ้าเห็นท่านกำลังจะเริ่ม
 อารมณ์เสียอีก หวังจะให้ท่านระงับอารมณ์ลงจึงพุดว่า “ครับ ผมจะพยายามเขียน
 แต่จะให้ท่านมาเกี่ยวข้องด้วยนั้นไม่เหมาะ ผมจะไม่ขอเอ่ยชื่อท่าน ผมถือเอาเหตุผลให้
 พิจารณาตนเอง ใครอ่านดูแล้วจะเชื่อหรือไม่เชื่อผมไม่สนใจ ผมถือหลักความจริงเป็น
 ของไม่ตาย เราเขียนเพื่อให้ผู้อ่านได้ใช้ปัญญาของตนเอง ใครเขาจะว่าอย่างไร สุดแต่
 ความรู้สึกของแต่ละบุคคล

ท่านผู้อาวุโสเริ่มยิ้มได้ คลายอารมณ์เครียดลงเกือบหมด รู้สึกอารมณ์จะดีขึ้น
 มากพูดว่า “ขอบใจคุณมาก ผมระงับอารมณ์ไม่ค่อยได้ เมื่อมีอะไรมากระทบกระเทือน
 ใจก็ล้มตัวไปชั่วระยะหนึ่ง เมื่อได้ระบายได้คุยกันอย่างนี้ ทำให้ผมสบายขึ้น ขอบใจที่ให้
 ความร่วมมือช่วยกันล้างความโสมมในสังคมปัจจุบันนี้ ศาสนากำลังจะถูกพวกมารทำลาย
 ให้เสื่อมลง คนเอาศาสนาบังหน้าหากินมีมากขึ้น เช่นตัดเศียรพระพุทธรูปอย่างคุณ
 เขียน พระที่เข้า ๆ หากินได้ข้าวไปแลกเงิน ประชาชนได้รู้เห็นก็เสื่อมศรัทธามากแล้ว
 พอจะมีพระสงฆ์ที่ปฏิบัติดีเด่น ที่เป็นตัวอย่าง มีผู้เคารพนับถือทั่วทั้งประเทศกำลังจะถูก
 ทำลายยิ่งกว่าพวกตัดเศียรพระไปขาย คิดแล้วมันเจ็บใจ ทนไม่ไหว” ข้าพเจ้าเห็นท่าน
 เริ่มมีอาการรุนแรงขึ้นอีกก็พูดว่า “ผู้เขียนเขาอาจเจตนาดีเพื่อยกย่องคุณธรรมของท่าน
 ให้สูงยิ่งขึ้นก็ได้ จึงได้เขียนอีกแบบหนึ่งแบบใหม่ที่จะส่งเสริมให้คนสนใจมากขึ้น แต่
 คนอ่านยังเข้าไม่ถึงแบบนี้ ก็ผิดหวังเพราะมีคนตำหนิเป็นส่วนมาก คงจะมีน้อยคน
 เห็นดีเห็นชอบด้วย ผมคิดว่าเราควรทำใจให้เป็นอุเบกขา สบายใจ ดีชั่วก็เหมือน
 กงเกวียนกำเกวียน ใครปฏิบัติอย่างใดก็ได้ อย่างนั้น ผู้เจตนาดีก็ได้ดี เจตนาชั่วก็ได้ชั่ว
 เป็นหลักสากล ไม่มีใครหนี “กฎแห่งกรรม” พ้นไปได้

ท่านผู้อาวุโสพูดขึ้นว่า “ถ้าคุณว่าเขียนแบบใหม่ ผมก็ว่าเป็นพวกจิตไม่ปกติ
 คนเวลานี้ไม่ค่อยรู้สึกเรื่องบุญบาปเวรกรรมตามสนองเลย ไม่มีความเคารพพ่อแม่ปู่ย่า
 ตายายและครูบาอาจารย์ ไปเอาอย่างฝรั่งที่ไม่ดีมาใช้ ฝรั่งเจริญทางวิทยาศาสตร์ ทาง
 วัตถุเจริญก้าวหน้าไปมากเรารู้ แต่ความดีเอาอย่างยาก เลยเอาอย่างง่ายคือความชั่ว
 ควรรู้ว่าทางตันศีลธรรมแล้วสู้ทางเราไม่ได้ ถ้าพูดถึงความกตัญญูกตเวทีกันแล้ว เรา
 สูงกว่ามาก แต่เรากลับเอาตัวอย่างไม่ดีมาใช้ ดูแต่ก๊วยรุ่นทั้งหญิงชาย ความสุภาพ
 เรียบร้อยไม่มีเลย ผู้ชายเอาไว้ผมยาวรุงรัง หวดเครายาวเหมือนคนบ้า ยังมีคนเห็นดี
 เห็นชอบ พวกนั้นเอาแบบอย่างไปใช้ตาม ๆ กัน ทั้งสุภกัญชายาเสพติดคิดว่าดี พวกนั้น
 ทำชั่ว เห็นแล้วทำให้นึกถึงคนเก่า ๆ ที่เขาอบรมสั่งสอนลูก ๆ หลาน ๆ ให้มีกิริยา

วาจาเรียบง่าย ประพฤติตนอยู่ในศีลธรรม เด็ดขาดหาได้ยาก จิตใจคนเปลี่ยนแปลง
เอาอย่างช้ามากกว่าเอาอย่างดี

ประเพณีไทยเรา แม้ว่าจะเป็นคนชั่วคนร้ายมาก่อน เมื่อตายแล้วเขาก็โหลสิ
กรรมให้ ไม่มีใครทับถมนิินทา ไม่มีใครเขาเขียนขายหรือแจก สร้างความเจ็บแค้น
ให้ลูกหลานที่ยังมีชีวิตอยู่ต่อไป คนโบราณเขาบอกว่า คนล้มอย่าข้าม คนตายอย่าซ้ำ
สมัยก่อนผู้ใหญ่สอนว่าเมื่อไปพบเขาห้ามศพหรือแห่ศพผ่านไป ให้หยุดยืนทำความ
เคารพ ไม่ว่าผู้ตายจะยากจนหรือมั่งมี โพรหรือผู้ดี ให้เกียรติที่ผู้ตายจากโลกนี้ไปแล้ว
สมัยนั้นเราจึงมักเห็นท่านผู้ใหญ่สูงศักดิ์และสูงยศยืนเบียดหมวกสงบนิ่งจนกว่าศพนั้นจะ
ผ่าน บางท่านก็แผ่กุศลไปให้ผู้ตาย มายุคนี้บ้านเมืองเจริญจึงไม่ค่อยพบ คงเห็นแต่
ประเพณีไทยเวลาเผา ผู้ใหญ่ผู้น้อยต่างก็มีดอกไม้ รูปเทียนไปขอขมาลาโทษผู้ตาย
ปฏิบัติกันตลอดมา แต่ที่ท่านเป็นพระ ปฏิบัติคุณธรรมสูงและเป็นพิเศษด้วย มีใคร
ปฏิบัติเหมือนท่านไม่ว่าจะเป็นที่ทางโลกและทางธรรม คุณชี้ตัวให้ผมดูซิ “ท่านธมม-
วิทกโก” เมื่อครั้งยังไม่บวช ท่านปฏิบัติตนเป็นผู้สูงด้วยคุณธรรมและความกตัญญูกตเวที
บวชเป็นพระแล้ว ท่านก็ปฏิบัติธรรมอย่างยอดเยี่ยม”

ข้าพเจ้าเห็นท่านกำลังจะเริ่มอารมณ์เสีย ทั้งกลัวว่าหากท่านมีความคันโลहितสูง
จะเป็นอันตรายแก่สุขภาพของท่านผู้สูงอายุ จึงอยากจะตัดบทให้ท่านมีจิตใจสงบจึงบอกว่า
“จริงครับ คนสมัยก่อนแม้มีเรื่องอะไรเขาก็โหลสิกรรมให้คนตาย เพราะคนเป็นใส่ร้าย
อย่างไรก็ได้ ว่าได้ข้างเดียว เพราะคนตายไปแล้ว จริงไม่จริงมายืนยันไม่ได้ พวก
ลูกหลานยังมีชีวิตอยู่ก็เข้าใจไป ผมจะเชียวตามที่ท่านบอก” เมื่อข้าพเจ้ายกมือขึ้นมองดู
นาฬิกาจึงเรียนท่านว่า “ผมต้องขออภัยครับ วันนี้ผมมีนัดที่ทำงาน นี่ก็เกินเวลาไป
หน่อยหนึ่งแล้ว หากมีเวลาผมยินดีสนทนาด้วยครับ” ท่านผู้อาวุโสลุกขึ้นและพูดว่า
“ขอโทษ ผมมารบกวนเวลาคุณมากเกินไปแล้ว ไม่ทราบว่าคุณมีธุระ ไม่บอกก่อน
ผมเลยคุยเพลินเลย ยั้งฉันผมลาละ”

ข้าพเจ้าจึงบอกว่า “ไม่เป็นไรครับ หากมีเวลาผมยินดีเสมอ เชิญท่านได้
ทุกเวลา”

เมื่อท่านได้ลาออกจากบ้านไปแล้ว นึกว่าการเขียนหนังสือฉบับยังช่ยกรอเวลา
๓ ครั้ง คราวนี้คงจะลงเอยได้สักทีหนึ่ง ทำให้นึกถึงเรื่องของตัวเอง เพราะเคยถูกบ้าย
สีมาแล้ว เมื่อกบิข้าพเจ้าไม่ได้จดจำเพราะไม่เคยสนใจมาก่อน แต่เมื่อมากระทบ
เรื่องนี้เข้าก็นึกได้ว่าควรเขียน แต่ไม่ได้เขียนเพื่อตนเอง เขียนเพื่อชี้ให้เห็นจิตใจคน
ในยุคนี้ครึ่งนั้นคุณประยงค์ ความฉึหรือร้อยตรีประยงค์ ความฉึได้มาบอกข้าพเจ้าว่า
มีผู้ไปอ้ากกับท่านเจ้าคุณอุดมศีลคุณ (ขณะนี้เป็นเจ้าคุณเทพเมธากร) ว่ารู้ประวัติข้าพเจ้า
ก็เป็นคนไม่มีความรู้ อ่านหนังสือไม่ออก หนังสือชุด “กฎแห่งกรรม” นั้น ท. เลียง
พิบูลย์ไม่ได้เขียนเองให้ผู้อื่นเขียนแล้วเอาชื่อไปใส่ ท่านเจ้าคุณอุดมฯถามคุณประยงค์ว่า
รู้จัก ท. เลียงพิบูลย์ดีแค่ไหน เมื่อคุณประยงค์มาเล่าให้ฟัง ข้าพเจ้าก็ไม่สนใจ ทั้งไม่
อยากทราบว่าผู้อ้างตัวว่ารู้จักข้าพเจ้าดีนั้นเป็นใคร แต่กลับให้นึกสงสารบุคคลชนิดนี้มาก
เพราะบุคคลแบบนี้หาความสุขทางใจไม่ได้ เพราะจิตใจร้อนคอยก่อความสงบ
ตลอดเวลา คอยแต่จะคิดทำลาย ก่อความสังคม

ข้าพเจ้าขอบคุณที่ท่านเจ้าคุณอุดมศีลคุณถามคุณประยงค์ ความฉึ ข้าพเจ้า
จึงรู้ว่ามิใช่บ้ายสี เห็นจะไม่ต้องตอบ เพราะเรื่องไม่เป็นสาระแก่นสาร พูดอย่าง
บัญญัติอ่อน บัญญาชนฟังคูกงจะไม่นึกว่า จะมีผู้เสียสละอย่างใหญ่หลวงที่ต้องนั่งเขียน
หนังสือในนามของผู้อื่นนับเวลาเป็นสิบ ๆ ปี โดยตนเองไม่ได้หวังอะไรตอบแทน ทั้ง
ข้าพเจ้าก็ไม่ใช้คนมั่งมีอะไรพอที่จะจ้างให้คนอื่นเขียนใส่ชื่อตัว แล้วก็พิมพ์แจกไม่ขาย
ทั้งหนังสือชุดนี้มีหลายท่านสนใจมาติดต่อขอซื้อลิขสิทธิ์เพื่อพิมพ์จำหน่าย แต่ข้าพเจ้า
ตั้งใจว่าจะอุทิศเป็นการกุศลส่วนรวม นี้ข้าพเจ้ายังมีชีวิตอยู่ก็ยังมีคนบ้ายสี หากข้าพเจ้า
จากโลกนี้ไปแล้ว เขาจะบ้ายสีประวัติข้าพเจ้าเพียงไหนแต่ข้าพเจ้าไม่สนใจ ฉนั้นการที่
พระภิกษุพระยานรรัตนฯ ถูกบ้ายสี ข้าพเจ้าคิดแล้วก็ไม่แปลกอะไร คนชั่วในยุคนี้มีมาก

เพราะคิดว่าคนเราในโลกมนุษย์แยกออกได้ ๓ ประเภทคือ ประเภทที่ ๑ ผู้สร้างกรรม
 ทำดี ประเภท ๒ ผู้มีจิตใจชั่ว คอยแต่จะทำลาย ประเภท ๓ ผู้ที่คอยป้องกันรักษา
 ไม่ให้คนใจชั่วทำลายความดี ประเภท ๓ นั้นนอกจากมนุษย์แล้วยังมีพวกทวยเทพทั้งหลาย
 คอยป้องกัน และบางครั้งก็ลงโทษผู้มีจิตใจชั่วร้ายคอยทำลายศีลธรรมความดีให้เป็น
 ไปต่าง ๆ นา ๆ ฉะนั้นเหตุการณ์ลับในโลกมนุษย์ยังมีอีกมากมายที่เราไม่รู้ไม่เห็น ที่คอย
 ปกป้องคุ้มครองรักษาผู้สร้างกรรมทำดีอยู่ตลอดเวลา

ถ้าพิจารณาดูให้ดีแล้ว เรื่องของท่าน “ธมมวิทกโก” ถูกบ้ายสี่เป็นเรื่อง
 ธรรมดา แมื่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ยังมีมารมาบ้ายสี่ แต่ที่สุดตัวเองก็หนีไม่พ้น
 บาปต้องรับกรรมที่ตนก่อขึ้น ขอท่านชนปัญญาชนพิจารณาก็จะเห็นข้อเท็จจริง ดังที่
 ข้าพเจ้าได้กล่าวมาแล้ว

ข้าพเจ้าต้องขอขอบคุณที่คุณพระมหาเทพกษัตริ์สมุห (เนื่อง สาคริก) ได้
 กรุณาส่งบันทึกประวัติของพระยานรรัตนราชมานิต เป็นพระยาพานทองเมื่อครั้งสมัย
 หนุ่ม ๆ และเคยถ่ายรูปพร้อมกับท่านเจ้าคุณ ฯ เมื่อครั้งสมัยยังเป็นนายจ่ายและคุณพระ
 ยังเป็นนายรองสุจินดา บันทึกฉบับนั้น ๑๖ หน้ากระดาษเขียน สำนาท่างไปรษณีย์
 นับว่าเป็นพระคุณอันสูงยิ่งที่ให้ความรู้แก่ข้าพเจ้ามากมายตลอดทั้งราชาศัพท์ ทั้งที่
 ข้าพเจ้ากับคุณพระมหาเทพกษัตริ์สมุหได้ติดต่อกันทางจดหมาย และพูดกันทางโทรศัพท์
 มานานถึงบัดนี้ ที่กำลังเขียนเรื่องนี้ ก็ยังไม่เคยพบปะหน้าตาตัวจริงกันเลย คุณพระ
 บอกว่าจะเลี้ยงอาหารแก่ข้าพเจ้าสักครั้งหนึ่ง ก็ยังไม่มีความรีบปากและไปกราบขอบคุณ
 ท่าน

สำหรับคุณครูชูป เมนะเสวต ไม่เคยรู้จักและพบเห็นกันมาก่อน นี่เป็น
 จดหมายฉบับแรกส่งผ่านคุณตรี จินตยานนท์ และเป็นเรื่องที่มีผู้เขียนข้อความผิด ๆ
 ได้รับความเดือดร้อนกระทบกระเทือนจิตใจ ซึ่งผู้อื่นไม่ค่อยรู้สึกเพราะยังไม่ถูกกับตัวเอง
 เหมือนเราเอาไฟบุหรีไปจ้เนื้อผู้อื่น เขาก็ต้องเจ็บแสบ แต่เราไม่เจ็บแสบเพราะไม่ใช่
 เนื้อเราตัวเรา

ข้าพเจ้าขอกราบขอบคุณทุก ๆ ท่าน ที่ได้กรุณาให้ข้อเท็จจริงทั้งจดหมาย
และโทรศัพท์ และให้เกียรติอันสูงที่ได้อุทิศสละเวลามาระบายความรู้สึกกับข้าพเจ้าใน
ครั้งนี้ และคิดว่าเรื่องเพิ่มเติมต่อท้ายประวัติของท่าน “ธมฺมวิทกโก” ได้ยับยั้งไว้ ๓
ครั้งแล้ว กว่าจะยุติลงได้ก็ไม่ราบรื่นอย่างคิด นึกแล้วก็อยากจะพูดต่อท้ายว่า
เกิดเป็นคนนแสนยาก ทำชวคนดกว่า ทำคคนชวกดำ
โลกเรานมทงดทงบ้ำ จงทำใจอยู่ในอุเบกขา
อย่าสนใจทั้งคำว่าและคำดำ เมื่อเราไม่ได้ทำชว
ก็ไม่ต้องกลัวคนว่า น้แหละคือเป็นตัวของเราเอง

สวัสดิ์

ป.ล. ข้าพเจ้าได้ขออนุญาต ท่านศาสตราจารย์ นายแพทย์สุด แสงวิเชียร เพื่อ
นำจดหมายของท่าน เรื่องโครงการตุก ในกฎของท่าน “ธมฺมวิทกโกภิกขุ”
ลงในหนังสือประวัติเล่มนี้ เพราะเป็นโครงการตุกที่ท่านศาสตราจารย์
นายแพทย์สุด แสงวิเชียร ประกอบขึ้นครั้งแรกในประเทศไทย นับว่าเป็น
ประวัติที่น่าสนใจ แม้โครงการตุกประวัติศาสตร์ของเมืองไทยนี้จะฝังอยู่ใน
วัดเทพศิรินทราวาส เพื่อคู่กับอนุสาวรีย์ของท่าน “ธมฺมวิทกโกภิกขุ” ที่จะ
สร้างขึ้น แต่เรื่องราวของโครงการตุกก็อยู่คู่ไปกับประวัติของท่าน และคงจะ
เป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจทั่วไป

ข้าพเจ้าได้ขออนุญาตจากท่านศาสตราจารย์นายแพทย์สุด แสงวิเชียร
ให้ลงได้ จึงขอขอบคุณท่านไว้ในที่นี้ด้วย

ท. เลียงพิบูลย์

ภาควิชากายวิภาคศาสตร์

ร.พ. ศิริราช

๒๓ มีนาคม ๒๕๖๕

เรียน คุณ ท. เลียงพิบูลย์ ทราบ

ผมเพิ่งได้อ่านหนังสือที่คุณเรียบเรียง แจกเป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิง พระภิกษุเจ้าคุณนรรัตนราชมานิต ผมมีเรื่องเกี่ยวกับท่านเจ้าคุณเล็กน้อย จึงเรียนถามมาเพราะเข้าใจว่าคุณจะช่วยให้ดีกว่าผู้อื่น

ในหน้า ๓๐ ของหนังสือ บรรทัดที่ ๕ นับจากล่างขึ้นไป มีข้อความว่า “ตอนที่ข้าพเจ้าบวชอยู่ด้วยกุฎีโล่งเตียนมีเพียงหนังสือ จีวร ที่ทำวัตร โลง โครง กระตุกมนุษย์เท่านั้น” ที่ผมติดใจคือ “โครงกระตุกมนุษย์” เพราะเป็นโครงที่ผมประกอบตามความประสงค์ของท่าน และเป็นโครงที่ประกอบขึ้นสำเร็จเป็นโครงแรกจากภาควิชากายวิภาคศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล ผมจึงอยากจะได้มาถ้าเป็นไปได้ไว้เป็นประวัติของวิชากายวิภาคศาสตร์ของประเทศไทย

ถ้าคุณไม่เบื่อผมจะขอเล่าเกี่ยวกับโครงกระตุกโครงนี้ให้ฟังคือ เมื่อผมเป็นนักเรียนแพทย์ผมได้ถูกชักชวนโดยอาจารย์ของผมสองท่านคือศาสตราจารย์คองดอน และท่านขุนกายวิภาควิศาล ให้สมัครทำงานเป็นนักเรียนผู้ช่วยในวิชานี้พร้อมกับเรียนแพทย์ไปด้วย ผมตกลงเพราะเกิดชอบในวิชานี้อยู่บ้าง ในการเป็นนักเรียนผู้ช่วยนั้น นอกจากช่วยสอนบ้างเล็กน้อยแล้ว งานส่วนใหญ่หนักไปทางเทคนิคเพื่อเตรียมเครื่องใช้ในการสอน สมัยนั้นโครงกระตุกที่นำมาใช้สอนต้องสั่งจากต่างประเทศ เป็นราคาค่อนข้างแพงและไม่ได้กระตุกเหมาะสมตามความประสงค์ เพราะเป็นกระตุกชาวต่างประเทศ และกระตุกที่ส่งมาก็มีบางส่วนชำรุด

ศาสตราจารย์กองดอนจึงให้ผมลองประกอบโครงกระดูกชั้นใช้เอง นับเป็นการฝึกฝนที่ผมพึงมา^{๒๕}รู้สึกเป็นประโยชน์ในภายหลังสองประการ หนึ่งช่วยให้ผมจำต้องศึกษาโครงกระดูกที่จะประกอบละเอียดถี่ถ้วนขึ้น ทำให้ผมมีความรู้ในเรื่องโครงกระดูกชั้น^{๒๕}กว่าเดิม สองทำให้ผมรู้จักใช้มือหัดเจาะ, ร้อยโครงกระดูกเหล่านั้น และช่วยให้ผมรู้จักช่วยตัวเองไม่ให้ต้องพึ่งของจากต่างประเทศ

ผมจำไม่ได้ว่าผมได้ใช้เวลาเท่าใดเกี่ยวกับเรื่องประกอบโครงกระดูก แต่จำได้ว่าผมประกอบไม่สำเร็จ เสร็จแต่เพียงกระดูกแขนขา หัวถัดมาประกอบเป็นกระดูกอ่อนซี่โครงไม่สำเร็จ พอตีหมุดกำหนดการเป็นนักเรียนผู้ช่วยผมก็กลับไปเรียนแพทย์ต่อจนสำเร็จ พอสำเร็จก็ได้รับทุนมูลนิธิร็อกกี้เฟลเลอร์ไปเรียนต่อในวิชากายวิภาคศาสตร์ ที่สหรัฐอเมริกาสองปี

กลับมาผมก็กลับมาช่วยปฏิบัติงานซึ่งตอนนั้นหนักไปทางสอน ปრაกฏข้อบกพร่องของการสอนในสมัยนั้นก็คือชาวต่างประเทศประกอบการสอน ผมจึงลงมือทำขึ้นหลายอย่างร่วมกับเจ้าหน้าที่อื่น ๆ ในแผนก

วันหนึ่งมีคนมาติดต่อ แจ้งว่าท่านเจ้าคุณนรรัตนราชมานิตมีความประสงค์อยากจะได้โครงกระดูกมนุษย์สักโครงหนึ่ง ไว้ช่วยในการปฏิบัติกิจของท่าน โดยท่านจะตอบแทนเป็นเงินจำนวนหนึ่ง ครั้งแรกผมไม่กล้ารับปากเพราะไม่แน่ใจว่าจะประกอบชั้นสำเร็จหรือไม่ แต่ประการสำคัญก็คือโครงกระดูกเหล่านั้นความประสงค์เต็มใช้เฉพาะในการศึกษาเท่านั้น การจะนำไปใช้เป็นอย่างอื่นจะผิดความประสงค์ของผู้ทิศศพบ แต่เนื่องจากผมได้ทราบประวัติของท่านเกี่ยวกับความกตัญญูที่ท่านแสดงกับสิ้นเกล้ารัชกาลที่ ๖ ผมจึงอยากจะช่วยท่าน นอกจากนั้นก็ยังอยากจะได้เงินมาใช้จ่ายในการทำวัตุที่ใช้ในการสอนด้วย เพราะการเงินในสมัยนั้นค่อนข้างจะฝืดเคือง เบิกมาใช้สอยได้ยาก

ผมได้พยายามทำอยู่หลายเดือนสุดท้ายก็ประกอบสำเร็จขึ้นเป็นโครงสมบูรณ์ แต่ไม่เรียบร้อยเหมือนกับโครงที่ทำขึ้นใหม่โดยฝีมือของคนงานแผนก จำได้ว่าเจาะกระโหลกตอนบนไม่ได้ศูนย์ เวลาเขวนโครงกระดูกหน้า้ง้ามากเกินไป แต่ผมก็ไม่ได้แก้ไข แจ้งไปยังท่านว่าผมประกอบเสร็จแล้ว ขอให้กำหนดวันด้วยผมจะได้เอาไปส่ง ขณะที่ผมจัดแจงเขวนกระดูกให้เข้าที่ ท่านก็ถามผมว่าโครงมนุษย์มีกระดูกเท่าใด ผมกราบเรียนท่านว่าจำนวนเท่าใดนั้นผมจำไม่ได้ แต่ถ้าจะให้ผมนับจำแนกให้ท่านดูที่ส่วนกระดูกจะนับให้ท่านดู และจะชี้ให้ท่านทราบว่าจำนวนกระดูกอาจจะไม่เท่ากันก็ได้ ความจริงผมจำไม่ได้เองเพราะตัวเลขกับผมนั้นเป็นปริบัยกัน ท่านได้มอบเงินมาให้ผม ๓๐๐ บาท ซึ่งก็ได้ใช้จ่ายในกิจการเกี่ยวกับหาวัตถุใช้ในการสอน ในการทำพิพิธภัณฑ์กายวิภาคของตออบางชั้นอาจเหลือเป็นประโยชน์ต่อมาจนถึงทุกวันนี้ ผมจึงรู้สึกในบุญคุณของท่านอยู่แต่ไม่เคยกลับไปหาท่านอีกเลยจนท่านถึงแก่กรรมภาพ

เรื่องเกี่ยวกับโครงกระดูกนี้ผมได้เล่าให้นักเรียนแพทย์ฟังอยู่หลายรุ่น และมักจะเอ่ยว่าท่านเจ้าคุณเป็นนักศึกษา มีความอยากรู้อยากเห็นในทุกสิ่งๆ ที่เข้ามาเกี่ยวข้อง และที่สำคัญมีความกตัญญูเป็นเลิศ ควรถือท่านเป็นแบบอย่าง คนมีความกตัญญูตกน้ำไม่ไหลตกไฟไม่ไหม้ แม้จะมีอุปสรรคภัยอันตรายอย่างไรก็อาจพ้นอุปสรรคภัยอันตรายนั้นไปได้

ผมฟังมาทราบความอยากรู้อยากเห็นอยากปรับปรุงแก้ไขกิจการงานที่ท่านได้รับมอบหมายจากหนังสือเล่มนี้เช่นเดียวกัน ตอนที่ทราบว่าท่านได้ไปหาเจ้าคุณตำรง แพทย์คุณ เพื่อขอศึกษาดูการผ่าศพ หาความรู้เส้นเอ็นต่าง ๆ ในร่างกายมนุษย์ เพื่อปรับปรุงในหน้าที่ถวายอยู่งานนวดเวลาสิ้นเกล้ารัชกาลที่ ๖ บรรทม เนื่องจากสิ้นเกล้าฯ ทรงมีพระวรกายอ้วน เส้นสายอยู่ลึกจะต้องจับนวดแรง ๆ จึงจะถูกเส้น นับเป็นตัวอย่างอันดีในความประพฤติกของท่านอีกประการหนึ่ง

ผมต้องขอโทษที่เล่าเรื่องมาเสียไกลนอกออกไปจากเรื่องที่ผมอยากจะได้กระตุก
 มาไว้เกี่ยวกับประวัติของวิชากายวิภาคศาสตร์ ถ้าไม่เป็นการรบกวนจนเกินไป ผมขอ
 ความกรุณาช่วยติดต่อให้ผมด้วย

ในที่สุดนี้ผมขอแสดงความยินดีที่หนังสือต่าง ๆ ที่คุณพิมพ์มีประโยชน์ต่อบุคคล
 เป็นจำนวนมาก ขอกุศลที่คุณปฏิบัติจงช่วยให้คุณมีความสุข, ความเจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป

ด้วยความนับถือ

ศิริ แสงวิเชียร

(ศาสตราจารย์ นายแพทย์สุต แสงวิเชียร)

คำเตือนสติและโอวาทของท่านธมมวิตกโก

จากพระครูบุญญาภรณ์โศภน

เห็นเสือหมอบ อย่าเชื่อ ว่าเสือไหว
เปลอเมื่อไร เสือกิน สิ้นทั้งชน
เป็นคนต้อง เกรงแยงยา หน้าใจคน
เขาถ่อมตน อย่าเหมา ว่าเขากลับ

เขาไม่สู้ อย่าเหมา ว่าเขาแพ้
คชสีห์แท้ หรือจะสู้ หมูชัว
วางตนสม คมประจักษ์ ในฝึกตัว
ชาติคนชัว ลบหลู่ อย่าสู้มัน

เมื่อน้ำไหว ไหลเชี่ยว เป็นเกลียวกล้า
เอานาวา ขวางไว้ ภัยมหันต์
เรื่องของคน ปนยุ่ง นังนุงครัน
ต้องปล่อยมัน เป็นไป ใจสบาย

อวดฉลาด พุดออก บอกว่าโง่
ฟังเขาไอ้ อวดอ้าง อย่าขวางเขา
ขัดคอเขา เขาโกรธ พิโรธเรา
เป็นเรื่อง เราร้อนใจ ไม่เป็นการ

ใครมีปาก อยากพูด ก็พูดไป
เรื่องอะไร ก็ช่าง อย่าฟังขาน
เราอย่าต่อ ก่อก้าว ให้ร้าวราน
ความรำคาญ ก็จะหาย สบายใจ

ปฏิบัติบูชา

พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า “ปฏิบัติบูชาเป็นบูชาอย่างเลิศสูงสุด” คือปฏิบัติ ตามคำสั่งสอนของพระองค์ เป็นการบูชาอย่างถูกพระทัยและเป็นการสนองพระคุณ พระพุทธเจ้าอย่างสูงสุด คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่เป็นหลักหัวใจสำคัญที่สุดก็คือ ทางกาย วาจา ใจ ทิฏฐิ ความเห็นด้วยปัญญา

๑. ศีล การฝึกกายวาจาให้สุภาพ อ่อนโยน นิ่มนวล ละมุนละไม ไม่มี เหว ไม่มีภัยกับใคร ๆ เป็นเหตุให้ผู้ประสบพบเห็น เกิดความรัก ความเอ็นดู ความเมตตา กรุณาปรานีและเกรงใจ ศีลเป็นเสน่ห์สำคัญให้เกิดความรัก ความเอ็นดู กรุณาปรานี ช่วยอนุเคราะห์สงเคราะห์ ให้สำเร็จกิจที่ประสงค์ได้อย่าง ๑ อย่างนี้

๒. สมာธิ ฝึกหัดใจให้อ่อนโยนสุภาพนิ่มนวลละมุนละไม ไม่อยู่ใต้อำนาจ ของอารมณ์ฝ่ายต่ำเหล่านี้ คือ ความกำหนัด ความขัดเคืองโกรธแค้นอาฆาตพยาบาท โสภอิจฉาริชยา ความลุ่มหลงมัวเมา ความหดหู่ซบเซามึนซึม ท้อแท้อ่อนแอเกียจคร้าน สิ้นหวังวอดกล้ว ตื่นเต้นประหม่าฟุ้งซ่านรำคาญใจและความสงสัยลังเลงอะ ๆ งะ ๆ ไม่ แน่ใจเหล่านี้ เมื่อจิตมีอำนาจอยู่เหนืออารมณ์ฝ่ายต่ำที่กล่าวมานี้แล้ว เป็นเหตุให้ จิตใจสดชื่นแจ่มใสปลอดโปร่งเข้มแข็งกล้าหาญเด็ดขาด เมตตากรุณาเป็นเหตุให้เกิด อำนาจทางจิต เป็นเสน่ห์ที่จะดึงดูดใจผู้ที่ได้ประสบพบเห็นให้เกิดความรัก ความเมตตา เอ็นดู กรุณาปรานีและเกรงใจ ช่วยสงเคราะห์อนุเคราะห์ เป็นเหตุให้ประสบความ สำเร็จกิจที่มุ่งหมาย

๓. ปัญญา พิจารณาให้เห็นคนทุกชั้น เป็นเพื่อนทุกข์เกิดแก่เจ็บตาย รัก สุขเกลียดทุกข์ ร่วมสุขร่วมทุกข์ หัวอกอันเดียวกันทั้งนั้น เป็นเหตุให้เกิดความรักความ เอ็นดู ความเมตตากรุณาปรานี แสดงออกมาทางจิตใจและกายวาจา เป็นเหตุให้ผู้ ประสบพบเห็นทุกชั้น วรรณะที่เกี่ยวข้องติดต่อกันในสังคม เกิดความรัก ความเอ็นดู ความเมตตากรุณาปรานี ยินดีช่วยสงเคราะห์อนุเคราะห์ให้สำเร็จกิจที่สมประสงค์

๘ ฟังตน

จงฟังตัวเอง

จงเป็นแสงสว่างของตัวเอง

จงเป็นผู้นำตัวเอง

จงรับผิดชอบตัวเอง

จงพิจารณาตัวเอง

จงมีตนเป็นที่พึ่ง

เต็มใจด้วยความเชื่อมั่นในสมรรถภาพของตนเอง

ก้าวไปข้างหน้าด้วยความกล้าหาญ เข้มแข็ง เด็ดขาด มั่นคงไม่ทอดย

มุ่งไปข้างหน้าด้วยความหวังสู่จุดหมายที่ตนปรารถนาอันสูงสุด แล้วก็จะบรรลุ
ถึงความสำเร็จที่ประสงค์และมุ่งหมายทุกประการ

จงฟังตัวของตัวเอง อดุตา หิ อดุตโน นาโถ — ตนเองเป็นที่พึ่งของตน
โก หิ นาโถ ปโร สียา — ใครอื่นเล่าจะเป็นที่พึ่งของตนได้ นี้เป็นคำสอนของสมเด็จพระ
พระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นความจริงยั่งยืน

ก่อนที่จะอ่อนวอน ขอให้ผู้อื่นช่วย ต้องฟังคำสอนของพระพุทธเจ้าที่กล่าว
มาแล้วก่อน ที่พึ่งภายในตนเองสำคัญมากกว่าที่พึ่งภายนอก ซึ่งมาจากคนอื่น ถึงคน
อื่นจะช่วยให้ ก็ช่วยได้เฉพาะ เพราะตนเองช่วยตนเองก่อน พระพุทธเจ้าก็เป็นแต่ผู้
ชี้ทาง แนะนำสั่งสอนให้เท่านั้น

จงฟังตัวเอง จงเป็นแสงสว่างนำตัวเอง อย่าหวังพึ่งสิ่งภายนอก ทุกคนต้อง
ต่อสู้ฟันฝ่าอุปสรรคแห่งวิถีชีวิตของตนด้วยตนเอง พระพุทธเจ้าก็ดี ครูบาอาจารย์
บิดามารดา ญาติ มิตรสหาย ผู้มีไมตรีจิตสนิทสนมรักใคร่ ก็เพียงแต่เป็นผู้เอาใจช่วย
เป็นกำลังใจ เป็นเครื่องกระตุ้นบำรุงขวัญเท่านั้น

ความทะเยอทะยาน

พระพุทธเจ้าท่านทรงสอนว่า “ambition” คือความทะเยอทะยานอยากได้
ใฝ่สูงจนเกินไป ถ้าได้สมหวังก็ดี ถ้าพลาดพลั้งไม่ได้สมหวัง จะเป็นเหตุให้เกิดทุกข์อย่าง
มหันต์ พระพุทธเจ้าทรงสอนให้ปฏิบัติอย่างสายกลาง อย่าให้ตึงนักและอย่าให้หย่อน
เกินไป เหมือนพิณ ๓ สาย ถ้าตึงเกินไปตีก็ขาด ถ้าหย่อนเกินไปเสียงก็ไม่เพราะ
ต้องพอดี ๆ ไม่ตึงนักและไม่หย่อนนัก

การตามใจตัวมากเกินไป ก็ทำให้เกียจคร้านย่อหย่อน ทำงานไม่สำเร็จ การ
บังคับตัวเองเครียดมากเกินไป ก็เป็นการทรมานตัว เป็นเหตุให้หักกลางคัน break
down ไปไม่ตลอด ไม่ถึงจุดหมายปลายทาง

จงปฏิบัติให้พอเหมาะพอดีทั้งทางร่างกายและจิตใจ ระวังรักษาสุขภาพให้
สมส่วน ทั้งทางกายและทางใจ จึงจะบรรลุความสำเร็จ

วิธีขับอารมณ์ร้าย

อารมณ์ร้าย คือ ความกลัว ความกังวลกลัวใจ ความร้อนใจ ความห่วงใย ความเกลียด ความโกรธ ความหึงหวง ความริษยา ใจคอเหี้ยวแห้ง ความโศก ความตื่นเต้น ความเสียใจโทมนัส ความบ่นเพ้อรำพันด้วยเสียใจ โหยหวน โศกเศร้า คร่ำครวญถึง คร่ำครวญ มีคมนต์ ความเสียใจ ตรอมใจ

เมื่ออารมณ์ร้ายเหล่านี้เกิดขึ้นในใจ จงหายใจเข้าให้ลึก ๆ สร้างมโนภาพสุดเอากำลังงานของชีวิตที่มีอยู่ในสากลโลก (The universal supply of life energy) อำนาจ ความแข็งแรงและกำลังเข้าไป

เมื่อหายใจออกจงนึกขับอารมณ์ร้ายเหล่านี้ออกมา และเพ่งกล่าวในใจว่า “ออกไป ออกไป ออกไป” พร้อมกับทำความรู้สึก ว่า อารมณ์ร้ายเหล่านี้ออกไปจากใจแล้ว ปฏิบัติอย่างนี้จนกว่าอารมณ์นั้นจะจางหายไป ถ้าไม่หายอย่าเพิ่งเลิก หรืออีกอย่างหนึ่ง เพ่งดูอารมณ์ร้ายเหล่านี้ที่เกิดขึ้น แยกใจออก เหมือนกับดวงจันทร์แยกออกจากเมฆ อารมณ์ร้ายเหล่านี้เป็นเมฆหมอกจะมาบังใจ ตามปกติไม่ได้อยู่ที่ใจ มันจรมาเป็นครั้งคราว เหมือนมารมาผจญหรือล่องใจว่า เราจะเข้มแข็งหรือไม่ ถ้าเรามีกำลังต่อต้านพอ มันก็พ่ายแพ้ ค่อย ๆ จางไปที่ละน้อย ๆ จนมันหลบหน้าหายไป

ในทางตรงกันข้ามถ้ากำลังใจต่อต้านไม่พอ มันก็กำเริบได้ใจ ผจญเราล่มจม บ่นบ่นไปเหมือนกัน เพราะฉะนั้นเวลานั้นเกิดขึ้น ให้มีสติระลึกว่า เวลานั้นเจ้าอารมณ์ร้ายเหล่านี้เกิดขึ้นแก่เราแล้ว วางใจเฉยเพ่งดู ต่อต้านอย่างสงบ นึกในใจว่า “ปล่อยมันไป อย่ายึดมันไว้ สักประเดี๋ยวมันก็ค่อย ๆ จางหายไป” อารมณ์ร้ายเหล่านี้อ่อนแอ เหมือนเมฆในท้องฟ้าสู่กำลังที่เข้มแข็งไม่ได้ เว้นไว้แต่เราจะชอบมัน แล้วเลี้ยงมันไว้เป็นมิตร

สหายสนิทกับใจ มันก็จะทำลายใจเราที่ละน้อย ๆ เหมือนสนิมกัดเหล็กให้กร่อนไปที่
ละน้อย เพราะฉะนั้นอย่าประมาท จงระวังให้มากอย่างที่สุด จงอย่าสมาคมกับอารมณ์
เหล่านี้เป็นอันขาด

ในทางตรงกันข้าม ถ้าอารมณ์ดีมีประโยชน์ ที่ให้เกิดความกล้าหาญ บากบั่น
วิริยะ อุตสาหะ เข้มแข็ง อดทนก้าวหน้า เหล่านี้ควรรักษาไว้ และบำรุงให้เจริญวัฒนา
ถาวรยิ่ง ๆ ขึ้น เหมือนกับดวงจันทร์ที่ปราศจากเมฆหมอกจะนั้น

วิธีทำสมาธิ

วิธีทำสมาธิ คือ รวบรวมกำลังใจลงในกิจที่กำลังทำอยู่เฉพาะหน้า ตัดเรื่อง
ฟุ้งซ่านไปในอดีตที่ล่วงไปแล้ว ตัดเรื่องฟุ้งซ่านไปในอนาคตที่ยังไม่มาถึง รวบรวมกำลังใจ
ทั้งหมด เพ่งอยู่เฉพาะกิจกรณียะที่กำลังทำอยู่เฉพาะหน้าในปัจจุบันอย่างเดียว

จงนึกถึงคำสอนของท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ญาณวร-
มหาเถระ)

“ท่านจงปล่อยข้างหน้า	ปล่อยข้างหลังเสีย
จงปล่อยในท่ามกลาง	อย่ายัง
ถึงฝั่งภพปล่อยวาง	มานัส สรรพนา
จักไม่ประสบเกิดทั้ง	แก่ม้วยต่อไป”

ข้างหน้าคืออนาคต ข้างหลังคืออดีต ท่ามกลางคือปัจจุบัน **I**นี้สำหรับปฏิบัติ
ทางจิต ที่จะให้บรรลุพระนิพพาน

ถ้ายังไม่ต้องการพระนิพพาน ก็เพ่งเฉพาะปัจจุบัน ที่กำลังท่อง กำลังฟัง
กำลังอ่าน กำลังเรียน กำลังศึกษาอยู่เฉพาะหน้าในปัจจุบัน

